

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILÂP TARİHİ ENSTİTÜSÜ

MİLLİ MÜCADELEDE SOMA

Yüksek Lisans Tezi

Samet ARICIOĞLU

İzmir/2018

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILÂP TARİHİ ENSTİTÜSÜ

MİLLİ MÜCADELEDE SOMA

Yüksek Lisans Tezi

HAZIRLAYAN

Samet ARICIOĞLU

DANIŞMAN

Doç. Dr. Melih TINAL

İzmir/2018

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZ SAVUNMA SINAVI TUTANAĞI

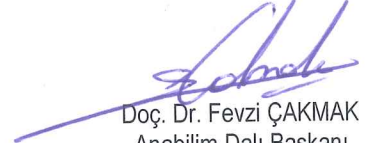

06.06.2018

Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı Başkanlığı

ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı Yüksek Lisans programı **2011880016** numaralı öğrencisi **Samet ARICIOĞLU** ile ilgili Yüksek Lisans tez savunma sınavı tutanağı aşağıdadır
Gereğini arz ederim.

Doç. Dr. Fevzi ÇAKMAK
Anabilim Dalı Başkanı

SINAV TUTANAĞI

Tez sınav jürimiz tarafından incelenen "**Milli Mücadelede Soma**" başlıklı Yüksek Lisans tezi ile ilgili olarak jürimiz 06/06/2018 tarihinde saat:11.00'da toplanarak aşağıda belirtilen şekilde işbölümü yaptıktan sonra adayın tez savunmasını dinlemiştir. Yönetmelik gereğince adaya tezi ile ilgili sorular yöneltilmiş ve tartışmalardan sonra adayın tezi hakkında aşağıdaki karar verilmiştir.

KABUL edilmesine

Oy Birliği ile

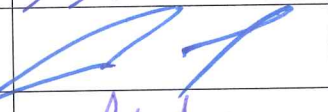

BAŞARI NOTU:

(95) Doksan Beş

RED edilmesine

Salt Çoğunlukla

(**) DÜZELTME verilmesine

Tez Sınav Jürisi	Unvanı, Adı Soyadı	İmza
Tez Danışmanı	Doç. Dr. Melih TINAL	
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Emin ELMACI	
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Saadet TEKİN	

ONAY
Doç. Dr. Fevzi ÇAKMAK
Müdür

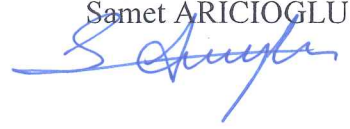
(**) Tezi hakkında düzeltme kararı verilen öğrenci, en geç üç ay içinde gerekli düzeltmeleri yaparak tezini aynı jüri önünde tekrar savunur.

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum Milli Mücadelede Soma adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakça da gösterilenlerden oluştuğundan, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

06/06//2018

Samet ARICIOĞLU

ÖZET

Osmanlı Devleti için I. Dünya Savaşı Mondros Ateşkes Anlaşması ile son bulmuştur. Oldukça ağır şartlar içeren antlaşma Anadolu'nun işgaline de zemin hazırlamıştır. 15 Mayıs 1919'da İzmir Yunanlılar tarafından işgal edilmiş ve bu acı olay ile birlikte de Türk direnişi başlamıştır.

Yunanlıların Batı Anadolu'da başlayan ilerleyişi Haziran 1919'a gelindiğinde Soma'nın sınırlarına kadar dayanmış ve Yunan güçleri 22 Haziran 1920'de başlayan genel taarruzlarına kadar bu hattın ilerisine geçememişlerdir. Yunan işgal bölgesi ile sınır konumunda bulunan Soma önemli bir direniş merkezi olmuştur. Oluşturulan Cinge Cephesi birçok kahramanlığı ve acı olayı da beraberinde getirmiştir. 24 Haziran 1920'de Yunanlılar tarafından işgal edilen Soma 13 Eylül 1922 gününe kadar işgal altında kalmıştır.

Önceleri birbirinden bağımsız daha sonra ise Mustafa Kemal önderliğinde birleşen milletimiz bağımsız yaşama arzusu uğrunda onca engele ve yokluğa rağmen bir destan yaratmıştır. Soma ve çevresi de Kuzeypatı Anadolu'da önemli bir direniş merkezi olarak bu destanda yerini almıştır.

ABSTRACT

For the Ottoman Empire, World War I ended with the Mondros Armistice Agreement. The treaty, which contains considerably severe conditions, also laid the foundation for the occupation of Anatolia. On May 15, 1919, Izmir was occupied by the Greeks, and with this sorrowful event, Turkish resistance began.

By June 1919, the progress of the Greeks in Western Anatolia reached the border of Soma and the Greek forces could not pass forward this line until the beginning of their general attack on 22 June, 1920. Soma, which is bordered by the Greek occupation territory, has become an important center of resistance. The Cinge Front, which was created, brought many heroic and sorrowful events. Soma, taken up by the Greeks on June 24, 1920, was held down until September 13, 1922.

Our nation had been unconnected before; but then we combined by the leadership of Mustafa Kemal, and created an epic for the sake of living independently in spite of

of many obstacles and poverty. Soma and its environs have also taken place in this epic as an important center of resistance in Northwest Anatolia.

ÖNSÖZ

15 Mayıs 1919'da İzmir'in işgalinin ardından başlayan süreçte bir yandan Anadolu'nun işgali devam ederken bir yandan da yerel direnişler vücut bulmaya başlamıştır. Anadolu'daki bu yerel örgütlenmeler bir süre sonra Mustafa Kemal önderliğinde tek merkezden yönetilen ulusal bir direnişe dönüşmüştür. Bu süre zarfında Soma ve civarı da sınırlarına kadar gelen Yunan kuvvetlerine karşı uzunca bir süre direnmiştir. Ardından Yunanlılar tarafından işgal edilen Soma uzunca bir süre işgal altında kalmıştır.

Üç bölümden oluşan çalışmamızın giriş bölümünde, Soma'nın tarihçesine ve ilk kaza merkezi olan Tarhala'dan başlayarak Osmanlı devrinin Soma'sına dair bilgiler paylaştık.

Mondros Mütarekesi ve beraberinde yaşanan gelişmeler ile başlayan ilk bölümde İzmir ve çevresinin işgali ile Batı Anadolu'da işgallerin genişlemesi karşısında ilk direniş örgütlenmeleri ve Soma cephesinin oluşumuna kadar geçen süreç incelenmeye çalışılmıştır.

Çalışmamızın ikinci bölümünde, Soma Cephesi ve cephede yaşanan gelişmeler aktarılmaya çalışılmıştır.

Son bölümde ise Haziran 1920'de başlayan Yunan genel taarruzu ile Soma'nın işgali ve işgal süresinde yaşanan gelişmeler ile birlikte Soma'nın Yunan işgalinden kurtuluşuna yer verilmiştir.

Çalışmamızda genel olarak bu alanda yayınlanmış birçok eserden ve anılardan yararlanılmıştır. Bu kaynaklara ilave olarak Başbakanlık Osmanlı Arşivleri'nden ve Genel Kurmay Başkanlığı Atase Daire Başkanlığı Arşivi'nden de çok sayıda belge incelenerek çalışmamıza dahil edilmiştir.

Bir ülkenin ve ulusun var olma sürecine yakinen tanıklık ederek bu kıymetli tarih yolcuğuna çıkmama vesile olan Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü öğretim üyelerine ve çalışmamamda katkılarını esirgemeyerek bana yol gösteren değerli hocam Doç. Dr. Melih Tınal'a teşekkürlerimi sunarım.

İzmir- 2018

Samet ARICIOĞLU

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	III
ABSTRACT.....	III
ÖNSÖZ.....	V

GİRİŞ

SOMA TARİHİ

1.SOMA TARİHÇESİ.....	1
2. OSMANLI DÖNEMİNDE SOMA.....	3
2.1. Tarhala Kazası Devri.....	3
2.2.Soma Kazası Devri.....	4
2.2.1 İdari Yapı.....	4
2.2.2 Nüfus.....	5
2.2.3 Ekonomik Durum	7
2.2.4. Sosyal Durum.....	10
2.2.4.1.Gayrimüslimler.....	10
2.2.4.2.Eğitim.....	14

BİRİNCİ BÖLÜM

MONDROS MÜTAREKESİ VE İŞGALLER

1. I. DÜNYA SAVAŞI'NIN SONU VE MONDROS MÜTAREKESİ	19
1.1.Mondros Mütarekesi Sonrası İlk İşgaller.....	22
2.YUNAN İDDALARI VE PARİS BARIŞ KONFERANSI.....	24
2.1 Yunan Toprak Talepleri.....	25
2.2. İzmir ve Çevresinin Yunanlılara Bırakılması.....	28

3.HEYET-İ NASİHA VE SOMA ZİYARETİ.....	29
4.İZMİR'İN İŞGALİ.....	30
4.1 İşgal Öncesi İzmir.....	30
4.2.İşgal.....	33
4.3.İzmir'in İşgalinin Yansımaları.....	36
4.3.1. İzmir'in İşgali ve Soma.....	37
5.YUNAN İŞGAL SAHASININ GENİŞLEMESİ.....	40
5.1. Yüzbaşı Kemal Bey'in Soma'ya Gelişi.....	42
5.2. Bergama'nın İşgali.....	45
5.2.1.Türk Kuvvetleri	52
5.2.2.Yunan Kuvvetleri	54
5.3. Bergama Baskını ve Soma Müfrezesi.....	54

İKİNCİ BÖLÜM

SOMA CEPHESİ

1.BERGAMA'NIN İKİNCİ DEFA İŞGALİ VE SOMA CEPHESİNİN KURULMASI.....	63
1.1. Binbaşı Hadkinson İle Albay Kazım Özalp Görüşmesi	70
1.2.Temmuz 1919'da Soma Cephesi'nde Yaşanan Olaylar	73
2.KONGRELER VE SOMA CEPHESİ.....	81
2.1 Balıkesir Kongresi ve Soma Cephesi.....	81
2.2 Alaşehir Kongresi ve Soma Cephesi.....	86
3. CEPHEDE YAŞANAN DİĞER GELİŞMELER.....	87

3.1.Milne Hattı.....	87
3.1.1.General Hanry İle Soma Görüşmeleri.....	88
3.2.Cephe İhtiyaçlarının Karşılanması.....	98
3.3.Soma Depremi.....	101
3.4.İzmir Kuzey Cephesi'nin Oluşturulması.....	103
3.5.Soma Cephesi'nde Düşmanı Oyalama ve Yıpratma.....	105
4. ANZAVUR İSYANLARI.....	113

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İŞGALDEN KURTULUŞA

1.BATI CEPHESİNDE YUNAN GENEL TAARRUZU VE İŞGAL.....	120
1.1.Yunanlıların Taarruz Hazırlıkları.....	121
1.2.Yunan Kuvvetleri.....	122
1.3. Türk Kuvvetleri.....	124
1.4. Yunan Genel Taarruzu	125
2. İŞGAL.....	130
2.1.Soma'nın İşgali.....	130
2.2.Türk Kuvvetlerinin Geri Çekilmesi ve Giresun Muharebeleri.....	132
2.3.Batı Cephesi'nin TBMM'ne Devrolunması ve 61. Tümen.....	134
3.İŞGAL ALTINDA SOMA.....	135
3.1. İşgal Altında Yaşam.....	135
3.2.Akıncıların Faaliyetleri.....	140
4. KURTULUŞ.....	141
4.1.Soma'nın Kurtuluşu.....	141

4.1.1 Soma On İkinci Üsera Taburu.....	144
SONUÇ.....	146
KAYNAKÇA	148
EKLER	156

GİRİŞ

1.Soma Tarihçesi

Soma'nın dahilinde bulunduğu bölge geçmişten günümüze birçok uygarlığa ev sahipliği yapmıştır. Bölge Akhisar'a 30, Bergama'ya da 25 km mesafede bulunan *Germa* şehrinin bulunduğu bölgeyle aynı konumdadır. ¹ 1891 yılı *Aydın Vilayet Salnamesinde* yer alan bu ifadelerin yanı sıra, *Tabula Pentigeriana* isimli haritada da sıcak suları ile ünlü Gharma şehrinin Soma'nın bulunduğu konumda kurulduğu belirtilmiştir.² Yapılan araştırmalarda da söz konusu Gharma şehrinin Bergama Krallığı'nın bölgede egemen olduğu M.Ö 185 yılında, Kral II. Eumenes döneminde kurulduğu görülmektedir.³

Bölgeye ilişkin yapılan çalışmalarda Soma'nın ilk kaza merkezi olarak kabul edilen Tarhala'nın Bizans döneminde *Trakhoula* ismiyle bir piskoposluk merkezi olduğu kayıtlara yansımıştır. Soma'nın civarında kurulduğu düşünülen *Gharma* şehrinin geç Bizans döneminde *Trakhoula*'ya bağlı olduğunu belirten çalışmalar da mevcuttur. Söz konusu görüşleri ortaya koyan W.M. Ramsay, 787 yılında *Trakhoula* piskoposunun ikinci İznik Konsilinin egemenliği altına girdiğini aktarmıştır.⁴

Bizans devri ve şehrin kurulduğu Bergama Krallığı dönemi öncesinde de Soma'nın bulunduğu bölgede birçok uygarlık hüküm sürmüştür. M.Ö. 1450-1200 yılları arasında Hititler, M.Ö 7. yüzyıla gelindiğinde ise Lidyalılar Soma'nın da içinde bulunduğu toprakları egemenliği altına almıştır. M.Ö 546 yılına kadar devam eden Lidyalıların bölgedeki egemenliği, Pers Kralı Kurus ile Lidya Kralı Krezüs arasında yapılan savaşta Perslerin Lidya Devleti'ni yok etmesi ile son bulmuştur. Bu tarihten sonra Perslerin kontrolüne giren bölgede, M.Ö. 334 yılında Büyük İskender'in Pers ordusunu yenilgiye uğratması ile başlayıp Romalıların yayılışına

¹İbrahim Cavid, *Aydın Vilayet Salnamesi R. 1307/ H. 1308* Hazırlayanlar: Murat Babuçoğlu vd. Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2010, 1143 Sayfa , s. 762

²*'Soma Kazasının Ahval-ı tarihiyesinden*

Soma kasabası bu namdaki kazanın merkezidir. Bu şehrin mevkiine bakılırsa kadimde Tiyatr (Akhisar) beldesinden 30000 ve Bergama'dan 25000 mesafede bulunan Jerma (Germa) şehrinin mevkiyle mutabık geliyor. Soma'nın yakınında bir yüksek kaya üzerinde Bizans zamanından kalma bir istihkam harabesi görülür. Vadinin sellerine doğru inen duvarlar şehri kadiminin hendeğini teşkil etmişlerdir. Bu harabeler halen Kakala (Kacala) namıyla yad olunur''

³ İhsan Kutlusoy, **Soma**, Üçdal Neşriyat Kollektif Şirketi Yayınları 1971, 452 sayfa, s. 10

⁴ A.g.e., s. 11

⁴ Vehbi Günay, **''XVI. Yüzyılda Tarhala Örneğinde Batı Anadolu'da İskan Değişimi''**, Tarih İncelemeleri Dergisi, Cilt 21, Sayı 1 Temmuz 2006,107-122, s. 110

kadar devam edecek olan Helenistik Dönem başlamıştır. M.Ö 323 yılında İskender'in Babil'de ölmesinin ardından kendi aralarında anlaşmazlığa düşen generaller İskender'in kardeşi ve oğlunu öldürerek ülkeyi paylaşmışlardır. Bu süreçte İskender'in generallerinden Antigonos, topraklarını en çok genişleten general olarak tüm imparatorluğu yönetmek istemiştir. Antigonos'a karşı, İskender'in bir başka generali olan Lysimachos ile Mısır ve Suriye kralları birleşerek Antigonos'un üzerine yürümüşler, yaşanan savaşın ardından Antigonos, Lysimachos'un emrine girmiştir. Bu zaferle birlikte de Lysimachos, zaferdeki katkılarından dolayı komutanlarından Philetairos'u, Bergama Kalesi muhafızı olarak görevlendirmiştir. Kale muhafızı olan Philetairos, bir süre sonra ülkede esen terör havası ve Lysimachos'a karşı azalan güvenden de yararlanarak Suriye Kralı Selefküs ile işbirliği yapmış ve M.Ö 283 yılında Lysimachos'un ölümünün ardından egemenliğini ilan ederek kral olmuştur. Yaşanan bu gelişmenin ardından Soma topraklarının da dahilinde bulunduğu bölgede Bergama Krallığı devri başlamıştır. Philetairos'un ölümünün ardından kral olan yeğeni Eumenes, 22 yıldan fazla iktidarda kaldıktan sonra 28 yaşında olan yeğeni Attalos'a tahtı bırakmıştır. Attalos 44 yıl tahtta kalmasının ardından M.Ö. 197 yılında da büyük oğlu II. Eumenes'e tahtı bırakmıştır.⁵

Soma'nın ilk kuruluş yeri olan Tarhala'daki tarihi eserlerin Kral II. Eumenes dönemine ait olduğu öngörülmektedir. Tarhala ve çevresinin bir ileri karakol vazifesi gördüğü bu dönem Bergama Krallığı için oldukça parlak bir dönem olmuştur. Yine günümüze kadar gelen birçok tarihi eser Kral II. Eumenes döneminden kalmıştır.⁶ Tarhala'da; Tuzlutepe'deki Kale, Asartepe'deki Hamam ve Gözetleme Kulesi, Bağlararası mevkiinde bulunan Seyfiye binalarına ait kalıntıların da bu dönemden kaldığı düşünülmektedir. Yine Aksu mevkiinden Bergama'ya giden içme suyu kanallarının da Kral II. Eumenes döneminde yapıldığı öngörülmektedir.⁷ Çok eski adı Gharma olan Soma'nın kuruluşu da M.Ö 185 yılında bu döneme denk gelmektedir.

Bergama Krallığı devrinde Tarhala'nın kurulduğu Kral II. Eumenes döneminin ardından ortaya çıkan vasiyet üzerine I. Attalos'un oğlu II. Attalos kral olmuştur. M.Ö 138 yılına gelindiğinde ise III. Attalos kral olmuş, Kral III. Attalos da

⁵ A.g.e. , s.51

⁶ A.g.e., s.46,47,48,49

⁷ A.g.e., s. 53

iktidarının beşinci yılında karısı ve annesini kaybetmiştir. Bu olay üzerine oldukça sarsılan Kral, annesine mezar yapmak için şiddetli güneş altında çalışmış ve güneş çarpması neticesinde birkaç gün içinde hayatını kaybetmiştir. Böylesine ani bir şekilde, yerine halef bırakmadan ölen Kral III. Attalos, Bergama Krallığı egemenliğinin de sona ermesine sebep olmuştur.⁸

Kral'ın vefatının ardından ortaya çıkan bir vasiyetname üzerine Soma (Gharma) 'nın içinde bulunduğu ülke toprakları Romalılara bırakılmıştır. M.S 395 yılına gelindiğinde ise Roma'nın ikiye bölünmesi neticesinde, Soma ve çevresi Hristiyanlık inancı ile tanışmış ve bölge Türk hâkimiyetine girene kadar yüzyıllarca Bizans egemenliği altında kalmıştır.⁹

2. OSMANLI DÖNEMİNDE SOMA

2.1. Tarhala Kazası Devri

1071 yılında Sultan Alparslan'ın Malazgirt Zaferi ile Türklerin Anadolu'nun önemli bölgelerini ele geçirmesinin ardından 1078 yılında Süleyman Bey, Batı Anadolu'nun kıyı bölgeleri dışında kalan tüm noktaları Türk hâkimiyeti altına almıştır. Türkmen kuvvetlerinin Bizans topraklarına düzenlediği akınlar neticesinde Soma da 1194 yılında Anadolu Selçuklu Devleti'nin hâkimiyeti altına girmiştir. XIII. yüzyılın sonlarına doğru ise Selçuklu Devleti'nin yıkılmaya başlaması ile bir takım küçük beylikler kurulmaya başlamış ve Soma toprakları da bir süre sonra, kurulan beyliklerden biri olan Karesioğulları Beyliği'nin egemenliği altına girmiştir.

Beyliğin lideri Aclan Bey'in oğullarından Yahşi Bey kontrolünde olan ve Yahşi-Eli olarak isimlendirilen Soma'nın da içinde bulunduğu bölge ise bu olaydan yaklaşık on yıl sonra 1336 yılında Osmanlı egemenliği altına girmiştir.¹⁰

Bölge, Osmanlı hâkimiyeti altında Tarhala merkezli bir kaza olarak uzun yıllar varlığını sürdürmüştür. Yerleşimin, önceleri bir mahalle konumunda bulunan Soma'da yoğunlaşması ile birlikte kaza merkezi Soma olmuştur.¹¹

⁸ A.g.e., s. 53, 56

⁹ A.g.e., s. 57

¹⁰ A.g.e., s. 60, 62

¹¹ Tahir Sezen, **Osmanlı Dönemi Yer Adları**, T.C Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayınları Yayın Numarası 21 Ankara 2006 711 Sayfa, s. 453

1530 senesinde Soma ve Hisaraltı isimli iki mahallesi bulunan Tarhala, 1573 senesine gelindiğinde mahalle sayısını sekize yükseltmiştir. Soma'da; Karamanlı (Hoca Halil), Samsacı ve Cami-i Şerif mahalleleri, Tarhala'da ise Cami-i Şerif, Halil Sofi, Eymir Derviş, Saru ve Hisar mahalleleri kurulmuştur.¹²

1530 senesi Tarhala Kazasında Soma isimli bir cami ve Firdevs, Yusuf Veled-i, Bazarlu ve Orhan Bin Günek isimli de mescitler mevcuttur. Zağarcı Ali Bey isimli bir de hamamı olan Tarhala 59 köy, 24 mezra, 9 çiftliği bünyesinde barındırmaktadır.¹³

Tarhala'nın Anadolu Eyaleti bünyesinde bir kaza merkezi olması özelliği 1847 yılına kadar devam etmiştir. 1847 yılından itibaren Kaza merkezi konumunu önceden beri var olan Soma Mahallesi ile paylaşmış ve bu dönemde Karesi Sancağına bağlı olmuştur. 1865 yılından sonra da kaza merkezi olma özelliğini yitirerek köy konumuna gerilemiştir.¹⁴

2.2.Soma Kazası Devri

2.2.1 İdari Yapı

Tarhala'nın kaza merkezi olduğu dönemde Soma Mahallesi olarak bilinen bölge 1847 yılında yapılan bir değişiklikle Tarhala ile birlikte kaza merkezi olarak kabul edilmiş ve Karesi Sancağına bağlanmıştır. Kaza merkezinin Tarhala ve Soma ile birlikte kabul edildiği bu dönemlerde Soma'da hükûmet binası bulunuyor olmasına rağmen 1865 yılında Kırkağaç kaza merkezi olmuştur. 1865 yılına ait arşiv belgelerinde Soma, Kırkağaç'a bağlı bir köy olarak görülmektedir. Fakat gerek mesafenin uzaklığı gerekse de hali hazırda Soma'da bir hükûmet binasının varlığı halkın tepkisine neden olmuştur. Uygulamanın değiştirilmesi maksadı ile Soma'dan yüksek makamlara bu konuda rahatsızlıkları dile getiren yazılar yazılmıştır. O dönemde Soma'da yaşamakta olan gayrimüslim cemaatinin temsilcisi tarafından da

¹² Günay, a.g.m., s. 113

¹³Abdullah Sivridağ vd. **166 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri (937-1530)**, T.C Başbakanlık Devlet Arşivleri genel Müdürlüğü Yayınları, Yayın Numarası 27, Defteri Hakani Dizisi II, Ankara, 1995, s. 26

¹⁴ Sezen, a.g.e., s. 453

kaza merkezinin tekrar Soma olması maksadı ile Karesi mutasarrıflığına talepte bulunulmuştur.¹⁵

Daha farklı kesimlerden gelen tepkiler ve benzer yazışmaların ardından 1867 yılında kaza merkezi Soma olmuştur. Bu dönemde de Karesi Sancağına bağlı olma durumu devam eden Soma, 1881 yılından itibaren merkezi İzmir'de bulunan Aydın Vilayetinin Saruhan Sancağına bağlanmıştır.¹⁶

1891 yılı Aydın Vilayet Salnamesinde Soma'nın idari yapısı ile ilgili şu bilgiler yer almaktadır :¹⁷

Hududu- Şimalen: hüdavedigar, şarken Vilayet-i müşarunileyha ve Kırkağaç, cenuben Manisa ve Bergama garben yalnız Bergama kazasıyla mahduddur. Küre namıyla bir Nahiyesi vardır.61 Pare köyü mevcuttur.

Günümüzde bir belediye olan Soma Belediyesine ilişkin olarak da rastlayabildiğimiz ilk kayıtlar 1891 yılına aittir. Soma Belediyesi'nin 1891 yılındaki kayıtlara göre yıllık geliri 17.132 kuruştur. Belediye Başkanı da Hacı Yusuf Efendi'dir. Azalar ise şu isimlerdir: Mehmed ve Hacı Halil ve Ali ve Hacı Yorgi ve Arkiri Ağalar. Soma Belediyesi'nin kâtibi de İbrahim Efendidir.¹⁸

2.2.2 Nüfus

Soma'nın ilk merkezi konumunda bulunan Tarhala kazasının nüfusuna ilişkin tutulan kayıtlardan yola çıkarak kaza nüfusuna ilişkin bazı ortalama sonuçları elde etmek mümkündür. Kanuni döneminin kayıtlarının içinde olduğu 166 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri 'ne göre 1530 senesinde köyler ile birlikte Tarhala'da toplam hane sayısı 1.234 vergiden muaf olanların sayısı 264 mücerredlerin (yalnız yaşayan) sayısı da 840 olarak kaydedilmiştir.¹⁹ Tarihçiler

¹⁵Samet Arıcıoğlu, **Osmanlı Döneminde Soma**, Soma Belediyesi Kültür Yayınları, İzmir,2014 s.31, B.O.A, MVL-696/72, 1271. Za. 16: ‘‘Soma kazası kadimden beri makarr-ı hükümet bulunduğu halde müte'ahhiren Kırkağaç reisi Kazası merkez itibar olunmuş ise de bu'diyet mesafesi cihetiyle bu suret-i zapt ve rapt ve mesâlih-i câriyece müşkilatı tevdî olacağından kemâ fısabık Somanın re's-i kaza itibar olunması Soma kazası ahali-i gayr-ı müslimesi tarafından gelen mahzarda istidâ kılındığı Rum patrikhanesi tarafından bâ tkrir ifade olunup olunmadığının icabına bakılmak üzere hakikat -i keyfiyetin ve bu babda olan ma'lumat-ı mahalliye ve icabı izahen bâ mazbata inhâsi hususuna himmet eylemeniz babında şıkka...’’

¹⁶ Sezen, a.g.e., s. 453

¹⁷ Cavid, a.g.e., s. 543

¹⁸ A.g.e., s. 144

¹⁹ Sivridağ vd. a.g.e., s. 26-27

arasında kabul gören genel bir hesaplama yöntemi olarak hane sayısı 5 ile çarpılır, mücerred ve vergi muafları da eklenirse toplamda Tarhala nüfusunun 7200 civarında olduğunu düşünmek mümkündür.

Soma ve Hisaraltı mahallelerinden oluşan Tarhala merkez nüfusu içinse kaza merkezinde 162 hane ve 198 mücerredin varlığı dikkate alındığında Tarhala merkez nüfusunun 1008 kişi civarında olduğunu düşünmek mümkündür.²⁰

19. yüzyıla ait önemli nüfus kaynaklarından birisi de devlet yıllığı olarak hazırlanan Salnamelerdir. 1847 yılından itibaren yayınlanmaya başlanan salnameler, Osmanlı Devleti'nin idari, iktisadi, sosyal ve kültürel durumlara ilişkin, yayımlandıkları döneme dair önemli bilgileri içermektedir. Söz konusu salnamelerde ilgili yıla ilişkin nüfus bilgilerine de ulaşmak mümkündür.²¹ 1891 yılında Soma'nın dahilinde bulunduğu Aydın Vilayet Salnamesinde, Soma merkez nüfusu için belirtilen ifadeye göre 1891 senesinde Soma merkezde 900 hane ve 2933'ü erkek, 2209'u kadın olmak üzere toplamda 6142 kişi yaşamaktadır.²² Aynı Vilayet Salnamesinde Soma'nın toplam nüfusu 18904 kişi olarak belirtilmiştir.

Aynı salnamede Soma'nın tamamına ilişkin olarak verilen nüfus rakamları şöyledir²³:

Esami-i Cemaat	İcmal		
		Zükur (Erkek)	İnas (Kadın)
İslâm	17686	8814	8872
Rum	1218	606	613
Yekün	18904	9420	9484

Tablo 1:Soma'da Nüfus (1891)

Yukarıda verilen tabloda görüldüğü üzere Soma'da toplamda 18904 kişi yaşamaktadır. Bunların 9420'si erkek, 9484'ü de kadındır. Soma'da bu tarihte yaşamakta olan 18.904 kişinin 1218'i yerli Rumlardır.

²⁰ Günay, a.g.m., s. 112

²¹ Arıcıoğlu, a.g.e., s.50

²² Cavid, a.g.e., s. 543

²³ A.g.e., s. 388

1912 yılına gelindiğinde bölgeye gelen gezginlerden birisi olan *Sotaridis*'e göre Soma kaza merkezinde; 5000 Türk, 1890 Rum olmak üzere toplam 6890 kişi yaşamaktadır.²⁴

1914 yılında I. Dünya Savaşı öncesinde, Soma nüfusu köyleri ile birlikte; 20.360 Türk, 2094 Rum, 10 Ermeni ve 11 Yahudi'den oluşmakta toplamda da 22.413 kişi Soma'da yaşamaktadır.²⁵

2.2.3 Ekonomik Durum

İzmir ve civarında bulunan Aydın ve Kasaba demiryolları bölgenin bütününde sosyo-ekonomik yapının kökten değişmesine sebep olmuştur. Bölgede demiryollarının varlığı Osmanlı Devleti'nin tarım ve gümrük vergilerinde de önemli artış sağlamıştır. Söz konusu demiryolları öncelikle bölgede İngilizlerin işine yaramış, tarım, madencilik ve ticaret alanlarında hammadde ihracını beraberinde getirmiştir. Böylece ticaretin düzenlenmesinde hak sahibi olmak istemişlerdir.²⁶

Demiryolunun Soma'daki mevcudiyeti de kentin ekonomik faaliyetlerinde önemli bir etken olmuştur. Soma'ya ulaşan demiryolu hattının da sonradan içerisinde yer aldığı Kasaba demiryolunun yapımına 1863 yılında başlanmıştır. Hattın İzmir'den Turgutlu'ya kadar olan I. kısmı 1866 yılında, Alaşehir'e kadar 76 kilometrelik kısmı 1885-86 yılları arasında, 92 km olan Manisa Soma hattı ve 184 km olan Soma Bandırma hattı da 1888-1890 yılları arasında tamamlanmıştır. 1894 ve 1896 yılları arasında ise 252 km olan Alaşehir Afyon hattının yapımı tamamlanmıştır.²⁷

Demiryolunun Manisa'dan Soma'ya kadar olan hattına ilişkin Kasaba Demiryolu kumpanyası ile 28 Mayıs 1888 tarihinde sözleşme imzalanmış ve hattın yapımına başlanmıştır. Sözleşmeyi Babı Ali adına Ticaret ve Nafia Nazırı Zihni Paşa, Kasaba Demiryolu Kumpanyası adına da Mösyö Hanri Kemb imzalamıştır.²⁸

²⁴Ayşen Koç, **Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Saruhan Sancağında Gayrimüslimler**, C.B.Ü S.B.E, **Yüksek Lisans Tezi**, Manisa 2006 s. 71

²⁵ A.g.e., s. 72

²⁶ A. Nedim Atilla, **İzmir Demiryolları**, İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, İzmir, 2002, s.138

²⁷ Vedat Eldem, **Osmanlı İmparatorluğu'nun İktisadi Şartları Hakkında Bir Tetkik**, TTK, Ankara, 258 S., 1994, s. 104

²⁸ Cavid, a.g.e, s. 314

İzmir'den Turgutlu ve Alaşehir'e kadar olan mevcut hatta ilave olarak Manisa'dan Soma 'ya kadar 92 kilometrelik bir hattın inşası için yapılan sözleşmede 92 km olan bu hattın inşası, öncelikle Manisa'dan Akhisar'a, Akhisar'dan Kırkağaç'a ve Kırkağaç'tan da Soma'ya kadar 3 aşamalı olarak planlanmıştır. Kilometre başına 125.000 Frank ödenecek olan sözleşme 25 maddeden oluşmuştur.²⁹

Günümüzde de Soma ekonomisinde önemli bir yere sahip olan linyit kömürü de 19. yüzyılda üretilmeye başlanmıştır. 1891 senesinde, Soma'da Maden Müfettişi Mehmed Ağa, Maden Memuru İlhami Bey ve Maden Kâtibi Mehmed Derviş Efendi gibi görevlilerin çalışmakta olduğu görülmektedir.³⁰

Soma'da kömürü Osman Ağa'nın bulduğuna ilişkin genel bir kanaat olmakla birlikte onun öncesinde de linyit kömürünün Soma'da üretilmekte olduğuna ilişkin belgeler mevcuttur.³¹ Osman Ağa Soma'ya üç kilometre mesafede bulunan bir noktada kömürü bulmuş ve buraları Osman Ağa Ocağı namı ile bir süre işletmiştir.³² Osman Ağa öncesinde buralarda kömür çıkardıklarına ilişkin elimizde belgeler bulunan Hacı Raşid ve Mehmet Nuri beylerin imtiyazı 1913 senesine gelindiğinde sonlandırılmıştır. Mumya Dağı olarak bilinen bölgede Akhisarlı Ragıp ve Kırkağaçlı Rumlardan Çimeris Efendiler tarafından yeni ocaklar işletmeye açılmıştır.³³

I. Dünya Savaşı ile birlikte Almanlar tarafından işletilmeye başlanan ocaklar özellikle ordu ihtiyaçlarının karşılanması hususunda yararlı olmuşlardır. Kısırakdere, Kükürtdere, Elmalı, Kovalık, Deveboynu gibi ocakların da açıldığı bu dönemde gerek gündelik çalışanlar gerekse de o dönem özellikle gayrimüslimlerden oluşan Osmanlı Amele Taburları tarafından günde 1000 ton civarı kömür üretimi sağlanmıştır. Tarhala'dan Soma tren istasyonuna kadar oluşturulan hava hattı³⁴ ile madenden çıkarılan kömür istasyona, oradan da cephelere sevk olunmuştur. Saatte 50 ton kömür nakline olanak tanıyan bu hat arazinin eğiminden yararlanılarak çalıştırılmıştır. İstasyona gelen kömürün depolanması ve vagonlara yüklenmesi için

²⁹ A.g.e., s. 314

³⁰ Cavid, a.g.e., s. 144

³¹ **EK** Harita B.O.A 2286 -16.N.1285

³² *I.Dünya Savaşı'nın devam ettiği 1917 senesinde Tarhala karyesinde çıkarılan linyit kömürünün doksan dokuz seneliğine teba'a-i devlet-i aliyden Osman Efendi ile ortaklarına ihalesi devlet şurası ve dönemin bakanlar kurulunca onaylanmıştır. EK. B.O.A, M.V, 237-191*

³³ Kutlusoy, a.g.e., s. 218

³⁴ **Havai Hat**: Yük taşımak maksadı ile kısa mesafeler arasında çelik teller ile kurulan bir ulaştırma hattıdır.

de bir silo yapılmıştır.³⁵ I. Dünya Savaşı'nın tamamlanmasının ardından imzalanan Mondros Mütarekesi şartlarıncı Fransızlar tarafından işletilmeye başlanan Soma madenlerinde bir süre sonra hava hattında çalışan işçiler greve gittiklerinden üretimde bazı aksamlar yaşanmıştır.³⁶

17. Kolordu Komutanı Ali Nadir Paşa tarafından Harbiye Nezareti'ne gönderilen şifreli yazıda da Soma'da kömür ocaklarında görevli çalışan asker ve memurların vazifelerine son verilerek İzmir'e getirildiği bildirilmiştir. Değeri iki yüz bin lirayı aşan malzemelerin Fransızlara evrak karşılığında teslim edilip edilmeyeceği ve mevcut bulunan iki hatta görevli askerlerin de merkeze çekilip çekilmeyeceği konusunda fikir sorulmuştur. Ocakların Fransızlara teslim edilmesinin ardından İzmir Harp Kömür Merkezi'nin vazifesi kalmadığından kapatılmasının gerekliliği konusunda da izin istenmiştir.³⁷

Yaşanan bu gelişmelerle birlikte devam eden günlerde maden ocaklarında işletmecilik yapan Çimeris isimli Rum da haklarını korumuş ve Soma'nın Yunan işgali altında olduğu dönemde de ocaklarını işletebilmiştir.³⁸

Emlak, Akar Virgüsü	Temettu	Bedel-i askeri	Ağnam Resmi
437.250	127.435	24.000	115.524
Emlak, Tapu Harçları	Aşar Varidatı	Orman	Ma'adin
6.475	528.908	25.000	60.000
Rüsum-ı Mütenevvia	Hasılat-ı Müteferrika	Maarif Hissesi	Mehakim Harçları
4.725	17.847	37.713	16.568
Menafi Hissesi			
59.558	Toplam	1.460.733	

Tablo 2: Soma'da Vergi ve Ödeneklere İlişkin Tablo (1891)

³⁵ Avni Altıner, **Tarhala Obasını Tanıyalım**, Gediz Dergisi, Manisa Halkevi Yayınları, 23 Nisan 1937-Nisan 1950 104 Sayı, Sayı 32 s. 12

³⁶ EK ATASE İSH 6, 2266 245-68

³⁷ ATASE İSH 2, 1492- 29-48 AA

³⁸ Altıner, a.g.m., s. 12

Soma'da şehrin ekonomisine katkı sağlayan yerleri incelediğimizde 1891 yılında Soma'da; 1150 hane, 278 dükkân, 20 mağaza, 1 un fabrikası, 1 gazino, 9 fırın, 17 çiftlik, 16 değirmen, 5 han, 7 saman damı, 5 meyhane ve 17 kahvehanenin mevcut olduğu görülmektedir.³⁹ Aynı yıl içerisinde Soma'da bulunan çok sayıda at arabası, kağı, büyük ve küçükbaş olmak üzere çok sayıda hayvanın mevcudiyeti Soma'da tarımsal faaliyetlerin önemli bir yer tuttuğunu göstermektedir.⁴⁰

Ekonomik faaliyetlerin yoğunluğu bir bankanın mevcudiyetini zorunlu kıldığından Soma'da Ziraat Bankası kurulmuştur. 1891 senesinde bankanın personeli şu isimlerden oluşmaktadır: Reis Hacı Hafız Mehmed Efendi, Aza Hacı Ali ve Arkir ve Mehmed Ağalar, Katip İbrahim Hilmi Efendi. 10 kilometre kare ekilmiş, 80 kilometre kare de ekilmemiş olmakla birlikte toplam 90 kilometre kare tarım arazisinin bulunduğu Soma'da bulunan Ziraat komisyonu 1891 senesinde şu isimlerden ibarettir: ⁴¹ Reis Abdurrahim Efendi, Aza Hacı Mustafa Efendi, Aza Hacı Kadri Efendi.

1891 senesinde Soma'da toplanan vergiler ve devlet bütçesinden aktarılan kaynaklar şu miktarlarda olmuştur:⁴²

2.2.4. Sosyal Durum

2.2.4.1. Gayrimüslimler

Osmanlı Devleti döneminde Soma ve çevresinde Rumlar haricinde kalabalık bir gayrimüslim grup yaşamamıştır. Ermeni ve Yahudiler gibi Osmanlı Devleti'nde önemli bir kesimi oluşturan milletler belirli dönemlerde Soma'da yaşamışlar fakat sayıları Soma'da bir cemaat olarak değerlendirilmelerine olanak verecek rakamlara ulaşamamıştır.

Tanzimat Fermanı ile başlayan süreç, millet sistemi içerisinde özerk bir konumda bulunan gayrimüslim vatandaşların hak ve hürriyetler açısından Müslümanlar ile eşit ve ortak bir konuma sahip olmalarını sağlamıştır. gayrimüslimlerin de katılımı ile 1876'da hazırlanan Kanun-i Esasi din ve mezhep ayrımı yapmaksızın Osmanlı olarak kabul ettiği yönetilenlere; kişisel özgürlük, basın

³⁹ Cavid, a.g.e., s. 408, 409, 410

⁴⁰ A.g.e., s. 476

⁴¹ A.g.e., s. 144

⁴² A.g.e., s. 487

özgürlüğü, ticari, zirai, sanayi her türlü dernek ve ortaklık kurma ve eğitim özgürlüğü hakkı tanımıştır. 1864 ve 1871 Nizamnameleri ile de ceza mahkemelerinde yer almışlardır. Köy, mahalle, nahiye, kaza, sancak ve vilayet yönetimlerine aktif bir şekilde katılımları sağlanmıştır. Kaza idare meclisleri ve Belediye teşkilatları içerisinde de temsil edilme haklarına ulaşmışlardır. Önceleri yönetime karşı kendi cemaatleri adına sorumlu olan papazların yerini muhtarlar almış ve köylerde bile her cemaat kendisi için yönetim organları ve ihtiyar meclisi oluşturabilme hakkına kavuşmuştur.

Osmanlı Devleti'nde gayrimüslimler kendilerine sunulan ayrıcalıklara ve sosyo-ekonomik konuma uygun olarak kendi dini kuruluşları, hastaneleri, okulları açabilmişlerdir. Kendi dini ve kültürel temsilciliklerine bağlı olarak, kendi dillerinde buralarda faaliyetlerini sürdürebilmişlerdir.

Osmanlı kazalarında genel olarak bakıldığında sadece Rumların yaşadığı mahalleler olduğu gibi Rumlarla Türklerin karışık yaşadığı mahalleler de mevcut olmuştur.

Anadolu'da ve elbette ki Soma'da da yaşamış olan Rumlar; yerli Rumlar ve Helen Muhacirleri olarak iki grup içerisinde değerlendirilmektedir. Yerli Rumlar yüzyıllar boyunca bu topraklarda yaşamışlar, Türkler ile belli ölçülerde bir kültür ortaklığı içerisinde olmuşlardır. Helen Muhacirleri de adalardan ve Yunanistan'dan Anadolu'ya gelmiş olan Rumlardır.⁴³

Yerli Rumlar statüsünde değerlendirilebilecek konumda olarak, 1530 senesinde Kanuni dönemine ilişkin kayıtlarda Soma'da *Rumlu* isimli bir köy mevcuttur. Fakat köyde yaşayan nüfusa ilişkin bilgilere ulaşamamıştır. II. Bayezid dönemi (1481-1512) tahrirleri incelendiğinde Soma ve Hisaraltı mahalleleri bünyesinde kayıt altına alınmış Dimitri, Yorgi gibi Hristiyan isimlerini kullananların olduğu görülmektedir.⁴⁴

İkinci grup olarak değerlendirilebilecek konumda olan, Helen Muhacirleri diye nitelenen Rumların Soma'ya gelip yerleşmeleri 19. yüzyıla denk gelmektedir. Genel olarak Batı Anadolu'da olduğu gibi Yunanistan'ın bağımsızlığını kazanması ile birlikte Helen Muhacirleri Anadolu'ya gelmişlerdir. Özellikle Yunanistan'ın

⁴³Ayşen Koç, a.g.m., s. 38-39

⁴⁴Günay, a.g.e., s. 111

bağımsızlığının ardından gelen Rum nüfus sayısı bir hayli fazla olmakla birlikte Batı Anadolu kıyılarındaki nüfus dengelerini de değiştirmiştir. Soma'da yaşayan Rum nüfusa ilişkin edinilen bilgiler de hep bu tarihlerden sonra geldiklerini doğrular niteliktedir. 1845 nüfus sayımında Soma'da 131 hane ve toplamda 560 kişi civarında olduğunu tahmin ettiğimiz Rum nüfus ilerleyen yıllarda şu rakamlara ulaşmıştır:⁴⁵

1891	1901	1904	1905	1907	1914
1218	1465	1567	1983	1598	2094

Tablo 3: Soma'da Rum Nüfus Yıllara Göre Dağılımı

19. yüzyılın ilk yarısında Soma'da yaşayan ve 130 hane civarında olduklarını belirttiğimiz yerli Rumlar hemen hemen hepsi bir meslek sahibi olarak karşımıza çıkmaktadır. Genel olarak; duhancılık (tütüncülük), bakkallık, terzilik, öğretmenlik, bahçevanlık, rençberlik, değirmencilik, kürkçülük, dülger ustalığı (bir binanın tahta kısmını yapan), kasaplık, ayakkabıcılık, boyacılık, doğramacılık, bacacılık, manufakturacılık, tahtacılık, çobanlık ve kahvecilik gibi meslekleri icra etmişlerdir.⁴⁶

Gayrimüslimler Soma'da buldukları dönemde icra ettikleri meslekler ve işlettikleri ticarethaneler dışında; bağ, bahçe, zeytinlik, tarla, büyükbaş hayvan ve binek hayvanı gibi birçok tarımsal unsura da sahip olmuşlardır. Bu duruma bağlı olarak ticari faaliyetlerin yanı sıra tarım alanında da o dönem Soma ekonomisine ciddi katkılar sunmuşlardır. Örneğin; 19. yüzyılın II. yarısında Soma'da yaşamış Marko isimli bahçıvanın, 2500 kuruş değerinde evi, 600 kuruş değerinde 6 dönüm tarlası, 200 kuruş değerinde 3 dönüm bahçesi, 600 kuruş değerinde 1 adet mandası mevcuttur. Kazancı da 3000 kuruş olarak belirtilmiştir. Marko isimli bahçıvana ait olan bu kayıtlar gibi diğer gayrimüslimlere ait kayıtlar da mevcuttur.⁴⁷ Bu dönem Soma'da bulunan gayrimüslimlerin önderi 38 yaşındaki Papas Konstanti'dir.⁴⁸

1891 senesine gelindiğinde de, 613 kadın ve 606 erkek olmak üzere toplamda 1218 Rumun yaşadığı Soma'da, 1 Rum mektebi ile 1 Rum Kilisesi mevcuttur. Bu dönemde ise Rumların Soma'daki ruhani temsilcisi Metropolid Vekili Papa

⁴⁵ Erdal İbrahim, **Türkiye ile Yunanistan Arasında Mübadele Meselesi 1923-1930**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Doktora Tezi, s. 345, s. 232, 2006

⁴⁶ B.O.A, NFS-d, 1351

⁴⁷ B.O.A, KK.d-06555/271

⁴⁸ B.O.A, NFS-d, 1351

Laovniyos'dur. Aynı dönemde Soma'da buharla çalışan ve Hikem Yango isimli bir Ruma ait olan bir pamuk fabrikası mevcuttur. Yine bu dönemde Kırkağaç'ta da Somalı Apostolaki oğlu Ensetyaşi ve Yapçı Vangel 'in ortak olduğu bir pamuk ve un fabrikası mevcuttur.⁴⁹

Önceki bölümlerde de belirttiğimiz gibi yasal değişiklikler ile birlikte statüleri de değişmeye başlayan Rumlar birçok yönetim organında görev almaya başlamışlardır. Söz konusu değişikliklerin ardından Soma'da Kaza İdare Meclisi'de Papa Laovniyos doğal üye olarak, Lefter Efendi de seçilmiş üye olarak görev almıştır. Soma Asliye Mahkemesi'nde de Körükçü Arkir Efendi aza olarak görev yapmış ve Belediye Meclisi'nde de Yorgi ve Arkir isimli Rumlar temsilci olarak bulunmuşlardır.⁵⁰

Soma'da bulunan Rum mektebi 1865 yılında günümüz ortaokul düzeyinde erkek öğrenci, 1888'de de kız öğrenci kabulüne başlamıştır. Kuşadası Metropolitliği sorumluluğu altında bulunan 'Dimnikon' isimli bu Rum mektebinin 1898 senesinde 50 erkek ve 44 kız öğrencisi mevcuttur.⁵¹

Soma'da buldukları dönemde özellikle ticari faaliyetlere yoğunlaşan gayrimüslimler, ticaret dışında farklı alanlarda da hizmet vermişlerdir. Örnek olarak, Soma Belediyesi tarafından yürütülen sağlık hizmetleri kapsamında bazı Rumlar Soma'da belediye tabibi olarak görev yapmışlardır. 1901 senesinde Lazaros Yanoplı, 1906 senesinde Lazarus Panapulos, 1911 senesinde de Yanko Efendiler belediye tabibi olarak görev yapmışlardır. Bu isimler şüphesiz önemli bir gereklilik olan sağlık alanında önemli hizmetler vermiş olmakla birlikte bazı olumsuz durumlar da yaşanmıştır. Soma'da görev yapmış belediye tabiplerinden birisi olan Lazarus Panapulos'un, görev yaptığı dönemde, sahte rapor düzenlediği ve kaza mal müdürünü hükûmet dairesinde darp ettiğine dair hakkında bir takım şikayetlerde bulunulmuştur. Maliye Nezaretine gönderilen 7 Nisan 1906 tarihli şikayet metni şu şekildedir:⁵²

"Soma belediye tababetinde müstahdem Lazarus Panupolos Efendinin fesâhat-ı lisâniyede bulunduğu ve sahte rapor tertip eylediği Soma mahkemesine ihbar

⁴⁹ Cavid, a.g.e., s. 685

⁵⁰ A.g.e., s. 685

⁵¹ Çiğdem Taş, **Maarif Salnamelerine Göre 20. YY Başlarında Aydın Vilayetinde Eğitim, Yüksek Lisans Tezi**, Afyon 2006, s. 144

⁵² **EK B.O.A, DD. MKT, 889-54 1322.B. 7**

olunmuş ise de hakkında bir güna muamele-i kanuniye ifa olunmadığını ve evvelce kaza mal müdürünü daire-i hükûmette alenen darb etmiş iken me'murin-i aliyeden bazılarının tesahubuyla ceza-dîde olmadığına ve bazı ifadeye dair Soma kazası mal müdürü refiki Hasan Fuat Efendi tarafından İzmir'den makam-ı sâmi-i sadaret-i uzmaya çekilip tevdi buyrulan telgrafname leffen su-yı âli-i daver-i ekremilerine takdim kılındı münderecatına ve malumat-ı mahalliyeye nazaran bi't-tahkik sıhhat-i halin ibnası hususuna müsaade-i aliyeye-i düstur-ı ekremileri şayan buyurulmak babında.”

Soma'da Müslümanlar içerisinde de genel yaşantıyı bozmuş ve hatta gayrimüslimlere zarar vermiş kişilere rastlamak mümkündür. Örnek olarak 1862 senesinde Tarhala'da bakkallık yapmakta olan Petro isimli bir gayrimüslim köy ahalisinden olan Arap Mehmed tarafından öldürülmüştür. Ahalinin bir kısmının dahil olduğu bilinen bu hadisede Petro'ya ait para ve altınlar gasp edilmiş, dükkânı da yağmalanmıştır. Olayın bir numaralı faili olan Arap Mehmed'in kayıplara karışması ve Petro'nun gasp olunan altın ve paranın bir kısmının İngiltere tebaasından Markokas Kinyas'a ait olması da olayı dönemi içerisinde oldukça tartışılan bir hadise haline getirmiştir.⁵³

I. Dünya Savaşı'nın ardından Yunanlılar tarafından Anadolu'ya yönelen saldırılar ve işgal olunan Batı Anadolu topraklarında yaşananlar, Rumlar ve Türkler arasında birçok acı olayın yaşanmasına sebep olmuştur. Bu sebeple bir arada yaşayabilme olanağı yok olmuştur. Bazı Rumlar Büyük Taarruzun ardından Yunan Ordusu ile birlikte bazıları da Lozan Antlaşması hükümlerince Anadolu'dan ve doğal olarak Soma'dan ayrılmışlardır.

2.2.4.2.Eğitim

Osmanlı Devleti'nde genel olarak dini eğitim esastır. Eğitim öğretim yöntemi de aktarmacı ve ezbercidir. Yaygın eğitim hizmeti din adamları tarafından sağlanmaktadır.⁵⁴ Eğitim sisteminin temelini ise medreseler oluşturmuştur. Anadolu'da ilk medreseler 12. yüzyılda beylikler döneminde kurulmaya başlanmış ve bu dönem kurulan medreseler Osmanlı Medreselerinin temelini oluşturmuşlardır.

⁵³ B.O.A, MVL, 629/78

⁵⁴ Yahya Akyüz, **Türk Eğitim Tarihi M.Ö.1000-M.S. 2011**, Pegem Akademi Yayınları , Ankara 2011, S. 60

Geleneksel Osmanlı eğitim sisteminde sıbyan mekteplerinden itibaren lisans ve lisansüstü olarak belirlediğimiz eğitime kadar uzanan bütün eğitim kademelerini medreseler temsil etmiştir. Kurulduğu bölgelerin sosyo-kültürel gelişiminde önemli görevler üstlenmiş, vakıflar tarafından idare edilmişlerdir.⁵⁵ Tefsir, hadis, fıkıh gibi İslâm'a dayalı derslerin okutulduğu medreselerden yetişen gençler, Osmanlı Devleti'nde müderris, kadı (ilmiye sınıfı) , memur (kalemiye sınıfı), ve yönetici (mülkiye sınıfı) gibi görevlere getirilmişlerdir. Talebelerin yatak, yemek gibi gereksinimlerinin karşılandığı medreselerden bazılarında öğrencilere harçlık da verilmiştir.⁵⁶ Verdikleri eğitimin derecesine göre altı kategoriye ayrılan medreselerin içerisinde en önemlilerinden birisi Süleymaniye medreseleriydi. Süleymaniye Medreseleri, Kanuni Sultan Süleyman döneminde büyüyen devletin eğitim, yargı, fetva ve yönetim alanlarındaki ihtiyacını karşılamak gayesi ile yapılmıştır.⁵⁷ Buralarda öğretmenlik yapan müderrisler, toplum nazarında çok önemli bir yere sahip olmakla birlikte gündelikleri 20-60 akçe arasındaydı.⁵⁸

Zaman içerisinde değişen Osmanlı eğitim sistemi ile önemleri azalmış olmakla birlikte varlıklarını uzun yıllar sürdürmüşlerdir. 1898 yılında Soma'da 146 talebenin eğitim gördüğü 8 medrese mevcuttur. Bu tarihte Soma'da bulunan medreselerden bazılarına ilişkin bilgiler aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.⁵⁹

İsmi	Mahalli	Müderris (Öğretmen)	Talebe Sayısı	Kurucusu
Emir Hızır Camii Medresesi	Kasaba Merkez	Müftü Hacı Abdullah Efendi	46	Bekirzade Süleyman Bey
Kadı Camii Medresesi	Kasaba Merkez	İbrahim Hakkı Efendi	20	Bekirzade Süleyman Bey
Tepe Camii Medresesi	Kasaba Merkez	Ali Efendi	16	Bekirzade Süleyman Bey
Ulupınar	Tarhala	Ali Efendi	8	İbrahim Efendi

⁵⁵ Taş, a.g.e., s. 1-2

⁵⁶ A.g.e., s. 70

⁵⁷ Akyüz, a.g.e. s. 67

⁵⁸ A.g.e., s. 2

⁵⁹ A.g.e., s. 156

Medresesi	Karyesi			
Minareli Camii Medresesi	Tarhala Karyesi	İknaz Halil Efendi	10	İane İle(Toplanan Yardımlar)
Kalen Karyesi Medresesi	Kalem Karyesi	İmam Mustafa Efendi	12	İane İle(Toplanan Yardımlar)

Tablo 4: Soma'da Medreseler

Medreseler dışında Osmanlı eğitim sistemi içerisinde Sıbyan mektepleri olarak bildiğimiz ilkokullar da mevcuttur. 4-6 yaş aralığındaki kız ve erkek çocuklarının karma olarak eğitim gördükleri bu kurumlar birçok isim ile anılmış olmakla birlikte her mahallede bulunduğu için ‘*Mahalle Mektebi*’ olarak isimlendirilmişlerdir.⁶⁰ Süreç içerisinde mahalle mekteplerinde öğretmen olarak görev yapabilmek için medrese mezunu olmak yeterli görülmüş, medrese mezunlarının bulunmadığı durumlarda da mahallenin ya da köyün imamı bu görev için yeterli görülmüştür. Bu mektepler hiçbir dönemde dini eğitimin dışına çıkamamış, çağın gereklerine sırt çevirmek suretiyle Cumhuriyet’in ilanına kadar varlığını sürdürmüştür.

Sistemin temelini oluşturmakta olan medreselerin zaman içerisinde nitelik kaybına uğraması ve sistemin genel yapı itibariyle çağın beklentilerine cevap verememesi sebebiyle Osmanlı Devlet adamlarınca eğitim sisteminin yeniden yapılandırılmasına dönük bir takım çabalar ortaya konmuştur. II. Mahmud, önceleri sadece askeri alanda yapılan eğitimdeki modernleşmeyi sivil alana da taşımak amacıyla Meclis-i Umur-ı Nafia teşkilatını kurmuştur.⁶¹ Böylece medrese ve ulemanın nüfuzundan uzak bir eğitim sistemi yaratmayı düşünen II. Mahmud sıbyan mekteplerinin üzerinde yükseköğretime öğrenci yetiştirecek olan ‘Sınıf-ı Sani’ mekteplerini açmıştır. Zaman içerisinde bu mektepler *Rüşdiye* adını almıştır. 1862 yılından itibaren kız öğrenciler de bu rüştiyelerde öğrenim görmeye başlamıştır.⁶²

1869 yılında yayınlanan Maarif-İ Umumiye Nizamnamesi ile her 500 haneli kasabaya, vilayetlerin Meclis-i Kebir-i Maarif Dairesi tarafından planları yapılacak olan birer rüştiye binası inşa edilmesi ve öğrenci sayısına göre bir veya iki muallim,

⁶⁰ A.g.e., s. 3

⁶¹ Taş, a.g.e., s. 14

⁶² A.g.e., s. 22

bir gözetmen ve bir de hademe görevlendirilmesi kararlaştırılmıştır. Müslümanlar, gayrimüslimler ve kızlar için ayrı ayrı rüştiyeler açılmasını da öngören nizamname 12 yaşına kadar olan tüm çocuklar için de ilk eğitimi zorunlu hale getirmiştir.

Rüştiyeler 1869 Nizamnamesinin ardından ilk mekteplerin üstünde, lise seviyesinde bulunan idadilerin altında bir konumda, 10-15 yaş aralığındaki çocukların eğitim gördüğü kurumlar olmuştur. Dört yıllık eğitim süresi olan rüştiyelerde, Osmanlıca, Arapça, Farsça, aritmetik, muhasebe, geometri, matematik, tarih, coğrafya dersleri ile bölgenin yerel dili gibi dersler okutulmuştur.⁶³

1891 senesinde Soma'da bulunan ilkokulda Ahmed Efendi ve Hafız Mustafa Efendi isimli öğretmenler görev yapmışlardır.⁶⁴

Soma'da bulunan ve 1873 yılında açılmış olan rüştiye mektebi 1876'da ilk mezunlarını verdiği tarihten 1890 senesine kadar 53 öğrenci mezun olmuştur.⁶⁵ 1898 senesine gelindiğinde de Sadrettin Efendi, Ali Rıza Efendi ve Ahmet Efendi gibi muallimlerin görev yaptığı rüştiyenin 70 talebesi ve bir de hademesi mevcuttur.⁶⁶

Maarif Nizamnamesinin ardından oluşturulmuş bulunan ve 1891 senesinde Soma'daki Rum ve Türk mektepleri ile ilgili işleri yöneten *Maarif İdaresi*, şu isimlerden oluşmuştur:⁶⁷ Reis Hacı Abdullah Efendi, Aza Hacı Ali Ağa Aza Hacı Hafız Ali Rıza, Aza Hacı Hafız Mehmed, Aza Emin ve Aza Hacı Abdulah Efendiler.

1867 yılından itibaren Rüştiyelere gayrimüslim talebe alınmaya başlanması ile birlikte Türkçe sınavı zorunlu hale getirilmiştir. 1869 Nizamnamesi ile gayrimüslimlere kendi okullarını açabilmeleri hakkı tanınmıştır. Soma'da yaşayan Rumlara ait Kuşadası Metropolitliği sorumluluğu altında *Dimnikon* isimli bir rüştiye mektebi açılmıştır. Kız ve erkeklerin ayrı öğrenim gördüğü rüştiyenin 1898, 1899 ve 1900 yıllarındaki öğrenci sayıları aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.⁶⁸

⁶³ A.g.e., s. 16

⁶⁴ Cavid, a.g.e.,144

⁶⁵ Cavid, a.g.e., s. 258

⁶⁶ Taş, a.g.e., s. 132

⁶⁷ Cavid, age., s. 144

⁶⁸ Taş, a.g.e., s. 53-56-59

Yıl	1898	1899	1900
Erkek	90	50	50
Kız	44	44	47

Tablo 5: Dimnokon Rüştüyesi Öğrenci Sayıları

Son dönem yapılan değişikliklerin belirli bir sisteme bağlanmasını ve aynı zamanda maarif teşkilatı, maarifin mali yönü, ilk ve orta öğretim gibi konularda modern esasların oluşturulmasını sağlayan 1869 Maarif Nizamnamesi şehir ve kasabalarda bulunan kütüphaneleri de eğitimin bir parçası olarak kabul etmiştir. Genel kütüphaneler yerine camilerin içerisinde var edilen kütüphanelerin hizmet verdiği bu dönemde Soma'nın da dahilinde bulunduğu Aydın Vilayeti sınırları içerisinde en eski tarihe sahip olan kütüphane Soma'da bulunan *Emir Hızır Kütüphanesi*'dir. 1792 senesinde Emir Hızır Camii Medresesi'nde Yeğenzade Süleyman Bey tarafından yaptırılan kütüphanenin 1898 senesinde 120 adet kitabı bulunmaktadır.⁶⁹

⁶⁹ A.g.e., s. 114

2-BİRİNCİ BÖLÜM

MONDROS MÜTAREKESİ VE İŞGALLER

1. I. DÜNYA SAVAŞI'NIN SONU VE MONDROS MÜTAREKESİ

1914 yılında başlayan I. Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru Osmanlı Devlet'inde taht değişikliği yaşanmış ve Sultan V. Mehmed Reşad'ın hayatını kaybetmesi üzerine 4 Temmuz 1918 günü Sultan VI. Mehmed Vahideddin tahta çıkmıştır.

Ekim 1918'e gelindiğinde Osmanlı Devleti'nin de dahilinde bulunduğu İttifak Devletleri için işler iyice güçleşmiştir. İtilaf Devletleri, İttifak Devletlerine ait tüm cepheleri süratle aşmıştır. Osmanlı Devleti açısından duruma bakıldığında, Rusya'da gerçekleşen devrim ile Doğu Cephesinde; Kars, Ardahan, Batum, Bitlis, Erzurum ve Erzincan gibi kentler tekrardan Osmanlı Devleti'nin eline geçmişse de diğer cephelerde durum pek de parlak değildir. Filistin cephesinde Osmanlı ordularının 1918 Eylül'ünde İngilizler karşısında tutunamayarak geri çekilmek zorunda kalmaları⁷⁰ ve Osmanlı Devleti'nin müttefiklerinden Bulgaristan'ın 15 Eylül'de ağır bir yenilgi alarak savaştan çekilmesi de Makedonya Cephesi'nde önemli bir boşluğun doğmasına yol açmıştır. Osmanlı Devleti için en önemli müttefik olan Almanya'nın da Ekim ayının ilk günlerinde barış istemesinin ardından Osmanlı Devleti'nin de farklı bir seçeneği kalmamıştır.

Osmanlı Devleti'nin barış istemesi hususunda müttefiklerinin bu yöndeki kararları kadar Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Wilson'un henüz savaş devam ederken 8 Ocak 1918 günü açıklamış olduğu 14 maddelik barış ilkelerinin özellikle 12. maddesinin Osmanlı yönetiminde ve kamuoyunda yarattığı olumlu havanın da etkisi olmuştur.⁷¹ Osmanlı yönetiminin sevinçle karşıladığı özellikle 12. madde, ilk bakışta

⁷⁰ Dr. Zekeriya Türkmen, **30 EKİM 1918 Tarihli Mondros Ateşkes Antlaşmasına Göre Türk Ordusunun Kuruluş ve Kadrosuna Bir Bakış**, Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi,2000,Sayı:11,S.615-632, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/19/1267/14583.pdf> (Erişim Tarihi 16.02.2018) : “ *İstanbul Hükümeti'nin bu olay sebebiyle barış istemekten başka çaresi olmadığını belirtir.*”

⁷¹ Dr. Mustafa Albayrak, **Milli Mücadele Döneminde Batı Anadolu Kongreleri** , Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara ,1998 ,227 S., s. 2 12. Madde: “ *Hali hazırdaki Osmanlı İmparatorluğu'nun çoğunluğu Türk olan kısımlarına, itirazsız egemenlik verilmesi, Türk boyunduruğuna tabi diğer milliyetlere emniyeti mutlaka içinde, varlıklarını baskı altına almaksızın gelişmelerinin garanti altına*”

Türklerin haklarını ve topraklarını koruyacak gibi görünmüşse de neticesi hiç de düşünüldüğü gibi olmamıştır. Batılılar, Türk kavramı içerisinde yer alan Kürt, Laz, Çerkez, Arap gibi toplulukları ayrı birer millet olarak görmekteydiler. Gerek bu algının yaratacağı olumsuzluklar gerekse de Venizelos'un ABD Başkanı Wilson'a sunmuş olduğu Batı Anadolu ile ilgili nüfus istatistiklerine Wilson'un inanması, Osmanlı'nın paylaşılması stratejilerine temel oluşturacak bu maddenin varlığını ortaya çıkarmıştır. Söz konusu madde Anadolu işgalinin başlaması sürecinde Yunanistan Devlet Başkanı Venizelos'un iddialarının da temelini oluşturmuştur. Megalo İdeayı gerçekleştirmek amacıyla her türlü çabayı ortaya koyan Venizelos, söz konusu maddeyi dayanak göstermiştir. Çökmekte olan Osmanlı İmparatorluğu'ndan önemli topraklar elde ederek Ege'yi bir Yunan denizi haline getirmeyi ve büyük Yunanistan'ı kurmayı amaçlamıştır.

Müttefiklerinin savaştan çekildiği 1918 Ekim'inin ilk günlerinde Osmanlı Devleti'nde Talat Paşa Kabinesi istifa etmiş ve Pâdişah Vahdettin, yeni kabineyi kurma görevini Tevfik Paşa'ya vermiştir. Fakat Tevfik Paşa tüm çabalarına rağmen hükûmeti kurmayı başaramayınca Ahmet İzzet Paşa'ya kabineyi kurma görevi verilmiştir. Ahmet İzzet Paşa Kabinesinin 14 Ekim 1918 tarihinde göreve başlamasının ardından, ilk olarak dış politikada; Wilson Prensipleri ışığında barış görüşmelerini gerçekleştirmek, ardından da yurt içindeki siyasi çekişmelerden kaçınarak birlik ve beraberliğin sağlanması amaçlanmıştır⁷². 16 Ekim 1918'de toplanan Meclis-i Mebusan'da yapılan görüşmelerin ardından barış görüşmeleri için gerekli adımlar atılmaya başlanmıştır.⁷³ Kabine, Kut-el Amara'da Türk ordusuna esir düşmüş olan İngiliz Generali Townshend ile görüşmek için kendisinin Babıali'ye getirtilmesini istemiştir.⁷⁴ 17 Ekim tarihinde yapılan görüşmede; İngiliz Generali, Çanakkale ve İstanbul Boğazlarının açılması ile Suriye, Mezopotamya ve Kafkas bölgelerine bağımsızlık verilmesi şartını öne sürmüş, şartlarının kabul edilmesinin ardından Mondros'a hareket eden General, İngiliz Hükûmeti ile yaptığı

alınması. Çanakkale Boğazı'nın uluslararası teminat altında, bütün milletlerin ticaret gemilerinin serbestçe geçebilmesi için, açık kalması."

⁷²Türkmen Parlak, **İşgalden Kurtuluşa 1 :Yunan Ege'ye Nasıl Geldi? " İlk Günler"** İzmir Sosyal Hizmetler Vakfı Kültür Yayınları, İzmir 1982 566 Sayfa, s. 197

⁷³ Mücteba İlgürel, **Milli Mücadele'de Balıkesir Kongreleri**, Atatürk Araştırma Merkezi, İstanbul, 353 sayfa, 1999, s. 3

⁷⁴ Nurdoğan Taçalan, **Egede Kurtuluş Savaşı Başlarken**, Bilgi Yayınevi, İstanbul, Mart 2007, 310 Sayfa, s. 40

görüşmelerinin ardından, 20 Ekim günü Ahmet İzzet Paşa'ya Mondros'a mütareke amacıyla bir heyet gönderilmesini talep etmiştir.⁷⁵

Mütareke için Bahriye Nazırı Rauf Bey, Hariciye Müsteşarı Reşit Hikmet Bey, 8. Ordu Kurmay Başkanı Yarbay Sadullah Bey ile Ali Fuat Bey'den oluşan heyet Limni Adası'nın Mondros Limanı'na gönderilmiştir.⁷⁶ 27 Ekim 1918 sabahı Agamenon zırhlısında başlayan görüşmelerde Amiral Calthorpe kendisine İngiltere'den telsiz ile aktarılan şartları Osmanlı Heyeti ile paylaşmıştır.

Maddelerin üzerine yapılan uzunca görüşmelerin ardından Türk Heyeti'nce de kabul edilmesi ile 30 Ekim 1918 günü Mondros Mütarekesi imzalanmış, mütareke hükümleri gereğince 31 Ekim'de bütün cephelerdeki çatışmaların durdurulması kararlaştırılmıştır.⁷⁷

Yirmi beş maddeden oluşan Mondros Ateşkes Antlaşması'nın hükümlerine baktığımızda; 1. maddede Boğazların istihkamlarıyla birlikte müttefiklere teslim edilmesi ve serbest geçişin sağlanması gerektiği; 2. ve 3. maddelerde Osmanlı karasularında bulunan torpil ve mayınların temizlenmesi; 4. maddede İtilaf devletlerinin esirlerinin teslim edilmesi; 5. maddede sınırların korunması ve iç asayişin sağlanması için gerekli olan birlikler dışındaki askerlerin tamamen terhis edilmesi; 6 maddede Osmanlı karasularında inzibata memur küçük gemiler dışında bütün donanma, tersane, liman ve stratejik noktaların teslimi; 8.maddede limanların İtilaf Devletlerine düşman olan ülkelere kapalı tutulması; 10. maddede Toros tünellerinin müttefiklerce işgal edilmesi; 11. maddede Kafkasya'da ve Azerbaycan'da bulunan Osmanlı kuvvetlerinin savaş öncesindeki sınırlara geri çekilmesi; 12. ve 13. maddelerde telli ve telsiz muharebe araçları ile deniz ve kara ordusuna ait malzemelerin tahrip edilmesi; 15. maddede demiryollarının müttefiklerin kontrolüne bırakılması; 16. maddede Hicaz, Asir, Yemen, Suriye, ve Irak'ta bulunan kuvvetlerin İtilaf Devletleri askerlerine teslim edilmesi; 17. ve 18. maddelerde Trablus ve Bingazi'de bulunan kıtaların İtalyanlara teslimi; 19. maddede İttifak devletlerine ait bütün subayların Osmanlı sınırlarını terk etmesi; 21. maddede İaşe Nezareti'nin itilaf devletlerine bağlı olması; 23. maddede Osmanlı hükümetinin

⁷⁵ A.g.e., s. 40-41

⁷⁶ A.g.e., s. 41, İsmail Ediz, **Diplomasi ve Savaş, İngiliz Belgelerinde Batı Anadolu'da Yunan İşgali 1919-1922**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları Ankara 2015, 382 Sayfa, s. 23

⁷⁷ A.g.e., s. 43

İttifak Devletleriyle olan tüm ilişkilerini kesmesi şartları ileri sürülmüş ve Osmanlı heyetince de kabul edilmiştir.⁷⁸

Söz konusu maddeler dışında da şüphesiz Osmanlı Devleti için en tehlikeli olan 7. ve 24. maddelerdir. 7. madde ile İtilaf devletleri kendi güvenliklerini tehdit eden herhangi bir durum ortaya çıkması durumunda stratejik noktaları işgal edebilecekler, 24. Maddede; Bitlis, Elazığ, Erzurum, Van, Diyarbakır ve Sivas illerinden herhangi birinde bir karışıklık çıkması durumunda da bu bölgeleri işgal edebileceklerdi. Diğer maddeler ile birlikte; ülkenin herhangi bir bahane ile işgaline olanak tanıyan 7. Madde ve Doğu Anadolu’da bir Ermeni Devleti kurulması için ortam hazırlayan 24. Madde ile de Osmanlı Devleti’nin siyasi varlığı resmiyette devam ederken fiilen sona ermişti.

O tarihte Yıldırım Orduları Grup Komutanı olan Milli Mücadele’imizin önderi Mustafa Kemal de “ *Devlet-i Aliyye-i Osmaniye bu mütareke ile kendisini kayıtsız şartsız düşmanlara teslim etmiştir*” diyerek o dönemde mütarekeye ilişkin görüşlerini ortaya koymuştur.⁷⁹

1.1.Mondros Mütarekesi Sonrası İlk İşgaller

Mondros Mütarekesi süresince, İtilaf Devletlerinin temsilcileri Osmanlı Devleti’ne ilişkin genel olarak onun varlığını sürdürmesini fakat Anadolu’nun içlerine sıkışmış küçük bir devlet halinde ve kendi kontrollerinde olmasını öngörmüşlerdir.⁸⁰

Mütareke görüşmeleri süresince Türkler için en hassas meselelerden biri olan Yunanlıların Anadolu’ya yönelmesinin engellenmesi Bahriye Nazırı Rauf Bey tarafından Calthorpe’dan talep edilerek bu konuda söz istenmiştir. İngiliz Amirali de Rauf Bey’in istediği sözü İngiltere Hükûmeti ile yaptığı görüşmelerin ardından aşağıdaki mektup ile Rauf Bey’e bildirmiştir:

⁷⁸ Zekeriya Türkmen, “ **30 Ekim 1918 tarihli Mondros Ateşkes Antlaşmasına Göre Türk Ordusunun Kuruluş ve Kadrosuna Bir Bakış**” Ankara Üniversitesi 615-632 s. 617-618

⁷⁹ İlgürel, a.g.e., s. 3

⁸⁰ Osman Akandere, Hasan Ali Polat, **Damat Ferit Paşa Hükümetlerinin Milli Mücadele Karşıtı Politikaları**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2011, 356 sayfa, s. 6

“Hiçbir yunan askerinin, bugünkü şartlarda İstanbul veya İzmir’e girmemesinin temini konusunda ekselanslarınızın ısrarlı arzusunu da bildirerek, bunun bana izah ettiğiniz şekildeki sebeplerini (Britanya Hükûmeti’ne) anlattım.

Türk Hükûmeti’nin nizamı ve müttefik şahıs ve menfaatlerini korumakta acze düşmesi gibi zorunlu bir belirli sebepler tahakkuk etmedikçe İstanbul’un işgalinin bahis konusu olmaması şeklindeki kesin talebinizden hükûmetimi haberdar ettim ‘‘ demiştir.⁸¹

İçeriği incelendiğinde mektubun bir söz niteliği taşımadığı ortada olmakla birlikte Rauf Bey mektubu bir güvence olarak kabul etmiştir. İstanbul’a dönüşünün ardından gazetecilere verdiği demeçte⁸²:

“ Gerçi mütareke ile ateş kesilmiştir, savaşlar durmuştur. Fakat mütareke tam barış değildir. Var olan ve her an çıkması ihtimali olan tehlikeler büsbütün ortadan kalkmış değildir. Bunun için zamanın nezaketini unutmuyarak mütareke şartlarının tatbiki günlerinde sükun ve asayişini korumaya son derece dikkat etmek lazımdır. Hükûmet olanca gücüyle bunu sağlamaya çalışacaktır. Siz de daima memleket menfaatlerini göz önünde bulundurup, son derece soğukkanlılıkla, azınlıkları incitmeyerek, sen-ben çekişmelerinden çekinerek, parti mücadelesini unutarak, hükûmetle işbirliği yapıp ona samimiyetle yardım etmelisiniz. Bunu sizden hassaten rica ederim’’ demiştir. Bu demeç ertesi gün yayınlanan gazetelerde Rauf Bey’in mütareke şartlarının beklentilerinden çok daha iyi olduğunu söylediği şeklinde yorumlanmıştır. Gerçekten de Anadolu’ya Mondros Mütarekesi’nin iyi şartlarda imzalandığı haberi yayılmış Manisa ve çevresinde de halkta bir memnuniyet hali oluşmuştur.⁸³

Gerçekte ise söz konusu ateşkes antlaşması Osmanlı Devleti’nin ordularının terhis edilmesi ve topraklarının yabancı devletlerin işgaline açık hale gelmesine izin vermek suretiyle varlığına son verecek hükümleri ile Osmanlı topraklarında kısa bir süre sonra başlayacak olan acı olayların habercisidir. Nitekim mütarekenin hemen birkaç gün sonrasında İngilizler Musul’u işgal etmiş, Batum’a asker çıkardıktan sonra da Konya, Maraş, Birecik, Urfa ve Kars’a askeri birlikler yollamış ve

⁸¹ Taçalan, a.g.e., s. 43-44

⁸² A.g.e., s. 45

⁸³ Nusret Köklü, **İşgalden Kurtuluşa Manisa**, Ankara 1976, 115 Sayfa, s.,4

Samsun'a çıkan donanmalarıyla da Merzifon'a kadar ilerlemişlerdir. 13 Kasım günü ise 55 gemiden meydana gelen İtilaf Devletleri donanması İstanbul Boğazı'na demirlemiştir. Fransızlar da Uzunköprü- Sirkeci Demiryolu hattını kontrol altına aldıktan sonra Adana ve çevresini işgal etmişler. İtalyanlar da Kuşadası, Fethiye, Bodrum ve Marmaris'i işgal edip Konya ve Akşehir'e askeri birlikler yollamışlardır. Yunanlılar da Uzunköprü-Hadımköy Demiryolunu kontrol altına almışlardır. Soma'nın da dahilinde bulunduğu İzmir Kasaba Demiryolu da Fransız Yüzbaşı Guicet tarafından el konularak, işletmesinin artık İtilaf devletlerince yapılacağı bildirilmiştir.⁸⁴

2.YUNAN İDDİALARI VE PARİS BARIŞ KONFERANSI

Yunanistan'da 1917 yılında Kral Konstantin'den iktidarı devralan Venizelos, Büyük Yunanistan fikrini canlandırmıştır. 1918 yılında İtilaf Devletleri safında I. Dünya Savaşına katılmasının ardından Paris Barış Konferansı'nda Anadolu'nun parçalanması ile ilgili görüşmelere katılma ve Anadolu'da kendisine vaat edilen toprakları isteme fırsatı bulmuştur.

Anadolu'da Rumlara zulmedildiği ve Türk idaresinin kötü olduğuna dair birtakım söylemleri kendisine temel alan Venizelos, 2 Kasım 1918 tarihinde Lloyd George 'a bir mektup göndermek suretiyle ;” *Devletlerin Araplarla, Suriyelilerle, Ermenilerle meşgul olması ne adalet ne de siyaset itibariyle doğru olmaz. Ermeniler bütün medeniyet aleminin sempatisine layıktırlar ve onların mukadderatını ve istikbalini ihtiva etmeksizin şark meselesinin tanzimi hatıra gelmez. Fakat Rumlar da aynı derecede sempatiye layıktırlar. Ermeniler kadar çok olan Rumlar, Ermeniler kadar zulüm gördüler ve onlar kadar imha olundular.*” Venizelos'un iddiasına göre Anadolu'da 300.000 Rum da Türkler tarafından katledilmiştir.⁸⁵

Venizelos benzer iddia ve açıklamaları Paris Barış Konferansı'nda da sürdürmüş ve Batı Anadolu'da Rum nüfusun fazla olduğunu ileri sürmek suretiyle 8 Ocak 1918 'de yayınlanan Wilson Prensiplerine dayanarak Batı Anadolu'nun ilhakı için zemin oluşturmaya çalışmıştır.

⁸⁴ Engin Berber, **Sancılı Yıllar: İzmir 1918-1922 Mütareke ve Yunan İşgali döneminde İzmir Sancağı**, Ayraç Yayınevi Ankara 1997 493 Sayfa, s. 50

⁸⁵ Turan, a.g.e., s. 12

Paris Barış Konferansı 18 Ocak 1919'da başlayan ve galip devletlerin yayılcı amaçları üzerine görüşmeler yaptığı bir dizi toplantılar bütünüdür. Konferansın hakimi İngiltere ve Fransa olmakla birlikte, Amerika, İtalya ve Japonya konferansta sözü geçen devletler arasında olmuştur.

Konferansın hakim devleti konumunda olan İngiltere Başvekili Lloyd George Yunanistan'ın Batı Anadolu'ya doğru genişlemesini istiyor, bu sayede de Orta ve uzak doğudaki İngiliz çıkarlarının bekçiliği görevini Yunanistan'a vermeyi amaçlıyordu. Fransa da bu fikri benimsemiştir.⁸⁶ Fakat I. Dünya Savaşı'nın devam ettiği sıralarda 17-21 Nisan 1917 tarihinde yapılan St. Jean de Maurienne Antlaşması ile Venizelos'un talep ettiği toprakların büyük çoğunluğu İtalya'ya bırakılmıştır. Bu da İngiltere için aşılması gereken önemli bir sorun olarak ortaya çıkmıştır.

2.1 Yunan Toprak Talepleri

Venizelos 30 Aralık 1918 tarihinde Barış Konferansı'na bir muhtıra vermiştir. Batı Anadolu'da genel olarak, kuzeyde Bandırma'nın 25 km kadar doğusunda Marmara sahilindeki Kurşunlu Köyü'nden başlayarak 764 rakımlı Karadağ-Demircidağ-Uşak'ın 20 km batısı Sarayköy'ün 20 km batısı, Muğla'nın 10 km doğusu Bozdağ güneyi ve Akdağ'dan geçtikten sonra, Kalkan kasabasının 10 km kadar doğusunda Akdeniz sahilinde son bulan bir hattın batısındaki Türk topraklarının Yunanistan'a katılmasını talep etmiştir.⁸⁷

Yunanistan, Batı Anadolu'da öngördüğü toprakları edinebilmek maksadı ile kendisine hukuki bir dayanak olarak bölgede Rum nüfusun fazla olduğu tezini ortaya atmıştır. Batı Anadolu'ya ilişkin resmi nüfus istatistikleri olmadığını söyleyen Venizelos, Rum Patrikhanesince hazırlanmış olan ve Batı Anadolu 1.700.000 Rum yaşadığını belirten bilgileri kendisine dayanak olarak almıştır.⁸⁸

Paris Barış Konferansı dahilinde 3-4 Şubat tarihlerinde gerçekleştirilen toplantıda Anadolu'nun bazı bölgelerinin Yunanistan'a verilmesini isteyen Venizelos, söz konusu bölgelerde 1.132.000 Rum'un yaşamakta olduğunu buna

⁸⁶ İlgürel, a.g.e., s. 4

⁸⁷ **Türk İstiklal Harbi II. Cilt (Batı Cephesi) I. Kısım**, Genel Kurmay Başkanlığı Harp Tarihi Dairesi Yayınları Ankara 1963 s. 7-8

⁸⁸ Mustafa Turan, **Yunan Mezalimi**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 494 Sayfa, Ankara, 1999, s. 21

karşılık 943.000 Türk'ün yaşadığını ileri sürmüştür.⁸⁹ Rumların yoğun olarak yaşadıkları İzmir'de 243.879 Rum, 96.250 Türk, 51.872 yabancı, 16.450 Yahudi, 7.628 Ermeni, 415 Bulgar ile birlikte toplamda 416.494 kişinin yaşadığı da yine Venizelos tarafından iddia edilmiştir.⁹⁰

Osmanlı Hükûmeti ise Paris Barış Konferansı'na İzmir'in Yunanistan ile hiçbir alakası olmadığını ve halkının %83 'ünün Türk olduğunu bu sebeple de işgalin kabul edilemeyeceğini belirtmiştir.⁹¹

Batı Anadolu'daki Rum nüfus 1839 yılındaki Tanzimat Fermanı'nın ardından artmaya başlamış olmakla birlikte deniz kenarındaki bazı küçük yerleşim birimleri dışında bölgede hiçbir noktada Rum nüfus üstünlüğü olmamıştır. Bu durum hem Osmanlı ve hem de yabancı kökenli birçok kaynakta da belirtilmiştir.

1631 ve 1836 yılları arasında Aydın Vilayetinin merkezi konumunda olan İzmir'e gelen gezginlerin İzmir nüfusuna ilişkin sunmuş oldukları rakamlar da şu şekildedir.⁹²

YIL	YAZAR	TÜRK	RUM
1631	TAVERNIER	60.000	15.000
1675	SPON	30.000	10.000
1702	TOURNEFORT	15.000	10.000
1731	TOLLOT	50.000	12.000
1739	POCKOCKE	84.000	8.000
1776	CHOÏSEUL COUFFIER	65.000	21.000
1812	TANCOÏGNE	60.000	25.000
1836	CHARLESTEXIER	75.000	40.000

Tablo 6: 1631-1836 Yıllara İzmir Nüfusu

Birçok gezginin farklı dönemlerde sunmuş olduğu yukarıdaki rakamlar İzmir'de Türk nüfusunun fazla olduğunu ortaya koymaktadır. Fakat yukarıda da belirttiğimiz gibi bölgede 1839 yılı sonrası Rum nüfusun artmaya başlaması sebebi ile 1891 yılı

⁸⁹A.g.e., s. 21

⁹⁰Berber, a.g.e., s.11

⁹¹Turan, a.g.e., s. 21-22

⁹²Taçalan, a.g.e., s. 57

Duyun-1 Umumiye-i Osmani İdaresi tarafından görevlendirilmiş Vital Cuinet'nin hazırlamış olduğu istatistikte de Aydın Vilayetinin nüfus dağılımı şu şekildedir:⁹³

SANCAK	TÜRK	RUM
İZMİR	237.795	130.957
MANİSA	291.460	47.533
AYDIN	185.898	16.907
DENİZLİ	210.697	2.860
MUĞLA	131.484	10.026
TOPLAM	1.093.334	208.893

Tablo 7: 1891 Aydın Vilayeti Nüfusu (Vitel Cuinet)

Duyun-1 Umumiye görevlisi Vital Cuinet tarafından hazırlanmış istatistikler de Aydın Vilayeti dahilindeki tüm sancaklarda Türk nüfusunun oldukça fazla olduğu gerçeğini ortaya koymaktadır.

The Times gazetesine göre de 1914 yılında İzmir ve çevresinde Rumların bölgeden göç ettirilenler de dahil olarak %35'lik bir kesimi temsil etmektedir. İngiliz Yüksek Komiseri Sir John Robeck'in 19 Ekim 1919'da Lord Curzon'a gönderdiği bir yazıda da İzmir Sancağında toplamda 633.359 kişilik bir nüfusun olduğu ve bunun 415.882'sinin Türk olduğu belirtilmiştir.⁹⁴

Soma'da ise I. Dünya Savaşı öncesinde toplam nüfus 22. 413 kişi olmakla birlikte bunun 20.360 'ı Müslüman 2094' ü Rum, 10' u Ermeni ve 11'i de Yahudi tebaadır.⁹⁵

İşgal stratejisini Wilson Prensiplerinin ''*Self Deteminasion*'' ilkesine dayandırmak isteyen Yunan Hükûmeti için oldukça önemli olan nüfus rakamları Osmanlı kaynaklarının tanıklığına başvurulmasına gerek kalmaksızın yabancılara ait istatistiklerle bile Aydın Vilayetinde Müslüman Türk nüfusun fazla olduğu gerçeğini ortaya koymaktadır.

⁹³ Turan, a.g.e., s. 22

⁹⁴ A.g.e., s. 24

⁹⁵ Ayşen Koç, a.g.m., S. 72

2.2. İzmir ve Çevresinin Yunanlılara Bırakılması

Paris Barış Konferansı'nda Yunanistan'ın söz konusu taleplerinin incelenmesi hususunda Konferans bünyesinde bir komisyon oluşturulmuş ve Amerikan Delegesi Mr. Westermann, Venizelos'un Wilson Prensiplerine dayanmak suretiyle ileri sürdüğü talepleri ve iddiaları tek tek reddetmiştir.⁹⁶ Yine konferansta bulunan İtalyan Heyeti de Venizelos'un iddialarına karşı en şiddetli muhalefeti ortaya koymuştur. Yunan toprak talepleri ile ilgili kurulan komisyonda, İtalyan delegesi Martine, Venizelos'un istediği arazilerin Anadolu'dan ayırlamayacak konumda olduğunu belirtmiştir. Komisyonun 1 Mart 1919 tarihli oturumunda İtalyan Heyeti'nden M. Galli, etnik konuyu ele alarak, Venizelos'un Paris Barış Konferansı'na sunduğu nüfus rakamlarına karşın 1897 tarihli Fransız Sarı Kitap'ında bulunan ve Anadolu'da bir milyon Ortadoksa karşılık, 9 milyon yüz bin Türk'ün yaşadığına ilişkin verileri sunmuştur.⁹⁷

1915 yılında imzalanmış olan gizli antlaşmalar ve 9-16 Mayıs 1916 tarihli Sykes Picot Antlaşması Osmanlı Devleti'nin paylaşılmasına ilişkindir. İtalyanlardan gizli yapılan Sykes Picot Antlaşması'dan İtalyanların haberdar olması ve İngiltere ile Fransa'ya bu konuda baskı yapmalarının ardından 19-21 Nisan 1917 tarihinde St. Jean De Maurienne Antlaşması imzalanmış ve söz konusu antlaşma ile İzmir İtalyanlara verilmişti.⁹⁸ Fakat bu antlaşmanın öncesinde I. Dünya Savaşı'nın devam ettiği sıralarda İtilaf Devletlerinin Yunanistan'ın varlığına ihtiyaç duyması nedeniyle İngiltere Hariciye Nazırı Lord Edward Grey 24 Ocak 1915'te Yunanistan'a bir teklif götürmüş ve kendi saflarında olması koşuluyla Küçük Asya'da önemli tavizler verileceğini belirtmiştir.⁹⁹ I. Dünya Şavaşı'nın devam ettiği dönemde gerek yapılan antlaşmalar gerekse de verilen sözler dolayısıyla İzmir meselesi İtilaf Devletleri arasında yoğun tartışmalara sebep olmuştur.

Paris Barış Konferansı'nın 24 Nisan 1918 tarihli toplantısında İtalya başkan vekili ve Harbiye Nazırı Sanito'nun Fiyomo meselesi hakkındaki iddialarının Wilson tarafından kabul edilmemesinin ardından İtalyan heyeti Konferanstan çekilmiştir. İtalyanların Fiyomo meselesinde yaşadıkları mağduriyeti bir başka alanda elde

⁹⁶ Türk İstiklal Harbi II. Cilt Batı Cephesi ,(1. Kısım) S. 17

⁹⁷ A.g.e., S. 19

⁹⁸ Çetinkaya, a.g.e., s. 3

⁹⁹ Ergül, a.g.e., s. 4

edeceği zafer ile bastırma ihtimali düşünülmüştür. Bu sebeple İzmir'in bir oldubitti ile İtalyanlarca işgal edilebileceği kaygısıyla Wilson, Clamenceu ve Lloyd George bir an önce İzmir'in Yunanlılarca işgaline ilişkin Venizelos'a gerekli gördüğü izni vermişlerdir. 22 Temmuz 1921 tarihinde Newyork Times gazetesine demeç veren Lloyd George, İzmir'in Yunanlılarca işgaline İngiltere, Fransa ve Amerika tarafından ortaklaşa izin verildiğini belirtmiştir.¹⁰⁰

Bu gelişmeler üzerine Lloyd George 5 Mayıs 1919'da üçler komitesindeki konuşmasında: *'Yunanlıların İzmir'i işgal etmelerine izin verilmelidir. Özellikle oradaki ırkdaşları kıtaale uğramaktadır. Kendilerine yardım edecek kimse yoktur.'*¹⁰¹ Sözleriyle Türkiye'deki Rumların canını korumak maksadıyla, Yunanlıların iki-üç tümen asker çıkarmalarına izin verilmesi yönündeki kanaatini bildirmiştir.

3.HEYET-İ NASİHA VE SOMA ZİYARETİ

Bu tarihlerde Batı Anadolu'da yaşanan önemli gelişmelerden biri de Şehzade Abdurrahim Efendi başkanlığındaki Heyet-i Nasiha'nın ziyareti olmuştur. Damat Ferit'in 4 Mart günü hükûmeti kurmasının ardından, Batı Anadolu'da yaşayan Rum ve Ermenilere Pâdişah'ın öğütlerini iletme ve söz konusu milletlerin ayrılıkçı birtakım hareketlere yönelmemesini sağlamak, İttihatçıların halk üzerinde olan etkinliğini azaltmak gayesinde olan heyette: Bahriye eski nazırı Ali Rıza Paşa, Divan-ı Harb-i Örfi başkanı Mahmut Hayret, Basra eski valisi Süleyman Şefik Paşa, Erkan-ı Harbiye Mirlivalığından Ali Fevzi, Bursa Müftüsü Ömer Fevzi, Pazarcık eski müftüsü Halil Fehim, Karahisar eski mebusu Yanko Güvenidis, Dahiliye Nezareti Memurun-i Kalem Müdürü Ohannes Ferit bulunmuştur.¹⁰² Heyet Alemdar vapuru ile 16 Nisan 1919'da İstanbul'dan yola çıkmış ve sırasıyla Bursa, Balıkesir, Manisa, İzmir, Aydın, Isparta ve Antalya'ya gitmiştir.¹⁰³

Heyet-i Nasiha 24 Nisan 1919 günü Balıkesir ziyaretinin ardından Soma'ya gelmiştir. Heyette bulunanlar istasyonun kontrolünü sağlayan Fransız askerler tarafından trenden indirilmemiştir. Bunun üzerine Zeybek İbrahim adında bir gencin silahlı müdahalesiyle Şehzade'nin refakatinde bulunan paşalar trenden inebilmiştir.

¹⁰⁰ Çetinkaya, a.g.e., s. 4-5

¹⁰¹ Taçalan, a.g.e., s. 228

¹⁰² Ergül, a.g.e., s. 21, Turan, age., s. 210

¹⁰³ Ediz, a.g.e., s. 84

Şehzade de trenden inerek Pâdişah'ın selamını Somalılara iletmiştir. Müftü Fehim Efendi'nin Pâdişah Beyannamesini okumasının ardından heyet Soma'dan ayrılmıştır.¹⁰⁴ Şehzade'nin ziyaretinin ardından bölgede oluşan iyimserlik havası, bir süre sonra Rum ve Ermeni çetelerin harekete geçmesi ile dağılmıştır.

4.İZMİR'İN İŞGALİ

4.1 İşgal Öncesi İzmir

Mondros Mütarekesi'nin İmzalanmasının ardından Mütarekede belirtilen hususların hayata geçirilmesi ve yaşanan işgaller ile birlikte 6 Kasım 1918 günü M-29 numaralı bir İngiliz savaş gemisi İzmir limanına gelmiştir. Mondros mütarekesine de katılmış olan Binbaşı Dixon komutasındaki savaş gemisinin şehre geleceği daha önceden haber alındığından gemi İzmir Limanına geldiğinde büyük ve coşkulu bir Rum kalabalığınca karşılanmıştır. Özellikle Rumların yaşadığı Frenk Mahallesi, I. ve II. Kordon ve Pasaport mevkileri Rumlar tarafından mavi beyaz bayraklarla süslenmiştir. Esasen Rumlar İtalyan hükümetinin de bölgeye dönük taleplerini bildiklerinden bölgede Rum çoğunluğun olduğunu İngiliz heyetine de kanıtlamak istemiştir. Kramer Palas ile Pasaport arasındaki bölgeye demirleyen İngiliz gemisi komutanı Dixon'a birkaç Ortodoks Papaz tarafından, bir tepsi içinde ekmek ve tuz sunulmuştur.¹⁰⁵

4 Kasım günü yayımlanan Köylü gazetesinde, İzmir'e bir İngiliz savaş gemisinin geleceği ve şehirde yaşayan Rumların olay çıkartacaklarına ilişkin bir haber yayımlanmıştır. Ayrıca aynı haberde, bu tarihlerde halka 12000 İtalyan, 24000 de Yunan bayrağı dağıtıldığı bildirilmekteydi. Bu durum da esasen monitörün gelişinin ardından, İzmir 'de yaşayan Rum ve İtalyanlar arasında yaşanan olayların da habercisi olmuştur.¹⁰⁶

Büyük bir coşku içine giren Rumlar şehrin içlerine doğru kalabalık gruplar halinde harekete geçmişler, Türk ve İtalyan mahallelerinde "Zito" sesleri ile yürüyüşlere başlamışlardı. Özellikle Dr. Steffanopulos isimli bir Rum doktorun

¹⁰⁴ Mevlüt Çelebi, **Heyet-i Nasiha Anadolu ve Rumeli Nasihat Heyetleri**, Akademi Kitabevi İzmir, 1992 s. 26

¹⁰⁵ Taçalan, a.g.e., s. 15

¹⁰⁶ A.g.e., s. 14

öncülüğünü yaptığı grup en azgın faaliyetlerde bulunan gruplardan olmuştur. Dr. Stefanopulos ve yanındakiler İzmir Ortodokslarının önemli merkezi olan Aya Fotini Kilisesine gelerek, kiliseye Yunan bayrağı çekmişler ve Türklere karşı savaş yemini ederek buradan ayrılmışlardı.¹⁰⁷

Türk ve İtalyan mahallelerinde yaşanan bu olayların ardından özellikle İzmir’de gözü olan İtalyanlara da bilhassa haddini bildirmek gerektiğini düşünen bu gruplar, Garoni adında bir İtalyan’ın çalıştırdığı Pathe sinemasına gelerek buraya Yunan bayrağı çekmek istemişler fakat sinemanın sahibinin bunu kabul etmemesi üzerine Pathe sineması Rumlar tarafından harap edilmiştir.¹⁰⁸

Şehrin belli noktalarının Yunan bayrakları ile donatılmasını hazmedemeyen Türkler de işyerlerine Türk bayrakları asmışlardı. İstanbul Hükûmeti ise gerçekleşen olaylar karşısında hiçbir ses çıkarmamış fakat o tarihlerde İzmir Vali Vekili olan Nurettin Paşa’ya Rumların yaptıkları taşkınlıkların bildirilmesi üzerine Nurettin Paşa bir bildiri yayınlayarak olayların önüne geçmeye çalışmıştır.¹⁰⁹

Yaşanan olaylar üzerine 7 Kasım günü İngiliz Binbaşısı Dixon İzmir’de çıkarılan gazetelerin temsilcileri ile bir araya gelmiş ve uygunsuz davranışlarda bulunan İtilaf Devletleri uyruklu vatandaşların İzmir’den çıkarılacaklarını belirtmiştir. Fakat taşkınlıkları yapan Osmanlı vatandaşı konumundaki Rumlardan başkası değildir. Dixon bu açıklamayla bir anlamda, bu kişilere karşı yapacağı bir şey olmadığını ve bunlarla mücadelenin Türkler tarafından yapılabileceğini söylemek istemiştir.¹¹⁰

Nurettin Paşa’nın çıkardığı devriyeleri ve Dixon’un söylemleri herhangi bir etki yaratmamış ve Rumlar bildiklerini okumaya devam etmişlerdir. Yaşanan taşkınlıklara Türklerin karşı koyması ve bu durumun Yunan planlarını etkilemesi

¹⁰⁷ Parlak, a.g.e, s. 255

¹⁰⁸ Taçalan , a.g.e., s.18

¹⁰⁹ Age., s. 20 ‘Makam-ı Vilayetten :

Münesabat-ı siyasiyenin iade ve tesisi için İzmir’e gelmiş olan İngiliz monitorunun muvasalatını vesile ittihaz eden Rum ahalisinin hilaf-ı nizam olarak bayraklar keşide ve nümayiş icra eyledikleri görülmüştür. Bayrak keşidesi eyyam-ı mahsusa-i resmîyeye mütevakkıf olduğundan badema bu gibi hilaf-ı nizam harekete polisî müdahale edeceği ve mütecasirler hakkında takibat-ı kanuniye yapılacağı beyan olunur.”

¹¹⁰A.g.e., s. 25-26

endişesi ile Venizelos Papa Zafropulos isimli Adalar Valisini İzmir'e göndermişti.¹¹¹ Köylü gazetesinde yer alan bir haberde ise; Zafropulos'un İzmir'e gelip Rum vatandaşları ile 10 gün boyunca yaptığı görüşmelerin ardından Rum vatandaşlar arasında bir silahlanma başladığına dair haberler yer almıştır.¹¹²

15 Kasım 1918'de bir Fransız torpil arama gemisi, birkaç gün sonra da bir İtalyan savaş gemisi İzmir limanına gelip demirlemiştir.¹¹³

Özellikle İtalyan savaş gemisinin de İzmir'e gelişi ile gerek İzmirli Rumlar gerekse de Yunanistan Hükûmeti nezdinde bir panik havası oluşmuştur. Bunun üzerine Yunanistan İzmir'e bir savaş gemisi gönderme kararı almıştır. İngiltere'nin İstanbul Yüksek komiseri olan Calthorpe'u ziyaret eden Yunan temsilcisi Mavrodیس, Yunanlıların da diğer İtilaf Devletleri gibi İzmir'de temsil edilmesini istemiştir. Sivastopol'da gerçekleşen bu görüşmenin ardından Mavrodیس Leon savaş gemisi ile birlikte İzmir'e hareket etmiş ve 24 Aralık 1918 günü İzmir Limanı açıklarında demirlemiştir. İzmirli Rumlar Yunan gemisini coşku ile karşılamıştır. Karşıyaka'da yaşayan İzmirli Rumlar da Leon gemisini ziyaret etmek amacıyla Karşıyaka iskelesine gelmiş, binlerce Rum'un iskeleye hücum etmesi üzerine iskele çökmüş ve yaşanan bu olay neticesinde de dokuz Rum hayatını kaybetmiştir.¹¹⁴

İzmir Belediye Reisi İttihatçı Evliyazade-Refik Bey'in belediye reisliği görevinden ayrılmasının ardından yeni belediye reisinin tespit edilmesi için ise 25 Ocak 1919 günü yeni seçimlerin yapılması kararlaştırılmıştır. Wilson Prensipleri paralelinde barış yapılmasını savunan Türk Hükûmeti için de oldukça önemli olan bu seçimler İzmir nüfusuna ilişkin gerçekçi bir tespitin yapılmasına da olanak verecekti. Fakat Yunanlılar böyle bir riski göze alamayıp seçimlere girmekten vazgeçmişlerdir. 25 Ocak günü yapılan seçimlerde de sadece Türk azalar yarışmış ve seçilen azalardan Hacı Hasan Paşa, Nurettin Paşa tarafından Belediye reisliğine atanmıştır.¹¹⁵

¹¹¹ Parlak, a.g.e., s.261

¹¹² A.g.e., s.263

¹¹³ Taçalan, a.g.e., s.31

¹¹⁴ A.g.e., s.33

¹¹⁵ A.g.e., s.53

17 Mart 1919 tarihinde İzmir’de düzenlenen Müdafaa-i Hukuku Osmaniye Kongresi’nin örgütlenmesi ve düzenlenmesi sürecinde önemli katkıları olan Vali Vekili Nurettin Paşa aleyhinde Paris Barış Konferansı’na Yunanlılarca baskı yapılmıştır. Sonra da Aydın’da Yugoslav kökenli Kolonoviç isimli bir jandarma subayına Nurettin Paşa tarafından Rumların katledilmesi maksadıyla emir verildiğine ilişkin bir belge Konferans’a sunulmuştur. Jandarma Genel Komutanlığı bünyesinde bu isimde bir subayın bulunmaması gerçeğine rağmen belge amacına ulaşmıştır. Belge dayanak gösterilerek Mart ayının sonunda Nurettin Paşa İstanbul’a çağırılmış, Nurettin Paşa’nın yerine de İzzet Bey Vali olarak, Ali Nadir Paşa da 17. Kolordu Komutanı olarak görevlendirilmiştir.¹¹⁶

4.2.İşgal

O tarihlerde Yunanlıların İzmir’i işgal etmelerinin oldukça düşük bir ihtimal olduğuna yönelik yaygın bir kanaat bulunmakla birlikte sadece İtalya ve İngiltere kuvvetlerinin İzmir civarındaki istihkamlara çıkarılacağı ve İzmir şehrine de İngiliz, Fransız ve İtalyan kıtalarından oluşan bir kontrol heyeti getirileceği öngörülmekteydi. Hatta İtilaf donanmaları İstanbul önüne geldikleri zaman Averof zırhlısının bunlarla beraber bulunmaması en azından uzak bir noktada demirletilmesi, İstanbul Hükûmeti’nin talebinin kabul edildiğinin düşünülmesi de bu yönde oluşan kanaatlerde etkili olmuştu. İngiltere ve Fransa’nın desteğini alan Venizelos’a Mondros Mütarekesi’nin 7. maddesini uyarınca 10 Mayıs 1919 tarihinde Müttefiklerin Ege Orduları Baş Komutanı olarak İngiliz Yüksek Komiseri Calthorpe tarafından Yunanlılara İzmir’e asker çıkarmaları için gereken talimat verilmiştir.¹¹⁷

14 Mayıs günü Amiral Calthorpe tarafından gönderilen ve İngiliz yüksek komiseri Amiral Webb’in sunmuş olduğu Paris Barış Konferansı gereğince İzmir ve civarında bulunan tabyaların İtilaf güçlerine teslim edilmesini içeren bir notayı Damat Ferit Hükûmetine ulaştırmışlardı.¹¹⁸ Bu durumun yarattığı ilk şaşkınlığın aşılmasından sonra İstanbul hükûmeti İşgalin Yunanlılarca yapılmasının haklı bir sebebi olmadığını belirten bir karşı notayı İstanbul’da bulunan İtilaf Devleti temsilcilerine ulaştırmıştı. Fakat bu notayı gönderirken bir taraftan da İzmir Valisine bir telgraf göndermek suretiyle Amiral Calthorpe’un talimatları doğrultusunda

¹¹⁶ Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi II. Cilt 1.Kısım, s. 15

¹¹⁷ İlgürel, age., s. 52

¹¹⁸ A.g.e., s. 5

hareket edilmesini emretmişlerdi. Bu telgrafın ardından da İzmir’de bulunan 17. Kolordu Komutanı Ali Nadir Paşa “ *işgal esnasında İtilaf devletleri müfrezelerine gereken kolaylıkların gösterilmesini*” emretmişti. Amiral Calthorpe 14 Mayıs akşamı, 15 Mayıs sabahından itibaren İzmir’in Yunan kuvvetlerince işgal edileceğine işgaline ilişkin bir notayı da Ali Nadir Paşa’ya vermişti. Ali Nadir paşa tarafından da söz konusu nota Harbiye Nezaretine bildirilmişti. Fakat bu süreçte İstanbul Hükûmetine ve İtilaf devletlerinin İzmir’de bulunan temsilcilerine dönük yapılan tüm girişimler cevapsız kalmış ve bir tür oyalama stratejisi izlenmiştir.

14 Mayıs günü İzmir’in Yunanlılar tarafından işgal edileceği haberi halk arasında da duyulmaya başlanmıştı. Telaşlanan İzmirli’ler aynı günün akşamında İzmir Sultanisi’nde bir toplantı tertiplemişlerdi. Toplantıyı haber alan İzmir Valisi İzzet Bey de toplananların derhal dağılmaları gerektiğini aksi takdirde İtilaf Devletleri’ne ait gemilerce binanın topa tutulacağını bildirmişti.¹¹⁹ Reddi İlhak Heyeti’nin kurulmasının kararlaştırıldığı bu toplantıda işgale karşı bir beyanname hazırlanarak İzmir’e ve tüm Anadolu’ya ulaştırılmaya çalışılmıştı. İlhakı Red Heyet-i Milliyesi imzalı bildiride şu satırlara yer verilmiştir:¹²⁰ “*Ey Bedbaht Türk!... Wilson prensiplerinin insancıl başlığı altında senin hakkın gasp ve namusun yırtılıyor. Buralarda Rumun çok olduğu ve Türklerin Yunan’a katılmasını memnuniyetle kabul edeceği söylendi ve bunun sonucu olarak güzel memleket Yunan’a verildi. Şimdi sana soruyoruz. Rum senden daha mı çoktur? Yunan egemenliğini kabule taraftar mısın? Artık kendini göster. Bütün kadeşlerin Maşatlık’tadır. Oraya yüzbinlerle toplan ve ezici çoğunluğunu orada bütün dünyaya göster. İlan ve ispat et. Burada zengin, fakir, alim, cahil yok. Fakat Yunan egemenliğini istemeyen ezici kütle vardır. Bu sana düşen en büyük görevdir. Geri kalma. Hüsran ve düşkünlük yarar getirmez. Binlerle yüzbinlerle Maşatlık’a koş ve Heyet-i Milliye’nin emine itaat et!...*”

Yine aynı akşam saatlerinde İzmirli gençler “ *vatanını seven Yahudi mezarlığına gelsin*” diyerek halkın burada toplanmasını sağlamışlardı. Burada ateşler yakılmış bir yandan da direniş gücünü arttırmaya yönelik konuşmalar yapılmıştı. Yahudi mezarlığında bunlar yaşanırken bir taraftan da bazı kimseler silah deposuna hücum etmiş ve buradaki silahları ele geçirmişlerdi. Ayrıca o dönemde İttihatçılık ve

¹¹⁹ Özalp, a.g.e., s. 5

¹²⁰ Berber, a.g.e., s. 216

Rumlara saygısızlık gibi gerekçelerle hapisshanede yatmakta olan siyasi tutuklular da yine halk tarafından serbest bırakılmışlardı.¹²¹

15 Mayıs sabahı saat 07.30 sıralarında ilk Yunan birlikleri karaya çıkararak Alsancak ve Pasaport karakollarını işgal etmişlerdi. Saat 09.00'a doğru da Patris ve Atronitos isimli gemileriyle Efzon Alayı Pasaport'a, Temistokles gemisi de Alsancak iskelesine V. Tümene bağlı askerleri çıkarmıştı. Bu esnada Rumlara ait fabrikalardan ve Aya Fotini Kilisesi'nden yükselen çan sesleri İzmir semalarında işitilmekteydi.¹²²

İzmir Metropolitisi Hrisostomos ve beraberinde bulunan din adamları karaya çıkan Yunan bayrağının önüne diz çökerek onu öpmüşler, geleneksel tuz ve ekmeğin sunma töreninin ardından da Yunan askerleri Hrisostomos tarafından takdis edilmişti. Yunanlıların işgal planına göre Alsancak'a çıkarılan askerler Kadifekale'yi, Pasaport'a çıkarılan askerler de Konak-Göztepe-Güzelyalı hattını işgal edeceklerdi. Bu sebeple V. Piyade Alayı Alsancak İskelesine Efzon Alayı da Pasaport iskelesine çıkmıştı. Yunan Efzon Alayı büyük bir Yunan Bayrağı taşımakta olup karakollara ve kışlaya Yunan bayrağı çekmişlerdi. Yunan birliklerinin başında bulunan Albay Zafiriu işgalin ardından halka yayınladığı beyannamede, 3000 seneden beri bu toprağa bağlı olduklarını belirtiyor, bir anlamda kutsal amaçlarını gerçekleştirmiş olmanın gurunu yaşıyordu.¹²³

Ali Nadir Paşa'nın talimatı ile tüm askerlerin kışlada toplu halde bulundurulması sebebiyle işgale karşı koyacak asker bulmak çok güçtü. Güzelyalı-Göztepe istikametinde ilerlemek üzere askeri kıraathanenin bulunduğu bölgeye gelen Yunan Efzon Alayı'na bu esnada Hasan Tahsin tarafından ilk kurşun sıkılmış ve bir

¹²¹ A.g.e., s. 7

¹²² Taçalan, a.g.e., s. 263

¹²³ Atatürk Araştırma Merkezi, **Ali Çetinkaya'nın Milli Mücadele Hatıraları**, Ankara 1993, 99 sayfa, s. 13: "Yunan Kuvve-i İşgalîyesi Kumandanı'nın Ahaliye Tebligatıdır. Müttefiklerin inzıam-ı muvafakiyetiyle hareket eden hükümetimden eylediğim emir mucibince İzmir ve civarının işgal-i askerisine mübaşeret ediyorum. İşgalden maksat, kavanin-i mevcudenin hüsn-ü muhafazası ve himayesi suretiyle ahalinin refahını temindir. Mahaza üç bin seneden beri Yunanistan'la günün gün esbab ile merbutbulunan iş bu arazi hakkında müzekkere-i düveliyeye ittihazına intizar olunan karardan evvel isticil etmek fikir maksadı külliyyen mevcut değildir. Bersabık vezâifini ifada devam edecek olan devair-i mülkiye ve diniye memurları vazifelerinin icra ve teshili ve asayişin temini hususunda her an kuvve-i askeriyenin yardımını talep edebilirler. Askerin kendisiyle temasta bulunacakların intikad-ı diniye, ananat-ı diniye, anadat-ı kavmiye ve adab ve adatına hümetkar bulunacağına herkes emin olsun. Kumandanlığın kapısı arz edilecek miracat ve şikayati kemal-i şefkatle istima için daima açıktır. Herkesin iş ve gücüyle meşgul olarak güzel vatanları hakkında müzakere-i düveliyeye ittihaz edilecek karara itimad ile beklemesini bila tefrik-ü cin ü mezhep sekene-i memlekete tavsiye eylerim."

Yunan askeri orada yere yığılmıştır. Ardından Yunanlıların makineli tüfeklerinden çıkan kurşunlara hedef olan Hasan Tahsin hayatını kaybetmişti. Sıkılan bu ilk kurşunun ardından başlayan çatışmalar bir saat kadar sürmüş ve çok sayıda Türk hayatını kaybetmiştir. Yunanlıların yaptığı yağmacılık ve katliam sonucunda oldukça acı sonuçlar ortaya çıkmıştı. Yaşanan olaylar neticesinde 57 subay şehit edilmiş, sivil ve askeri devlet dairelerinde toplamda 21 kasadan 231.246 liralık nakit para alınmış ve işgalin ilk 48 saati içerisinde şehit edilen Türklerin sayısı 2000'in üzerine çıkmıştır.¹²⁴

4.3.İzmir'in İşgalinin Yansımaları

Damat Ferit hükümetinin İzmir'in işgali öncesinde 17. Kolordu Komutanı Nurettin Paşa'yı görevden alarak yerine Ali Nadir Paşa'yı ve İzmir valiliği görevine de İzzet Bey'i getirmek suretiyle İzmir'de işgale karşı gösterilebilecek herhangi bir direnişi kırma teşebbüsünün aksine hükûmete bağlı askeri kanat daha farklı bir yaklaşım izleyerek işgalin ardından bölgeye direnişi örgütleyebilecek komutanları gönderme çabası içerisine girmiştir. Bu kapsamda Harbiye Nazırı Şevket Turgut Paşa, Albay Bekir Sami Bey'i 56. Tümen Komutanı ve 17. Kolordu komutan vekili olarak bölgeye göndermiştir. Albay Bekir Sami Bey de 21 Mayıs günü Bandırma'ya gelerek bölgedeki faaliyetlerine başlamıştır.¹²⁵ İzmir'in işgalini protesto etmek amacıyla Anadolu'nun birçok noktasında ve Soma'da protestolar düzenlenmiştir.¹²⁶

Yunanlıların İzmir ve çevresinde yayılmaya başladığı sıralarda Balıkesir'de de bir toplantı düzenlendi. 18 Mayıs 1919 tarihinde, ikinci namazından hemen sonra Alaca Mescid'de kalabalık bir grup mevlüt okuma bahanesi ile gizlice toplandı. Aralarında Somalı Hafız Kazım Şükrü Efendi'nin de bulunduğu 41 kişilik heyet oluşturulmuş ve toplantıda silahlı direniş kararı almıştır.¹²⁷ Toplantı Balıkesir ve bölgesindeki direnişin temelini ve başlangıcını oluşturmuştur.¹²⁸

¹²⁴ **Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi II. Cilt 1. Kısım s. 57**

¹²⁵ Rahmi Apak, **İstiklal Savaşı'nda Garp Cephesi Nasıl Kuruldu**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1990, 230 sayfa, s. 16-17

¹²⁶ İlhan Tekeli, Selim İlkin, **Ege'deki Sivil Direnişten Kurtuluş Savaşı'na Geçerken Uşak heyet-i Merkeziyesi ve İbrahim Bey**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1989, 597 sayfa ,s.85

¹²⁷ Zekeriya Özdemir, **Balıkesir Bölgesi Milli Mücadele Hareketleri**, Bigadiç Kaymakamlığı Mahalli İdareler ve Köyler Hizmet Götürme Birliği Yayınları, 204 Sayfa, Ankara , 1997,S. 20-21,

¹²⁸ Özdemir, a.g.e., s. 23

41 kişiden oluşan heyet 19 Mayıs günü düzenlenen toplantıda da yetkililer ile yüz yüze görüşebilmek için İstanbul'a ve her an işgal olunabileceği endişesi taşıdığı için de Edremit bölgesine bir heyet göndermiştir. 41 kişiden oluşan heyet kendi içinde bir seçim yaparak merkez heyeti meydana getirmiş ve heyete Vehbi Bey başkan olarak seçilmiştir. İstanbul'a gönderilen heyet, Damat Ferit Paşa ve Dahiliye Nazırı Ali Kemal Bey ile bir takım görüşmeler yapmış fakat görüşmelerde Damat Ferit Paşa ve Ali Kemal'in ellerinden bir şey gelmeyeceğini belirtmeleri üzerine sonuç alamayarak geri dönmüştür.¹²⁹

4.3.1. İzmir'in İşgali ve Soma

I. Dünya Savaşı tüm Osmanlı kasabalarında olduğu gibi Soma'da da birçok acıya sebep olmuştur. Savaşın ardından Somalı kayıplara ilişkin olarak 8 Mart 1920 tarihinde 8. Fırka Kalem Riyasetine bildirilen yazıya göre I. Dünya Savaşı'nda Somalı kayıpların sayısı 1.402 kişidir. Esaretten kurtulduktan ya da terhis olduktan sonra dönebilenlerin sayısı ise 196'dır.¹³⁰

I. Dünya Savaşı'nın ardından yeni acılara gebe olan İzmir'in Yunanlılar tarafından işgali haberi 14/15 Mayıs gecesi İzmir'den bölgedeki yerleşim yerlerine gönderilen telgrafla ulaşmıştır. O dönemde Numune Mektebi Müdürü A. Suphi Deniz Bey'in hatıralarına göre Turgutlu Posta Müdürü Ferit Bey tarafından Bakırlı Hafız Hüseyin Efendi'ye gönderilen şu telgraf İzmir'in işgali haberini Somalılara duyurmuştur:¹³¹ ‘‘Yunanlılar İzmir'e asker çıkarıyor. Efzonlar katliam yapıyor. Halk silaha sarıldı. Siz de vatan ordusuna iltihak edin.’’

O tarihlerde Soma Jandarma Komutanlığı'nda takım komutanı olan Mehmet Ali (Konyar) Çavuş da İzmir'in işgaline ilişkin haberi Menemen Kaymakamı Kemal Bey'den aldıkları telgraf ile öğrendiklerini bildirmektedir.¹³²

Balıkesir'de bulunan 14. Kolordu Komutanlığı 61. Fırka 188. Alay Komutanlığı görevini vekaleten yürütmekte olan Refet Bey'e Harbiye Nezareti'nden gönderilen telgraf ile İzmir'in işgal edildiği bilgisi verilmiştir. Bu haber ile birlikte kıtaların

¹²⁹A.g.e., s. 24

¹³⁰ Prof. Dr. Nuri Köstüklü, **Milli Mücadele'de Manisa-Uşak- Afyonkarahisar- Konya Hattı**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2009, 230 Sayfa, S. 10

¹³¹Kutlusoy, a.g.e., s. 77

¹³² Ergül, a.g.e., s.61, Yılmaz, agt., s 45

toplu halde bulundurulması gerektiği de aynı telgrafta vurgulanan başka bir husus olarak kayda geçmiştir.¹³³

Birlikleri bünyesinde ancak 150 asker kaldığını belirten Refet Bey sayının artırılması gerektiğini aktarmış ve 14. Kolordu Komutanlığınca da Yunanlıların ilerleyişi hakkında bilgi sahibi olunması maksadıyla 61. Fırka Komutanlığından Soma, Akhisar ve Manisa bölgelerine kuvvet göndermek suretiyle ilerleyişten bilgi sahibi olunması istenmiştir. Böylece bu bölgede devam edecek direniş için 14. Kolordu 61. Fırka 188. Alay Komutanlığı görevlendirilmiştir.¹³⁴ Emrin 61. fırkaya ulaşması ile birlikte Mülazım-ı Evvel Fahri Efendi Yunan ilerleyişini izlemek maksadıyla görevlendirilmiştir. Merkezi İzmir'de bulunan 17. Kolordu'ya bağlı Ayvalık'ta bulunan 52. Fırkaya mensup birlikler de kendi birlikleri ile irtibatın güçleşmiş olması sebebiyle 61. Fırkanın emrine verilmiştir.¹³⁵

İlerleyen dönemlerde bölgede önemli görevler üstlenecek olan Albay Kazım Özalp de İzmir'den trenle Bandırma'ya hareket etmiştir. Akhisar, Kırkağaç ve Soma istasyonlarında rastladığı kişilere İzmir'in işgal edildiğini, Yunanlıların Türkleri öldürmeye başladığını, halkın silaha sarıldığını, bu bölgede yaşayan halkın da İzmir'e yardım etmeleri gerektiğini aktarmıştır. Kuvvetler oluşturulmasını da isteyen Özalp, Bandırma'dan dönüşü esnasında kendisine Belediye Reisleri tarafından bilgi verilmesini süratle Redd-i İşgal Cemiyetleri kurulmasını istemiştir.¹³⁶

Soma'da ise işgal haberinin ardından gruplar halinde sokaklarda ve meydana toplanan Somalılar büyük bir endişe ve üzüntü eşliğinde durum değerlendirmesi yapmaya başlamışlardır. Ardından da Soma'nın önde gelenleri Belediye binasında bir toplantı düzenlemişlerdir. Toplantıda, başkanlığına Hacı Reşit Efendi'nin getirildiği, Belediye Başkanı Osman Efendi ve Bakırlı Hafız Hüseyin Efendi'den oluşan Kuvay-ı Milliye Heyet'i oluşturulmuştur.¹³⁷

Mehmet Ali Konyar, *Dün ve Bugün Dergisi*'nde, heyetin adını Redd-i İlhak Cemiyeti olarak belirtmiş ve heyetin Hacı Reşit Efendi başkanlığında, Bakırlı Hafız Hüseyin Efendi, Avukat Mehmed Tevfik, Yedek Subay Talat, Refet, Hafız Ali Bey

¹³³ ATASE İSH 8, 5516-464- Sayfa 1

¹³⁴ ATASE İSH 8, 5516-464- Sayfa 1

¹³⁵ ATASE İSH 8, 5516-464- Sayfa 2

¹³⁶ Oktay Gökdemir, **Kurtuluş Savaşında Akhisar**, 9 Eylül Üniversitesi Yayınları, Akhisar, 1990, s.18

¹³⁷ Kutlusoy, a.g.e., s. 77

ve kendisinden meydana geldiğini belirtmiştir. Zeynel Besim Sun'a ait araştırmalar da bu bilgileri doğrular niteliktedir. 1981 yılında yayınlanan Yurt Ansiklopedisi'nde ise Soma Reddi İlhak Heyeti olarak şu isimler yer almaktadır: Hacı Reşit Efendi, Belediye Başkanı Osman Efendi, Bakırlı Hafız Hüseyin Efendi, Tarhalalı Osman Ağa, Giritli Hüseyin oğlu Ali Rıza Bey ve dava vekili Mahmed Efendi. Zeynel Besim Sun kurulan cemiyetin başından beri Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti olduğunu belirtirken Mehmet AliKonyar da İzmir'in işgalinden sonra adının Müdafaa-i Hukuk olarak değiştirildiğini belirtmektedir.¹³⁸

İsmi konusunda netlik olmamakla birlikte bilinen gerçek İzmir'in işgali haberinin ardından Soma'da bir cemiyetin vücut bulduğudur. Oluşturulan cemiyet, Leon Zırhlısının İzmir'e gelmesi üzerine Bornova'dan getirilerek halka dağıtılan silahlarla Bakırlı Hafız Hüseyin Efendi'nin Sabri Balcı Çiftliğinde 150 kişilik bir Müfreze oluşturulmuş, başına da Niyazi Bey (Erakıncı) getirilmiştir.¹³⁹

Kurulan cemiyet Soma'da geniş kabul görmüş ve halk oluşturulan birliklere katılmaya başlamıştır. Bu tarihlerde Soma'nın dağlık kesiminde Ala Süleyman, Deli Musa, Yusuf Onbaşı, Akkulak Çetesi ve Bulgurcu Efe namıyla tanınan İsmail Efe varlığını sürdürmektedir. Jandarma Komutanı Mehmet AliKonyar, Alevi aşiretlerine mensup bu kişilere durumu anlatmak ve onları mücadeleye davet etmek için birtakım görüşmeler yapmıştır. Neticede de Ala Süleyman'ın çağrısıyla diğer çeteciler de aldıkları ortak karar ile Soma'ya inmişler, halk tarafından büyük sevinçle karşılanmışlardır. Ardından kendisine haber verilmeyen Bulgurcu Efe de kendiliğinden 80 efe ile birlikte dağdan inip mücadeleye katılmıştır.

Yine bu tarihlerde Yunanlıların siyah tenli olmaları sebebiyle Mavrolar diye tanımladığı, ilerleyen dönemlerde Akıncılar bölgesinde müfreze komutanlığı da yapacak olan, Bergama ve Soma bölgesinde Yunanlılara büyük zorluklar yaşatmış Arap Ali Osman Çavuş ve yardımcısı Zeybek Ali de Kuvâ-yi Milliye emrine girmişlerdir.¹⁴⁰

Soma'da halkın direniş örgütleri oluşturmaya başladığı sıralarda Soma Kaymakamı Necati Bey, Soma Müfrezesi Komutanı Niyazi Bey'i tutuklatmıştır.

¹³⁸ Ergül, a.g.e., s. 61

¹³⁹ Kutlusoy, a.g.e., s. 77

¹⁴⁰ Ergül, a.g.e., s. 62-63

Bunun üzerine de o tarihlerde Mondros Mütarekesinin bir gereği olarak Fransız askerlerinin kontrolü altında bulunan demiryolu istasyonuna Soma Müfrezesi askerleri ve çeteler tarafından baskın yapılması tertiplenmiş tertibin duyulması ile birlikte de Kaymakam makamında bir toplantı düzenleyip Niyazi Bey'in Soma'da kalmamak şartı ile serbest bırakılmasına rıza göstermiştir.¹⁴¹

Niyazi Bey serbest kalmasının ardından, o dönem askerlik şubesi başkanı olan Albay Ali Rıza Bey'in tavsiyesi üzerine, Soma Müfrezesi ile birlikte Ayvalık'ta bulunan Yarbay Ali Çetinkaya'nın emrindeki birliklere katılmak üzere Ayvalık'a doğru hareket etmiştir. Yine bu tarihlerde Bakırlı Hafız Hüseyin Efendi de Soma'yı terk etmeye zorlanmıştır.

Soma'dan ayrılan müfrezenin ve Hafız Hüseyin Efendi'nin Balıkesir'e gelmesinin ardından, Müderris Abdülgafur Efendi, Vehbi Bolak Bey ve Galip Hoca ile temas kurulmuştur. Bu sayede iki katına çıkarılan ve iki ağır makineli tüfek ve cephane ile desteklenen Soma Müfrezesi, Soma'ya geri gönderilmiştir. Bu gelişmeler yaşanırken, Soma Mıntıka Komutanlığı'na da 14. Kolordu subaylarından Binbaşı Murtaza Bey atanmıştır.¹⁴²

5.YUNAN İŞGAL SAHASININ GENİŞLEMESİ

Yunanlılar İzmir merkez ve Urla bölgesinde de duruma hakim olmalarının ardından 18 Mayıs 1919 tarihinde; 5. Piyade Alayı bünyesinde bulunan bir müfrezeyi Bornova istikametine, bir keşif ve emniyet bölüğünü Menemen bölgesine, 4. Piyade Alayına mensup bir müfrezeyi Cumaovası'na, bir müfrezeyi de Develi istikametine göndererek işgal etmişlerdi.¹⁴³

İzmir'in işgalinin ardından Yunan Ordusu bölgedeki gücünü arttırmak ve işgal alanının genişletilmesini kolaylaştırmak amacıyla 18 Mayıs 1919'da 6. Adalar Alayı, 23 Mayıs'ta 8. Girit Alayı ile 500 mevcutlu bir Jandarma taburu, 29 Mayıs'ta İzmir Muhafız Taburu, 31 Mayıs'ta da 3. Süvari Alayı ile takviye edilmişti.¹⁴⁴

Yunan ilerleyişi hakkında bilgi sahibi olmak için Mülazım-ı Evvel Fahri Efendi, 61. fırka tarafından Soma, Akhisar ve Manisa bölgesine görevlendirilmiştir. Hemen

¹⁴¹ Kutlusoy, a.g.e, s. 77

¹⁴² Ergül, a.g.e., s. 63

¹⁴³ Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi II. Cilt 1. Kısım s. 79

¹⁴⁴ A.g.e., s. 105

ardından da Manisa istikametine gönderilmiştir. Fahri Efendi; Emekli Kolağası Kemal Bey'in 17 Mayıs günü Soma'dan yola çıktığını ve 17. Kolordu ile ilgili bilgi edinmek üzere önce Akhisar'a geldiğini ardından da 19 Mayıs günü İzmir istikametine yöneldiğini aktarmıştır. Yunanlıların İzmir'den ileri harekâta henüz başlamadığını ve vali ile mülkiye memurlarının vazifeleri başında olduklarını 20 Mayıs tarihli telgrafında aktarmıştır.

Mülazım-ı Evvel Fahri Efendi 26 Mayıs günü Soma'ya gelmiş ve bu süre zarfında Refet Bey'e gönderdiği telgraflar ile Yunan ilerleyişi ve genel durum hakkında şu bilgileri aktarmıştır:¹⁴⁵

22 Mayıs günü Manisa'ya ulaştığını ve aynı gün bir taburluk Yunan Kuvvetinin öğleden önce saat onda Menemen'i işgal ettiğini bildiren Fahri Efendi, 24 Mayıs günü ise 17. Kolordu ile irtibat sağladığını Kolorduya ait birliklerin Salihli istikametine çekilmek üzere emir aldıklarını, şimdilik Akhisar'da bulduklarını aktarmıştır. Aynı gün içerisinde bir başka telgraf daha gönderen Fahri Efendi, 17. Kolordu Karargahı'nın Akhisar'a geldiğini ve Komutan Miralay Bekir Sami Bey'in Akhisar'da bir takım girişimlerde bulunduğunu belirtmiştir. 25 Mayıs günü, Yunan askerlerince saat on dörtte Manisa'nın Yunan askerlerince işgal edildiğini, 24-25 Mayıs gecesi de 17. Kolordu Karargahı'nın buradan ayrıldığını, aynı tarihli bir başka telgrafında ise saat on üçte bin kadar piyade ve dört makineli tüfekten oluşan bir Yunan kuvvetince işgal edildiğini, işgalin de Mutasarrıf tarafından protesto edildiğini ve Manisa'da bulunan 60 mevcutlu bir piyade taburuyla, dört tüfekli bir makineli bölüğü ve kadro halinde bulunan 59. Topçu Alayı ile silah deposu heyetinin Salihli istikametine çekildiğini, 57. Alay'ın ikinci taburunu ait on tahkik seri ateşli dörder toplu bir obüs bataryası şehir dışına çıkarılmışsa da eksik asker ve İngiliz temsilcilerin tavrı dolayısıyla bırakılmak durumunda kaldığını ve bunlara ilaveten değişik boyutlarda 80 top ve kırk bini aşkın mavzer tüfeği ve bir milyon fişegin de bırakıldığını belirtmiştir. 26 Mayıs günü Soma'ya ulaştığını bildiren Fahri Efendi, Manisa'daki işgal kuvvetlerinin sayısının yerli Rumların da katılımı ile iki bine ulaştığını, İzmir'de bulunan itilaf devleti temsilcilerinin bir meclis oluşturmak suretiyle İzmir hakkında müzakerelerde bulunacaklarını, burada bulunan görevli Türk subayların da Mudanya'ya gönderileceklerini ve 17. Kolordu ile halen irtibat

¹⁴⁵ ATASE İSH 8, 5516-464- Sayfa 3-4

sağlanamadığını aktarmıştır. 5 Haziran günü gönderdiği telgrafında ise; aynı gün saat dokuzda Akhisar'ın işgal edildiğini ve işgal kuvvetinin iki yüz elli piyade ve iki makineli tüfekten ibaret olduğunu yerli Rumlar tarafından tezahüratlarla karşılandıklarını aktarmıştır. Yaşanan bu gelişmelerle birlikte 1. Yunan Tümeni Mayıs ayının sonu ve Haziran ayının ilk günlerine kadar; Ayvalık, Menemen, Manisa, Turgutlu, Kemalpaşa, Torbalı, Bayındır, Tire, Ödemiş ve Aydın'ı ele geçirmiş bulunuyordu. 4 Haziran'da Nazilli, 5 Haziran'da da Akhisar ile birlikte Ahmetli işgal edilmişti.

İlerleyen günlerde İzmir bölgesinde bulunan Yunan İşgal kuvvetleri 3 tümene çıkarılmak suretiyle 1.Kolordu adı altında birleştirilmiş ve General Nieder bu kolorduya komutan tayin edilmişti. 15 Haziran'da göreve başladığında da Yunan Kuvvetleri en ileri noktada Ayvalık- Bergama-Turgutlu-Ödemiş –Nazilli hattını oluşturmuşlardı. 21 Piyade Taburu, 1 Süvari Alayı ve 4 bataryadan oluşan bir kuvvete sahiptiler.¹⁴⁶

5.1. Yüzbaşı Kemal Bey'in Soma'ya Gelişi

İzmir'in işgalinin ardından 19 Mayıs günü Balıkesir'de yapılan Heyet-i Merkeziye toplantısının ardından göreve getirilmiş olan Heyet-i Merkeziye yönetiminin görevine 4 Haziran günü yapılan toplantıda son verilmiştir. Yeni bir heyet oluşturulmuş heyette de şu isimler yer almıştır:¹⁴⁷ Mehmed Vehbi Bey, Gönenli Osman Bey, Tireli-zade Sabri Bey, Keçeci Hafız Mehmet Emin Bey, Maarif Müdürü Sabri Bey, Çırık-zade Ahmed Vehbi Bey. Heyet bu tarihlerde Balıkesir'e gelmiş olan Yüzbaşı Kemal Bey'i¹⁴⁸ Soma bölgesine komutan olarak görevlendirmiştir.¹⁴⁹

¹⁴⁶ **Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi II. Cilt 1. Kısım s. 134**

¹⁴⁷ İlgürel, a.g.e., s. 74-75

¹⁴⁸ Zekeriya Özdemir, **Balıkesir Bölgesi Milli Mücadele Önderleri** Balıkesir Belediyesi Yayınları 2001, s. 107-109, *General Kemal Balıkesir, 1888 yılında Balıkesir'de doğmuştur. İlk tahsilini Balıkesir'de yapmış, ardından İstanbul Eyüp Askeri Rüşdiyesi ve Kuleli Askeri İdadisi'ni bitirerek Harbiye Mektebine girmiştir. 1909 yılında teğmen rütbesi ile Harbiye'den mezun olmuş, Edirne IV. Nişancı Numune Alayı'na tayin edilmiştir. Balkan Savaşı'nda Edirne savunmasında bulunduğu sırada göğsünden yaralanmıştır. Edirne'nin işgali üzerine Sırp'lara esir düşmüştür. I. Dünya Savaşı'nda I. Piyade Fırkası ile Çanakkale'ye gönderilen Kemal Bey, Çanakkale muharebelerine Hücum Müfrezesi Kumandanı olarak Şehitler Tepesi'nde katılarak, altı yerinden yaralanmış ve yüzbaşılığa terfi ettirilmiştir. Çanakkale zaferinin ardından tümeniyle birlikte Kafkas Cephesi'ne giden Kemal Bey Ruslar'a karşı başarılı savunma muharebeleri yapmıştır. Ardından Bağdat Cephesi'nde bulunan 18. Kolordu'ya gönderilen Kemal Bey buradan İstanbul'a gelmiş ardından da üç aylığına Almanya'ya*

5 Haziran günü ise belediye binasında halkın da katılımı ile daha geniş bir toplantı düzenlenmiştir. Bu toplantıda Soma bölgesine gönderilmek üzere görevlendirilen Yüzbaşı Kemal Bey de bir konuşma yapmış ve toplantıda silahlı direniş kararı alınmıştır.¹⁵⁰

Balıkesir’de yapılan toplantılarda silahlı direniş kararı alınırken bir yandan da bu direnişin gerçekleştirilmesi esnasında kullanılacak silahlar ile ilgili de önemli bir mesele yaşanmıştır. Mondros Mütarekesi hükümlerince 61. Fırka’da bulunacak olan silah sayısı bin beş yüz tüfek olarak belirlenmiştir. Müttefik Devletler’in temsilcilerinin Bandırma’ya gelerek teftişlere başlamaları dolayısıyla elde bulunan fazla silah ve cephanelerin bir kısmı uygun noktalara bir kısmı da Ayvalık, Edremit ve Soma’da bulunan milis kuvvetlere ulaştırılmıştır.¹⁵¹

Balıkesir’de toplantıların devam ettiği 6 Haziran günü de 14. Kolordu Komutanı Yusuf İzzet Paşa Balıkesir’e gelmiştir.¹⁵² Geleceği daha önceden birliklere bildirilen Kolordu için Balıkesir Rüştüye binası Kolordu Karargahı olarak tahsis edilmiştir.¹⁵³

Yusuf İzzet Paşa’nın gelişi ile birlikte Soma mıntıkası da belirlenmiş ve Bergama’nın güneyinden Akhisar ve Gördes çevresi olarak tespit edilmiştir. 8 Haziran 1919 tarihli emri ile 188. Alay Soma mıntıkasına resmi olarak görevlendirilmiştir. 188. Alay ile birlikte kolordu süvari bölüğü de görevlendirilirken 188. Alay’dan esas kuvvetiyle Soma Balıkesir yolunu, bir kısım kuvvetiyle de Akhisar-Sındırgı ve Gördes bölgesini kontrol etmesi istenmiştir. Soma ve Ayvalık mıntıkları arasında kalan Dikili-Bergama-Paşaköy-Şat Dağı-Yenice bölgeleri de Ayvalık ve Soma Mıntıklarınca müştereken kontrol edilecektir.¹⁵⁴ Soma Mıntika Komutanlığına da Kaymakam Akif Bey görevlendirilmiştir.¹⁵⁵

Soma Mıntıkasında görev yapacak olan Soma Müfrezesi Komutanlığına tebliğ olunan ilk emir harp ceridesine şu satırlarla kayıt edilmiştir:¹⁵⁶ “... 188. Alaydan bir

gönderilmiştir. İzmir’in işgali üzerine 4 Haziran 1919’da Balıkesir’e gelerek illi Mücadele’ye katılmıştır.

¹⁴⁹ İlgürel, a.g.e., s. 75

¹⁵⁰ Kemal Balıkesir, **İstiklal Savaşında Türk Benliği, İmanı, Kuvayı Milliye Ruhu ile Sohbetlerim**, Yörük Matbaası, 1971 İstanbul,40 sayfa, s. 7-8

¹⁵¹ ATASE İSH 8, 5516-464- sayfa 9

¹⁵² ATASE İSH 8, 5516-464- Sayfa 10

¹⁵³ ATASE İSH 8, 5516-464- Sayfa 6

¹⁵⁴ ATASE İSH 8, 5516-464- Sayfa 11-12

¹⁵⁵ ATASE İSH 8, 5516-464- Sayfa 13

¹⁵⁶ ATASE İSH 8, 5516-464- Sayfa 10

zabit kumandasında 20 nefer Bergama'ya ve bir zabit kumandasında elli nefer piyade ve dört makineli tüfekten mürekkep bir müfreze Kırkağaç ile Yunan işgali altında bulunan Akhisar arasında kain Bakırçay boğazına memur edilecek. Bunlardan Bergama'ya müretteb müfreze ora ahalisinden gönüllü olarak toplayacağı efrad ile milis kıtaatı teşkil ve depoda mevcut silahlarla bunları teslim ederek Yunan vuku bulacak işgal ve tevsii işgal harekâtına mani olacak esbabı müdafayı ihzar edecek. Kırkağaç Bakırçay'ına memur müfreze de mezkur boğazi müdafaa ile Yunan ileri harekâtına muhalefet edecek. Bergama- Soma- Gördes hattında bir cephe teşkil ve milis teşkilatı icrasıyla Yunan harekâtı tecavüzüne ve taarruziyesine mukabile edilmek üzere Soma Mıntıkası Komutanlığı uhdeme tevdi ve mahalli mezkurda teşkil olunacak milis kıtaat ve efradına tevzi ve teslim edilmek üzere miktarı kafi silah ve cephane alınarak Soma'ya azimetim emrolundu. Ve bu babdaki mukarrerat sureti aynen zirde münderiç 8 Haziran 335 tarih ve 1 numaralı kolordu emri yevmiyesiyle resmen tebliğ ve tamin edildi.”

Balıkesir Heyet-i Merkeziyesi'nce Soma bölgesine görevlendirilmiş olan Yüzbaşı Kemal Bey ile Yusuf İzzet Paşa arasında bir görüşme gerçekleşmiş ve Kemal Bey, 6 Haziran günü Balıkesir'de oluşturulan bir miktar kuvvet ile Soma istikametine doğru yola çıkmıştır.¹⁵⁷ Rahmi Apak'a göre Balıkesir'deki 61. Tümen'de bulunan 50 er ve sivil gönüllüler ile birlikte toplamda 150 kişi ile Soma'ya gelmiştir.¹⁵⁸

Soma'ya 7 Haziran 1919 tarihinde geldiğini belirten Kemal Bey'e Soma'ya geliş esnasında Bakırlı Hafız Efendi eşlik etmiştir. Soma Belediye binasında yapılan ilk toplantıda söze Kemal Bey başlamış ve dahilinde bulunduğu Çanakkale Muharebesini uzun uzun anlatmıştır. Yokluklara rağmen nasıl zafer elde edildiğini vurgulamıştır. Bu savaşta 4 yara aldığını, şehitlerle kucak kucağa bir halde ve onları gömmeye imkanı olmadan nasıl yaşadıklarını anlatan Kemal Bey, Çanakkale Zaferi'nde olduğu gibi vatanın selameti için yine silaha sarılmayı borç bildiğini söyleyerek tüm Somalıları beraber hareket etmeye çağırmıştır.¹⁵⁹

Yine bu esnada Somalılar her türlü manevi gayretlerinin yanında maddi olarak da destekte bulunmuşlardır. Kemal Bey, halktan ilk anda 3000 lira yardım parası

¹⁵⁷ İlgürel, a.g.e., s. 75

¹⁵⁸ Apak, a.g.e., s. 58

¹⁵⁹ Kutlusoy, a.g.e., s. 79

toplandığını belirtmiştir.¹⁶⁰Yapılan konuşmaların ardından teşkilatlanma çalışmaları ortaya konmuş ve Soma Milli Heyeti oluşturulmuştur. Heyete; Hacı Reşid, Balcızade Molla Mehmet Efendi, Hüseyin Efendi, Çerkez Osman Efendi, Bakırlı Hafız Hüseyin Efendi seçilmiş ve ilk olarak İzmir'in işgalinin ardından oluşturulan heyette olduğu gibi Hacı Reşid Efendi Heyet Başkanı olmuştur.¹⁶¹ Heyetin oluşturulmasının ardından Soma'da halkın silaha sarılması meselesi ile uğraşmış yeni katılanlar ile birlikte tabur ve bölükler oluşturulmuştur.

5.2. Bergama'nın İşgali

Yunanlılar Batı Anadolu'daki işgal sahalarını genişletmeye başlamalarının ardından haziran ayının ilk günlerinde Menemen ve Akhisar'ı işgal etmişlerdi. Yunan güçlerinin Akhisar'da ilerleyişini durdurmak maksadıyla Kemal Bey ve beraberindekiler Akhisar istikametinde harekete geçmişlerdir. Bu esnada yolları üzerinde bulunan Kırkağaç'ta Rumların bölgeye Yunan ordusunun geleceğine dair haberi almalarıyla birlikte yaşadıkları sevinci ve onun nazarında kendisini derin üzüntüye boğan manzarayı şu satırlarla aktarılmıştır:¹⁶² ‘*Kırkağaç'a girdiğimde şehrin Rum halkının bayramlar gibi yeni elbiseler giymiş sokakları doldurmuş, hemen hemen hepsi içkili ve sarhoş bir halde Rumlara mahsus çalgı olan Laternalar çalınıyor, şarkılar gırla, takizaferler kurulmuş sel gibi bir bayram havası hüküm sürüyor. Kiliseler faal, minareler ıssız, Rum halkı çılgınlıklar içinde, Türkler ise pusmuş bir halde, ben geçerken arabamın içine bakarak ve hakir bir tavırla, salyalar gibi savrulan laflar arasında aralarından geçerken dişlerimi gıcırdata intikam hislerimin kabardığını işitmişim.*’

14. Kolordu Komutanlığı emriyle Soma kömür madenlerini korumakla görevlendirilmiş müfrezeye 9 Haziran günü Soma ve Akhisar arasında bulunan boğaz noktasını işgal ederek Yunanlıların Soma'ya doğru ilerlemelerine engel olmaları istenmiştir. Türklerden eli silah tutanların de bu direnişe davet edilmesi gerektiği belirtilmiştir.¹⁶³

¹⁶⁰ Apak, a.g.e., s. 59

¹⁶¹ İsmail Ergün, **Soma Tanıtım Kitabı 1. Cilt**, 270 Sayfa, 1997 Soma, s. 107

¹⁶² Kutlusoy, a.g.e., s. 79

¹⁶³ ATASE İSH 8, 5516-464- Sayfa 15

Soma Mıntıkı Komutanlığınca yazılan raporda da, Soma müfrezesinin geceyi Kırkağaç'ın güneyinde bulunan Bakır Karyesinde geçireceği ve ardından Akhisar'a doğru harekete geçeceği belirtilmiştir.¹⁶⁴

Akhisar'ın işgali ile ilgili haberin ardından İstanbul Hükûmeti'nden Bahriye Nazırı Şevket Turgut Paşa tarafından 14. Kolordu 61. Tümen Komutanlığı'na şu telgraf gönderilmiştir:¹⁶⁵

‘Yunan Müfrezesinin Akhisar ve civarında faaliyete başlaması üzerine müşkül durumda kalan Bergama Kaymakamlığı'na yardımda bulunmak üzere Balıkesir'den bir müfrezenin, muktedir bir subay komutasında, duruma göre Soma veya Bergama'ya gönderilmesini’

Kırkağaç'ta gördükleri manzaranın ardından yollarına devam eden Kemal Bey ve beraberindekiler Bakır'a ulaşmışlar, burada Akhisar'a yönelik harekât planlarını belirlemişler ve yola koyulmuşlardır. Kemal Bey ve beraberindekiler Harta Boğazı civarına geldiklerinde Bakır Köyü İmamı tarafından bir atlı ile gönderilen telgraf ile Yunan askerlerinin Akhisar'ı boşalttıkları ve ellerine ulaşan şu telgraf ile de Bergama'nın işgal edileceği haberini almışlardır.¹⁶⁶:

‘Akhisar'ı kurtaran Kemal Bey,

Akhisar başarınızdan dolayı sizi tebrik ederiz. Yarın Bergama'mıza da düşman girecek. Allah aşkına gel bizi de kurtar.

Bergamalılar’’

Gelen telgraflar üzerine Bergama'ya gitmek üzere geri dönen Kemal Bey ve beraberindekiler bir takım ön hazırlıkların yapılmasına yönelik talimatları vermek üzere Soma'ya gelmişlerdir.¹⁶⁷ *’’ Soma'ya vardığımda hava ağarmak üzereydi. Belediye Reisini evinden çağırttım. Bu Akhisar haberlerini Somalılar da almış olduklarından burada bir ferahlık esmekteydi. Herkes de bir ümit artışıyla beraber emek gayreti tazelenmiş erken denmiyerek herkes de arı gibi bir faaliyet göze çarpıyordu. Bu hal bana da büyük bir kuvvet olmuştu. Belediye Reisi Bey'e Soma'da*

¹⁶⁴ ATASE İŞH 8, 5516-464- Sayfa 13-14

¹⁶⁵ İlgürel, age., s. 65

¹⁶⁶ A.g.e,s. 80, Zekeriya Özdemir, **Balıkesir Kuva-yı Milliye Hatıraları**, Balıkesir Valiliği Yayınları, Ankara 2003, 164 sayfa , s. 15

¹⁶⁷ Kutlusoy, a.g.e., s.80

ve Kırkağaç'ta bu ana kadar ne kadar kuvvet meydana gelmiş ise bunların hepsini hemen Bergama'ya yola çıkarılmasını ve Bergama'ya mümkün olduğu kadar süratle yollanmalarını ve Bergama'da bana ulaşmalarını tembih etmiş ve ayrıca da Balıkesir'e de bir telgraf çekerek vücuda getirilmiş kuvvetlerin ne kadar olursa olsun hepsinin derhal Bergama'ya yola çıkarılmasını, bunların mümkün olan süratle yollanmalarının teminini ve Bergama'da bana kavuşmalarını bildirmiştim. Bundan başka da Ayvalık Cephesi Komutanı Ali Bey'e Kozak kuvvetlerinin mümkün olduğu kadar süratle Bergama'ya bana yardıma gönderilmesini rica etmişim.''

Akhisar'ın boşaltılması ile ilgili haber de 10 Haziran günü Akhisar Kaymakamı Sait Bey tarafından 188. Alay Komutanlığına bildirilmiştir.¹⁶⁸

Akhisar'dan Yunanlıların çekildiğinden haber olmayan Harbiye Nezareti de 11 Haziran günü Soma'daki birliklere Akhisar'ı işgal etmelerini ve ayırım yapmadan ahalinin hepsini korumalarını emretmiştir.¹⁶⁹

Akhisar'ın boşaltılması hususunda 14. Kolordu Komutanı Yusuf İzzet Paşa Soma Mıntıka Komutanlığına gönderdiği 10 Haziran tarihli telgrafta şunları aktarmıştır:¹⁷⁰''10/06/35 Akhisar'ın tahliyesi hususumuzun ve kolordumuzun muvaffakiyeti, hakkın galebesidir. Tekmil alayınızla, Akhisar'a hareket ediniz. Gerek Soma'da gerek seferiyelerde ahali-i müsliha camilerde cenab-ı hakka dua etsinler ve her vakitten ziyade Cenab-ı Allaha tevekkül etsinler ve bilhassa fevkalade sükunet ve vakar muhafaza edilsin.''

Daha önce Kolordu Komutanlığınca Akhisar'a yönelmeleri istenen Soma Mıntıka Komutanı Kaymakam Akif Bey de 10 Haziran günü Akhisar'a ulaşmasının ardından Yunan kuvvetleri ile ilgili şu bilgileri paylaşmıştır:¹⁷¹

'' 1- 800 piyade 80 süvari top ve 3 makineli tüfekten mürekkep bir Yunan kuvvetinin bugün Reşadiye'ye geldiği haber alınmıştır.

2- Yüzbaşı Mustafa Aşir kumandasındaki 10 neferlik müfreze yarın sabah Bergama'ya dahil olacaktır.

¹⁶⁸ ATASE İSH 8, 5516-464- Sayfa 15

¹⁶⁹ Tekeli, İlkin, a.g.e., s 115

¹⁷⁰ ATASE İSH 8, 5516-464- Sayfa 14

¹⁷¹ ATASE İSH 8, 5516-464- Sayfa 14

3-Çeşmelilerin mezkur Yunan kuvvetlerine karşı sevkleri için nafizül- kalam bir zat gönderilmiş ve Bergama'ca tedabir-i tedafiye ittihazıyla şediden mukabele olunması ve sailinin istikmalî kaymakamlığa bildirilmiştir.

4- Süvari bölüğünün seri'an sevkine müsaade buyurulması maruzdur.''

Yaşanan gelişmeler ve 188. Alay'a ilişkin bilgiler harp ceridesinde de şu şekilde aktarılmıştır:¹⁷²'' O sırada alayın arabacı mekkareci hademe ve sairesiyle mevcudu iki yüz otuz dört neferden ibaret idi. Bunlardan müşkülât ile yetmiş kadar muharip çıkarılabildi. Yüzbaşı Mustafa Aşir Efendi kumandasında yirmi neferlik bir müfreze Bergama'ya gitmek üzere ve Mülazım-ı Evvel Hüseyin Efendi kumandasında elli piyade ve dört makineli tüfekten mürekkep bir müfreze de Kırkağaç ile Akhisar arasındaki Bakırçay boğazını işgal ve müdafaa eylemek üzere aynı gün akşamı Soma'ya hareket etirildi. Ve keyfiyet kolordu komutanlığına arz olundu. 9 Haziran 335 tarihinde Birinci Kolordu Erkan-ı Harbiyesi'ne mülhak olup mezunen Balıkesir'de bulunan Balıkesirli piyade Yüzbaşısı Kemal Bey (El-yevm Erkan-ı Harp Kaymakamıdır.) arzusıyla harekete iştirak etmek üzere refaketimde Soma'ya hareket ettik. Soma'ya hareket eden müfrezelerle teşkil olunacak milis efradına teslim etmek üzere 30 tüfek 50 sandık cephane ve ir miktar bomba da Soma'ya gönderildi.

Yüzbaşı Kemal Bey'le Soma'ya muvasalat ve kaza kaymakamı sekizinci fırka ahz-i asker kısmı reisi ve mahalli belediye reisi ve eşrafiyla derhal temas edilerek teşkilat hakkında kararlar ittihaz edildi. Ve Yüzbaşı Kemal Bey Bakırçay Boğazı müdafaaasına memur müfrezeye ilhak kumandasını derhude etmek üzere talimat verilerek 10 Haziran 335 sabahı hareket ettirildi. Mümaileyhin hareketini müteakip Yunanlıların Reşadiye'ye doğru Menemen'den hareket eyledikleri haber alınmakla Yüzbaşı Mustafa Aşir Efendi müfrezesi derhal Bergama'ya hareket ettirildiği gibi tedabir-i lazime ittihazı zımında Yüzbaşı Kemal Bey'in de Bergama'ya izamına lüzum görülerek Süvari mahsusla yoldan geri çevrilmiş ve memuren talimatı mahsusa ile Bergama'ya acilen gönderilmiştir.

10 Haziran 335 tarihinde Akhisar Kaymakamı ile makine başında vaki muharebeden Akhisar'daki Yunan işgal kuvvetlerinin Kazak Kaymakamlığı'na müracatla aldıkları emre binaen Akhisar'ı tahliye edeceklerini ve Manisa'nın Alaşehir istikametinde

¹⁷² ATASE İSH 8, 5516-464- Sayfa 12

çekilecekleri anlaşılmiştir ve sureti zirde münderictelgrafla keyfiyet kolordu komutanlığına bildirilmiştir.”

İstanbul Hükûmeti, Yunanlıların Akhisar’dan sonra Soma’ya kadar genişleyebileceklerini düşünmüştür. Soma’da yaşamakta olan Rumların Yunan kıtalarını karşılamak üzere hazırlıkta bulunmaları bu hususta kanıt olmuştur.¹⁷³

Soma Mintika Komutanlığına Bergama Müfrezesi Komutanlığı’na atanan Kemal Bey’e şu talimat verilmiştir:¹⁷⁴

‘Menemen’den geçip Bergama istikametine ilerleyen 800 piyade ve 80 süvari, üç makineli tüfek, iki toptan mürekkep bir Yunan kuvvetinin 10 Haziran 1919 günü Reşadiye/ Zeytindağ’a vardığı öğrenilmiştir. Bölge halkının düşmana mukavemet etmeye kararlı olduğu, ancak, kendilerini sevk ve idare edecek bir subaya ihtiyaçları bulunduğu Bergama Kaymakamlığı tarafından bildirilmiştir. Bergama bölgesindeki teşkilatı idare etmek üzere, vakit kaybetmeksizin Soma üzerinden Bergama’ya giderek çıkarılabilecek kuvvetleri derhal Reşadiye/Zeytindağ istikametine sevk etmeniz lazımdır. Çepnilerden silahlı olarak çıkartılabilecek kuvvetleri derhal Reşadiye/Zeytindağ üzerine sevk ederek Yunan harekâtını önlemek maksadıyla soma’dan Giritli Mustafa Bey’le Mehmet AliÇavuş bu akşam hareket etmişlerdir. Şifreli muhaberat için Yzb. Mustafa Aşir’e verilen şifre anahtarından yararlanılacaktır.’

11 Haziran günü, Yunanlılar Zeytindağ yönünden Bergama’ya doğru harekete geçince, Bergama mühimmat deposunda bulunan cephane Yunanlıların eline geçmemesi için mühimmat depo memuru Asteğmen Nuri Bey tarafından patlatılmış, bir kısım cephane de kaçırılmıştır. Bu cephanelerle Göçbeyli Bucağında bir müfreze oluşturulmuştur.¹⁷⁵

Bergama Kaymakamı’nın halkın mukavemet göstermeye istekli olduğunu söylemesine rağmen Kemal Bey Bergama’ya ulaştığında karşılaştığı manzara pek de Kaymakam’ın aktardığı gibi değildir. Öyle ki Yunan propagandası ve yerli Rumların etkisiyle halkın direnme gücü zayıflatılmış askerler de firara başlamışlardır. Nitekim

¹⁷³ A.g.e., s. 65

¹⁷⁴ A.g.e, 66, ATASE İSH 8, 5516-464- Sayfa 13

¹⁷⁵ A.g.e., s. 67

Akhisar Müfrezesinden 29, Bergama Müfrezesinden de 14 erin birliklerinden kaçtığı Soma Mintıka Komutanlığına bildirilmiştir.¹⁷⁶

Kemal Bey, Bergama'ya ulaşmasının ardından halktan toplayabildiği kadarıyla bir birlik oluşturmuş ve 12 Haziran günü, Bergama'nın batısından İzmir'e doğru giden yolda bulunan tepelerde mevzi almıştır. Mevzilerde savunma hazırlıklarının başladığı sıralarda pusuya düşürülüp esir alınan Kemal Bey anılarında bu olayı şöyle anlatmaktadır :¹⁷⁷

“...Mevcudumuz 60-70 kişi kadar olunca, haydi yiğit kardeşlerim şimdi düşmanı karşılayacak yerlerimize gidelim dedim. Bu silahlı halkla yürümeye başlamıştım. Şehrin kenarına İzmir'e giden yol çıkış yerine vardığımda bu yiğitleri birer birer muharebe nizamına koymaya başlamıştım. Bu iş bitince de , aralarında dolaşarak , muharebe usullerimiz hakkında ,kendilerine nasihatlere koyulmuştum. ... Gelenlerin ardı kesilemeye başlayınca Balıkesir'den yanımda getirdiğim Raşid'e'' ne oldu gelenlerin ardı kesilir gibi oldu Raşid sen şehre git bak bakalım ve bana da haber getir'' diye Raşid'i şehre göndermiştim Aradan çok geçmeden karşımda birdenbire dört atlı ve silahının belirlediğini görmüştüm. Bunlardan bir tanesi bana gayet tatlı bir eda ile ‘‘Hoş geldin Kemal Bey bizi de kabul eder misin ‘‘ demesi üzerine hemen ben de ‘‘ ben sizin için geldim hay hay çok memnun olurum’’ dedim. Bunun üzerine bana Kemal Bey bu sağ açığımızdan düşmanın haberimiz olmadan çevirmesi mümkündür. Bunu görüp de bu tarafa da bir tedbir alalım, demesi üzerine hayhay gidelim görelim demiştim.

İyi niyet alametleriyle hatıra hayale bir fenalık gelmeden, temiz yürekle yavaş yavaş yürümüş ve muharebe için yerleştirdiğim arkadaşlardan epeyce yani bunların imdada yetişmeyecek kadar açıldığımızda bu dört atlı birden atlarından yere atlayarak dördünün birden üzerime atlamaları bir olmuştu. Ben bu hale uğrayacağımı en ufak ihtimal ile dahi hatırımdan geçirmemişim. Güçlü, kuvvetli ve idmanlı bir adamdım. Kendime güvenim tamdı. Epeyce bir zaman boğuşmamdan sonra elbiselerim ve hatta ayakkabılarım bile parçalanmıştı. Bir türlü tabancama sarılamamıştım. Bunlar beni devirir devirmez, birisinin çıkardığı belindeki kuşakla

¹⁷⁶ Kutlusoy, age., s. 82-83, ATASE İSH 8, 5516-464- Sayfa 13-14

¹⁷⁷ A.g.e., s. 82

dirseklerimizin yukarisından kollarımı kısıvrak sarmışlardı. Bu anda kollarım bağlanmış ve kendim yere uzanmış vaziyette yerde yatar bulmuştum.’’

Yaşanan olaya ilişkin olarak 11/12 Haziran gecesi Soma’ya dönen Mıntika Komutanı Akif Bey de, Kemal Bey’in Çerkes Hamid Çavuş ve arkadaşları tarafından tutularak darp ve tahkir edildikten sonra öncü Yunan süvarilerine teslim edildiğini aktarmıştır.¹⁷⁸

Bu olayda Kemal Bey’e bu tuzağı hazırlayanlar; Hamit Çavuş, Hacı Bektaş, Hacı Rıza ve Tuzcu Efe isimli kişilerdir. Yund Dağı Yörüklerinden olan Tuzcu Efe, Yunan Kuvvetleri bölgeye geldiğinde Kemal Bey’in kurtulması için onu serbest bırakmıştır. Fakat Kemal Bey saklandığı yerde Hamit Çavuş ve Yunan askerleri tarafından bulunmuştur. Tuzcu Efe Bergama’ya Soma Müfrezesinin gerçekleştirdiği baskından sonra pişmanlık duyarak Kuvâ-yi Milliye’ye katılmıştır. Yunanlılar, 12 Haziran 1919 Perşembe sabahı, bir piyade taburu, 1 süvari bölüğü ve 1 dağ bataryası ile Bergama’yı işgal etmişlerdir.¹⁷⁹

Yunan kuvvetlerinin Bergama’yı işgalinin ardından Kaza Kaymakamı Yanyalı Rasim Bey şehri işgal eden Yunan askerlerini yazıyla protesto etmiştir.¹⁸⁰ Bu protestoya karşılık Yunan Komutanı da Bergama sakinlerinden 50-60 kişinin imzasını taşıyan ve Yunan kuvvetlerinin Bergama’ya davet edildiğine ilişkin belgeyi göstermiştir. Ayvalık Mıntika Komutanı Ali Çetinkaya Bey de aşağıdaki telgraf suretini 14. Kolordu Komutanlığı’na göndermek suretiyle hem davete ilişkin bilgi vermiş hem de 13 Haziran sabahı Dikili’nin de işgal edildiği haberini bildirmiştir.¹⁸¹

‘‘1-Dün Bergama’yı işgal eden Yunan kuvvetini protesto eden kaza kaymakamı na Yunan işgal Komutanı, Bergamalılardan 50-60 imzalı davetnamesini göstererek mukabele ve iskat etmiş olduğu haber alınmıştır. Doğruluğuna şüphe etmediğim bu meselenin zararlı tesirleri acil ve hususi tedbirler ile bertaraf edilmeyecek olursa ,menafi-i İslâmiye ve Osmaniyenin tamamen haledar olacağı tabiidir. Yunanlıların Bergama’ya davet eden hamiyetsizlerin bir taraftan Bergama kazası muhiti dahilinde ifsadatta devam ve Yunan kuvve-i işgaliyesinin bekasını temine sarf-ı gayret eylemeleri kuvvetle muhtemeldir. Bunun için yazılı emirlerinize bağlı kalarak Kozak

¹⁷⁸ ATASE İSH 8, 5516-464- Sayfa 16

¹⁷⁹ Kutlusoy, a.g.e., s. 83

¹⁸⁰ ATASE İSH 8, 5516-464- Sayfa 16

¹⁸¹ Çetinkaya, a.g.e., s. 86

cihetinden Bergama'ya karşı bir cephe teşkil ve taciz ve taarruza başlamak üzere olduğu gibi Bergama'nın diğer bir cihetinden dahi bir an evvel gerek kuvve-i askeriye ve gerekse kuvve-i milliye ile temas ve taarruza başlayarak kuvve-i işgaliyenin ve Bergama dahilinde bulunan bozguncu kişilerin emniyetini selb ve kuvve-i işgaliyeyi tarda etmek elzemiyetini hissediyorum. Bu hususta taraf-ı komutanilerden lazım gelen tertibatın tesr-i icrasını rica ederim.

2-Bu sabah 50 kişilik bir Yunan kuvveti Hamit Çavuş adındaki habisin delaletiyle Dikili'ye gelmiş ve işgal etmiştir. Burada bulunan 15 kişilik müfreze-i askeriyemiz hissedilen tehlike üzerine bu gece geriye çekilmiş ve bir kısım erzak ve eşyanın imhası temin edilmiştir...''

14 Haziran tarihli telgrafta da şunları aktarmıştır :¹⁸²

1-Bergama eşrafının Yunan kuvvetini davet etmesi hakkındaki teessüratınızla ve bu baktaki tedabir-i acile ittihazındaki mütalaanıza iştirak ederim. Kuva-yı Milliye mensubini samimi suretle imale ve bilhassa Yunanlıların tamamen münferit oldukları hakkında tenvir ve irşat etmelidir. Kezalik, Kuvve-i milliye ile Kozak Nahiyesi üzerinden Bergama'daki Yunan kuvvetine ve yine kuvve-i milliye ile Kınık cihetine karşı bilhassa geceleri şiddetle icra-yı tesir edilmesi elzemdir. Reşadiye'de bulunan Yunan zabitanın postası ile esir edilmesini Soma Komutanı'na emir verdim.''

5.2.1.Türk Kuvvetleri

Bergama'nın işgalinin ardından Soma Mıntıka Komutanı Savaştepe'ye gitmek suretiyle burada bulunan nahiyeye müdürü ve kasaba sakinleri ile görüşmeler yaparak 100 kadar gönüllü temin edebilmiş ve aynı gün Soma'ya dönmüştür.¹⁸³ 13 Haziran günü Kınık'tan da ilk posta olarak 30 gönüllü toplanarak Poyracık'a gönderilmiştir.¹⁸⁴

Ali Çetinkaya da ancak 50 kişilik bir yardımı Balıkesir'den Soma'ya gönderebildiklerini ve her efrada peşin para verilerek ayrıca ailelerinin işlerinin sağlandığını, Soma'dan da milli bir kuvvet teşkilinin mümkün olduğunu aktarmıştır.

¹⁸²A.g.e., s. 87

¹⁸³ ATASE İSH 8, 5516-464- Sayfa 17

¹⁸⁴ ATASE İSH 8, 5516-464- Sayfa 18

Kınık civarında toplanan Soma Mıntıkası Komutanlığının muharip kuvvetinin de 49 piyade neferi ile 17 makineli tüfek neferinden ve ayrıca 50 muaveneden ve 4 makineli tüfekten ve Bandırma'dan gelip sevk ettiği 30 kişilik karargah süvarisinden ibaret olduğunu belirtmiş, Bandırma'dan da yine 200 kişilik bir nizamiye kuvvetinin ancak 100 neferle yola çıkarıldığını, 200 kişinin de acilen sevk edilmesini istediğini aktarmıştır.¹⁸⁵

Bergama'nın işgalinin ardından bu bölgeden Poyracık'a çekilmiş bulunan Mülazım-ı evvel Hüseyin Halet Efendi ve beraberindeki neferlerin de katılımı ile Kırkağaç, Soma, Savaştepe'den sevk olunan askerler ile birlikte müfreze mevcudu 400'e ulaşmıştır.¹⁸⁶

Kolorduya bağlı süvariler de 13 Haziran günü Soma Mıntıkası Komutanlığı emrine girmek üzere Soma'ya hareket etmiş ve 14 Haziran günü 30 kişi ile Poyracık'a gelmişlerdir.¹⁸⁷ 14 Haziran 1919 akşamı 14. Kolordu bölgesinde bulunan kuvvetlerin genel durumu şu şekildedir:¹⁸⁸

2 Haziran günü Bandırma'ya gelerek 61. Fırka Komutanlığı görevini üzerine alan Kazım Bey'in emrinde, Soma mıntıkasında 188. Alay Komutanı Yarbay Akif komutasında 188. Alay'dan 100 kadar er Bergama'ya doğru tertibat almış durumdaydı.¹⁸⁸ Alay bünyesinden de küçük bir müfreze Reşadiye istikametine sürülmüştü. Yarbay Akif'e bağlı birliklerin kumanda heyetinde; Yüzbaşı Selim ve Abdurrahman, Makineli Tüfek Mülazımı Sabri, Parti Pehlivan, Avukat Süleyman Tali Bey ve Hurşid Bey bulunmaktaydı. Yine Bandırma'dan gelmiş olan 37 mevcutlu kolordu süvari bölüğü de Soma'dadır. Poyracık'ta 76 kişilik bir nizamiye kuvveti ve 265 kişilik bir milli kuvvet de mevcuttur. Kınık'ta da Emekli Kolağası Kemal Bey emrinde Yedek Teğmen Fehmi ve Halim Beyler idaresinde 53 silahlıdan oluşan Kuvâ-yi Milliye Müfrezesi bulunmaktadır. Parça parça gelmekte olan gönüllüler ile desteklenen bu birlikler Soma Mıntıkası Komutanlığı'nca Kınık Bakırçay hattında toplanarak, tahkimat yapmakla görevlendirilmiştir.¹⁸⁹

¹⁸⁵ A.g.e., s. 87

¹⁸⁶ ATASE İSH 8, 5516-464- Sayfa 19

¹⁸⁷ ATASE İSH 8, 5516-464- Sayfa 17-19

¹⁸⁸ Özalp, a.g.e., s. 24

¹⁸⁹ **Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi II. Cilt Batı Cephesi1. Kısım, S. 163**

Soma Mıntıka Komutanlığına gönderilen bir başka telgrafta da Soma'da hali hazırda 17. Kolorduya ait 49 Alman tüfeği ve 30 küsur şınayder bulunduğu gerekli olması durumunda kullanılması ve ihtiyaç halinde daha fazlasının da gönderileceği belirtilmiştir.¹⁹⁰

Bölgede oluşturulan 600 kişilik bir kuvvet 15 Haziran günü Bergama'daki muharebeye katılabilecek konumda hazır hale getirilmiştir.¹⁹¹

5.2.2. Yunan Kuvvetleri

14 Haziran 1919 akşamında 14. Kolordunun keşif ve haber alma çalışmaları neticesinde; Bergama bölgesinde, Dikili ve Reşadiye'deki müfrezeleri ile 8. Girit Alayı'ndan 500 mevcutlu bir tabur, dört ağır makineli tüfek, iki dağ topu ve 130 mevcutlu süvari bölüğünden ibaret olduğu bilgisine ulaşılmıştır.¹⁹² Aynı gün Poyracık müfreze Komutanından alınan telgrafta da Yunan işgal kuvvetinin 800 piyade, 80 süvari, 2 cebel topu, 8 makineli tüfek ve bir takım otomatik tüfekten ibaret olduğu belirtilmiştir.¹⁹³

Bergama'da bulunan Yunan kuvvetine ilişkin Ali Çetinkaya da: *'Düşmanın 500-600 piyade kuvveti ve 4 mitralyözü olduğu ve bu kuvvetin Bergama kalesi ve Dikili bayırı denilen hükûmetin arkası ve redif deposunun bulunduğu sırtta toplandığı ve pek kıymetsiz genç çocuklardan meydana geldiği tahakkuk etmiştir.* ' ' ifadelerini kullanmıştır.¹⁹⁴

5.3. Bergama Baskını ve Soma Müfrezesi

Bergama'nın işgali üzerine Kolordu Komutanı, Soma Mıntıka Komutanlığı'na şu emri göndermiştir:¹⁹⁵ *'Soma Mıntıka Komutanı emrindeki kuvvetle düşmanın Balıkesir istikametinde ilerlemesini önleyecektir. Bu maksatla mevcut kuvvetini gönüllülerle takviye edecektir. Kolordu süvari bölüğü 13 Haziran 1919 sabahı Balıkesir'den 200 mevcutlu mürettep piyade taburu, 12 Haziran 1919 akşamı Bandırma'dan hareketle Soma Mıntıka Komutanlığı emrine girecektir. Soma Mıntıka*

¹⁹⁰ ATASE İSH 8, 5516-464- Sayfa 20

¹⁹¹ **Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi II. Cilt Batı Cephesi 1. Kısım, S. 163**

¹⁹² A.g.e., S. 163

¹⁹³ ATASE İSH 8, 5516-464- Sayfa 19

¹⁹⁴ Çetinkaya a.g.e., s. 89

¹⁹⁵ Ergül, a.g.e., s. 68-69, ATASE İSH 8, 5516-464- Sayfa 17

komutanlığınca savunma mevzii ile Soma arasında telefon hattı irtibatı tesis edilecektir.’’

Bu esnada işgalin olduğu günün gecesinde de kuvvetler arasında iletişimi temin edebilmek için V. Ordu Komutanlığı tarafından dört adet Vizitel telefon ve altı kilometre kablo araba ile bir telgraf neferi eşliğinde Soma’ya sevk edilmiştir.¹⁹⁶

Poyracık müdafaaya daha elverişli olmasına rağmen Kınık’ta bir telgrafhanenin bulunması ve aşar ambarlarında bulunan erzaklardan da yararlanılabileceği düşüncesi ile Soma Müfrezesi ve makineli tüfek bölüğü buraya yerleştirilmiştir. Ayrıca Soma’dan sevk olunan Niyazi Bey öncülüğündeki gönüllüler de Poyracık civarındaki tepelerde mevzilenmişti.¹⁹⁷ Kınık’tan Poyracık’a bir de telefon hattı tesis edilmiştir.¹⁹⁸

61. fırka Komutanı Kazım Bey tarafından Soma Mıntıka Komutanlığına gönderilen bir emir ile Soma bölgesine gönderilen gönüllülere bir iki subay ve birkaç nefer görevlendirilerek, bu birliklerin milli çeteler halinde derhal Bergama yönüne gönderilmesi, Bergama ve civarındaki Yunan kuvvetlerine uzaktan ya da yakından ateş açarak baskın yapmaları istenmiştir. Bir iki gün içerisinde bu saldırılara başlanmasını isteyen Kazım Bey, bu saldırıların Türk tarafı açısından mühim neticeler ortaya koyacağını belirtmiştir.¹⁹⁹

Fakat sevk olunacağı bildirilen efradın henüz ulaşmamış olması ve kısa bir süre sonra başlayan Bergama taarruzu sebebiyle Özalp’in istediği çetelerin sevki mümkün olmamıştır. Bergama taarruzunun da birkaç zabıt ile yapılmak mecburiyetinde kalındığını da aktarmıştır.²⁰⁰

Evvelce belirttiğimiz gibi Bergama’nın işgalinden kısa bir süre önce durumun anlaşılması üzerine Mülazım-ı Evvel Hüseyin Halet Efendi’nin talimatıyla Bergama’da bulunan cephanenin mümkün olduğu kadarı önce Göçbeyli’ye ardından

¹⁹⁶ ATASE İSH 7, 4967 344-165

¹⁹⁷ ATASE İSH 8, 5516-464- Sayfa 17

¹⁹⁸ ATASE İSH 8, 5516-464- Sayfa 17

¹⁹⁹ ATASE İSH 8, 5516-464- Sayfa 18

²⁰⁰ ATASE İSH 8, 5516-464- Sayfa 18

da Cinge Karyesine ulaştırılmıştır. Sevki mümkün olmayan cephaneye ise imha edilmiştir.²⁰¹

Bergama bulunan Yunan güçlerine ilişkin alınan bilgilerde göre Bergama'da bulunan Yunan güçleri Koyun Köprüsü, Dikili Tepesi ve Bakırçay Köprüsü'nde konuşlanmıştır. Bergama kaymakamından alınan bilgiye göre; Yunanlılar Dndarlı ve Poyracık'ta altı bin mevcutlu Türk gücünün bulunduğu yönünde istihbarat almışlar. Bu bilgiye dayanarak söz konusu kuvvetlerin Bergama'ya taarruzu durumunda kenti ateşe verip Türkleri katletme tehdidinde bulunmuşlardır. Fakat Dndarlı'ya gönderdikleri keşif kollarının kimseyle karşılaşmaması neticesinde sakinleştiklerini belirtmiştir.²⁰²

Yaşanan gelişmeler zerine, Yunanlıların Bakırçay köprüsünün işgali için kuvvet gndereceklerinin anlaşılması zerine İhtiyat zabiti Mülazım Hasan Efendi kumandasında 10 nefer nizamiye ve 15 milis efradından oluşan bir müfreze Bakırçay köprüsüne gönderilmiş ve iki saat sonra da köprü işgal edilmiştir. Bu esnada Reşadiye istikametinde yerli ahaliden oluşan on neferlik bir müfreze Yüzbaşı Kemal Bey hakkında malumat edinmek istemişse de Kemal Bey evvelce sevk olunduğundan herhangi bir malumat alınamamıştır.²⁰³

14 Haziran günü yaşanan bir başka önemli gelişme ise Soma ve Bergama arasında oluşturulan telefon hattının Yunanlılar tarafından kesilmesi zerine Türk tarafının da Yunanlılara ait Bergama- Reşadiye ve İzmir telgraf hatlarını kullanılamaz hale getirmesi olmuştur. Bergama ile İzmir arasında telefon irtibatının kesilmesi İzmir'de bulunan Yunan işgal kuvvetleri komutanını telaşa düşürmüş, ve Yunan Komutan, Soma telgrafhanesi üzerinden haberleşme sağlayarak, Bergama'ya ilişkin bilgi ve hatların kim tarafından koparıldığının sorulmuştur. Bunun zerine Bergama'da bulunan Yunan işgal Komutanı tarafından koparıldığı ve Bergama hakkında bilgi almalarının imkansız olduğu bildirilmiştir. Bu durum Soma Mntika Komutanınca, Yunanlıların, Türk güçlerinin 12 Haziran'dan beri yapmış oldukları tertibatı ilişkin de malumatlarının olmadığı şeklinde yorumlanmıştır.²⁰⁴

²⁰¹ ATASE İSH 8, 5516-464- Sayfa 18

²⁰² ATASE İSH 8, 5516-464- Sayfa 17

²⁰³ ATASE İSH 8, 5516-464- Sayfa 17

²⁰⁴ ATASE İSH 8, 5516-464- Sayfa 19

14 Haziran günü Kınık telgrafhanesi üzerinden Ayvalık Mıntıka Komutanı Kaymakam Ali Bey ile yapılan haberleşmeden, 15 Haziran günü Ayvalık'tan gönderilen müfrezenin Kozak yoluyla Bergama'ya taarruz edeceğinin anlaşılması üzerine Soma Mıntıka Komutanı da 14 Haziran günü öğleden sonra Poyracık'a hareket etmiştir. Mülazım-ı Evvel Halet Efendi de iki makineli tüfek ve bir miktar milis ve nizamiye efradıyla Bergama-Reşadiye yolu üzerinde bulunan Eğrigöl Köprüsü'ne gönderilmiştir. Poyracık'ta bulunan mevcut kuvvetin Dündarlı Karyesine sevk edilmesi ve mevcut subay miktarına göre küçük müfrezelere bölünerek köprünün Bergama tarafına geçerek, her müfrezenin takip edeceği istikamet belirlenmesi ve taarruz saatinin beklenmesi emredilmiştir. Bu durum köprü mevkiindeki birliklere de telefonla bildirilmiştir.²⁰⁵

Bergama Cephane deposu memuru olup müfrezeye katılan Topçu Mülazım-ı Evvel Nuri Efendi ve 70 nefer milisten oluşan bir birlik Bergama'nın kuzey ve kuzeydoğusuna gönderilmiş, 15 Haziran sabahı taarruz edecek şekilde hazır bulunmaları istenmiştir. Birliklerin bu şekilde yerleştirilmesinin ardından genel harekâtı yönetmek ve gerekli olduğunda müdahale etmek maksadıyla Soma Mıntıka Komutanı Akif Bey, Kaşıkçıtepe isimli bölgeye süvari müfrezesi ile birlikte konuşlanmıştır. Birliklerin bu şekilde tertibat aldığı bilgisi kendisine ulaşan Kolordu Komutanı da alınan tertibat için Soma Mıntıka Komutanlığına teşekkür ederken bir yandan da Göçbeyli'de bulunan müfrezenin Turanlı üzerinden taarruza geçmesinin faydalı olacağını belirtmiştir.²⁰⁶

Yine 15 Haziran 1919 tarihinde kolordu Komutanınca Soma Mıntıka Komutanlığına gönderilen telgrafta da silah ve cephane mevcudunun azlığından bahsedilerek, kesinlikle ziyan edilmemesi, tasarruf ile kullanılması ve her bir askerin ne kadar cephane kullanacağını komutanlarca emredilmesi belirtilmiş ve ayrıca silah ve cephanenin mevcudunun kontrol edilerek bunları gizlice satanlar hakkında sert cezalar uygulanması emredilmiştir.²⁰⁷ Yaşanan cephane sıkıntısı okçu

²⁰⁵ ATASE İSH 8, 5516-464- Sayfa 19

²⁰⁶ ATASE İSH 8, 5516-464- Sayfa19- 20

²⁰⁷ ATASE İSH 8, 5516-464- Sayfa 21

birliklerinin de oluşturulmasını zorunlu kılmış, balta ve tüfek kullanan birlikler de oluşturularak cephaneye ve silah sıkıntısı bir ölçüde aşılmaya çalışılmıştır.²⁰⁸

14/15 Haziran gecesi Soma Mıntika Komutanı, kolordu süvarileri ve 30 sandık cephaneye ile birlikte Poyracık, Dünderli Karyeleri, Eğrigöl Köprüsü ve buralardan geçen yollarla birlikte Bakırçay ve Bergama istikametlerine hakim Kaşıkçitepe'ye ulaşmışlardır. Aynı gün içerisinde de Eğrigöl Köprüsü'ne görevlendirilen Mülazım-ı Evvel Hüseyin Halet Efendi köprüde bulunan Yunan karakoluna taarruz ederek köprüyü ele geçirmiş ve Yunan efradının bütününü etkisiz hale getirdiklerini aktarmıştır. Gece yarısına gelindiğinde ise harekâta katılacak müfrezeler hiçbir mukavemet ile karşılaşmaksızın her taraftan Bergama'yı sarmaya başlamış ve kentin hemen dışındaki mezarlıklara kadar ilerlemişlerdir.²⁰⁹

15 Haziran gününe gelindiğinde ise gün doğumundan önce her iki taraftan başlayan ateşle taarruz başlamıştır. Soma müfrezesi ile Kınık ve Ayvalık taburu da Kozak istikametinden hareket ederek düşmanı çember içine almışlardır. Çemberi ani olarak daraltan birlikler davullarla ve zurnalarla Bergama'ya baskın yapmıştır. Yunanlılar ile çatışma başladığında Ayvalık'tan gelen Binbaşı Cemal Müfrezesi, Teke Boğazı'na doğru saldırıya geçmiştir.²¹⁰

Kaşıkçitepe'den harekâtı izleyen Soma Mıntika Komutanı bulunduğu noktadan harekâtın net bir şekilde görüldüğünü ve müfrezelerin ciddi fedakarlıklarına tanık olduğunu, yapılan atışlardan da anlaşıldığı üzere cephanenin tasarruflu kullanılmakta olduğunu aktarmıştır. Bergama'yı savunan Yunan Kuvvetleri ile 3 saat kadar devam eden çatışmaların ardından Yunan Kuvvetleri dağılmış ve sokak muharebeleri başlamıştır. Yunan Kuvvetlerinin telaş ve şaşkınlık halinde boş top atışları yaptığını, aynı gün öğleden sonra da müfrezelerin şehre girmek üzere olduğunu ve Yunanlıların kaçmak için menfezler aradığını aktarmıştır. Aynı günün akşamında da saat 10.00'dan sonra da Yunanlıların Reşadiye istikametinde kaçmakta oldukları aktarılmıştır. Soma Müfrezesi de Kaşıkçıburnu yönünden hücumla geçmek suretiyle Bergama'yı Yunanlılardan geri almıştır. Müfrezelerin şehre dahil olmasının ardından

²⁰⁸ Ali Uvi Özdemir, **Anlarda Batı Anadolu Kuvay-ı Milliyesi**, Tarihçi Kitabevi, İstanbul 2017, 375 Sayfa s. 245

²⁰⁹ ATASE İSH 8, 5516-464- Sayfa 21

²¹⁰ ATASE İSH 8, 5516-464- Sayfa 22

Süvari müfrezesinden postalar devriyeye çıkarılmak suretiyle de Bergama'da asayiş sağlanmıştır.²¹¹

Kemal Balıkesir'in hatıratına göre, muharebeler neticesinde Yunan Komutanı ve 200-300 neferi kaçabilmişse de 800'e yakın Yunan askeri etkisiz hale getirilmiş ve kaleye Türk bayrağı çekilmek suretiyle Bergama tekrar Türk kontrolüne girmiştir.²¹²

Şerafettin Yılmaz Türk İstiklal Harbi'nde Akhisar ve Soma Cepheleri isimli çalışmasında baskının gerçekleşme tarihini 14 Haziran olarak belirtmiştir. Yunanlıların 400 kadar zayıat vermelerinin ardından bir bölümünün dağlara bir bölümünün de Menemen istikametinde kaçarak Bergama'dan uzaklaştığını aktarmıştır.²¹³

16 Haziran günü Binbaşı Cemal Bey'in Ayvalık Mıntıka Komutanı Ali Bey'e gönderdiği telgrafta 15/16 gecesini saat yedi buçukta taarruzun başlatıldığı ve saat 11.00'de de düşmanın püskürtüldüğünü bildirmiştir.²¹⁴ Yine aynı telgrafta, Çakıcı Rahmi Efe'nin vurulduğu ve hayati tehlikesinin bulunduğu, gerek Soma'dan gerekse de Bergama kazası halkından destek sağlandığı ve Manyas kolundan da kuvvetlerin iştirak ettikleri bildirilmiştir. Bergamalı Ethem Bey, Kozaklı İsmail Efe, Ayazmentli Ahmet Hakkı, Kadir Efendiler ile Yüzbaşı Şevket ile Mülazım Nuri Efendiler'in gayretleri görülmüştür.²¹⁵

Harekâtın zafer ile neticelenmesinin ardından 16 Haziran günü Bergama'da bulunan Soma Mıntıka Komutanı Akif Bey Balıkesir'de bulunan 14. Kolordu Komutanlığına harekâta ilişkin şu telgrafi yollamıştır:²¹⁶

"Balıkesir'de On Dördüncü Kolordu Komutanlığına

1-15 Haziran 335 sabahı kuvay-ı milliye tarafından Bergama'ya taarruza başlayarak inayet-i Hakla öğleden sonra saat onda Yunan kuvvetleri Bergama'dan ihraç ve kuvay-ı milliye tarafından işgal edilmiştir.

²¹¹ATASE İSH 8, 5516-464- Sayfa 22

²¹² İsmail Ergün, a.g.e., s. 121

²¹³ Şerafettin Yılmaz, **Türk İstiklal Harbinde Akhisar ve Soma Cepheleri - 1919-1920**, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1988 s. 40

²¹⁴ Çetinkaya, a.g.e., s. 92-93

²¹⁵ A.g.e., s. 93

²¹⁶ATASE İSH 8, 5516-464- Sayfa 24

2-Esna-yı müsademede birkaç mecruh ve şehit var ise de gayet cüz'idir. Yunanlıların zayıflığı henüz tamamıyla anlaşılmamıştır.

3-Bergama'ya hıyn-i duhülde sokak muharebeleri icrasına mecburiyet hasıl olmuş ve bu esnada şaki Hamit mecruhen firar ve avanesinden birkaç eşraf maktul düşmüştür.

4-Müteakiben süvari müfrezesiyle şehre yetişilerek devriyeler çıkarılmak suretiyle asayiş takarrür ettirilmiştir.

5-Kuvay-ı Milliye'den bir kısmı Menemen'de bera-yı muvenet geçen sekizinci Yunan Alayı Komutanı Kozmakus kumandasındaki bölüklere mukabele etmek üzere Eğrigöl Köprüsü istikametine bir kısmı da Dikili tarafına çekilen Yunan kuva-yı işgaliyesi bakiyesinde takibi memur edilmiştir.

6-Bergama'daki yunan kuvve-i işgaliyesinin 800 muntazam piyade ve 130 mevcutlu bir süvari bölüğü ve dört top dört makineli tüfekten ibaret olduğu bi't tahkik anlaşılmıştır.

7-Yunan kuva-yı işgaliyesinin ihracından dolayı husule gelen sürur ve şadimani ve bu babdaki tezahürat-ı milliye derecesi vasf ve tarif edilemez. Tekrar arz-ı tebşiratla temadi-i muvaffakiyet eltaf-ı ilahiyeden müsted'adır.''

Fi 16 Haziran 335

Bergama'da

Soma Mıntıka Komutanı Akif

Soma Milisleri İhtiyat Zabiti Niyazi Bey de anılarında Bergama baskınına ilişkin olarak, Yarbay Ali Bey'in gönderdiği Binbaşı Cemal Bey komutasındaki taburla işbirliği yaparak Bergama baskınına tertipleediklerini belirtmiştir. Niyazi Bey, Bergama'da Asteğmen Nuri Bey'in cephaneliği ateşe verdiği sırada, Göçbeyli Bucağı'na kaçırabildiği cephane ile oluşturduğu Müfrezenin de Koyun Köprüsü'nde bu birliklere katıldığını, yine Soma Müfrezesi Ferizler Köyü ağaları, Bergamalı Abdurrahim Ağa ve Çerkez Hüseyin'in de katıldığını belirtmiştir. Soma Mıntıka Komutanı Akif Bey komutasındaki birliklerde Yüzbaşı Selim ve Abdurrahman, Makineli Tüfek Mülazımı Sabri, Parti Pehlivan, Avukat Süleyman Tali Bey ve

Hurşid Bey kumanda heyetini oluşturmuşlar, Bergama'nın işgali esnasında kentten Kozak yönüne doğru kaçan bazı Bergamalılar da harekâta katılmışlardır.²¹⁷

Bergama'ya ilk giren Somalı Müfreze komutanları şu isimlerden oluşmaktadır: Soma'dan Akıncı Müfrezesi Komutanı Niyazi Bey ve Niğdeli Subay Edip Efendi, Soma'dan Doktor Apti, Kemal Balıkesir'in yaveri Celal Avdan, Soma'dan Subay Remzi, Soma'dan Yüzbaşı Osman, Soma'dan Giritli Hüseyin, Soma'dan Emniyet Müdürü Mehmet Ali, Soma'dan İbrahim Çavuş ve Müfrezeleri.²¹⁸

Bergama'da Kemal Balıkesir'e saldırıp onun esir düşmesine sebep olan Hacı Bektaş ve Hacı Rıza öldürülmüş, Hamit Çavuş kaçarken omzundan yaralanmış ve Tuzcu Efe de pişmanlık duyarak Kuvay-ı Milliye'ye katılmıştır. Bergama baskını esnasında Terzi Karcıların Hulusi, Deveci Baki'nin Mehmet, Çukurbağdan Osman, Kozak'dan Çakıcı Rahmi şehit olmuşlardır.²¹⁹ Muhakkak ki isimlerine ulaşamadığımız başka şehitler de mevcuttur.

16 Haziran günü Dikili ve Reşadiye istikametine müfrezeler gönderilmek suretiyle Yunan kuvvetleri takip edilmiştir. Yunan Kuvvetleri perişan bir halde firar ettiğiinden bütün malzemesini ve birçok silah ve cephaneyi, hayvan ve arabayı terk ederek yollarda bırakmıştır. Yunanlılar, Eğrigöl Köprüsü'nden geçerek Reşadiye istikametine gitmek istemişler fakat hali hazırda köprüde bulunan Mülazım-ı Evvel Hüseyin Halet Efendi müfrezesi tarafından ateşle karşılanmış ve burada da ciddi kayıplar vermiştir. Reşadiye Kaymakamlığı'ndan alınan telgrafta da bir kısmı yaralı olarak ancak 150 Yunan neferinin Reşadiye'ye ulaşip oradan da Menemen'e geçtikleri anlaşılmaktadır.²²⁰

Bergama baskınında düşmana verilen zayıata ek olarak; 2 top, 5-6 ağır makineli tüfek de ele geçirilmiştir. Bergama Baskını için Rahmi Apak şu ifadeleri kullanmıştır:²²¹ *''Bergama Baskını, milli harekât tarihinde en ön safta yer alacak olan hadisedir. Ve adeta milli ayaklanmanın ilk şanslı hadisesidir. Onu tertip edenler, ona iştirak eden subay ve halk çocukları milli tarihimizde yükselmesi gereken halk çocuklarıdır.''*

²¹⁷ Ergün, a.g.e., s. 121

²¹⁸ A.g.e., s. 115

²¹⁹ A.g.e., s. 116

²²⁰ ATASE İSH 8, 5516-464- Sayfa 22

²²¹ Apak, a.g.e., s. 61

Milli kuvvetlerin moral kazanmasına sebep olan Bergama baskını sadece Yunanlıları değil İtilaf Devletleri temsilcilerini de şaşkınlığa uğratmıştır. Baskın esnasındaki bir diğer önemli başarı Ayvalık'a bulunan Yunan Yüzbaşısı Sava tarafından Bergama'da bulunan Yunan Binbaşı Simarkezi'ye gönderilen telgrafların ele geçirilmesidir.²²²

Kemal Bey'e göre Bergama baskını Hürriyet ve İtilaf partisi hariç, Bergama dahilinde ve Bergama haricinde bulunan tüm köylerin yardımıyla kazanılan bir savaş olmuştur. Başında da Somalılarının bulunmuş olması sebebiyle bir Soma Savaşı mahiyetindedir.²²³

Bergama baskını sırasında yaşanan önemli bir gelişme 16 Haziran sabahı halen şehirde kalmış Yunan askerlerinin, Ermeni mahallesindeki evlerden, Türk devriyelerinin üzerine bomba ve silahlı saldırılar düzenlemesi olmuştur. Bu saldırıları gerçekleştiren Yunanlılar etkisiz hale getirilirken, yaşanan kargaşa esnasında bir Ermeni de yaralanmıştır. Yaralan Ermeni tedavi edilmiş, diğer Ermeniler de bir araya toplanarak güvenlikleri sağlanmış ve ihtiyaçları da hükûmetçe karşılanmıştır.²²⁴

Bergama baskını bölgede büyük bir sevinçle karşılanmış ve baskının sonuçlandığı gece çekilen telgraflarla da yakın şehir ve kasabalardaki birlikler ve milli heyetler ile bu sevinç paylaşılmıştır. Balıkesir'de bulunan Heyet-i Milliye de 17 Haziran günü Soma Mıntıka Komutanı Akif Bey'e bir tebrik telgrafı göndererek, Bergama'nın şanlı halaskarlarına teşekkür ve selamlarını sunmuştur.²²⁵

16 Haziran günü Soma'dan Bergama'ya geçen 14. Kolordu Komutanı Mirliva Yusuf İzzet Paşa da kentin durumunu şöyle aktarmıştır:²²⁶ *''Bergama'ya geldim. Kasabada sukunet berdevam ise de şehrin işgalinde intizam ve inzibat lüzumu veçhile taht-ı temine alınamamıştır. Bu sebeple, Ayvalık'a karşı işar-ı ahire kadar hiçbir harekette bulunulmaması mütennandır.''*

²²² Yılmaz,ag.t., s.41

²²³Ergün, a.g.e., s. 116

²²⁴ ATASE İSH 8, 5516-464- Sayfa 24

²²⁵ ATASE İSH 8, 5516-464- Sayfa 25

²²⁶ Çetinkaya, a.g.e., s. 93

İKİNCİ BÖLÜM

SOMA CEPHESİ

1.BERGAMA’NIN İKİNCİ DEFA İŞGALİ VE SOMA CEPHESİNİN KURULMASI

Bergama baskınının ardından kentten kaçan Yunanlılar, uğradıkları hezimetin öfkesiyle Menemen’de halka zulmetmiş, Kaymakam Kemal Bey ile birlikte birçok vatan evladını şehit etmiştir.²²⁷ İlçenin merkezinde ve köylerde yağma olayları yaşanmış ve Şerafettin Yılmaz’a göre yaklaşık 1000 kişi yaşamını yitirmiştir. Bu tarihlerde İlçe Jandarma Komutanı olan Kazım Özalp’in kardeşi Asım Bey de tesadüfi olarak hayatta kalabilmiştir.²²⁸

Baskının ardından Bergama’nın deniz tarafında bulunan köylerini tamamen yakan Yunanlılar, Bergama’yı bir kez daha işgal için hazırlıklara başlamışlardı. Yunan Kolordu Komutanı General Nieder’in emriyle İzmir’de bulunan 6. Adalar Alayı denizyoluyla Dikili’ye gönderilmiş, 3. Girit Alayı ve bölgede bulunan süvari ve topçu birlikleri de 1. Tümen Komutanının emrine verilerek bölgeye sevk edilmiştir. 5. Adalar Alayının da iki taburu 12. Dağ Topçu grubundan bir batarya ile güçlendirilmiş ve Bergama istikametine sevk edilmiştir.²²⁹

Yunan kuvvetlerine ilişkin Soma Mıntıka Komutanlığına ulaşan haberlerde de Manisa’ya on iki vagon top mühimmatı getirildiği ve Komutan Zafiroblo yönetimindeki Yunan kuvvetlerinin Bergama’ya sevk edilmek üzere olduğu bildirilmiştir.²³⁰ Yunanlıların tekrar Bergama’yı işgal etmek üzere iki Efon taburunun Reşadiye yoluyla Bergama’ya sevk ettiklerinin öğrenilmesi üzerine önlem olarak Topçu Mülazımı Nuri Efendi’ye bağlı güçler Eğrigöl mevkiine sevk edilmiştir.²³¹

Mülazım-ı Evvel Nuri Efendi bu görevin yanında Soma Mıntıka Komutanı tarafından 188. Alay Piyade müfrezesi ve iki makineli tüfekle Balıkesir, Bandırma,

²²⁷ ATASE İSH 8, 5516-464- Sayfa 27, Hakan Karaburçak, Milli Mücadele’de İvrindi, İkiz Ofset Matbaacılık, Balıkesir, 2002, s. 30, Bayram Bayraktar, **Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Ayvalık Tarihi**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları , Ankara , 2014 s.138

²²⁸ Yılmaz, a.g.t., s. 42

²²⁹ Zekeriya Özdemir, **Milli Mücadele Yıllarında Balıkesir Cepheleri** 1. Baskı 2001 Ankara s. 184

²³⁰ ATASE İSH 8, 5516-464- Sayfa 25

²³¹ ATASE İSH 8, 5516-464- Sayfa 26

Soma, Kırkağaç, Kınık ve Poyracık milislerinden oluşan müfrezenin komutanlığına tayin edilmiştir. Bu görevlendirmeye ilave olarak Nizamiye Müfrezesi Komutanlığına Mülazım Hilmi, Makineli Tüfek Takımı Komutanlığına Mülazım-ı Evvel Halet Efendiler atanmış Soma Milisleri İhtiyat Zabiti Niyazi Bey'e, Bandırma Milisleri Hafız Hüseyin Efendi'ye, Balıkesir Milisleri de dava vekili Süleyman Efendi idaresine verilmiştir. Oluşturulan bu birlik Reşadiye Müfreze Komutanlığı olarak isimlendirilmiştir. Yapılan görevlendirmelerin ardından Reşadiye'de gerekli tedbirleri almaları ve gönderecekleri keşif müfrezeleri ile de Yunan kuvvetlerine ilişkin bilgi toplamaları istenmiştir.²³²

17 Haziran günü Soma Mıntıka Komutanlığınca Reşadiye Müfrezesine gönderilen telgraf ile Menemen'den Bergama istikametine doğru Yunan kuvvetlerinin hareket etmekte olduğu bilgisinin alındığı, oluşturulacak 30 kişilik bir müfreze ve civar köylerden katılacak gönüllüler ile sayının 100-150 mevcuda ulaştırılarak Kalabaka, Çan, Çoraklar köylerine toplanarak Yunanlıların Foça deresinden geçmesinin engellenmesi istenmiştir.²³³

Aynı gün içerisinde Yusuf İzzet Paşa tarafından Soma Mıntıka Komutanlığına gönderilen bir telgraf ile de Dikili ve Reşadiye'nin bugünden itibaren işgal olunması, Bergama'da bulunan kuvvetlerin buralara kaydırılarak şehirde inzibatı sağlayacak kuvvetlerin Bergama ahalisinden oluşturulması istenmiştir. Reşadiye ve Aliağa Çiftliği yolunun kuzey kısımlarında keşif faaliyetleri yapılmasını da isteyen Yusuf İzzet Paşa, bozulmuş olan Dikili Reşadiye telgraf hatlarının da tamir edilmesini emretmiştir. Yusuf İzzet Paşa aynı gün içerisinde Soma'ya hareket etmiştir.²³⁴

14. Kolordu Komutanı Yusuf İzzet Paşa ve Erkan-ı Harp Binbaşısı Sırrı Hayrullah Bey ile Kazım Bey Kınık-Soma yolu üzerinde bir görüşme yapmışlar, yapılan görüşme sonrasında otomobil ile Dikili ve Eğrigöl istikametlerini kontrol ederek bu mevkiilerde saklanmakta olan Yunan askerlerinin esir alınmasını sağlamışlardır. Bergama baskınına ilişkin de değerlendirmelerin yapılmasının ardından alınacak önlemlere ilişkin 14. Kolordu Komutanı Yusuf İzzet Paşa tarafından bizzat şu emirler not ettirilmiştir:²³⁵

²³² ATASE İSH 8, 5516-464- Sayfa 27-28

²³³ ATASE İSH 8, 5516-464- Sayfa 27-28

²³⁴ ATASE İSH 8, 5516-464- Sayfa 27-28

²³⁵ ATASE İSH 8, 5516-464- Sayfa 25-26

‘Suret Soma Mıntika Komutanlığı’na

1-Kasabada evlerde bulunan tüfekler teslim olunacak.

2- Kasabaya hiçbir taraftan vesikasız silahlı efrad giremeyecektir.

3-Yağmagerliğe sebebiyet vermiş olanlar haklarında şahsi tayin olunarak ciddi tahkikat yapılacaktır.

4-Yağma edilen eşyadan pek me’muldür ki bazı evlerde iddihar edilmiş ve bir çoğu kasabalılar tarafından yağma edilmiştir. Bunlar bittahkik ashabına iade edilecektir. Ve evinde yağma eşyası çıkanların esamisi ve eşyanın cinsi ve miktarı yazılacaktır.

5-Yunan kuvvetinin Bergama’ya girmesini talep etmek üzere yapılmış olan mazbatadaki imza sahipleri tahkik olunacaktır.

6-Kasabada gayet şiddetli bir inzibat tesis edilecek ve yağmagerler şiddetle men olunacaktır.

7-Dikili ve Aliğa çiftliği gibi düşman bulunan mahallere ahalinin müruru men olunacaktır.

8-Yağmaya uğramış olan dükkânların ve evlerin bir defteri yapılacaktır ne kadar Ermeni, Yahudi ve İslâmın ev, dükkân yağma edildiği tahkik olunacaktır ve her ferdin zarar ve ziyan derecesi bir heyet marifetiyle tayin ve tespit edilecektir.

9-Ermeni ve Yahudi cemaatlerinin kendi evlerine avdetleri temin edilecek ve hayatları be her hal taht-ı emniyete alınacaktır.

10-Çinge teşkilatında her yeni vaziyete göre müdafaa-i memlekette kendilerinden istifade edilecek olan eşhasa verilmiş olan esliha geri alınacaktır ve yeni vaziyetin icap ettirdiği yeni teşkilatta kullanılacaktır.

11-Bergama’dan çekilen Yunan kuvvetinin makineli tüfek ve tüfek ve cephanesi, hayvan, araba, telefon ve malzemesi ve saire terk etmiş olduğu mevad kimin yerinde ise alınacaktır komutanlığa teslim olunacaktır.

12-Yunan kuvvetlerinin gerek nefsi-i Bergama’da ve gerekse gelip giderken hariçte yapmış oldukları fenalıklara dair vesaik toplanacaktır ve mufassal rapor yazılacaktır.

13-Bergama Muharebesine dair mufassal bir rapor yazılacaktır.

14- Size göndereceğim haritalardan bir takımının Reşadiye ve Dikili'ye gönderilecektir.

15-Dikili, Reşadiye ve Kozak Nahiyesi istikametindeki muhabere hudutu tamir olunacaktır.'

Yusuf İzzet Paşa'nın bu talimatlarının ardından yapılan incelemede, Bergama'da yaşanan kargaşa esnasında iki Müslüman ve üç Ermeni'ye ait dükkânlar ile içerisinde Yunan askerlerinin bulunduğu iki Ermeni hanesinin bazı yerli kişilerce yağmalandığı tespit edilmiştir. Yağma olayına karışan kişilerden bir kısmı yakalanırken bir kısmı da kaçmıştır. Ermeni ve Yahudiler de güvenlik altına alınarak işleri temin edilmiştir. Yunanlıların kaçarken bıraktıkları silahların toplanması için de bir komisyon teşkil edilmiş, şehre silahla girecek kişilerin engellenmesi maksadıyla gerekli emirler verilmiştir.²³⁶

Dikili'de kasaba halkından 80 kadar genç toplanmış ve Ayvalık mıntıkasından gelen Boşnak gönüllüleriyle birlikte Binbaşı Cemal Bey Müfrezesi ve iki sekneli tüfekte 200 mevcutlu bir müfreze hazır edilmiştir. Oluşturulan müfreze, bir zabıt ve beş süvari ile birlikte Cemal Bey kumandasında Dikili'ye sevk edilmiştir. Birlikler Dikili'nin doğusunda bulunan bölgeye hakim bir tepeye yerleşmiştir. 18 Haziran günü bir alay piyade, süvari ve topçudan oluşan Yunan kuvvetlerinin Dikili'ye gönderildiği, Sağancı Karyesini karargah olarak kullandıkları ve ileri kollarının da Dikili'ye beş kilometre mesafede Demirköprü yakınında olduğu ve aynı gün içerisinde Ömer Ağa Çiftliği'ne gelen dört Yunan süvarisinin üzerlerine açılan ateş neticesinde firar ettikleri Bergama'da bulunan müfreze Komutanı Hüseyin Bey tarafından bildirilmiştir.²³⁷

12 Haziran günü Bandırma'dan gönderilen otuz makineli tüfek neferi 200 mevcutla yola çıkan taburun da 80 neferi Soma'ya gelmiş, dört makineli tüfek, 40 civarı tüfek ve 162 sandık cephaneyi de beraberinde getirmiştir. Bu birlikler daha

²³⁶ ATASE İSH 8, 5516-464- Sayfa 25-26

²³⁷ ATASE İSH 8, 5516-464- Sayfa 28

sonra 19 Haziran sabahı da harbe iştirak etmiş fakat yaşanan gecikme dolayısıyla harbe bir katkı sağlayamamıştır.²³⁸

18 Haziran günü 61. Fırka Komutanı olarak Kazım Bey de Bergama'ya gelmiş, Soma'dan Bergama'ya sevk edilmiş 100 nefer ve dört makineli tüfeğin bir an önce Bergama'ya ulaşması için Kınık'tan arabalar göndermiştir.²³⁹

19 Haziran 1919 günü saat dokuzdan önce 150 kişilik bir Yunan kuvveti ile 5 süvari neferi Reşadiye bölgesinde Eğrigöl Köprüsü'ne gelmişlerdir. Mezartepe ve Taşlıcatepe'de bulunan Türk güçlerince bu birliklerin üzerine ateş açılmış ve Yunan kuvvetleri 50-60 civarında bir zayıat vererek Eğrigöl deresinde mevzilenmişlerdir. Devam eden çatışmaların ardından 22 milis efradından 7 kişi kalmış, diğer neferler ise firar etmişlerdir. Burada yaşanan 12 saatlik çatışmanın ardından hiç zayıat verilmemiş sadece bir mermi Kınıklı bir neferin başını sıyrıp geçmiştir. Birliklerimiz çatışmanın ardından Karasığırlı istikametine çekilmek durumunda kalmışlardır. Bu birlikler daha sonra Bergama'nın işgalinin ardından 20 Haziran günü Kınık'a kadar çekilmişlerdir.²⁴⁰ Birlikler ile birlikte Poyracık tepesinde Mülazım-ı Evvel Nuri Efendi ve Bergama'dan Mülazım-ı Sani Efendi Poyracık tepesinde terk edilen iki makineli tüfeği de alarak ve Kınık'a gelmişlerdir.²⁴¹

61. Fırka Komutanı Kazım Özalp, 18/19 Haziran 1919 tarihinde, duruma ilişkin gönderdiği telgrafında; Dikili'ye çıkan Yunan kuvvetlerinin 1000 kadar kuvvetle Bergama istikametine ilerledikleri ve Dikili'ye 14 km mesafede bulunan Sağı Karyesine kadar gelmelerine rağmen burada karşılaştıkları direniş neticesinde Dikili'nin 5 km doğusunda bulunan Harp-Tepe çiftliğine doğru çekilmek durumunda kaldıklarını aktarmıştır.²⁴²

²³⁸ ATASE İSH 8, 5516-464- Sayfa 29

²³⁹ ATASE İSH 8, 5516-464- Sayfa 27

²⁴⁰ ATASE İSH 8, 5516-464- Sayfa 32-33

²⁴¹ ATASE İSH 8, 5516-464- Sayfa 33

²⁴² Özalp, a.g.e., s. 25 " 1- Dikili'ye çıkan Yunan kuvvetleri bugün Bergama istikametine ilerlemeye teşebbüs edip bidayette Dikili'ye 14 km mesafede Sağı Karyesi'ne kadar ilerleyebilmişlerse de ,hali galeyanda bulunan ahaliyi islamiye ve kuvayı milliyenin mukabeleleriyle gurubu şemse kadar devam eden müsademe neticesinde Yunanlılar Dikili'nin 5km şarkında Harbe-tepe çiftliği civarına kadar çekilmişlerdir. Bu Yunan Kuvveti 1000 kadar tahmin olunmuştur. Esnayi ricatlerinde Kayıklar –İslam Karyesi'ni ihrak eyledikleri haber alınmıştır. 2-Reşadiye ve Güzelhisar civarlarında bulunan kuvayı milliyenin oralarda Yunan kuvvetlerine tesadüf etmediklerinin istihbar kılındığı maruzdur."

19 Haziran'ın 1919 tarihinde Yunanlılar'ın Bergama'ya taarruzu başladığında Kazım Özalp de 188. Alay ile birlikte Bergama'da bulunmaktadır. Bir Yunan alayı güneyden Bergama'ya doğru yönelmiştir. 500 kadar piyade ve 4 adet makineli tüfek ile şehri savunan Özalp ve askerleri, o gün akşama kadar direnebilmişlerdir. Gece saat 10:00 civarı Bakırçay'ı takip ederek, 20 Haziran sabah dört buçuktan önce Poyracık'a ve kısa bir süre sonra da Kınık 'a gelmişlerdir.²⁴³ Menemen'den gelen Yunan taburları da 20 Haziran günü Bergama'yı işgal etmişlerdir.²⁴⁴

Bergama'nın işgalinin ardından milli nizamiye kuvvetleri dağılmış ve Yunan kuvvetlerinin Soma'ya gelme ihtimaline karşı ancak 70 kişilik bir kuvvet oluşturulabilmiştir.²⁴⁵

20/21 Haziran gecesini Kınık'ın güney bölgesinde geçiren birliklerimiz 21 Haziran günü müfrezelerin yeniden düzenlenmesini sorunuyla meşgul olmuşlardır. 22 Haziran günü de 190. Alayın 3. Tabur Komutanı olan Yüzbaşı Sami Efendi Kolordu Komutanlığından telefon ile tebliğ edilen emir gereği Kınık'ta görevlendirilmiş, aynı gün Soma Mıntika Komutanı da Soma'ya gelmiştir.²⁴⁶

21/22 Haziran gecesi Yüzbaşı Sami Efendi yanında bir süvari ve iki piyade neferi ile Soma'ya gelmiştir. Gece saat 10'dan sonra Yunan süvarilerinin Kınık'a geldiğini söyleyen Yüzbaşı çatışmaların ardından emrindeki süvari ve piyadelerin dağıldığını, müfrezede bulunan 3 makineli tüfeği deve ve katırlarla yola çıkardığını, fakat nerede bulduklarına ilişkin bir bilgisi olmadığını aktarmıştır. Yaşanan bu olay üzerine Kazım Özalp sabah saatlerinde 262. Bataryayı iki makineli tüfek ile Kınık'a yollamış ve düşman olmadığı takdirde Kınık'ı işgal etmelerini, düşman kuvvetleri mevcut ise de köyün civarında mevzilenmek suretiyle ilerlemelerinin engellenmesini emretmiştir.²⁴⁷

Bölgeye ulaşan 262. Batarya'dan alınan raporda ise Kınık'a 2 km kadar yaklaştığı ve 20 kişilik bir süvari keşif kolu ile karşılaşarak geriye kovulduğu, Kınık'ın batısında Üçselvilerde dört çadır görüldüğü bildirilmiştir. Kınık'ın işgal

²⁴³ ATASE İSH 8, 5516-464- Sayfa 32

²⁴⁴ Özdemir, a.g.e., s. 186

²⁴⁵ A.g.e., s. 28

²⁴⁶ ATASE İSH 8, 5516-464- Sayfa 33

²⁴⁷ Özalp, a.g.e., s. 28

edildiğine ilişkin haberin alınmasının ardından Cumalı'nın hemen batısındaki sırtlarda tertibat alınmış ve Kınık izlenmeye başlanmıştır.²⁴⁸

23 Haziran'da Yunan kuvvetlerinin Kınık'a taarruz etmelerinin ardından Türk güçleri Hamzalı sırtlarına çekilmiştir.²⁴⁹ Milli güçlerin Kınık yönünde başlayan çekilmeleri Cinge'ye kadar sürmüş ve Hamzalı Köyü sırtları Yunanlılarda ve Cinge Köyü sırtları da milli kuvvetlerde kalacak şekilde yerleşilmiş, Cumalı köyü iki cephenin ortasında kalmıştır. Bu yerleşim oluşan Soma Cephesinin de ilk halidir. Cephenin oluşumu sürecinde Cinge bölgesinde Selvili Tepe yakınlarında Asteğmen Nuri Bey komutasındaki milli kuvvetlerle Yunanlılar arasında çok şiddetli çarpışmalar yaşanmış ve Selvili Tepe olarak isimlendirilen bölge Türk ve Yunan kuvvetleri arasında 11 defa el değiştirmiştir. Bu arada 61. Tümen Komutanı Kazım Bey de Soma'ya gelerek cephe komutanlığı görevini üstüne almıştır. 14. Kolordu Komutanı Yusuf İzzet Paşa'ya bağlı ve Ayvalık'tan Salihli'ye kadar uzanan bölgede 27 Mayıs 1919'dan itibaren 61. Tümen Komutanı olarak görev yapan Kazım Özalp'in de yeni görev yeri Soma olmuştur.²⁵⁰

14. Kolordu, Bergama'nın ikinci defa işgalinin ardından oluşan Soma cephesinde, Bandırma, Savaştepe, Balıkesir ve Soma'dan getirilen nizamiye ve Kuvâ-yi Milliye müfrezeleriyle takviye ettiği cephenin savunmaya elverişli bir halde düzenlenmesine önem vermiştir. Cephede, 188. Alay'dan Yarbay Akif Komutasında Teğmen Halit Bayrak ve Bandırma'dan oluşturduğu 100 kişilik bir düzenli birliğe ek olarak Soma, Kırkağaç, Bergama kazalarından ve Balıkesir, Savaştepe ve Gelenbe halkından meydana getirilen milli kuvvetler bulunurken²⁵¹ Hamzalı bölgesinde: 40 kişilik bir müfreze, Cumalı batısında da Topçu Üsteğmeni Halit komutasında 80 topçu eri bulunmaktadır. Bu birliklere ilave olarak Hamidiye(Çerkezköy) bölgesinde Yüzbaşı Behçet Komutasında 25 kişilik milli müfreze, Bölcek ve Sarıcalar batısında Piyade Üsteğmen Hüseyin Halet komutasında 350 kişilik Bergama bölüğü ve Kınık ile Soma arasındaki sırtlarda 700 kişilik bir kuvvet bulunmaktadır.²⁵² Cephe

²⁴⁸ A.g.e., s. 28

²⁴⁹ ATASE İŞH 8, 5516-464- Sayfa 33

²⁵⁰ Kutlusoy, a.g.e., s. 86

²⁵¹ Ergül, a.g.e., s. 72

²⁵² A.g.e., s. 72, , Dr. Adnan SOFUOĞLU, **Kuva-yı Milliye Döneminde Kuzeybatı Anadolu 1919-1921**, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1994,s. 137

Soma'nın işgal olunduğu güne kadar yapısını korumuş ve bu haliyle İzmir Şimal Cephesi'ni oluşturmuştur.

1.1.Binbaşı Hadkinson İle Albay Kazım Özalp Görüşmesi

Yunanlıların ilk yenilgileri sonrasında Menemen'de yaptıkları katliamın bir benzerini Bergama'da yapabilecekleri öngörülerek şehir boşaltılmış, Bergama halkı, Soma istikametine doğru eşyalarını ve hayvanlarını alarak göçe başlamışlardır.²⁵³ Bu göç hareketinin evvelinde de İzmir ve civarının işgali neticesinde bölgeden Soma'ya doğru bir göç hareketi olmuştur.²⁵⁴

1 Haziran günü toplanan Bakanlar Kurulu'nda, Bergama'dan Soma'ya doğru gerçekleşen göçler konuşulmuştur. Alınacak tedbirlere ilişkin olarak da Dahiliye ve Nafia Nazırı, Rıza Paşa, Genelkurmay Başkanı Cevat Paşa ve Mütareke Komisyonu Üyesi Sefa Bey'den oluşan bir komisyon kurulmuştur.²⁵⁵

İzmir Uluslararası Tahkik Komisyonu'nda görevli Osmanlı Devleti Temsilcisi Yarbey Kadri Bey'in hazırlayıp Harbiye Nezareti'ne sunduğu rapora göre, Aydın'dan (Aydın Vilayeti)altmış üç bin civarında kişi Soma, Balıkesir, Kırkağaç ve havalisine göç etmiş bu kişilere ait ev, eşya, çiftlik ve tarlaları da Yunanlılara kalmıştır. Göçmenler buldukları yere göre kuzey ve güney mntıklarına ayrılmıştır. Kuzey mntıklarında bulunan 17.220 göçmenin 1029'u Soma'ya yerleşmiştir.²⁵⁶

Bergama'nın işgalinin ardından Yunanlıların yaptığı zulme ve halkın göç etmek zorunda oluşuna ilişkin Soma Belediye Reisi Osman Nuri Bey 20 Haziran günü Soma telgrafhanesinden yolladığı telgrafında; Bergama'nın işgalini haber vermenin yanında Menemen'de Bergama'dan kaçan Yunan birliklerince yapılan zulme ve Bergama'dan göç etmek zorunda kalan Türklerin durumuna ilişkin de önemli bilgiler vermiştir. Dönemin Soma Kaymakamı Necati Bey de Bergama'nın ilk işgali sırasında halkın göç etmiş olması nedeniyle kimlerin hayatta kaldığının bilinemediği, Soma, Balıkesir ve İzmir'e göç edenlerin dışında sayıları 20000'i bulan halkın

²⁵³ ATASE İSH 8, 5516-464- Sayfa 31

²⁵⁴ EK ATASE İSH 6, 7104- 227-147

²⁵⁵ Tekeli, İlhan a.g.e., s. 45

²⁵⁶ Türk İstiklal Harbi II. Cilt Batı Cephesi 2. Kısım s. 505

açlıkla karşı karşıya olduklarını belirtmiştir:²⁵⁷ ‘Bugün Bergama kasabası Yunan askeri tarafından işgal edildiği, Menemen kazasında kâ'im-i makâm da dâhil olduğu hâlde icrâ edilüb katli'âma bir nazîre yapılmak üzere Bergama kazasının da işbu işgâli esnâsında, asâkir-i Yunaniyye fitratlarında merkûz olan vahseti zavallı ve ma'sûm islâm ahâlî üzerinde tatbîk etmek sûretiyle bütün âleme gösterdi. Binâ'enaleyh bu mu'âmele-i elîme kazâ-yı mezkûrda erkek, kadın, genç ve ihtiyâr, çoluk ve çocuk elli bini mütecâviz halkın zelîl ve sefîl bir sûretde bütün dünyaca muhterem tutulan yalnız ırzlarının muhâfazası maksadıyla hicretlerine sebebiyet verdi.

Yunan askerlerinin en birinci eglence ve meserreti katli-i nüfûs, hetki-nâmûs, nehb-i emvâl teskîl ediyor. Kurûn-ı Vustâ'daki vahsetler, ikâ' edilmiş el-yevm ikâ' edilmekte bulunmuş olan su mezâlîme rahmet okuduyor. Ber-mûceb-i mütârekenâme adâlet ve insâniyet ve merdliklerinden emîn olduğumuz Düvel-i Mu'azzama'ya i'timâd etmiş idik. Su vahsetden Müslümanların ale'l-husûs Soma kazası ve Soma kasabası, müctemi' Bergama halkının vikâye ve tahlîsi âlem-i beseriyyet nâmına hâdim-i insâniyyet ve hâmi-i beseriyyet olan sizlerden taleb ve ricâ ve hicrete müheyyâ Soma halkının te'mîn-i efkârî için tedâbîr-i lâzîmenin tatbîk ve icrâsına intizâr eyleriz fermân.’

Soma Kasabası Ahâlîsi Nâmına

Belediye Re'îsi

Osman Nuri

Tasvir-i Efkâr Gazetesi'nin 11 Ekim 1919 günü yayınlanan sayısında; otuz bin civarında Müslümanın Soma ve Karesi yönünde göç etmiş olması sebebiyle tarlalarda bulunan mahsulün toplanamadığından, işsiz ve aç durumda olan göçmenlere de Reddi İlhak Heyetlerinden başka yardım edenin olmadığı aktarılmıştır.²⁵⁸

Bergama'nın yaşadığı ilk işgalinin ardından püskürtülen Yunan askerlerinin 17 Haziran'da Menemen'de yaptıkları zulme karşılık olarak Somalılar da burada yaşayan Rumlara zarar verme ihtimali düşünüldüğünden birçok İtilaf Devleti temsilcisi Soma'da bulunan Türk kuvvetleri yetkilileri ile bu konuda irtibata geçme

²⁵⁷ Uğurhan Demirbaş v.d. **Arşiv Belgelerine Göre Balkanlar'da ve Anadolu'da Yunan Mezalimi II** T.C Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel müdürlüğü Yayınları Yayın No:30 Ankara 1996, 369 sayfa, s. 41 BOA. DH. KMS. 52-2/52

²⁵⁸ Karaburçak, a.g.e., s. 53, **Tasvir-i Efkâr** 11 Ekim 1919

çabasına girmiştir. Kazım Bey'in Bergama'dan Soma'ya gelmesinden bir gün sonra da İngiliz temsilcisi Binbaşı Hadkinson²⁵⁹ Soma'ya gelmiş ve Kazım Özalp ile birkaç saat süren bir görüşmede bulunmuştur.

Görüşme Bergama'dan Soma'ya işgal dolayısı ile göç eden ve sokaklarda barınacak yer, yiyecek ekmek arayan Türklerin gölgesinde yapılmıştır. Hadkinson, Türk halkının ve askerlerinin Yunanlılara karşı savaşmalarının çok tehlikeli olduğunu, mütarekenin ihlal edilmesi anlamına geldiğini Yunanlılar ile birlikte İtilaf Devletleri ile de savaşmak zorunda kalabileceklerini belirtmiş, barış içerisinde görüşlerini aktarmaları tavsiyesinde bulunmuştur.²⁶⁰

Kazım Bey de bir Türk subayı olarak, silaha sarılmış milletimize vatanınızı ve kendinizi korumayınız diyemeyeceğini belirterek, *“benim yerimde siz olsanız ne yapardınız”* diye sormuştur. Bunun üzerine bir süre duraksayan Hadkinson, soruya cevap olarak vereceği raporun Türklerin lehinde olacağını ifade etmiştir.²⁶¹

Görüşmenin sonunda İtilaf devletlerince Yunan işgal sahasının kararlaştırılıp kararlaştırılmadığı ve kararlaştırılmış ise nereye kadar genişletileceğini öğrenmek isteyen Özalp, bu işgalin İzmir Sancağı ile Ayvalık Kazasına kadar sınırlandırıldığını cevabını almıştır. Hadkinson da Soma'daki Rumların hayatlarının tehlikede olup olmadığını sormuştur. Özalp de İtilaf devletlerinin müsaadeleri ile Yunanlılar tarafından işgal edilen bölgelerdeki Türklere göre Soma'daki Rumların daha güvende olduğunu söylemiştir.²⁶²

Kazım Bey, 2 Temmuz günü de 188. Alaya gönderdiği emir ile Soma mıntıkasında yaşanan gelişmeler esnasında gayrimüslim ahalinin hiçbir şekilde saldırıya maruz bırakılmadığını, bu konuda son derece özenli davranıldığını ve en zor anlarda bile bir hadise yaşanmadığını aktarmıştır. Buna karşın Ermeni ve Rum ahalinin her fırsatta bize karşı hareketlerde bulunarak Yunanlıları maddi manevi desteklediklerini belirtmiştir. Hatta Bergama'da yaşanan olaylar esnasında Ermenilerin canını ve malını korumak için görevlendirilen nizamiye erlerinden ikisinin Ermenilerce katledildiğini ve bu hadisenin Papaz Efendi tarafından

²⁵⁹ Kazım Özalp'in hatıralarına göre bu bölgede bulunan Hadkinson isimli iki İngiliz temsilcisi bölgede görev yapmaktadır. Biri Yüzbaşı rütbesinde iken Kazım Özalp'in görüşme gerçekleştirdiği Hadkinson Binbaşı rütbesindedir.

²⁶⁰ Özalp, age., s. 30

²⁶¹ A.g.e., s. 30

²⁶² A.g.e., s. 31

düzenlendiğini belirtmiştir.²⁶³ Ayrıca Yunanlıların Bergama'yı işgallerinin ardından büyük ölçüde boşalmış olan Bergama'da şehri yağmaladıklarını ve topladıkları eşyaların bir kısmını Menemen'de bulunan yerli Rumlara bir kısmını da iki gün boyunca Dikili üzerinden Midilli'ye aktardıklarını ifade etmiştir.²⁶⁴

Kazım Bey'in Soma'da bulunduğu bu günlerde Çerkez Ethem Salihli'de bir cephe tesis etmek maksadı ile Soma'ya gelmiş ve burada 61. Fırka Komutanı Kazım Özalp ile bir görüşme yapmıştır. Kazım Bey'den cephe ihtiyaçlarının giderilmesi için yardım isteyen Çerkez Ethem'e 150 adet Schneider marka tüfek verilmiş, yardımcı olmaları için de birkaç subay görevlendirilmiştir. Konyalı Binbaşı Hüsnü Bey yanındaki bir grup asker ile birlikte Çerkez Ethem'e yardımcı olmak maksadıyla Akhisar'a gelmiştir.²⁶⁵ Soma Mıntıka Komutanı Akif Bey'in harp ceridesine yansıyan yazışmalarına göre de sekiz sandık cephanenin Akhisar'daki milli kuvvetlere gönderilmesi emredilmiştir.²⁶⁶

1.2. Temmuz 1919'da Soma Cephesi'nde Yaşanan Olaylar

Soma Cephesi'nin oluşmasının ardından bölge Türk ve Yunan güçleri arasında sık sık yaşanan çatışmalara sahne olmuştur. 28 Haziran'da Yunan kuvvetleri süvari ve piyade güçleri ile Cumalı Köyü'ne yönelmiş köyün doğu sirtlarında bulunan müfrezeyle taarruzda bulunmuştur.²⁶⁷ 28 Haziran'da gerçekleştirilen bu saldırının ardından, bir kez daha 3 Temmuz sabah 8.30 sularında Yunanlılar 30-40 süvari ile Cumalı Köyü'ne yaklaşmıştır. Düşmanın her gün bu bölgeye gerçekleştirdiği saldırılara önlem olarak bölgeye yerleştirilen bir mitralyöz ve 15 erden oluşan Türk kuvvetleri düşmanı dağıtmıştır. Komutan Halit Bey 15 er ile birlikte düşmanı takip etmiş, ardından çatışmalara ilişkin şu raporu yazmıştır:²⁶⁸

'Müsademedede hayvandan düştüğü görülen düşman süvarisinin bulunduğu yere gittiğimde düşmana ait eyer takımı(teferruatı ile), kılıç, filinta vs. gibi ganimet alındı. Bunları takip eden erlere verdim. Daha ileride subay kılıcı, kapıla vs.

²⁶³ ATASE İSH 8, 5516-464- Sayfa 35

²⁶⁴ **Türk İstiklal Harbi II. Cilt Batı Cephesi 2. Kısım** s. 505

²⁶⁵ Özalp, a.g.e., s. 31, Bayraktar, a.g.e., s.139 '61. Tümen Komutanı 20 Haziran'dan sonra Soma'da kaldığı sırada kendisi Ayvalık cephesinde Ali Bey'den ilgi bulamayan Çerkez Ethem ziyaret etti ve görüşmeler sonucunda Ethem'i silah ve personel açılarından destekleyerek, Akhisar'da milli kuvvetler oluşturması konusunda yardım etmiştir.'

²⁶⁶ ATASE İSH 8, 5516-464- Sayfa 24

²⁶⁷ Ergül, a.g.e., s. 72

²⁶⁸ A.g.e., s. 72-73

bulundu. Düşmanın 30 süvarisi biz ileride iken esas mevzimizin 800 metre sağ yanına sokulmuştu. Onları dahi ateş ederek dağıttım ve takip ettim. Saat 1.30'da düşman süvarileri Kınık köyüne girdiler. Efradın gösterdiği şevk ve gayret cidden şayanı takdirdir. Bergama'nın Kuzey doğusundaki Saitbey Çiftliği civarında yangın izleri görülmüştür. Saat 5.30 da Bergama'nın yanmakta olduğu müşahede edilmiştir.'

30 Haziran günü Bergama'da gözlemlerde bulunmak üzere Soma'ya gelen iki Fransız subayına, 1 Temmuz 1919'da Kınık üzerinden Dikili'ye hareketlerinde Türk süvarileri refakat etmiş, Fransız subaylar Yunanlıların Kınık'ta bulunan Türklere yaptıkları baskıyı bizzat görmüşlerdir.²⁶⁹

Temmuz ayında Soma cephesinin oluşumu şu şekildedir: Sol kanattan başlayarak Eğnez-Dereköy-Cinge-Çerkez Hamidiye-Sarıcalar ve Kozluca köylerine kadar uzanan cephenin sol kanadı Akhisar Yaya Köyü'ne sağ kanadı da İvrindi sınırına kadar uzanmaktadır.²⁷⁰

Temmuz ayının ilk günü Yunanlılara ait bir uçak Soma bölgesinde keşif yapmış öğleden sonra saat ikide de Türk ve Yunan ileri kolları arasında bir çatışma yaşanmıştır.²⁷¹

2 Temmuz günü öğleden sonra saat dörtte Soma Mıntıka Komutanı cephede bir teftiş gerçekleştirmiştir. Bu teftişin ardından Bergama'da Kemal Bey'in yakalanması olayına karışmasına rağmen pişman olup Kuvay-ı Milliye'ye katılan Tuzcu Efe Soma'dan 25 neferi ile birlikte cepheye sevk edilmiş, Bakırçay'a hakim bir tepenin korunması görevini üstlenmiştir.²⁷²

3 Temmuz günü Kolordu komutanlığı ile görüşmek üzere Balıkesir'e giden 61. Fırka Komutanı Kazım Bey emir ve kumandayı Akif Bey'e, Soma'da bulunan fırka karargahını da Binbaşı Fikri Bey'in emrine bırakmıştır. 6 Temmuz günü de Balıkesir'den telefon ile Kolordu Komutanının Bandırma'ya gideceğini ve o dönünceye kadar Balıkesir'de kalacağını bildirmiştir. Kazım Bey'in 8 Temmuz günü Harbiye Nezareti'ne gönderdiği bir telgrafında; Soma Mıntıkasında daha önce

²⁶⁹ Turan, a.g.e., s. 304

²⁷⁰ Kutlusoy, a.g.e., s. 87

²⁷¹ ATASE İSH 8, 5516-464- Sayfa 34

²⁷² ATASE İSH 8, 5516-464- Sayfa 34, Ergül, a.g.e., s. 73, Apak, a.g.e., s. 113-114

Zağnos köyüne yerleşen Yunan müfrezesinin Kuvâ-yi Milliye'nin müdahalesi üzerine Ahmetbeyli'ye çekildiğini bildirmiştir.²⁷³

9 Temmuz 1919 günü sabahın ilk saatlerinde Yunan kuvvetleri bir tabur piyade bir tabur süvari ve iki toptan oluşan kuvvetleri ile Cumalı'nın doğu sırtlarında bulunan Türk müfrezesine taarruz etmiş, üstün Yunan kuvvetleri karşısında Türk müfrezesi mevzilerini terk ederek 4 km doğudaki Taşdibi sırtlarına çekilmiştir. Cumalı ve Cinge köylerine giren Yunan kuvvetleri bu iki köyü yakmıştır. 25 mevcutlu Yüzbaşı Behçet Efendi müfrezesine yardım maksadıyla 200 mevcutlu Halet Efendi müfrezesi ve 60 mevcutlu Yüzbaşı Sami Efendi müfrezelerinin dağlardan inerek Yunan kuvvetlerine taarruz etmesiyle de Türk Müfrezesi eski mevzilerine geri dönebilmiştir. Yaşanan gelişmelerin ardından Sami Efendi müfrezesi Sarıcılar, Halet Efendi Müfrezesi de Bölcek istikametine çekilmiştir.²⁷⁴

Yunan kuvvetlerinin Cumalı ve Cinge köylerini yaktığı esnada, yedi Türk'ü de katletmişlerdir. Bu olayların iki gün öncesinde de Hamzalı'da bir ihtiyarı öldürmüş ve iki kişiyi yaralamışlardır.²⁷⁵ Hamzalı, Cinge, Bölcek, Poyracık ve Cumalı köylerinden Hacı Yahya Efendi, Asker İsmail, Yağcı Ahmet oğlu Mehmet, Tarhalalı Süleyman'ın ailesi, Karazeybekli Hasan, Hürrem ve iki kızı, Ayazbaba eşi İhsan hatun, Mehmet Ali kızı Hatice'yi katledilmişlerdir. Cinge'de Tuzcu Hafız Halil'in kızı kaçırılmış, yine aynı köyde bir kadının defalarca ırzına geçilmiştir. Poyracık'ın işgali esnasında da halkın açıkça katledildiği gözlenmiş, Yunan kuvvetlerince tarafına izin belgesi verilenlerin bile öldürüldüğü, kadınların ırzlarına geçildiği tespit edilmiştir. Hacı İlyas, Çerkez İsmail, Bağcı Ahmet oğlu Mehmet de işkence yapıldıktan sonra öldürülmüştür. Kınık merkezde ve köylerde cinayet ve ırza geçme olayları oldukça fazlaca yaşanmıştır. Kınık'ta Emin Ağa'nın hizmetçisi İsmail yakılarak öldürülmüştür. 10 Temmuz günü, Soma Mıntıka Komutanı Soma istasyonda bulunan İngiliz zabitleri eşliğinde bir gün evvel Cinge ve Cumalı'da yaşanan Yunan zulümlerini tespit etmişlerdir. Heyet bölgede yaşananların ardından zulme uğrayanları da resimlemiştir.²⁷⁶ Yine aynı gün içerisinde saat on civarında

²⁷³ İlgürel a.g.e., s. 97

²⁷⁴ ATASE İSH 8, 5516-464- Sayfa 36

²⁷⁵ Ergül, a.g.e, s. 73-74, ATASE İSH 2, 2099-39-135

²⁷⁶Em. Kurmay Albay Talat Yalazan, **Türkiye'de Yunan Vahşet ve Soy Kırımı Girişimi**, I. Cilt, Gnkur. Askeri Tarih ve Strateji Etüd Başkanlığı Yayınları, Ankara 1994, 145 Sayfa, s. 68-69

Yunan savaş uçağı Soma ve Kadıncöy'e üç bomba attıktan sonra Cinge istikametine doğru uzaklaşmıştır.²⁷⁷

Fransa'nın İzmir temsilcisi olan Mösyö Laver de aynı dönemde Soma'ya gelerek bazı incelemelerde bulunmuş, burada yaptığı görüşmelerde Yunanlıların İzmir Sancağı dışına çıkamayacağına ilişkin kanaatleri ile birlikte Yunan güçlerinin Bergama, Manisa ve Aydın mıntıklarında yığınak yapmakta olduklarını, Adalar ahalisinden oluşan bir fırkanın İzmir'e gönderildiğini, Manisa ve Bergama bölgesindeki Yunan güçlerinin sayıca artmakta olduğu bilgisini aktarmıştır.²⁷⁸

11 Temmuz günü de Kuvâ-yi Milliye ile Yunan kuvvetleri arasındaki çatışmalar aralıklı olarak devam etmiştir.²⁷⁹ Aynı gün içerisinde Cumalı Müfrezeler Komutanlığından alınan rapor şu şekildedir:²⁸⁰

” Soma Mıntıka Komutanlığına

1-Evvelki gece istihbaratımıza nazaran ileri milis müfrezelerimizle düşman arasında ateş teatî edilmiştir.

2-Bu sabah ileriden geriye firar eden bir kısım efradın ifadesine nazaran bir kısım efradımızın düşman tarafından bozulduğu anlaşılmış ve fakat meşhuran ve vaziyetin sükunetinden bunun külliyen bi asıl olduğu tebeyün etmiş olduğundan bu gibilerin geriden ileriye gidecek efradın maneviyatının tezelzüle uğramaması için derhal tevkif edileceğini ve kara-ı mühimin geriye gitmesine tarafımızdan tamamıyla muhafelet edildiği ve bu hususun milis Komutanı Hulusi Bey'e bildirildiği

3-Makineli tüfek takımı müfrezemize ilhak eylediği ve fakat tüfekleri isti'mal edecek efradı noksan olduğundan ikmaline delâlet buyurulması.

4-Emr-i alileri üzerine 9/7/335'ten itibaren eski mevzilerimizin işgal edildiği

5-Vukuatın tarz-ı cereyanı hakkında edineceğimiz malumat ve meşhudatımız baarapor bildirileceği

6-Milis müfrezesi komutanlığına gönderilen evrak teslim edildiği

7-Yedi neferimiz gerisinde silahları alınarak tevkif edilmiş olduklarını istihbar ettim kıtasına iadeleri esbabının istikmali

²⁷⁷ İlgürel age., s. 95 ATASE İSH 2, 2099- 39-135

²⁷⁸ EK ATASE İSH 3, 3252- 98-104 AC

²⁷⁹ A.g.e., s. 95

²⁸⁰ ATASE İSH 8, 5516-464- Sayfa 38

8-Piyâde ve süvari milislerimiz dün akşam Mülazım Nuri Efendi kumandasında Hamzalı sırtlarına gitmişlerdir

9-Yunak köyündeki makineli tüfeğin geriden gönderilmek üzere terk eylediği iki saka asteri henüz vürûd etmemiştir.

10-İleri cephane ve eşyalarımızı göndermek üzere bir çift atlı arabanın irsâline müsaade buyurulması

11-Müfrezemize mensup zabitanın telbis edecek eşyası zâyi olduğundan ehemmiyeti derkâr olan bu hususun istikmâli için lüzumu olan miktar kafi meblağın i'tasına müsaade yurulması ma'ruzdur.''

Cumalı müfrezesinden gönderilen rapor ile Giresun- Balıkesir müfrezesinin düşmanla temas ederek verilen emre göre çatışmaya başladığı anlaşılmış fakat müsademenin ayrıntılarına dair bilgi sahibi olunamamıştır. Yunan kuvvetlerinin istilasına uğrayan köylerin halklarından bazıları Soma'ya bir saat mesafede bulunan Kadıköy'de toplanmıştır. 11 Temmuz günü de burada bulunanları fark eden bir uçak ahalinin üzerine 6 bomba atarak uzaklaşmış ve bu durum Soma'da bulunun iki İngiliz zabıtince de tespit edilmiştir. Giresun- Balıkesir müfrezesinden düşmanla söz konusu temasının ardından üç gün boyunca haber alınamaması Soma Mıntıka Komutanlığınca endişeye neden olmuştur. 12 Temmuz günü Cumalı müfrezeye Komutanı Mülazım-1 Evvel Halit'in Mıntıka Komutanlığına gönderdiği telgraf ile söz konusu birliklerin açılan Yunan ateşi neticesinde dağınık bir şekilde çekildikleri ve kuvvetlerin de dağılmaya başladığı anlaşılmıştır. Birliklerin başında bulunan Balıkesirli Hulusi Bey'in asker kökenli olmamasından ötürü birliğin idaresi Mülazım-1 Evvel Hüseyin Halit Efendi'ye bırakılmıştır. Yunanlıların ilerleyişine karşı da Cinge sırtlarında esas bir müdafaa hattının oluşturulmasının uygun olduğu Soma Mıntıka Komutanlığı'nca belirtilmiştir.²⁸¹

Halit Efendi aynı gün öğlenden sonra da Mıntıka Komutanlığına bir telgraf göndererek, milis müfrezelerinin dağlardan Soma'ya doğru geçmelerinin muhtemel olduğunu ve 300'den fazla milis neferinden sadece 40 tanesinin Cinge'de olduğunu belirtmiştir. Ayrıca milis kuvvetlerinin yeniden toplanıp Cumalı'ya gidileceğini aktaran Halit Efendi, Hulusi Bey ve Hüseyin Halet Efendi'nin Cinge'de bulunduğunu, dağılan kuvvetleri toplamak ile meşgul olduklarını aktarmıştır. Müfrezelerinde topçu ve mitralyöz 58 nefer ve nizamiye süvarisi üç ve on milis

²⁸¹ ATASE İSH 8, 5516-464- Sayfa 39

süvarisi ile 22 milis piyadesinin mevcut olduğunu, Bulgurcu Mustafa ile gelen 25 silahlı 15 silahsız neferin de Cumalı Müfrezesinde yerini aldığını belirtmiştir. Birçok silahsız kişinin de birliklerde görev almak istediğini ve ekmek talep etmekte olduklarını, lakin ekmek verilemediğini söylemiştir.²⁸²

13 Temmuz günü Cumalı ve Hamidiye müfrezelerinden alınan malumat ile de esas kuvvetin Cumalıköy'de bulunduğu Hamzalı, Arpaseki bölgelerinde ileri karakolların mevcut olduğu belirtilmiştir.²⁸³

17 Temmuz 'da saat beşten önce 200 piyade, 60 süvari ve 1 hafif makineli tüfekten oluşan Yunan kuvvetleri Hamzalı sırtlarına taarruz etmiş ve bölgede bulunan Kuvay-ı Milliye tarafından ateşle geri püskürtülüp Kınık'a kadar takip edilmiştir.²⁸⁴

24 Temmuz 'da Yusuf İzzet Paşa'nın emri ile Binbaşı Nazım Bey komutasında bir piyade taburu, Yüzbaşı Halit Bey komutasında 4 ağır makineli tüfek ve Asteğmen Bedri komutasında 10 büs bataryası ile Soma cephesi güçlendirilmiştir.²⁸⁵ Cephenin merkezinde Yzb. Halit Bey komutasında Nizamiye Makineli Tüfek bölüğü ile Yzb. Osman Bey komutasında Soma milis taburu, cephenin sağ tarafında ise Teğmen Hıfzı Bey komutasında Bergama müfrezesi, sol tarafında da Teğmen Niyazi (Erakıncı) Bey komutasında Soma akıncı müfrezesi yerleşmiştir.²⁸⁶ Yine bu günlerde Binbaşı Nazım Bey komutasında bulunan piyade taburu da Soma'da üstlendirilmiştir. Yüzbaşı Halit Bey daha sonra bölüğü ile birlikte İvrindi bölgesine çekilmiştir.²⁸⁷

31 Temmuz günü, saat 7 den önce Yunan Kuvvetleri bir tabur piyade, iki makineli tüfek, iki otomatik ve 2 cebel topu ve 40 kadar süvariden oluşan bir kuvvetle Sarıcılar, Bölcek köyleri yönünde iki koldan ilerleyip Çerkezköy müfrezesine saldırmıştır. İki saat kadar süren çarpışmanın ardından Yunanlılar Bölcek Köyü'ne çekilmiş ve pek çok kayıp vermişlerdir.²⁸⁸

²⁸² ATASE İSH 8, 5516-464- Sayfa 40

²⁸³ ATASE İSH 8, 5516-464- Sayfa 41

²⁸⁴ Özalp, a.g.e., s. 52

²⁸⁵ Kutlusoy, a.g.e., s. 86

²⁸⁶ A.g.e., s. 87

²⁸⁷ A.g.e., s. 87

²⁸⁸ Özalp, a.g.e., s. 49

Temmuz ayı içerisinde Yunan işgal orduları Komutanı General Nieder'in yerine Paraskesvopulos olmuştur.²⁸⁹

30 Ağustos 1919 tarihine gelindiğinde de 188. Alay bölgesinde bulunan Soma Mıntıkası; Mıntıka Karargahı, Cinge Müfrezeleri tarafı, Hamidiye Müfrezeleri tarafı, Soma Kuvay-ı Milliyesi ve Kırkağaç Kuvay-ı Milliyesi olarak gruplandırılmış, sahip oldukları kuvvet, cephane ve hayvan sayıları gibi bazı bilgiler aşağıdaki tablolarda aktarılmıştır.²⁹⁰

Bölge	Binbaşı	Yüzbaşı	Mülazım -1 Eyyel	Mülazım -1 Sani	Piyade	Süvari	Mitralyö z	Topçu	Sıhhiye	Yekün (Efrad)
Mıntıka Karargahı	1	1	0	0	94	7	-	1	5	107
Cinge Müfrezeleri	-	-	3	3	27	13	12	42	0	92
Hamidiye Müfrezeleri	-	1	0	1	35	9	0	0	0	36
Kırkağaç Kuvay-ı Milliyesi	1	0	1	2	105	6	-	-	11	61
Soma Kuvay-ı Milliyesi	1	0	1	2	85	-	-	-	-	85

Tablo 8: Subay ve Asker sayıları

Bölge	Binak	Mekkari	Deve	Ökitiz	Merkap	Yekün
Mıntıka Karargahı	22	11	3	20	2	65
Cinge Müfrezeleri	11	13	0	0	0	24

²⁸⁹ Türk İstiklal Harbi II. Cilt Batı Cephesi Batı Cephesi I. Kısım III. Baskı sayfa 158

²⁹⁰ ATASE İSH, 7, 6711-343-239 EK 5, ('-' ile gösterilen bölümlerde veri girilmemiş olmak ile birlikte bu sayılar toplam asker sayısına yansıtılmıştır.) (Silah sayıları depoda ve askerlerde bulunanların toplam sayısı olarak verilmiştir.)

Hamidiye Müfrezeleri	5	0	0	0	0	5
Kırkağaç Kuvay-1 Milliyesi	3	0	0	0	0	3
Soma Kuvay-1 Milliyesi	0	0	0	0	0	0

Tablo 9: Hayvan Sayıları

Bölge	Alman	Rus	Tek Ateşli	Şnayder	Rencer	Yekün	Cephane Alman fişegi
Mıntıka Karargahı	64	3	8	34	1	110	1700
Cinge Müfrezeleri	93	0	0	0	0	93	8100
Hamidiye Müfrezeleri	37	0	0	0	0	37	2745
Kırkağaç Kuvay-1 Milliyesi	105	0	0	0	0	105	7350
Soma Kuvay-1 Milliyesi	85	0	0	0	0	85	4250

Tablo 10: Silah ve Cephane Sayıları

2.KONGRELER VE SOMA CEPHESİ

2.1 Balıkesir Kongresi ve Soma Cephesi

İzmir'in işgalinin ardından bölgede yayılmaya başlayan Yunan kuvvetlerinin engellenmesi amacıyla Okuma Yurdu'nda ve Alacamescid'te yapılan toplantıların ardından, genel bir toplantı yapılması gerekli görülmüştü. Evvelce sadece Balıkesir'i ilgilendiren toplantılar yapılmış olması büyüyen Yunan tehlikesine karşı yeterli olmayacağından daha geniş kitleleri sürece katma ihtiyacı hasıl olmuştu. Balıkesir'de bulunan önder kadrolar civarda bulunan kaza ve nahiyeleri de mücadeleye katmak istemekteydiler. Balıkesir'in ileri gelenleri şimdiye kadar yaptıkları yoğun çalışmalar neticesinde cephe kuvvetlerinin düzenli bir yapıya kavuşturulması, beslenmeleri, sevk ve idarelerine ilişkin kararlar almak üzere 28 Haziran 1919'da Ali Şuuri Medresesi'nde I. Balıkesir Kongresini toplamışlardır.²⁹¹ 12 Temmuz'a kadar devam eden toplantılarda Heyet-i Merkeziye başkanlığına 41 kişinin oy birliğiyle Vehbi Bey seçilmiştir. Fakat Vehbi Bey'in istifa etmesinin ardından bu günlerde Balıkesir'i ziyaret etmekte olan şehrin eski mutasarrıfı Hacim Muhiddin Bey 9 Temmuz'da Heyet-i Merkeziye reisi seçilmiştir.²⁹²

Cephelerdeki birliklerin hangi kazaların yardımlarıyla ihtiyaçlarını giderecekleri, Redd-i İlhak heyetlerinin yetki ve bağlantılarıyla cephelerin takviyesi için hangi kaza halklarının nerelere gönderilecekleri bu kongrede karara bağlanmıştır. Kongreden haberdar olan İstanbul Hükûmeti de dönemin Balıkesir Mutasarrıfı Hilmi Bey'e bir talimat göndererek kongrenin durdurulmasını ve katılanların tutuklanmasını istemiştir.²⁹³

Kongrenin sona ermesinin ardından oluşturulan Heyet-i Merkeziye, 23 Temmuz'da Fetvahane'de yaptığı toplantıda teşkilat, maliye ve levazım heyetlerini oluşturmuştur. Aynı toplantıda Reşid Efendi Hareket-i Milliye Reisi tayin edilmiştir. Toplantının son bölümünde Soma'ya ve civar köylere onar bin lira gönderilmesi kararlaştırılmıştır. Cephelerde teftişler de gerçekleştiren kongre, Soma'da teşkilatı güçlendirmiş bir de karargah oluşturmuştur.²⁹⁴

²⁹¹ İlgürel, a.g.e., s. 89

²⁹² A.g.e., s. 95

²⁹³ A.g.e., s. 96

²⁹⁴ A.g.e., s. 99-100

Masrafların karşılanması için yeni mali kaynaklar bulunması zorunluluğu, teşkilatın muharip ve sivil kanatlarının daha da güçlenmesini gerekli kılmış, bu sebeple de ikinci bir kongrenin yapılması kararlaştırılmıştır. Bu gaye ile 26 Temmuz 1919'da açılan II. Balıkesir Kongresi ilkinde göre daha geniş katılımlı olmuştur. İlk kongrede olduğu gibi bu kongrede de İstanbul Hükûmeti'nin engelleme çabalarına rağmen kongre çalışmaları başlamış ve kongre başkanlığı Hacim Muhiddin Bey seçilirken, 28 Temmuz günü de yürütme yetkisine sahip bir Heyet-i Merkeziye oluşturulmuştur. Oluşturulan heyette Balıkesir'i temsilen Hacim Muhiddin, Yörükzade İbrahim, Bandırma'yı temsilen Gönenli Osman, Ayvalık'ı temsilen Vasıf Bey, Akhisar'ı temsilen Kamil Bey ve Soma'yı temsilen de Hafız Osman Bey görev almıştır. Kongrede genel olarak işleyişe dair kararlar alınmıştır. Toplamda alınan 29 kararın dışında; Pâdişaha, Sadrazama, İngiltere, ABD, Fransa ve İtalya siyasi temsilcilerine de ulaşılmaya çalışılmıştır. Padişaha gönderilen mektup şu şekildedir.²⁹⁵

''Atabe-i Felek-mertebe-i Cenab-ı hilafet-penahiye: On asırdan beri Türk'ün zafer teranelerine bir makes olan sevgili Anadolu'muzun aziz kalbgahına saldıran sefil bir düşmanın vahşiyane savletleri yurdumuzun matemdar afakında derin bir abide-i saltanat rekzeden büyük Osman Gazi'nin ruh-ı gıryanı bir hale-i nur içinde Türk'e en büyük vazifesini ihtar ediyor. Bu semavi davete icabet eden biz Garbi Anadolu mümessilleri, büyük hakanımızın hep İclal ve nebalete bir timsal-i nevin olan tahtgah-ı saltanatı etrafında müttehiden toplanarak kudsi vatanımızın halasını temin için bir milli kongre halinde içtima ettik. Zafer ve şan için dökülen Türk ve İslam kanlarının bir makes-i lalgunu olan hilalimizi ebediyen çiğnemek isteyen Yunanlıları memleketten tard edinceye kadar mücadele etmeğe ahd ü Peyman ile küşad edilen kongremiz, herşeyden evvel zat-ı hazret-i hilafet-penahiye fart-ı ubudiyet ve sadakati bir şiar esas olarak kabul etmiş ve şanlı Fatih'in bir vedi'a-i kıymetdarı olan İstanbul tacgah-ı saltanatı sernigun ettirmemek için milli düşmanlarımızla sonuna kadar muharebeye karar vermiştir.

Validelerimizi parçalayan , zümrüdün ovalarımızı harabezara çeviren hemşirelerimizin bıkır u ismetlerini çiğneyen Yunan süngüleri ecdadımızın kudsi mezarlarını inletirken bizlerin bi-hareket kalmasına imkan olmadığını bütün beşeriyete karşı fiilen ispat edeceğiz.

²⁹⁵ A.g.e., s.105-106

Bu ateşin karar-ı milliyi, ruhlarımızdan kopan sada-yı ubudiyetimize terdifen südde-i seniyye-i hazret-i tacdariye arzını mücaseret ve Padişahım, devletinle, milletinle, iclalınle çok yaşa dua-yi halisanesini ref-i barigah-ı ahadiyet eyleriz. Ferman.''

II. Balıkesir Kongresi kendisini ‘‘Milli Kongre’’ olarak tanımlamış amacını da yörenin değil vatanın bütününe kurtulması olarak ortaya koymuştur. Kongrenin bu niteliğini Batı Anadolu’da düzenlenen kongrelerin bütününde var olan ulusal vatan anlayışının bir devamı olarak görmek mümkündür. Bu durum kongrelerin toplanma şeklinin her ne kadar bölgesel olsa da esasen bölgeci değil vatanın bütünü için mücadele eden girişimler olduğunu ortaya koymaktadır.²⁹⁶

Kongreye Soma adına eski müftü Hafız Osman ve Müftü İsmail Beyler katılmıştır.²⁹⁷ Kongre’ye bağlı bulunan bölgeler, Balıkesir, Ayvalık, Bandırma, Akhisar ve Soma olarak beşe ayrılmıştır. Cephelede bulunan karargahların gerilerinde menzil müfettişliklerinin oluşturulması da bu kongrede kararlaştırılmış, Ayvalık 1, Soma 2 ve Akhisar 3 numaralı Menzil Müfettişliği unvanlarını almıştır. Yapılacak harcamalara da kazaların gelir durumuna göre katılımı söz konusu olmuş ve Soma’nın da genel harcamaların %5’ini karşılaması Soma temsilcilerinden talep edilmiştir.²⁹⁸

Kongrenin 100 kişilik bir temsilci heyeti ile Eylül ayının ilk günlerinde tekrardan toplanmasına ve her kazanın harcamalara katıldığı oranla temsilci ile katılımı kararlaştırılmış ve kongre sonlandırılmıştır. Mücteba İlgürel’e göre; II. Balıkesir Kongresi ile Erzurum Kongresi’nin en önemli ortak noktası vatanın bütünlüğü, korunması ve müdafaasıdır. Erzurum Kongresi kararlarında İstanbul Hükûmetinden ümit kesilmiş bir hava varken Balıkesir Kongresi bu konuda az da olsa ümitlidir.²⁹⁹ Erzurum Kongresi’nin ardından toplanan Sivas Kongresi ‘nde de vatanın bütününe ilgilendiren çok önemli kararlar alınmıştır. Erzurum Kongresi’nde oluşturulan ‘‘ Vilayet-i Şarkıye Müdafa-i Hukuk Cemiyeti’’ Sivas Kongresi’nde ‘‘Anadolu ve Rumeli Müdafa-i Hukuk Cemiyeti’’ adını almıştır. 16-25 Ağustos 1919 tarihleri arasında toplanan Alaşehir Kongresi’nin ardından bu kongrede görüşülenlerin de değerlendirilmesi maksadıyla yeni bir kongre toplanması kararı

²⁹⁶ Bülent Tanör, **Türkiye’de Kongre İkidarları (1918-1919)**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2002 , s.36

²⁹⁷ İlgürel, a.g.e., s. 102

²⁹⁸ Tekeli, İlkin a.g.e., s. 175-176

²⁹⁹ İlgürel, a.g.e., s. 105

alınmıştır. İlk iki kongreye göre daha geniş katılımlı olan bu kongreye Bilecik Livası da dahil tüm Bursa Vilayeti temsilci göndermiştir. İlk toplantısını 16 Eylül'de yapan kongrede reisliğe Hacim Muhiddin Bey, ikinci reisliğe de Vehbi Bey ve Burhaniye temsilcisi Hoca Mehmed Bey seçilmiştir. İlk toplantıda Hacim Muhiddin Bey Alaşehir Kongresine dair bilgi vermiş Vasıf Bey de Heyet-i Merkeziye'nin faaliyetlerini aktarmıştır.³⁰⁰

Kongrenin 19 Eylül tarihli toplantısında işe ve geri hizmetlerin yerine getirilmesi maksadıyla Kuvay-ı Milliye Menzil Müfettişliği görevleri hakkında talimatname kabul edilmiştir. Yine aynı gün düzenlenen oturumda Soma, Ayvalık ve Akhisar cephelerinin milli alay komutanları seçilmiştir. Ayvalık'a Pelitköylü Emirzade Mehmed Bey, Soma'ya Kırkağaçlı Hacı Salih-zade Emin Bey, Akhisar'a da Celal (Bayar) Bey Milli Alay Komutanı olarak seçilmişlerdir.³⁰¹

Kongrenin devam ettiği sıralarda Heyet-i Temsiliye namına Mustafa Kemal tarafından gönderilen 13 Eylül 1919 tarihli bir telgraf alınmıştır.³⁰² Telgrafta Mustafa Kemal, Osmanlı Hükümetinin faaliyetlerinden hoşnut olmadığını, bazı vilayetlerin elden çıkmak üzere olduğunu ve halkın birbiri üzerine sevk edilmek istendiğini belirtmiştir. Yine aynı telgrafta Mustafa Kemal yeni bir felakete karşı milletin geleceğinin tespiti için Umumi Anadolu Kongresine gönderilmek üzere temsilci seçilmesini ve bu isimlerin Sivas'ta bulunan Heyet-i Temsiliye'ye bildirilmesini istemiştir.³⁰³

Mustafa Kemal Anadolu'da çeşitli merkezlerde toplanmakta olan kongrelerin yerine hareketin tek merkezden yürütülmesi maksadıyla Umumi Anadolu Kongresi'ni toplamaya karar vermiştir. III. Balıkesir Kongresi'nde tartışılan bu meseleye dair 19 Eylül tarihli toplantıda katılım kararı alınmış, Kongreye de şu isimlerin temsilci olarak gönderilmesi kararlaştırılmıştır: Hasan Basri Bey, Hacim Muhiddin Bey, Manisa Belediye Reisi Bahri Bey, Soma Temsilcisi Hafız Mehmed Tevfik, Edremit eski kaymakamı Hamdi, Kamil Efendi-zade Hilmi, Burhaniye eşrafından Hacı İdris, Ağa-zade Hilmi Bey. Fakat 20 ve 21 Eylül tarihlerinde yapılan toplantılar neticesinde ise bu karardan vazgeçilmiş ve kongreye katılmama

³⁰⁰ A.g.e, s. 110

³⁰¹ A.g.e, s.123- 124

³⁰² A.g.e, s. 121

³⁰³ Hacim Muhiddin Çarıklı, **Balıkesir ve Alaşehir Kongreleri ve Hacim Muhittin Çarıklı'nın Kuva-yi Milliye Hatıraları (1919-1920)**, Ankara,1967 s. 242

kararı alınmıştır. Yine III. Balıkesir kongresinde Menzil Müfettişlikleri için yeni seçimler yapılmış ve Soma Menzil Müfettişliği görevine Müftü-zade Abdulgafur Efendi 32 oy alarak seçilmiştir. Yardımcılıklarına da Kamil Efendi-zade Hilmi ve Somalı Rifat Beyler getirilmiştir.³⁰⁴ Ayrıca her cepheye bir hastane ve her hastaneye de 2 doktor ile 10 sıhhiye neferi sağlanması kararlaştırılmıştır.³⁰⁵

III. Balıkesir Kongresi'nde yaşanan bir diğer önemli gelişme de Heyet-i Merkeziye talimatnamesinin tamamlanmış olmasıdır. Söz konusu talimatname ile Heyet-i Merkeziye'ye geniş yetkiler verilmiş ve sadece kongreye karşı sorumlu olduğu belirtilmiştir. Milli Alay, Tabur ve Bölük Komutanlarının tayini ve azli ile yetkisi ile birlikte İstanbul Hükûmeti ve yabancılarla iletişim kurmaya da yetkilendirilmiştir. III. Balıkesir Kongresi'nde Sivas Kongresi ile irtibat kurulmuş İstanbul Hükûmeti ile de iletişim sürdürülmüştür. Fransız ve İngiliz temsilcilerinin de katıldığı bu kongre 22 Eylül günü hazırlanan talimatnamelerin imzalanmasının ardından Soma Menzil Müfettişi Müftü-zade Abdulgafur Efendi'nin duası ile son bulmuştur. Kongrede alınan kararlar 25 Eylül günü Amerikan Yüksek Komiseri Amiral Bristol'a bildirilerek, işgallerin kaldırılması ve Anadolu üzerindeki emperyalist emellere son verilmesi istenmiştir.³⁰⁶

III. Balıkesir Kongresi'nin ardından bir sonraki toplantı için 20 Ekim 1919 tarihi tespit edilmiş fakat bu kongre 19 Kasım 1919 tarihinde toplanabilmiştir. Kuvay-ı Milliye karargahında gerçekleştirilen toplantıya Vehbi Bey başkan olarak seçilmiştir. Üç gün süren kongre 21 Kasım günü sona ermiştir. Soma Menzil Müfettişliğine Mustafa Nazım Efendi seçilmiştir. Kongrede Anadolu'nun tümünde yürütülen mücadelenin birleştirilmesi için önemli adımlar atılmış olmakla birlikte Balıkesir Kongresinin Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti çatısı altında bağımsız bir tarzda hükmünü sürdürmesi kararlaştırılmıştır. Yine bu kongrede Saltanat makamı ve İstanbul Hükûmeti'ne kapıların kapatılması ve oralardan gelecek emirlerin hükümsüz sayılması da karara bağlanmıştır.³⁰⁷

Balıkesir Kongrelerinin sonuncusu olan V. Balıkesir Kongresi 10-22 Mart 1920 tarihleri arasında Vehbi Bey başkanlığında toplanmıştır. Kongrede cephelere ait

³⁰⁴ Tekeli, İlkin , a.g.e., s. 213

³⁰⁵ İlgürel, a.g.e., s. 126

³⁰⁶ Ergül, a.g.e., s. 133

³⁰⁷ A.g.e., s. 134

ihtiyaçları tespit ve teşkilat kadrosuna ikmal etmek için gereken araştırmayı yapacak bir Encümen-i Mahsusa oluşturulmuştur.³⁰⁸ Kongrenin kapanmasından bir gün önce Heyet-i Merkeziye oluşturulmuş ve Soma Cephesi'ne Hasan Bey görevlendirilmiştir. Kongrenin devam ettiği günlerde 16 Mart 1920 tarihinde İstanbul'un İngilizlerce işgal edilmesine tepki olarak da 18 Mart günü bir miting düzenlenmiştir. Belediye Meydanı'nda düzenlenen mitingde halen devam etmekte olan kongrenin üyelerinden bazıları da konuşma yapmıştır. Soma temsilcilerinden olan Hoca Tahsin Efendi ve Vasıf Beyler birer konuşma yapmışlar ve yine Soma temsilcisi aynı zamanda da bir öğretmen olan Ali Rıza Bey kürsüde şu konuşmayı yapmıştır:³⁰⁹ *''Efendiler, beş seneden beri cansiperane varını yoğunu istiklal uğruna fedan eden bu millet hakk-ı hayatını kurtarmak için yüzlerce evlalarını sefil bir düşmanın taarruzlarını tevkif için cephelerde feda ederken diğer taraftan da payitahtın işgal edildiğini görüyor. İslâmiyet'in makarr-ı hilafeti ve merkezi olan İstanbul'un işgali bütün alem-i İslâm'ın izzet-i nefis ve hissiyat-ı diniyesine bir tecavüzdür. Binaenaleyh bu hain darbe karşısında zilletle yaşamak veya şerefle ölmek lazımdır. Kalpgahımız çiğnenirken sükut ve hazmetmek bir cinayet-i vataniyedir.''*

İstanbul'un işgalinin ardından yapılan protestolar dışında 17 Mart 1920 günü Balıkesir Livasında sıkıyönetim ilan edilmiştir. Bu gelişme ile Balıkesir bölgedeki direnişin merkezi olmuştur.

2.2 Alaşehir Kongresi ve Soma Cephesi

16-25 Ağustos 1919 tarihlerinde arasında gerçekleştirilen Alaşehir Kongresi'nin başkanlığını Hacim Muhiddin Çarıklı yapmıştır.³¹⁰ Soma adına kongreye aslen Balıkesirli olan Refet Bey Kuvay-ı Milliye Komutanı sıfatı ile katılmıştır.³¹¹ Kongrede kaza menzil müfettişleri ve heyet-i merkeziyeler ile merkezi umumi yetkilerinin Balıkesir Kongresince kabul edilen tarzda sürdürülmesi kararlaştırılmıştır.

Kongrede alınan kararlara göre her cephede bir milli alay bulundurulacak, hali hazırda cephelerde sükunet söz konusu olduğundan bir bölük 40 kişiden ibaret

³⁰⁸ İlgürel, a.g.e., s. 216

³⁰⁹ Gökdemir, İzmir'e Doğru s. 217

³¹⁰ Prof. Dr. Enver Konukçu, **Alaşehir Kongresi (16-25 Ağustos 1919)**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2000, 302 Sayfa, s. 72

³¹¹ A.g.e., s. 70

olacaktır. Üç takımdan bir bölük, üç bölükten bir tabur ve 3 taburdan da bir alay meydana gelecektir. 1886 ve 1895 yılları arası doğumlulara ilişkin defterler Reddi İlhak teşkilatı heyetlerince hazırlanacak ve bu gençler vatan vazifesine davet edileceklerdir. Ayda bir defa cepheye bulunan askerler değiştirilecek fakat her taburun yirmi kişilik bir daimi kuvveti olacaktır.

Cephe gerilerinde genel bir ihtiyat teşkilatı oluşturulacak bunun için de her köyden bir manga başı tayin edilecektir. Görevlendirilen manga başlarının taarruz veya harp esnasında hemen cepheye yetiştirilmek üzere de hazır bir mangası olacaktır. Gerekli görüldüğü durumlarda 3-4 köy ve manga birleştirilerek bir kısım reisi tayin edilecektir. Kısım reisleri de manga başlarının amiri konumunda olacaklardır. Her cephenin bir menzil müfettişliği ve hastanesi olması da yine Alaşehir Kongresi'nde alınan kararlar arasındadır.³¹²

3. CEPHEDE YAŞANAN DİĞER GELİŞMELER

3.1.Milne Hattı

Yunanlıların İzmir'e asker çıkarmalarının ardından Menderes bölgesinde Aydın'a doğru harekete geçmeleri ve bu durumun İtalyan nüfuz bölgelerini tehdit etmesi iki ülke arasında anlaşmazlıklara neden olmuştur. Soruna çözüm üretmek isteyen Paris Barış Konferansı dahilindeki Yüksek Konsey, taraflar arasında bir sınır tespit etmek suretiyle çözümün olabileceğini düşünmüş fakat Yunanlıların bu duruma karşı çıkmaları üzerine de Yüksek Konsey, General Milne'i bu kararsızlığı ortadan kaldırmak ve işgal kuvvetlerinin ilerleyebilecekleri en ileri hattı tespit etmekle görevlendirmiştir. Genel bir kaniya göre ise müttefiklerin himayesinde bulunan Yunanlılara güneyde İzmir-Aydın Demiryoluna, güneydoğuda Aydın'dan Nazilli'ye, doğu ve kuzeydoğuda Manisa ve Turgutlu'ya kuzeyde ise Ayvalık ve Bergama'ya kadar olan bölgede işgal için izin verilmişti. Fakat Yunanlılar milli kuvvetlerin direnişi neticesinde eldeki sınırlar dışına çıkamamıştı. Bu da söz konusu Milne hattının belirlenmesini gündeme getirmiş ve Paris'te çalışmaları devam eden yüksek konsey 18 Temmuz tarihli toplantısında Yunanlılar ile Türkler arasında bir

³¹² A.g.e., s. 199

sınır çizilmesi kararlaştırmıştı. Özetle çizilecek olan sınırın esas gayesi Yunanlıların Türk güçleri karşısında korunmasıydı.³¹³

3.1.1.General Hanry İle Soma Görüşmeleri

13 Ağustos 1919 günü İngiliz Generali Hanry başkanlığında bir Heyet Soma'ya gelmiştir. Heyette İngiliz Binbaşı Namy (Bandırma İskelesi müfettişi) ve Soma'daki İngiliz subayı Johns bulunmuştur.³¹⁴ Bir Yunan subayı ve mülkiye müfettişi Ali Bey'in de dahil olduğu komisyonda, kolordunun İngilizce tercümanı Hadi de bu komisyon ile beraber Soma'ya gelmiştir.³¹⁵

Bu sırada 12 Haziran 1919'dan 2 Ağustos 1919'a kadar Yunan hapisanesinde kalan Kemal Bey de bir süre önce İzmir'deki tutsaklıktan kurtularak Soma'ya dönmüş³¹⁶ ve Soma Mıntika komutanlığınca da heyete eşlik etmekle görevlendirilmiştir. Heyet Türk ve Yunan ileri hatları arasında ayrıca bir hat tespiti için geldiğini ifade ederek ve Yenice istasyonu civarındaki bölgede keşif yapmıştır.³¹⁷

13 Ağustos günü Soma'da hakim olarak görev yapan Balıkesirli Hacı Tevfik Bey'in evinde görüşme gerçekleşmiştir.³¹⁸ Görüşmede Türk askeri gücünü temsilen Soma Cephesi Balıkesir Milli Tabur Komutanı Zarbalı Hulusi Bey Somalılar adına Hafız Mehmet Efendi, Kırkağaçlılar adında Hadimi Ahmet Efendi, Bergamahlılar adına da Hasan Bey bulunmuştur.³¹⁹

Heyet başkanı Hanry, sulh konferansının General Milne'i işgal kuvvetleri komutanı olarak İzmir'e göndereceğini ve kendisinin de General Milne tarafından inceleme yapmak üzere cephelere gönderildiğini belirtmiştir. 8 Ağustos itibariyle Yunan kuvvetlerine ilerlememeleri talimatı verdiklerini ve Türk tarafından da herhangi bir saldırıda bulunmamasını talep etmiştir.³²⁰ Göçmenlerin de yerlerine dönmesini sağlamak istediğini bildiren General, Paris Barış Konferansı'nın kararıyla

³¹³ Hasan Türker, **Milli Mücadele'dde Salihli**, Salihli Belediyesi Kültür Yayınları, No:39, 2013, 117 Sayfa, S. 41

³¹⁴ Turan, a.g.e., s.304, ATASE İSH 2, 2511- 43-28 EK

³¹⁵ Özalp, a.g.e., s. 53

³¹⁶ Özdemir, **Balıkesir Kuvayı Milliye Hatıratı**, s. 19

³¹⁷ A.g.e., s. 54

³¹⁸ ATASE İSH 2, 2511-43-28 EK

³¹⁹ Metin Ayışığı, **Kurtuluş Savaşı Sırasında Türkiye'ye Gelen Amerikan Heyetleri**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2004, 256 Sayfa, s.63

³²⁰ ATASE İSH 2,2594- 42-29AB

İzmir Sancağı ve Ayvalık'ı işgal etmiş bulunan Yunan güçleri ile Türk ileri hatları arasında tarafsız bir sınır tespit etmek istediklerini belirtmiştir. Görüşmeler esnasında Türk Heyeti tarafından Yunanlıların yapmış oldukları zulme dair belge ve raporlar da heyete sunulmuştur.³²¹

Görüşmeler esnasında yaşananları takip etmek maksadı ile Kazım Özalp tarafından Soma'ya gönderilen Kolordu Erkan-1 Harbiye Reisi Hayrullah Bey de görüşmelere ilişkin şu raporu göndermiştir:³²²

''1- Bu sabah 13.8.35 İngiliz Generali, binbaşı ve mülazımı, yunan zabiti beraberlerinde olmayarak mıntıkadan aldıkları bir zabıt kumandasında 6 süvari ile birlikte Balıkesir Caddesi üzerinde Yenice İstasyonuna kadar gitmişlerdir. Esnayı rahta ellerinde bulunan ve üzerinde bir işgal hududu bulunmuş olan (bu hudut takriben şimdi iki tarafın muhafaza etmekte olduğu hattır) haritaya nazaran tetkikatta bulunarak saat 2 sonrada avdet etmişlerdir. Esnayı rahta Kuvâ-yi milliye komutanlarından Hacı Muharrem Efendi'ye tesadüf edilmiş ve general tarafından irat olunan suallere telhisen berveçhiati cavapta bulunmuştur. Biz pek ziyade hürmet ettiğimiz İngiliz ve Fransızların teklif ve kefaletleri üzerine silahlarımızı terkettik. Şimdi Yunanlıların vatanımızı çiğnemesine lakayt kaldıklarını görerek biz de elimizde mevcut av tüfeklerine varıncaya kadar bütün vesait müracaatla müdafaya ve bu düşmanı memleketimizden tarda azmettik...

2- Heyet Hakim Efendinin evinde ihzar edilen öğle taamını yedikten sonra Bergama, Soma Kırkağaç heyetlerinden ve komutanlarından birer zatı sureti mahusada bir odada kabul etmiştir. Bu esnada Yunan zabiti salonda kalmıştır. Bu heyet komisyona Yunan mezalimine ait mufassal raporu ita eylemiştir. General komisyonun vazifesi Paris Sulh Konferansı'nın kararıyla Yunan kıtaatı tarafından işgal olunan İzmir sancağı ve Ayvalık kazası hududunda bitaraf bir işgal hududu tayin ederek herkesin yerli yerinde oturmasını ve muhasamatın terk olunmasını ve muhacirinin yerlerine avdet eylemesini temin eylemektir demiştir. Buna karşı Reddi İlhak heyetleri cevaben Düveli İtilafıye sırasına dahil bulunan Yunanlıların yaptıkları mezalime karşı adalet ve medeniyetlerine mutmain buldukları düveli muazzamai İtilafıyenin ne suretle iğmazı ayn etmiş olduklarını anlamak istediklerini ve Yunan işgal ve mezaliminden

³²¹ A.g.e., s. 54, ATASE İSH, 2594- 42-29

³²² A.g.e., s. 54-55

dolayı terki me'va eden binlerce muhacirinin birkaç ay sonra hulul edecek kışta aç ve çıplak olarak dağlarda akıbetlerinin ne olacağını sormuşlar ve muhacirinin yerlerine avdetleri için Yunanlıların her halde işgal ettikleri mahalleri tahliye etmeleri icap etmekte olduğunu dermeyeran eylemişlerdir. General tarafından Yunan kıtaatı başına İngiliz zabitanı ve komutanları konulmak suretiyle mezalim vukuu ihtimali kalmayacağı ve 8 Ağustos 919'dan itibaren Yunan kıtaatına her yerde tevakkuf emri verildiği beyan edilmiş ise de vatani müdafaa eden biz Türklerin bu harekâtımıza şekavet telakki eden Yunanlıların hiçbir muntazam ordunun yapmayacağı mezalim ve fecayii yapmasından dolayı biz kendilerini pek haklı olarak şaki telakki eylemekte olduğumuzdan herhangi bir kumanda altında olurlarsa olsunlar şayanı itimat değillerdir. Tahdit edileceğini bildirdiğiniz hattı Yunanlıların geçmeyeceği hakkında bir İngiliz generali sıfatiyle bize teminatı kat'ie verebilir misiniz ki hicret eden bu civar ahalişi yerlerine avdet etsinler. Buna karşı general, Yunan karargahının ittihaz edebileceği bir karar ile vereceğim bir sözün bozulabileceği cihetle namusuma taalluk edecek olan böyle bir teminatta bulunamam. Maahaza bu mesailen yakındakesbi katiyet edeceği ve bu mesailin hallinin Ermenistan hududunun tayin ve tespitinde muallak bulunduğu ve muhacirlerin yerlerine avdetleri için Yunanlıların işgal ettikleri mahalleri terketmelerine ve behemahal talep etmekte olduğunuzu İstanbul'a ve Sulh Konferansı'na bildireceğim denilmiştir.

3-Badehu komisyon bir buçuk saat devam eden bu mükâlemeden sonra kasabanın camilerini öteye beriye sığınmış veyahut henüz açıkta bulunan muhacirini görmüş ve ahvallerini sormuştur. Gördüğü sefaletten pek ziyade müteessir olmuş ve hatta kaza kaymakamını da bunların imdadına lüzumu veçhile yetişmemiş olmasından dolayı tahtia etmiştir.

4-Reddi İlhak heyetlerinin general ile görüştikleri esnada salonda bulunan Yunan zabiti ahali ile temas ederek Rumca ve kısmen Arapça mükaleme ederek Yunan medeniyetinden ve Türklerin de mezaliminden ve yapılan Yunan mezaliminin Yunan askerleri tarafından olmayıp güya Rumlar tarafından olduğu vesaire hakkında propaganda da bulunmak istemişse de müsait cevaplar ile ilzam olunmuştur.

5-Yerli Rumlar ve metropolit heyeti müstakbelin meyanında bulunmadıkları gibi komisyonla temas ettikleri de görülmemiştir.

6-Komisyon yarın 14.8.35 saat 10 evvelde otomobil ile Bergama'ya ve oradan Dikili'ye gidip otomobilleri oradan Soma'ya iade edecekler ve kendileri hayvanlar ile dağ tarikiyle İzmir'e gidecekler ve İzmir'de üç gün kaldıktan sonra Aydın ve Manisa cihetlerine ve en nihayet Ayvalık'a hareket edeceklerdir.

7-Komisyonun elinde işgal hududu çizilmiş bir harita mevcut olup komisyonun vazifesi tersim ve tahdit edilmiş olan iş bu hududun süvari tatbikiyesini tetbik etmekten ibaret gibi olduğu ve Osmanlı ve Yunan refakat memurlarının bu hususta hiçbir reyleri olmayacağı anlaşılmakta olduğu maruzdur.14.8.35. 14. Kolordu Erkanıharbiye Reis vekili Hayrulah.''

Yüzbaşı Kemal Bey de hatıratında kendisinin de görüşmelere katıldığını ve neticede İngiliz generalinin Yunanlıların Bergama'yı tahliyesi için Komutanı General Milne'ye görüş bildireceğini belirtmesi, Milne'nin de Konferansa bu hususu aktarması gayesi ile çalışacağını aktarması üzerine müzakerenin sonuçlandığını belirtmiş, görüşmelerin genelini de şu satırlarla aktarmıştır:³²³'Balıkesir Taburu Komutanı Balıkesirli Darbelizade Hulusi Bey ve Bergamalı Hacı Niyazi ve daha iki arkadaş ile General Hambrin heyeti ile müzakereye memur ederek Balıkesirli olup bu zamanda Soma hakimi bulunan Hacı Tevfik Bey'in evinde müzakereyi tertip etmiştim.

Hulusi Bey heyeti Hambrin Heyeti ile Hacı Tevfik Bey'in evinde buluşmuş idi. General Hambrin heyetinin arasında bir İngiliz binbaşı, İstanbul'dan Ali bey adında bir Türk ve bir de Yunan subayı vardı.

General Hambrin , bizim heyete hitaben söze şöyle başlamıştı: "Silahlarınızı teslim edin, dağılan Paris'teki Dörtler Konferansı böyle istiyor. Hakkınızda hayırlısı budur." Diyerek alanglesert ve yüksek bir sesle müzakereye girişmez mi?

Bunun üzerine bizim heyet Hambrin'in bu davranışı karşısında hiçbir söz söylemeden ayrılıp yanına gelmişlerdi. Ve bana olduğu gibi bu hali anlatmışlardı. Bunun üzerine sizinle beraber ben de geleceğim diye kendilerine söylemekle beraber bir taraftan da tellallar bağırarak Soma şehri dahilinde bütün halka, müzakere alenidir, herkes konuşulanları dinlemek için Hakim Bey'in evinin kapısının önüne

³²³ Ergün., a.g.e., s. 117-118-119

gelsin diye bütün halkı davet etmiş ve ayrıca da Soma çarşısındaki büyük çınar ağacına adam asmak üzere bir yağlı ip de hazırlanması için emir vermiştim.

Bizim heyetle beraber yürümüştük. Hakim Bey'in evinin önüne varınca içerdeki masa ve sandalyeleri kapının önüne çıkarmıştım. Halk da hemen bütün Soma halkı yolları doldurmuştu. Müzakereyi açtığımda İngiliz generali bundan evvel gönderdiğim heyete söylediği sözleri aynı yükseklikte aynı jestle, bana da söylemez mi?

Ben hemen iki gözümü General'in gözlerinin içine bakarak dikmiş, hırçın bir ruhla bir dakika, beş dakika, on beş dakika hiç bir şey söylemeyerek böylece kalmıştım.

Bu müddet zarfında benim gözlerimden bu generalin bu sözleri üzerine buna karşı en yerinde cevabın bu İngiliz generalini hemen götürüp çarşıdaki çınar ağacına asmak olmalıdır. Zaten kelleyi koltuğa almıştım. Aksi halde şayet bu generalin dediği olacak olursa Kuvâ-yi milliye dağılır ve panik olur, bu asma hareketi sayesinde bilakis Kuvâ-yi milliye kuvvet kalacaktır, diye düşünüyorum. Şu anda general benim bu ruhualetimi sezmiş olacak ki suratında bazen sararmalar, bazen morarmalar bazen kızarıklık görerek kendisi asılmış bir hal almış ve ruhen panik olmuş bir hal almıştı. Bu anda bütün halk ne olacak diye endişe heyecan içerisinde bulunuyordu. Derhal söze başlamıştım. Evvela çok heyecanlı bir halde önümüzdeki masaya bir yumruk savurarak İngiliz Generali'nin bağırmasından daha yüksek sesle : Dünya ikiye ayrılmış birbiriyle çarpışmış bir taraf yenmiş, bir taraf yenilmiştir. Bu yenenlerin başında İngilizler, yenilenlerin arasında da Osmanlı Devleti, biz Türkler olduğunu biliyoruz. Biz ya istiklal ya ölüm kararını verdik pâdişaha dabütün dünyaya da isyan ettik. Siz bizleri anlamamışsınız. Hayret! Dağılmak mı? Silahları teslim mi etmek? Asla!. Siz bu imanımızı hala anlamamış bulunuyorsunuz. Öyle mi ? dememle orada bulunan bütün halk Yaşasın Kemal Bey !Var ol kahraman!Diyerek coşkun bir heyecanla feverana başlamasınlar mı? ...

En sonunda General Hambrin Yunanlıların Bergama'yı tahliyesi için Komutanı olan General Milne'ye söyleyeceğini, Millet'in de Konferansa yazacağı bu surette sulhden evvel buna çalışacağını vaad etmesi üzerine müzakereye son vermiş ve bu heyeti emir subayımın emrinde bulunan atlılarla, cephe hududuna kadar göndermiş ve yolda rastgelecekleri piyade ve topçu kitalarına beraber gidecek olan emir subayımın kitalarımızı göstermeleri emrini vermiştim...''

Görüşmelere dair bu bilgileri aktaran Kemal Bey, söz konusu görüşmeyi Kuva-yı Milliye'nin dağılması ya da güçlenmesini sağlayacak önemli bir sınav olarak görmüş ve Türk tarafının bu sınavdan başarı ile geçtiğini de yine anılarında aktarmıştır.³²⁴

14 Ağustos günü de heyetin Bergama'ya hareketinin ardından 15 Ağustos günü Harekâtı Milliye Reddi İlhak Heyeti Soma Şubesi tarafından şu bildiri yayınlanmıştır:³²⁵

“1-Yunan mezaliminin ve kan dökülmesinin önünü almak gibi insani bir vazife ile Paris Barış konferansı tarafından General Milne İşgal Kuvvetleri Komutanlığı'na tayin edilerek İzmir'e gönderilmiştir.

2-Yunan ordusuna 8 Ağustos 1919 tarihinde üzerinde bulunduğu yerlerden daha ileriye bir adım atmaması için emirler verildiği General Milne'ce Tahkik Heyeti Başkanlığı'na memur edilen General Hanry tarafından heyeti milliyemize resmen bildirilmiştir.

3- Türk ve Yunan kuvvetlerinin en ileri hatları arasında tarafsız bir duraklama hududunun tespit edileceği de İngiliz generali tarafından açıklanmıştır.

4- Bergama göçmenlerinin yerlerine dönmelerinin, Yunanlıların buraları tahliye eylemelerinin sonra mümkün olacağına İngiliz heyeti de kanaat getirmiş ve bu maksat için yardım vaadinde bulunmuştur.

5-Bu duruma göre- Paris Konferansı'nın hakkımızda karar vermesine kadar vazifemize, mecburiyet görmedikçe tecavüz ve taarruzlarda bulunmamak suretiyle devam etmemiz lazım geliyor.”

Ateşkese dair görüşmelerin devam ettiği bu süreçte Yunanlılar Ağustos ayı içerisinde 795'i subay olmak üzere toplam 54.340 askerden vücut bulan beş tümenlik kuvvetle mevzilerini güçlendirmiş ve Türk topraklarına kalıcı olarak yerleşmek niyetinde olduklarını da açıkça göstermişlerdir.³²⁶

Görüşmelerin ardından ateşkes süresince Türk tarafı da boş durmamış cephe komutanlığı görevini üstüne tekrardan alan Yüzbaşı Kemal Bey de Soma cephesini

³²⁴ A.g.e., s. 119

³²⁵ **Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi 2. Cilt 1. Kısım** Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları 1999, Ankara, 190 Sayfa, sayfa 166

³²⁶ A.g.e s. 167

takviye etmiş, Soma'nın yerli Rumlarının önde gelenlerinden Gramotikos'u da baskı altına alarak İzmir hapishanesinde bulunan 900'den fazla Türk'ün kurtulmasını sağlamıştır.³²⁷

General Milne heyetinin bölgedeki çalışmalarının ardından yapılan sınır tespiti 3 Kasım 1919'da Harbiye Nezareti'ne bildirilmiştir:³²⁸ “...Ayvalık'ın 7 mil şimal şarkiyesinde ve Osmanlı'daki sırtta sahildeki bir noktadan başlayarak badehu Mardas ve Yaylacık dağlarının zirveleri hizasından sancak hududunu takip eder. Badehu Kestanedağı, Akmazdağı tepelerini takiben Düşme Köyü'ne, badehu Ürgüp deresi ile Menteşe deresinin arasındaki sırttan doğruca geçerek Bakırçayı ile Cumalı deresinin noktai iltisakına gelmek suretiyle cenuba kıvrılır. Badehu Örpekkaya istikametinde ve bir hattı müstakim üzerinde kible lodos istikametine (güneybatı), badehu Karasığırlı –Cince-Tepecik-Tatarköy-Montubeli-Yeniçiftlik-Papazlı köyleri arasından, badehu Başdağ üzerinden keşişleme(güneydoğu) istikametinde, badehu Kesterli, Yarış-şlık-(Ahmetli'nin 3 mil şarkında) Sart köyelerine, badehu Erçiyaş yaylasının sırtında Kemer, Tabaklar, Semit, Bucak köyelerine ve cenuba Çaylı cenubunda, badehu cenubu garbi istikametini takiben Bandırma'ya ve buradan İzmir sancağının cenub hududu ile iltisak edinceye kadar cenuba giden bir hattır.”

Kararın uygulanmaya başlayacağı tarihin 12 Kasım olduğunu belirten Milne İzmir'in güneyinde İtilaf devletlerince işgal edilmesi gerekliliğini belirttiği bir bölgeyi de yazısında belirtmiştir. Türklerin Anadolu'dan Yunanlıları tümüyle uzaklaştırmak amacıyla olması Yunanlıların ise bu hattın hedeflerini sınırladığını düşünmesi bu hattın uygulanamamasında etkili olmuştur. Bununla birlikte Yunanlılar, görüşmelerin devam ettiği süreçte herhangi bir taarruzda bulunmamalarına dair kendilerine İngiliz generallerince verilen emirleri de dinlemeyerek sürekli olarak Türk mevzilerine saldırılarda bulunmuştur.

14. Kolordu Komutanı Yusuf İzzet Paşa tarafından Harbiye Nezaretine gönderilen 4 Kasım 1919 tarihli telgrafta³²⁹ “ Soma mıntıkasında 31-10/1-11/35 gecesi Yunanlıların bir miktar piyadesi cephe ilerisinde Alibeyli köyüne gelerek tahribata başlamış ve bir miktar silah ateş edilmiş ise de neticesi henüz anlaşılamamıştır.

³²⁷ A.g.e., s. 121

³²⁸ Özalp, a.g.e., s. 64-65

³²⁹ ATASE İSH 2, 3318-35-66

1/11/35'te saat 1.30 raddelerinde Ada ve (silik) Süvarisi Cuma köyünün şark tepelerine gelip bir kısmını Cumalı ve kısm-ı diğeri Cuma cephesine doğru ilerleyerek altı yüz metreye kadar sokulmuş ve şiddetli mukâbele karşısında geriye çekilmiştir." ifadelerine ilave olarak aynı dönemde Soma Kaymakamı ve Yusuf İzzet Paşa tarafından gerek Harbiye Nezaretine gerekse de General Milne' ye gönderilen telgraflar Yunanlıların hattı tanımadıklarını ve sözde ateşkesi açıkça ihlal ettiklerini göstermektedir.³³⁰

Yunanlıların söz konusu ihlalleri bölgede hali hazırda bulunan İtilaf Devletleri temsilcileri nazarında da protesto edilmiştir. Yusuf İzzet Paşa tarafından 5 Kasım'da Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Dairesi'ne gönderilen telgrafta bu durum açıkça görülmektedir.³³¹

"Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye Dairesine

5/11/35

Bandırma'dan Harbiye Nezâret-i Celîlesine Mevrûd Şifredir

Gayet müsta'cildir

Fırka altmış bir komutanlığından mevrûd Fî 3/11/35 tarihli rapor sûreti ber vech-i zîr arz olunur.

Yunanlıların birkaç günden beri gittikçe tezâyüd bir kuvvetle ve tarafımızdan bir muhâkemeye sebebiyet verilmemiş olduğu halde ta'arruzât ve tecâvüzâtta bulunuşları cidden şâyân-ı dikkattir. Fırkaca Soma cephesinde bulunan İngiliz mümessilliği nezdinde protesto edilmiş olmakla beraber Dersa'âdetçe müsta'cilen ve müessir bir surette teşebbüsât-ı siyâsiyede bulunarak tecâvüzât-ı Yunâniyeye nihâyet

³³⁰ ATASE İSH2, 3318- 35-66 AB

' General Milne'e

Yunânîlerin 1-11-35 Cemâziye'l-Evvel Soma cephesinin sol cenahına ta'arruz ettikleri ve üç saat devam eden muharebeden sonra düşman taarruza tevkîf edilmiş ve cepheden iki kilometre mesafeye çekilmiş oldukları 14'ncü ordu kumandanlığından bildirilmiştir, efendim.

Hâriciye Nezâretine

14'üncü Kolordudan mevrûd şifre sureti leffen takdim kılınmıştır. Hulâsası General Mif'e de ma'lûmât verilmiştir."

³³¹ ATASE İSH 2, 3318-35-66 AE

verilmesi esbâbının istikmâlini ve keyfiyetin emr ve inbâsını arz ve istirhâm ederim...’’

Soma Cephesinde yaşanan gelişmelere dair Balıkesir’den İzmir’e oradan da Müdafaa-i Hukuk ve Osmaniye Cemiyeti’ne ulaştırılan 2 Kasım 1919 tarihli telgrafta düşmanın aynı gün Soma’ya bir alaydan fazla piyade, bir alay süvari iki batarya top ile birçok makineli tüfekten oluşan bir kuvvetle taarruzlarına devam ettiği Soma cephesinin sağ kanadında bulunan Hacı Muharrem ve sol tarafında bulunan Tuzcu Ağa’nın gösterdiği direniş ile düşmana kayıp verdirildiği fakat muharebenin şiddetle devam etmekte olduğu da bildirilmiştir.³³² Söz konusu telgraf Soma ve civarında bulunan Türk güçlerinin Mustafa Kemal’in önderliğini yaptığı Müdafaa-i Hukuk ve Osmaniye Cemiyeti ile de ilişkiler kurmaya başlaması açısından oldukça önemlidir.

Yunanlıların söz konusu hattı tanımamaları, İngiliz Heyeti ile Soma’da yapılan görüşmede de önemli bir gündem olan muhacirlere ilişkin İngiliz generali tarafından verilen güvencenin ardından yollara düşen Bergamalılara Yunanlıların zulmettiği ve bu hareketlilik esnasında da Türk mevzilerine saldırıya devam etmeleri Reddi İlhak Heyet-i Reisi Tevfik Bey ile birlikte Soma eşrafından bazı isimlerce gönderilen telgraf ile 3 Kasım 1919 günü protesto edilmiştir.³³³

Soma: 3/11/35

Yunanlılar İngiliz generallerinden Hamber Cenablarınca taht-ı karâra alınıp tarafeyne tebliğ ve müşârünileyhin verdiği te’minât üzerine binlerce Bergama muhacirinin ilticâ ettiği bi-taraf muntıkada sekene-i asliye ile birlikte husûsât-ı zâtiyeleriyle meşgul olan ahâli-i İslâmiyeye 31 Teşrîn-i Evvelde ânî bir surette tecavüzle katliam icrâsına mübâşeret ve karâyı ihrâk ve hiçbir sebep ve bahaneye istinâd etmeyerek mahzâ tevsi’-i işgal kısmında kuvâ-yı milliyenin müdâfa’ a hattına top, bomba ve mitralyözlerle ta’aarruz etmişlerdir. Bergama’dan hicret eden ahali ile Soma kazası halkı Yunânîlerin düstur ittihaz ettikleri zulm ve şenâ’ate heyecanla vâkıf ve bunda tecrübe hâsil etmiş olmakla gayrı kâbil-i tasvîr ve tavsîf bir heyecan içindedir. Herkes silaha sarılıp emr-i müdâfa’aya koşuyor, muharebe bütün

³³² ATASE İSH 2, 3318-35-66 AA

³³³ ATASE İSH 2, 3318-35 66 AA

şiddetiyle devam ediyor. Çoluk çocukların pâ-yı zulm ve hakâret altında çiğnenmesine, ırzların daha fazla dûçâr-ı hezele olmasına müsaade edilmemesini rica ve hiçbir sebebe müstenid olmayan ta'arruz vâkî-i ehemmiyele protesto eder, aksi takdirde hâl-i şiddette bulunan galeyân-ı umûmiyenin tevfiğinin mümkün olamayacağını arz ederiz.

Ulemâdan Mustafa Redd-i İlhak Hey'eti Reisi Tevfik

Ulemâdan Ali

Belediye Reisi Namına Azadan Mehmet Tevfik

Eşraftan Mehmet

Eşraftan Osman Nuri

Soma Ahâli-i İslâmiyesi Namına Müftü İsmail Hakkı

Yunanlıların Milne Hattı'na yönelik ihlallerine ilişkin olarak 11 Kasım günü dönemin Dahiliye Nazırı Mehmed Yusuf Harbiye Nezareti'ne gönderdiği yazıda Yunanlıların hattı ihlal ettiğini bildirmiştir:³³⁴

'' Harbiye Nezâret-i Celîlesine

Devletli Efendim Hazretleri

6 Teşrîn-i Sâni Sene 35 tarihli e 1092 numaralı tezkereye zeyldir. Yunanlıların evvelce İngiliz Generali tarafından tayin edilen bî-taraf muntıkayı tamamen işgal edip Soma'nın Çenge s. yarım ve Soma'ya iki buçuk saat mesafede vâki Bergama'nın Cumalı s. gelerek askerî bir hat te'sis ettikleri ve üç günden beri devam eden muharebât ve müsademât bugün kesb-i sükûnet etmiş ise de o civarda külliyetli süvari kuvvetleri dolaştırmakta oldukları ve Çenge ve Çerkes köy ahalisi kâmilan hicret ettikleri gibi merkez-i kazaya da sirâyet eden muhâceret için tedâbir-i mâni'a ittihâz edilmiş olduğu Soma kaymakamlığından bugün alınan 5 Teşrîn-i Sâni Sene 35 tarihli telgrafnâmede bildirilmiş ve keyfiyet makâm-ı sâmi-i sadâretpenâhîye ve hâriciye nezâret-i celîlesine de arz ve iş'âr kılınmış olmakla ol babda emr ve fermân hazreti min lehü'l-emrindir. Fî 15 Safer Sene 338 ve Fî 9 Teşrîn-i Sâni Sene 335 Dâhiliye Nâzırı

Mehmet Yusuf''

³³⁴ ATASE İSH 2, 3318-35 66 AL

3.2.Cephe İhtiyaçlarının Karşlanması

1919 Eylül ayının ilk günlerinde Soma ile Kınık arasında bulunan bölgede, Soma, Kırkağaç, Bergama ve Savaştepe halkından oluşturulmuş 600 mevcutlu milli müfreze ve 14. Kolordu 61. Tümen 188. Alayı Yüzbaşı Halit komutasındaki 100 kişilik kuvvet olmak üzere toplamda 700 asker bulunmaktadır.³³⁵

Soma Cephesi'nin ilk halinin oluşmaya başladığı günlerde cephe görev yapan askerlerimizin ve cephe ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla oluşturulan iaşe heyetinde iaşe reisi olarak Kıdemli Yüzbaşı Ali Rıza Efendi, heyet üyesi olarak da Mülazım-ı Evvel Fahri Efendi ve Mülazım-ı Sani Hüsnü Efendi görevlendirilmiştir.³³⁶

Cephenin Balıkesir Kongreleri kapsamında oluşturulan Heyet-i Merkeziye'ye bağlanması ile birlikte cephe ihtiyaçlarının giderilmesi meselesi ile merkez heyeti ilgilenmiştir. Bu kapsamda Soma ve civarında bulunan cephelerin ihtiyaçlarının ağırlıklı olarak konuşulmuş ve I. Balıkesir Kongresi günlerinde 23 Temmuz 1919 tarihinde, Fetvahanede yapılan toplantıda cephelerdeki organizasyonun yürütülmesi ve ihtiyaçların karşılanması amacıyla Teşkilat, Maliye ve Levazım Heyetleri oluşturulmuştur. Yine aynı toplantının son bölümünde Soma'ya ve civar köylerine onar bin lira gönderilmesi kararlaştırılmıştır.³³⁷

II. Balıkesir Kongresi'nde alınan 13 numaralı karar ile cephelerde askerlerin iaşe, giyecek ve yaralıların tedavisi, teçhizatlarının ikmal maksatlarıyla cephe gerilerinde birer menzil müfettişlikleri kurulması kararlaştırılmıştır. Ayvalık, Soma ve Akhisar cephelerinde kurulacak olan bu menzil müfettişlikleri Ayvalık 1, Soma 2, Akhisar 3 numaralı menzil müfettişliği namını almışlardır. Yine aynı kongrede genel masrafların arttığı gerekçesinden yola çıkılarak her kasabanın geliri doğrultusunda ihtiyaçların karşılanmasına dahil edilmesi ve bu kapsamda da Soma'nın genel masrafların yüzde beşini sağlaması kararlaştırılmıştır.³³⁸

³³⁵ Türk İstiklal Harbi II. Cilt Batı Cephesi 2. Kısım s. 34

³³⁶ ATASE İSH 7, 5142- 343-88

³³⁷ İlgürel age., s. 99

³³⁸ A.g.e., s. 104

III. Balıkesir Kongresi'nde ihtiyaçların artması gerekçesiyle menzil müfettişliği seçimleri yapılmış ve Soma Menzil Müfettişliği'ne Müftüzade Abdulgafur Efendi seçilmiştir.³³⁹

Cephelerde her blkte 40 kişinin bulundurulması, her 3 bölükten bir tabur,  taburdan da bir alay meydana getirilmesi uygun görülmüştür. Alay komutanlarının 2/3 çoğunlukla seçilmesi ve Kuvay-ı Milliye mensuplarının cephe görevlerinin sırasıyla 1 ay olması da kararlaştırılmıştır. 1882 ve 1891 arası doğumluların da kayıt altına alınarak her an için hazır bulundurulması kararlaştırılmıştır. Cephe gerisinde yedek kuvvet olan bu asker adaylarının yanı sıra her köyde oluşturulmuş bir manga asker bulundurulması istenmiştir. Her kazada ve nahiyede oluşturulmuş Reddi İlhak Heyetlerinden her kaza için 20, her nahiyeye için de 10 nefer istenmiştir. Her bir teşkilat kendi mahallinde para tahsilinden ve asayıŐten sorumlu tutulmuŐtur. Milli Teşkilat bünyesinde yer alan görevlilere ödenen maaŐların miktarı da Şu Şekildedir.³⁴⁰

Sehri Tahsisat	Kuruş
Alay Komutanı	4000
Alay Komutan Muavini	3000
Tabur Komutanı	3000
Tabur Komutan Muavini	2500
Bölük Komutanı	2500
Bölük Komutan Muavini	2000
Takım Komutanı	2000
Menzil Müfettişi	3000
Menzil Kâtibi	2000
Anbar Memuru	2000
Menzil Heyeti Azaları(her birine)	2500
Doktor	2500
Hastahane Kâtibi	2000
Reddi İlhak Heyetleri Kâtibi	2000
Cephe Efradı	600

³³⁹ A.g.e., s. 126

³⁴⁰ A.g.e., s. 127

Menzil Hastahane Efradı	900
Taburlar Sabit Efradı	900
Reddi İlhak Heyetleri Piyadesi	1500
Reddi İlhak Heyetleri Piyade Reisi	1800
Reddi İlhak Heyetleri Süvarileri	3000
Reddi İlhak Heyetleri Süvari Reisi	3500
<u>Mıntika Tahsisatı</u>	<u>Kuruş</u>
Mıntika Komutanı	2500
Mıntika Çavuşu	1500
Mıntika Kâtibi	1500
Tabur Komutanı	2000
Tabur Çavuşu	1500
Birinci Bölük Komutanı	1500
Takım Komutanı /adet/ 3	1000

Milli kuvvetlerin kıyafet ihtiyaçlarının karşılanması hususunda özellikle bölgedeki kadınlar önemli görevler üstlenmiştir. Balıkesir’de Hacı Kamile Hanım öncülüğünde oluşturulan komisyon tarafından hazırlanan çamaşır, gömlek, havlu, çorap gibi eşyalar Soma Cephesine ulaştırılmıştır.³⁴¹

22 şubat 1920 tarihli İzmir’e Doğru Gazetesi’nde Soma Bergama Cephesi Milli Alay Komutanı Emin Bey ve Soma Cephe ve Mıntika Komutanı Kemal Beylerin Balıkesirli Hanımefendilere yazıkları teşekkür maiyetindeki mektuplara yer verilmiştir. Emin Bey yazmış olduğu mektupta: ³⁴² ‘‘Soma-Bergama Cephesi’nde Anayurdumuza kahpecesine sokulan ebedi ve din ve namusumuzun düşmanı bulunan Yunan alçaklarını sürüp tepelemek için cansiperane çalışmakta olan arslan yürekli zabitan ve efrada don gömlek ve saire hedaya-yı şitaiye göndermiş olan Balıkesir hanımlarının ibraz ettikleri asar-ı hamiyet ve insaniyet mücahidin-i muhtereme fevkalade makbule geçerek hasıl olan meserret memnuniyetleri galgalesi afakı tutmuştur.Temiz kalpli , mümtaz ,hasletli iffet ve namusun mücessem numuneleri

³⁴¹ Özdemir, Ali Ulvi, a.g.e., s.190

³⁴² Yayına Hazırlayan, Oktay Gökdemir, **İzmir’e Doğru Gazetesi**, İzmir Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Ağustos 2010 384 Sayfa İzmir, s. 170

bulduklarını ispat etmiş olan nisvan-ı mumaileyhaya karşı en samimi teşekkürat ve takdiratımın iblağına ceride-i Feridelerini tesvit ederim. Hemen Cenab-ı Hakk Balıkesir'in şimdiye kadar yetişmiş ve yetişecek olan muhterem hanımlarını hissiyat-ı insaniye ve vataniye ile mütehasşis ve sairlerine numune-i imtisal olacak ahlak-ı bergüzide ile mütehallik olmakta daim buyursun'', demiştir.

Kemal Bey de yazmış olduğu teşekkür mektubunda; genel olarak yaşanan acılardan ve yapılan kahramanlıklardan bahsetmek suretiyle gönderilen çamaşır, çorap, gömlek, havlu gibi eşyaları erlere dağıttığını söylemiş ardından da şu sözler ile cümlelerini tamamlamıştır:’’³⁴³...*Mukaddes emel ve hizmet yolunda göstermiş olduğu şu hamiyet ve şevkatten dolayı Balıkesir'in asil ve dindar hanımları sizler ile bu emr-i hayra delalet etmek lütfunda bulunan Hanımlar Cemiyetine minnettarlık hisleriyle meşbu olarak bütün arkadaşlarım namına teşekküratımı takdim vetevali-i muvaffakiyetini temenni ederim efendim.*’’

3.3.Soma Depremi

Zorluklar içerisinde geçen günler devam ederken Kasım ayında Soma'da bir başka acı hadise de yaşanmıştır. 18 Kasım 1919 Çarşamba gece yarısı Soma'da bir deprem meydana gelmiştir. ³⁴⁴ İzmir'e Doğru Gazetesi'nin haberine göre, gece yaşanan depremin ardından 25'den fazla artçı sarsıntı yaşanmıştır. Köylerde tespit edilen insan kaybı ise 200'e yakındı. Akçasulu, Naldöken, Vakıflı, Menteşe, Türkali, Söğüşler, Karacahisar, Güçbeyli, Alibeyli ve daha birçok köy mahvolmuş, diğer köylerden ise henüz bir bilgi alınamamıştır. Genel olarak hayvanlar ise enkaz altında kalıp ölmüş, pek azı kurtarılabilmıştır. Açıkta kalan halkın perişan bir halde yardım beklediğini bildiren gazete, Hükümet'in Soma'da meydana gelen deprem sebebiyle beş bin lira yolladığını ve bu yardımın dağıtılması için göçmen müdüriyeti memurluğundan Ali Fehmi Bey'in görevlendirildiğini bildirerek haberini sonlandırmıştır.³⁴⁵

Dönemin Dahiliye Nazırı olan Damat Şerif Paşa, depremden altı gün sonra 24 Kasım 1919 tarihinde Harbiye Nazırı Cemal Paşa'ya hem durum hakkında bilgi

³⁴³ Gökdemir, age., s. 170

³⁴⁴ Türkiye'de Deprem Gerçeği ve TMMOB Makina Mühendisleri Odasının Önerileri Oda Raporu, 1900 Sonrası Türkiye'deki Depremler http://www1.mmo.org.tr/resimler/dosya_ekler/8273773702779a0_ek.pdf (Erişim: 16.04.2018)

³⁴⁵ A.g.e., s. 36-37

vermek hem de çadır ve benzeri ihtiyaçların askeriye tarafından tedarik edilmesi maksadı ile şu yazıyı yollamıştır:³⁴⁶

‘Teşrin-i Saninin on sekizinci Salı gecesini saat on ikide şiddetli surette vuku bulan depremden devam eden hareket-i arzdan Soma'nın altmış haneli Hatun, yüz elli haneli Akçadolu, yüz haneli Sevişler ve otuz haneli Aruslar ve kırk haneli Naldöken karyeleri kamilen ve kara-yı saire dahi kısmen yıkıldığı gibi nüfusça miskin telef ve hayli mecruh olduğu ve mecruhların müdevat-ı sıhhiye tarafından icea edilmiş ise de ahali-i kara kırlara çıkmaya mecbur kalmış ve hava iyiden iyiye soğuyarak kar dahi düşmeye başlamış olduğu işaret-i vakiadan anlaşılmasına ve ahali-i merkumenin şadait tesiratından vikayeleri taht-ı tertipte bulunmasına binaen ahbablarına kifayet edecek derecede çadırın cihet-i askeriyece acilen tedarikiyle mahalline sürat-i irsali netice-i nihayenin malumat-ı itası babında.’”

Bir başka telgrafta da depremden zarar gören yaralılara sıhhiye memurlarınca yardım edildiği, ahalinin kırlara çıkmaya mecbur olduğu, havaların soğuması ile birlikte burada yaşayanların ve bunlara ait hayvanların ve samanların da muhafaza edilmesi maksadı ile barakalar yapılması talep edilmiştir.³⁴⁷

4 Kanun-ı Evvel 1919 tarihinde de Dahiliye Nezareti tarafından Aşair ve Muhacir Umumiyesi İskan Şubeşi'ne de şu tezkere gönderilmiştir:³⁴⁸

‘Soma'da hareket-i arzdan münhezim olan mebani-i resmiye hususiyenin tamiri icap eden sanatkarının izamı varit ve irsali hususata dair Soma Kaymakamlığı'ndan keşide olup müdiriyet-i acizine tevzi buyrulan ve leffen takdim-i huzur-ı Samileri kılınan 29 Teşrin-i Sani sene 325 tarihli telgrafnamede istenilen sanatkarının sürat-ı izamı lüzumu için muhavere tebliğ olunmasına ve mebani-i maruzanın tayin ve tertibine mukteza-i murakebenin tedarikine ve emr-i inşaatta istihdam olunacak amelenin yevmiyelerine karşılık olmak üzere muhacirin tahsisatı beş bin lira irsal kılınmış ise de münhezim olan hükümet binasının tamiri keyfiyeti müdiriyet-i acizine ait olmamakla beraber bu babda talep olunan mebalığın muhacirin tahkikatına irsaline de imkan bulunmadığından husus-ı mezkurun mebani-i miriye müdiriyet-i

³⁴⁶ B.O.A, dh, um .1338.3.14-20, 19-23

³⁴⁷ EK B.O.A, DH.LUM 19-23/3-52 Yaralılara yardım edildiğini gösteren belge

³⁴⁸ B.O.A, DH. MB.HPS, 1338.Ra.20-33

umumisince tetkik ve ifasına müsaade buyrulması maruzdur. O babda emir ve ferman hazret-i minlehülemrindir.”

Deprem neticesinde Soma’da barınacak yer bulmanın çok güç olduğu ve zaten harap olan hükûmet konağının deprem neticesinde kullanılamayacak hale geldiği, Hapishaneler Dairesi Müdüriyeti tarafından Maliye Nezareti’ne yazılan yazı ile hükmet konağını taşımak için uygun yer bulunmadığı ve binanın onarımı için dört bin beş yüz liralık bir yardım gönderilmesi istenmiştir.³⁴⁹

3.4.İzmir Kuzey Cephesi’nin Oluşturulması

Mustafa Kemal önderliğindeki Heyet-i Temsiliye, Harbiye Nezareti’ne Milli Kuvvetler de dahil olmak üzere Batı Anadolu’da mevcut kuvvetlerin üç cepheye ayrılmak suretiyle sevk ve idare edilmesini önermişti. Mart 1920 başlarında fiili olarak mücadeleye dahil olmamış gibi görünen ordu birlikleri Heyet-i Temsiliyenin uygun görmesiyle sürece dahil oldular ve bunun sonucunda da Batı Anadolu üç cepheye bölündü. 19 Mart 1920 tarihinde Albay Refet Bey tebliğiyle gerçekleşen bu yapılanmaya göre; İzmir Kuzey Cephesi 61. Tümen Komutanı Albay Kazım Bey’in emrinde Ayvalık, İvrindi, Soma, Akhisar, kesimlerini, İzmir Doğu Cephesi de 23. Tümen Komutanı Albay Ömer Bey’in emrinde Marmara Gölü ile Gediz Çayı, Salihli ve Bozdağ bölgeleri, İzmir Güney cephesi de 57. Tümen Komutanı Albay Şefik Bey emrinde Ödemiş, Aydın ve Menderes Havzası bölgeleri şeklinde taksim edilmiştir.³⁵⁰ Cepheelerde görevlendirilen komutanlar 1920 martından itibaren gayri resmi olarak komuta yetkilerini kullanmaya başlamışlardı.

1919 yılı Kasım ayında 188. Alay’ın bağlı bulunduğu ve merkezi Balıkesir’de bulunan 61. Tümen’in 127 subay, 28 sivil memur, 1794’ü astsubay ve er olmak üzere toplamda 1949 personeli, 1620 Piyade tüfeği, 12 Mitralyöz ve 12 top ile 472 hayvan ve 68 arabası mevcuttur.³⁵¹

³⁴⁹ B.O.A, DH. MB.HPS, 1338.Ra.20 -33 ”Soma’da ahiren vukua gelen hareket-i arzdan dolayı hükümet konağı harap olup ve liva nafta mühendisi tarafına icra kılınan keşif neticesinde derununda ikamet-i mahzurdan gayri salim görüldüğü ve bir kaza vukuuna meydan verilmemek üzere hemen tahliyesi lüzumu ba-rapor bildirildiği ve hükümet konağı ittihaz edilmek üzere bir mahal tedariki gayri mümkün olduğundan dolayı tahliye edilemediği beyanıyla tacdiden tamir edilmek üzere dört bin beş yüz liralık masarif name gönderilmesi kaza-yı mezkur kaymakamına bildirilmiş olmakla iktizasının ifa ibnası babında”

³⁵⁰ **Türk İstiklal Harbi II.Cilt Batı Cephesi 2. Kısım 242-243**

³⁵¹ A.g.e., s. 463

61.Tümen Komutanı Albay Kazım Bey'in emrinde bulunan ve Ayvalık, İvrindi, Soma ve Akhisar bölgelerinden oluşan İzmir Kuzey Cephesi'nde Ayvalık bölgesinde Milli Alay Komutanı Pelitköylü Mehmet Bey ile birlikte Burhaniye, Edremit, Havran Müdafaa-i Hukuk Heyetleri, İvrindi bölgesinde Halit Bayrak komutasında bir nizamiye taburuyla birlikte milli kuvvetler, Akhisar'da Süvari Alay Komutanı Binbaşı Hacı Remzi Bey ve milli kuvvetler bulunmaktaydı.³⁵²

Soma 'da ise Kasım 1919'a gelindiğinde 188. Alay'ın 3.Taburu ve 188. Alay Karargahı da Soma'da konumlandırılmış³⁵³ ve birliklerin başında Yüzbaşı Kemal Bey bulunuyordu.³⁵⁴ Aralık ayında ise 188. Alay'ın 3. Taburu ile birlikte Bölcek ve güneyinde bulunan 2000 kadar kuvvete sahip Bergama bölüğü bölgede görev yapmaktadır.³⁵⁵ İlgili döneme ilişkin olarak Türk kuvvetlerince hazırlanan haritada Türk ve Yunan kuvvetleri şu şekilde aktarılmıştır: ³⁵⁶ Ayvalık, Akhisar ve Soma'da birer tabur nizamiye ve çok sayıda makineli tüfek mevcuttur. Birliklerde ise şu komutanlar görevlidir : 14. Kolordu Komutanı Yusuf İzzet Paşa, 61'inci fırka Komutanı Miralay Kazım Bey, Ayvalık mıntika Komutanı Kaymakam Ali Bey, Ayvalık Miralay Komutanı Burhaniye eşrâfindan Mehmet Bey, Soma mıntika Komutanı Topçu Takımından Recep Bey, Soma miralay Komutanı Kırkağaç eşrâfindan Hacı Salihzâde Emin Bey, Soma cephe Komutanı Yüzbaşı Kemal Bey, Akhisar Mıntika Komutanı süvâri kaymakamı Sabri Bey, Akhisar Miralay Komutanı Celal Bey, Akhisar cephe Komutanı Yüzbaşı Ethem Bey, Miralay 1. Tabur Komutanı Dereköylü Yenişehir eşrâfindan Mehmet Bey, Miralay 2. Tabur Komutanı muâvini Yüzbaşı Muharrem Bey, Miralay 2. Tabur Komutanı muavini Mülazım-1 Evvel İsmail Bey, Miralay 3. Tabur Komutanı Selahaddin Bey, Miralay 3. Tabur komutan muavini Mülazım-1 Evvel İhsan Bey.

Yunan kuvvetleri ise: Bergama'da 11'inci Yunan fırkası, Manisa'da 12'nci Yunan fırkası şeklinde konumlanmıştır. ³⁵⁷ Ayvalık cephesinde 1 piyade alayı 2 batarya cebel 1 süvari birçok makineli tüfek bölükleriyle yüzlerce er ve otomatik tüfekler, Soma Cephesinde 1 piyade alayı 3 batarya sahra birçok makineli tüfek bölükleriyle

³⁵² A.g.e., s. 242,243

³⁵³ A.g.e., s. 145

³⁵⁴ A.g.e., s. 243

³⁵⁵ A.g.e., s. 164

³⁵⁶ **EK-Harita-** ATASE 8626-595-7 Türk ve Yunan kuvvetlerinin isimleri

³⁵⁷ ATASE 8626-595-7

yüzlerce otomatik tüfek, Bergama’da ihtiyat kuvveti iki piyade alayı 4 batarya sahra, Akhisar Cephesinde: İki piyade alayı 2 batarya sahra iki süvari alayı, Salihli Cephesinde: 1 piyade alayı 3 batarya sahra 1 süvari alayı, Manisa’da ihtiyat kuvveti 1 piyade alayı 2 batarya sahra 3 süvari alayı mevcuttu.

3.5.Soma Cephesi’nde Düşmanı Oyalama ve Yıpratma

General Hanry ve beraberindeki heyetin General Milne tarafından gönderilmek suretiyle Batı Anadolu’da yürüttüğü girişimler ve bizzat Soma’da verdikleri beyanatın ardından General Milne’nin 21 Ağustos tarihli notasına dayanarak, bu tarihten itibaren 1 Kasım 1919’a kadar bölgede bir sükunet söz konusu olmuştur. Bu sükunet ortamı içerisinde Yunan ordusu gerekli hazırlıkları yapıp birliklerini takviye etmesinin ardından Soma Cephesinde taarruza geçmiştir. Düşman tahminen 1 alaydan fazla piyade, bir alay süvari ve topçu birlikleriyle taarruza geçmişse de Soma Cephesi’nin sağ ve sol kanatlarındaki Türk askeri gücünün ateşi neticesinde 2 km geriye çekilmek durumunda kalmışlardır.³⁵⁸

1 Kasım günü yaşanan çatışmanın ardından Yunan güçleri 10 Kasım’a kadar hafif mitralyöz ve piyade ateşleriyle saldırmış ve 10 Kasım günü de eskisinden daha şiddetli taarruz etmiştir. Önce topçu ateşleri ile Türk mevzilerini dövmeye başlamıştır. Bu topçu ateşleri dört saat kadar devam etmiş, Türk topçularının karşı saldırısı ile de Yunan topçuları düşürülmüş ve siperleri ateş altına alınmıştır. Siperlerdeki Yunan erlerinin firara başlaması ile bu noktalara sevk edilen Türk hücum kolları Yunanlılara zayıat vermiştir. Öğleden sonra da düşman eski mevzilerine çekilmek durumunda kalmıştır.³⁵⁹ Yunan güçlerinin eski mevzilerine çekildiği bu çatışmalar neticesinde dört yüzden fazla zayıatı olduğuna ilişkin İzmir Müdafa-i Hukuk Cemiyeti’ne şu telgraf gönderilmiştir:³⁶⁰

‘‘Seyyar muhâbirimizden:

Bugün cebheyi dolastım. Siperlerdeki millî kuvvetlerimizin kuvve-i ma‘neviyelerini âtesîn, arzularını çok sâyân-ı takdîr buldum. Düşman tamamıyla eski mevki‘lerine tardolunmusdur. Son Soma harbindeki zâyi‘âtı dört yüzü mütecâvizdir.’’

³⁵⁸ Gökdemir, age., s. 14

³⁵⁹ A.g.e., s. 14

³⁶⁰ Demirbaş v.d a.g.e., s. 82

Söz konusu çatışmaların ardından cephe de hafif çatışmalar yaşanmış, bu taarruzlar esnasında da Balıkesir, Soma ve Ayvalık üzerinde Yunan savaş uçakları görülmüştür.³⁶¹

14-15 Kasım günleri cephede sakinlik yaşanmış, 16 Kasım günü şiddetli çatışmalar olmuş fakat vaziyette herhangi bir değişiklik yaşanmamıştır.³⁶²

21-22 Kasım günleri cephede yine sessizlik vardır. 23 Kasım günü ise Türk güçlerinin sağ kanadının yaptığı baskın harekâtı başarı ile sonuçlanmış ve Yunan güçleri Alibeyli köyünün gerisinde kalan sırtlara çekilmiştir. Ardından toparlanan Yunan güçleri karşı taarruza geçmiş ve bu taarruzda da büyük bir komutanları hayatını kaybederek tören ile defnedilmiştir.

25 Kasım günü de karşılıklı piyade ve mitralyöz ateşleri duyulmuş ardından da düşman bütün mitralyözleri ile genel taarruz gerçekleştirmiş süvari kolları ile de Türk sağ kanadını çevirmek istemiş ve kayıplar verdirilmek suretiyle geriye püskürtülmüştür.³⁶³

Kasım ayı içerisinde Yunanlıların İzmir'deki işgallerinin bir süre daha devam etmesi doğrultusunda Müttefiklerin almış olduğu kararı protesto etmek amacıyla mitingler düzenlenmiştir. Soma'da yapılan mitinge ilişkin olarak Soma'dan İzmir'e Doğru gazetesine Soma Belediye Reisi Osman, eşraftan Bakırlı Hafız Hüseyin, eşraftan Topçuzade Mustafa, eşraftan Hatip Refet, eşraftan Tarhalalı Osman, eşraftan Ayanzade Hacı Reşid, eşraftan Hocazade Mehmet Tevfik tarafından şu telgraf yollanmıştır:³⁶⁴

“Bugün General Milen cevaplarının mevaki-i hakimenin Fransız ve İngiliz askerleri tarafından işgal edileceğine ve Kuvay-ı Milliye'nin üç km geri çekilmesi lazım geleceğine dair Düvel-i Mütefile mümessilleri namına Harbiye Nezareti'ne verdikleri notadan haberdar olan halkta fevkalade bir heyecan husula gelmiş ve sekiz bini mütejaviz ahali-i kaza Belediye Meydanı'nda içtima ederek atideki mukarreratı ittihaz ve bizi heyet-i Aliyelerini iblağa memur etmişlerdir.

³⁶¹ A.g.e., s. 14, Demirbaş v.d, a.g.e., s. 81

³⁶²Gökdemir, a.g.e., s. 19

³⁶³ A.g.e., s. 35

³⁶⁴A.g.e., s. 33

1-Yunanlılar altı buçuk aydan beri işgallerinde buldukları havalide Türk unsurlarına karşı her zaman katliam ve hetk-i urz fazayihini irtıkap etmişler ve Düvel-i Mütelife'nin tebligatını hiçbir zaman nazar-ı ehemmiyet ve itibara almamışlardır.

2-Tahkik heyetlerinin reyülayn şahidi oldukları Yunan fecayi ve mezalimini anlayan Paris Mecli-i Alisi'nden hakkımızın tasdikiyle bu gaddar düşmanın yurtlarımızdan tardına intizar ve bunu sabırsızlıkla beklerken General Milen'in notası bizi fevkalade mütehayyir ve müteessir eylemiş ve inkisar-ı hayalimizi bais olmuştur.

3-Kurun-u ula mezalimini gölgede bırakan Yunan vahşetlerine yurtlarından tahlis-i hayat ve namusu bahtiyarlığına nail olarak buralara iltica eden dindaş vatandaşlarımızın sefalet ve perişanisine şimdiye kadar mağduriyetlerimizin nazar-ı itibara alınacağı ümidiyle tahamül etmiş isek de badema buna tahammül göstermek mümkün olmadığı gibi Yunan Pay-i vahşeti altında çiğnenmekte olan kardeşlerimizin namus ve hayatlarının daha fazla düçar-ı tebah olmasına da nazar-ı müsamaha ile bakmak kudretini haiz değiliz.Binaenaleyh General cenapları tarafından nezaret-i celilesine verilen notanın şiddetle protesto edilmesine vesatet buyurmanızı ve kışın şiddetiyle mahvolmakta olan zavallı mültecilerin bir an evvel yurtlarına kavuşması için Yunanlıların işgal ettikleri yerleri tahliyeye na-şikibane intizar etmekte olduğumuzun hassaten iblağını rica ederiz. ''

Kasım'ın sonunda da 30 Kasım 1919 tarihinde Yunan kuvvetleri Cumalı Köy sırtlarından sabaha kadar mitralyöz ateşi yapmış sabaha karşı da bütün makineli tüfeklerinin iştirakiyle bir baskın yapmıştır.³⁶⁵

Aralık ayına gelindiğinde ise yine çatışmalar sıklıkla devam etmiştir. 2 Aralık günü Türk mevzilerine doğru hareket halinde olan bir Yunan kamyonuna Türk tarafından açılan ateş sonucu araçta bulunan Yunanlıların büyük kısmı hayatını kaybetmiştir.³⁶⁶

³⁶⁵ A.g.e., s. 36-37

³⁶⁶ A.g.e., s. 42

3-4 Aralık 1919'da Yunan güçleri bir tabur piyade ve bir bölük süvari, dört top ve birçok mitralyözden oluşan kuvvetleri ile Türk güçlerinin sağ tarafına saldırmış, şiddetli muharebelerin ardından da Yunan taarruzu durdurulmuştur.³⁶⁷

5-6 Aralık gecesi Türk güçleri bütün bölümleri ile Yunan mevzilerine genel bir baskın yapmışlardır. Cumalıköy, Arpaseki, Kalemköy sırtlarında bulunan Yunan siperleri Türkler tarafından zapt edilmiştir. Sabaha karşı da Türk güçlerine asıl mevzilerine geçmeleri emredilmiştir. Geri çekilen Yunan güçlerinin son ateş hattı Kınık sırtlarında bulunmakla beraber bu noktadan Türk askeri gücüne sabaha kadar top ve mitralyöz ateşi açılmıştır. Yunan güçlerine ait önemli noktalarda bulunan tel örgü ile çevrili mitralyöz mevzii Türk askerleri tarafından ele geçilmeye çalışılmış bu esnada bir Türk zabiti ile bir er yaralanmış ve iki er de şehit düşmüştür. Yunan güçlerinin kaybı olmakla birlikte gece olduğundan sayıya ilişkin bir tespit yapılamamıştır. Baskın süresince Yunan güçleri Cinge köyünü topa tutmuş, köy önceden boşaltılmış olduğu için insan kaybı yaşanmamıştır. Baskına katılmaya tüm erler istekli olduğu için aralarında kura çekilmiştir. Baskın esnasında siperlerde bulunan Yunanlılar ellerini havaya kaldırmak suretiyle teslim olmuşlardır. Buldukları bir boşluk anında silaha sarılıp saldırmak istemeleri neticesinde çıkan çatışmada hepsi hayatını kaybetmiştir. Kozluca dağı sırtlarında süngü süngüye yapılan çatışmanın ardından bu bölge tamamen Yunan güçlerinden kurtarılmış, Yunanlılar çok sayıda kayı vermişlerdir. Baskında Yunan güçlerinden 2 mitralyöz, yüzden fazla tüfek ve birçok savaş malzemesi ele geçirilmiştir. Bir savaş topu da nakliyesi mümkün olmadığından imha edilmiştir. Türklerin kaybı ise toplamda 15 yaralı ve şehitten ibaret olmuştur.³⁶⁸

7 Aralık günü Soma Kaymakamı Mehmet Necati Dahiliye Nezaretine şu telgrafi yollamıştır:³⁶⁹

‘Dünkü posta şimendiferiyle İzmir’den gelen ve Yunan Fevkalade Komiseri İstiyadi’ye mensub kendisi buraca malum bir zatdan teraşşuh ettiği cihetle hakikate makruniyetini teminen beyan ve ifade eyleyen bir şahısdan alınan malumata nazaran bir-iki gün zarfında İzmir’e vürud eyleyecek olan elli bin Yunan askeri saha-i işgalini

³⁶⁷A.g.e., s. 40

³⁶⁸ A.g.e., s. 51

³⁶⁹ Kemal Gurulkan ve d., **Osmanlı Belgelerinde Milli Mücadele ve Mustafa Kemal Atatürk**, Ankara 2007,671 s., s. 231

Soma, Kırkağaç, Akhisar kazalarına kadar tevessü etdireceği anlaşılmış ve şayanın tesiri olarak kaza ahalisi kamilen muhacerete hazırlanmıştır. Kasabaya iki saat mesafede bulunan cebhedeki müsademenin birden bire şiddetli bir müsademeye inkılab etmesi haberin mevsukiyetini teyid ve Kuva-yı Milliye efradının Yunan taarruzuna karşı dilirane ve şeciane bir suretde müdafası yes-i umumiye bir ümid-bahş eylemekdedir. Binaenaleyh muhaceretin önü alınmak üzere tedabir lazıme ittihaz edilmekte olduğu ve alınacak malumatın peyderpey arz olunacağı maruzdur.’’

8-9 Aralık gecesi Yunan güçleri Türklerin sağ kanadında bulunan Çal Dağı mıntikasında gece baskını yapılacağını düşünerek Türk siperlerine top, mitralyöz, piyade ateşi açmış sabaha kadar da bomba atışları yapmıştır.³⁷⁰ 9 Aralık sabahı da Yunan güçleri Soma cephesinin merkez mıntikasına baskın yapmıştır. 10-11 Aralık gecesi Yunan güçleri bazı noktalara bomba, mitralyöz ve piyade ateşi açmıştır. Aynı gün öğleden önce de Yunan güçleri cephenin merkez kısmına akşama kadar devam eden top ateşi yapmıştır.³⁷¹

12 Aralık gecesi Yunanlılar Türk cephelerinden baskın yapılacağı kaygısı ile şiddetli bomba ve mitralyöz ateşi açmıştır. Bu ateşler 13 Aralık günü de devam etmiştir.³⁷²

17 Aralık günü de Yunan süvarileri ile Türk süvari postaları arasında şiddetli çatışmalar yaşanmış, Yunan süvarilerinin kayı verdiği bu çatışmalarda ganimet olarak silah ve cephaneye elde edilmiştir. 18 Aralık sabahı Yunan Topçuları Türk siperlerine uzun süre devam eden bir şekilde şiddetli ateş açmış ve Türk topçularının isabetli karşılıkları neticesinde Yunan topçu ateşi son bulmuştur. Yunan kuvvetleri akşama kadar mitralyöz ve makineli tüfek ateşini sürdürmüştür. 20 Aralık günü Yunan kuvvetleri Cinge köyünü topa tutmuş ise de herhangi bir kayıp olmamıştır.³⁷³

Aralık ayının sonuna kadar şiddetli çatışmalar devam etmiş Yunan güçlerinin topçu mitralyöz ve piyade ateşlerine Türk güçleri karşılık vermiştir. Aralık ayının 30. günü bir Yunan tayyaresi Türk siperleri ile Soma şehri üzerinde dolaşmıştır. Ocak ayının ikinci günü Çal Dağı’nda bir Türk keşif kolu arazinin de yardımıyla düşman

³⁷⁰ Gökdemir, a.g.e.,s. 55

³⁷¹ A.g.e., s. 55

³⁷² A.g.e., s. 59

³⁷³ A.g.e., s. 69

nöbet hattına kadar yaklaşmış ve nöbetçileri imha etmek suretiyle yara almadan bölgeden uzaklaşmışlardır. Bu olay üzerine Yunan kuvvetleri tüm topçu ve mitralyözleriyle bu bölgede bulunan Türk güçlerine uzayıp giden bir surette ateş açmıştır. Herhangi bir kayıp ise yaşanmamıştır.³⁷⁴

3 Ocak günü ise Yunan güçleri sabah karanlığından faydalanarak Türk kuvvetlerinin merkezinin karşısında bulunan siperlerini ileriye almak istemiş, Türk güçlerinin ateşi sonucunda başarılı olamamıştır. Aynı günün gecesinde de Yunan güçleri Türk Merkez siperlerine doğru bir kısım kuvvetiyle ilerlemek istemişse de kayıplar verdirilerek uzaklaştırılmıştır. 4 Ocak günü de Yunan topçuları Türk siperlerini akşama kadar ateş altına almıştır.³⁷⁵

11 Ocak 1920 günü Yunan güçleri Türk cephesinin genel siperlerine bütün top ve mitralyözlerinin katılımı ile sabahtan ikinci vaktine kadar sürekli ateş etmiştir. Türk güçlerinin sağ tarafına da piyadesi ile taarruz eden Yunan güçleri kayıplar verdirilerek uzaklaştırılmıştır. Bunun üzerine Yunan güçleri cephe yakınında bulunan köylere topçu ateşi ile saldırıda bulunmuştur. Bu saldırılar esnasında 15 hane harap olurken 2 kadın da yaralanmıştır.³⁷⁶

5 Şubat gününe ilişkin olarak Yusuf İzzet Paşa tarafından Harbiye Nezareti'ne gönderilen raporda da Soma mıntikasında düşman kuvvetlerinin savunma amaçlı yapılar ve tel örgü inşasına başladığı ve Yunanlıların cephedeki kuvvetlerini arttırmış olmasına rağmen miktarının henüz tespit edilemediği belirtilmiş ayrıca alınan istihbaratlara göre de Yunanlıların Selanik'ten İzmir'e bir Yunan taburunu sevk ettiği anlaşılmıştır.³⁷⁷

7 Şubat 1920'ye kadar Yunan güçlerinin top ve mitralyöz ateşi devam etmiştir. 7 Şubat 1920 günü Yunan süvarileri ile girilen çatışmada iki Yunan süvarisi hayatını kaybetmiştir. Yine aynı gün Dereköy'ün kuzeyindeki merkez ve Yurtanlı'nın kuzeyindeki Dumanlı mevkiilerinde bulunan Yunan karakollarına gece baskını

³⁷⁴ A.g.e., s. 71

³⁷⁵ A.g.e., s. 93

³⁷⁶ A.g.e., s. 120-121

³⁷⁷ ATASE İSH,4, 4255-119-8

yapılmıştır. Türk güçlerinin bir hafif yaralı verdiği bu baskında düşman postalarının tümü etkisiz hale getirilmiştir.³⁷⁸

11 Şubat 1920 gecesinde Yunan güçleri Sarıcalar Köyü karakoluna baskın teşebbüsünde bulunmuşlardır. Baskın Türk güçlerince püskürtülmüş ve Yunanlılar silah ve cephanelerinin bir kısmını bırakarak çekilmek zorunda kalmıştır. Yunanlılar Cinge ilerisinde bulunan mevzilerini sağlamlaştırmak ve Cumalıköy hanelerini zeminlik yapmak için tahrip etmek istemiş ise de karşı ateşle bu girişim engellenmiştir. Yunanlılar 13 Şubat günü de Cinge Köyünü bombardıman ederek sekiz haneyi tahrip etmiştir.³⁷⁹

Mart ayının 7. gününe gelindiğinde de Yunan güçleri Sarıtepe'ye şiddetli bir taarruz gerçekleştirmiştir. Çatışmalar bir gün boyunca devam etmiş ve karşılıklı top, mitralyöz ve piyade ateşleri neticesinde Yunan güçleri Sarıtepe'yi boşaltmak zorunda kalmıştır. Yunan güçlerinin Sarıtepe'ye yapmış olduğu bu taarruz esnasında bir Yunan binbaşısı hayatını kaybetmiş ve yapılan bir tören ile de cenazesi Kınık'a defnedilmiştir.³⁸⁰

24 Mart günü Yunan kuvvetleri Duğla, Kaplan ve Kiras Köylerini işgal etmiş ise de Çal Dağı'ndan yapılan taarruz neticesinde bu bölgeyi boşaltmak durumunda kalmıştır.³⁸¹

26 Mart gününe ilişkin Yusuf İzzet Paşa tarafından hazırlanan günlük vukuat raporu şu şekildedir:³⁸²

“1-Soma mıntıkasındaki iki yüz piyade ile iki yüz süvariden mürekkep bir düşman kuvveti Kınık şimâlinde Fevkdere ve Tuğla karyelerine gelerek civarda Türk askeri olup olmadığını sormuştur.

2- İki alay kadar bir düşman kuvvetinin Kınık nâhiyesine geldiği haber alınmıştır.

3- Soma mıntıkasında keşif kolu müsâdemeleri olmuştur...”

³⁷⁸ A.g.e., s. 144

³⁷⁹ A.g.e., s. 157

³⁸⁰ A.g.e., s. 204

³⁸¹ A.g.e., s. 235

³⁸² ATASE İSH 12, 149-776-22

27-28 Mart gecesi Yunan kuvvetleri Çal Dağı'na baskın teşebbüsünde bulunmuş ve Türk güçlerince bu baskın önlenmiştir. Sabah da süvari ve piyadeden oluşan Yunan güçleri Bölcek Köyü'ne saldırmış ve yine bu baskın da Türk güçlerince önlenmiştir.³⁸³ 28 -29 Mart gecesi, bir Yunan keşif kolu Çal Dağı 'nda Türk sağ kanadına bir keşif taarruzunda bulunmuş fakat başarılı olamamıştır. Bunun üzerine top ve mitralyöz ateşleri ile Türk siperlerini döven Yunan kuvvetleri 29-30 Mart gecesi ay ışığından yararlanarak Çal Dağı'na tüm kuvvetleri ile bir baskın yapmıştır. Baskının öncesinde Yunan güçlerinin bir tabur piyade ve iki bölük süvari ile Bölcek Köyü'nü kuşatarak buradaki Türk gençlerini topladığına ilişkin haberler alınması üzerine Türk güçleri buraya gelerek Yunan kuvvetlerini püskürtmüşlerdir.³⁸⁴

14 Nisan gecesi Yunan güçleri bomba, mitralyöz ve piyade ateşleri ile Türk siperlerini dövmüş ve bu esnada bir Türk hafif yaralanmıştır. Yortan civarına gelen bir bölük piyade ve iki makineli tüfekten oluşan Yunan güçleri Dereköy istikametine doğru ilerlemiştir.³⁸⁵

19 Nisan'da Bölcek'de yaşanan çatışmalarda Yunan kuvvetlerinin verdiği ölü ve yaralı sayısı 50 olarak belirlenmiştir. 27 Nisan günü Çal Dağı'nda bulunan Türk siperlerinin ilerisinde bulunan Yunan siperlerinden çıkan iki Yunan askeri Türkleri tahrik etmek gayesi ile ezan okumaya başlamış, bunun üzerine Türk siper nöbetçisi de ezan okuyan Yunan askerlerine ateş açmıştır. Yunan askeri bu ateş neticesinde hayatını kaybetmiştir.³⁸⁶

1 Mayıs günü Yunan kuvvetleri Soma cephesinde 200 piyade, dört makineli tüfekle Kırcalar'a gelerek Türk kuvvetleri hakkında köylülerden bilgi almak istemişler fakat hiçbir bilgi edinemedi ayrılmışlardır.³⁸⁷

5 Mayıs günü bir Yunan uçağı Türk siperlerini bombalamıştır. Bir Yunan Erkan-ı Harb subayı bir müfreze ile Yunan işgali altında bulunan Bölcek Köyü'ne gelerek Kuvay-ı Milliye aleyhine verilen fetvaları düzenlenen bir tören ile halka okumuş ve Kuvay-ı Milliye'ye karşı hareketin Şeyhülİslâm emri olduğunu

³⁸³ A.g.e., s. 241

³⁸⁴ A.g.e., s. 243

³⁸⁵ A.g.e., s. 266

³⁸⁶ A.g.e., s. 280

³⁸⁷ A.g.e., s. 284

söylemiştir. ³⁸⁸ Tam bu esnada bir Türk keşif kolu da köyü basarak Yunan Müfrezesini dağıtmıştır.³⁸⁹

15 Mayıs günü öğleden önce Yunan kuvvetleri bir tabur piyade, yüz süvariden oluşan kuvvetle Türk ve Yunan kuvvetlerinin arasında bulunan Bölcek Köyü'ne gelmiştir. Bu durumun duyulmasının ardından üç koldan çıkarılan Türk baskın kuvvetleri topçu desteği altında Yunan güçlerini geri çekilmek zorunda bırakmıştır. Daha önceden Yunan kuvvetlerinin içerlerine gönderilen salgın müfrezesinin de düşmanı arkadan sıkıştırması ile Yunan kuvvetinin kayıpları artmıştır. Yunan güçleri Bölcek Köyü'nden çekilirken bir evi yıkmıştır. Yunan güçlerinin köye getirdiği dört nakliye aracını ele geçiren Türk güçlerinden intikam almak isteyen Yunan kuvvetleri bütün Türk cephelerine kontrolsüz bir şekilde ateş etmiş ve 500 kadar top kullanmıştır. Yunan kuvvetlerinin kaybının elliye yakın olduğuna ilişkin haberler alınmıştır. Yunanlılar kayıplarını altı araba ile köyden taşımıştır. Türkler ise iki hafif yaralı ve kurşundan parçalanmış bir silahtan başka kayba uğramamıştır.³⁹⁰

4. ANZAVUR İSYANLARI

Milli mücadele kadrolarının başarıları arttıkça önlerine çıkarılan engeller de artmıştır. Fetvalar yayımlanarak milli mücadele zayıflatılmak istenmiş. Bir yandan da işgalcilerin baskısı, maddî destekleri, Padişah ve Saray'ın dinî ve geleneksel değerler üzerinden kışkırtmaları halkın bir kısmının milli direnişin karşısında mevzilenmesine sebep olmuştur. Yokluk, bıkkınlık ve yorgunlukla, ümidini yitiren kesimler Millî Mücadele'ye karşı harekete geçirilmiş, Ankara etkisiz hale getirilmeye çalışılmıştır.³⁹¹

Şüphesiz bu isyanlardan birisi olan Anzavur ayaklanması yaşanan sıkıntının ne derece zahmetli olduğu açısından önemli bir örnektir. 1864 senesinde büyük Çerkez sürgününde Kafkasya'dan Marmara'ya göç etmiş bir aileye mensup olan Ahmet Anzavur okuma yazması olmamasına rağmen kız kardeşinin II. Abdülhamid'in sarayında cariyeye olması ile birlikte askerlik mesleği ile tanışmış ve Balkan

³⁸⁸ Ergün Aybars, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I**, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Döner Sermaye İşletmesi Yayınları, 1998, s.384, **EK** Fetva

³⁸⁹Gökdemir, a.g.e., s. 291,

³⁹⁰ A.g.e., s. 302

³⁹¹ Dr. Kemal Çelik , **Millî Mücadele'de İç İsyamlar, Vatana İhanet Kanunu ve İstiklâl Mahkemeleri** Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi S 40, Kasım 2007, s. 569-613

savaşlarında alınan ağır yenilginin ardından Enver Paşa'nın tüm alaylı subayları emekli etmesine kadar çeşitli bölgelerde bu mesleği icra etmiştir.³⁹² Emeklilik dönemini Biga'da at yetiştiriciliği yaparak geçiren Anzavur 1918 yılı sonlarında Hüdavendigâr Kala-i Sultaniye ve Karesi Bölgesi Jandarma Komutanlığına tayin edilen Miralay ve Müfettiş Hilmi Bey'in yardımcılığına Binbaşı rütbesi ile getirilmiş, bölgede asayişin sağlanması için görev almıştır. Damat Ferit sadarete getirildiğinde de 23 Nisan 1919'da İzmit Sancağı Mutasarrıfı olarak görevlendirilmiştir.³⁹³

1919 yılı Ağustos ayında İzmit Mutasarrıflığı görevinden ayrılarak İstanbul'a gelmiş olan Anzavur Ekim ayında da İstanbul'dan Gönen'e gelmiş ve burada yapılmakta olan seçimleri engellemek ve Kuvâ-yi Milliye'ye karşı bir kuvvet oluşturmak maksadıyla 25 Ekim'de Manyas'a geçmiştir. Bu bölgede affa uğramış eşkıyalardan 100 kişilik bir kuvvet oluşturmaya da muvaffak olabilmıştır. Anzavur'un faaliyetlerinden haberdar olan Miralay Kazım Bey de 14. Kolordu Komutanı Yusuf İzzet Paşa'ya gönderdiği 25 Ekim 1919 tarihli telgrafında; Bandırma ve çevresinde bulunan bazı Çerkez beylerinin Anzavur'a nasihat etmesinin ve onu bu yoldan vazgeçirmesinin faydalı olacağını belirtmiştir. Fakat bu tarihlerde Anzavur'a yardımcı olmak maksadıyla bazı subayların İstanbul'dan bu bölgeye geldiklerine dair de haberler alınmıştır. Anzavur 28 Ekim'de Manyas'tan Pâdişah'a gönderdiği telgrafta Reddi İlhak Heyet-i Milliyesi gibi cemiyetlerle hilafet ve saltanatın bekası için kanının son damlasına kadar mücadele edeceğini belirtmiştir.³⁹⁴

14. Kolordu Komutanlığından gönderilen 1 Kasım 1919 tarihli telgrafta; Anzavur'a yardımcı olmak üzere İstanbul'dan Bandırma'ya gelen Yüzbaşı Kemal Efendi'nin saklanmakta olduğu Emin Bey Çiftliği'nde yakalandığı belirtilmiştir. Yine bu dönemde milli harekete muhalif olduğunu bildiğimiz Sait Molla'nın Rahip Frew'e yazdığı mektuplarda Kuvay-ı Milliye'ye karşı alınacak önlemler arasında Manyas havalisinde Ahmet Anzavur gibi şahıslar aracılığıyla Kuvay-ı Milliye karşıtı isyan çıkarmak, İtilaf Devletlerinin müdahalesini temin ederek hükûmeti düşürmeye dönük planları olduğuna dair cümleler yer almıştır.³⁹⁵

³⁹² İlgürel, a.g.e., s. 138

³⁹³ A.g.e., s. 138

³⁹⁴ A.g.e., s. 142

³⁹⁵ Özalp, a.g.e., s. 69

Başına geçtikleri birliklere Kuvay-ı Muhammediyye adını veren Anzavur, 2 Kasım 1919'da Susurluk'a gelerek hükûmet binasına girmiş ve ardından da halkı toplayarak yaptığı konuşmasında; artık askerliğe gerek kalmadığını, milli teşkilat için toplanan paraların hesabını soracağını, zabitanın da 24 saat içerisinde bölgeyi terk etmesini istemiştir. Burada bulunan görevli subayların gerekli hassasiyeti göstermemeleri neticesinde 40 civarında er Anzavur kuvvetlerine katılmıştır.³⁹⁶ Daha sonra buradan ayrılarak Manyas'a geçen Anzavur'u faaliyetlerinden vazgeçirmek maksadıyla Köprülülü Hamdi Bey 5 Kasım günü Manyas'a gelerek kendisiyle bir görüşme gerçekleştirmişti.³⁹⁷ Görüşmeden bir sonuç alınamamış ve nihayetinde Anzavur 12 Kasım günü tekrar Susurluk'a girmiştir. Ardından Balıkesir'e doğru ilerlemek isteyen Anzavur'a bağlı kuvvetler 16 Kasım'da Albay Kazım Paşa tarafından Demirkapı civarında bozguna uğratılmıştır. Bir süreliğine geri çekilen Anzavur kuvvetleri tekrar saldırıya geçmiş ve Dere-i Kebir köyünde tekrardan yenilgiye uğratılmıştı. Bölgeyi terk etmeyen Anzavur 22 Kasım'da Gönen'i işgal etti.³⁹⁸ Kuvay-ı Seyyare adını verdiği birliği ile Balıkesir'e gelen Çerkez Ethem ve Alay Komutanı Rahmi Bey, Anzavur'u takip etmekle görevlendirildi. Çerkez Ethem'in Gönen'e gelmesinin ardından savaşmaktansa kasabayı terk eden Anzavur ile Çerkez Ethem arasında 26 Kasım günü Saraçlar Köyünde şiddetli çatışmalar yaşandı adamları perişan olan Anzavur kaçmayı başarmıştı.³⁹⁹

Anzavur'un ve ona bağlı kuvvetlerin Gönen'den ayrılmasına ilişkin olarak 7 Aralık 1919 tarihli İzmir'e Doğru gazetesinde şu ifadeler yer verilmiştir:⁴⁰⁰''
Anzavur, Ayasköy hezimetinden sonra büsbütün perişan olmuş Sultan Çayırı'ndan geçerek mütebaki kalan 30 kadar avanesiyle Manyas taraflarına kaçmıştır... Anzavur, Kızık karyesinde köylüleri camiye davet etmiş ise de kimse gelmemiş ve yalnız gelen 12 yaşında bir çocuğa bir lira bahşiş vererek 'aferin oğlum hep böyle namaz kıl'' demiştir. Bu melunun davetlerine artık icabet eden kimse kalmamış gibidir. Yalnız bir takım şerirler sırf eşkıyalık ve çapulculuk için bu herifi takip etmektedirler maiyeti rüesasından Kırkkiliselî İbrahim mecruhantakip Komutanına dehalet etmiştir. Bandırma'dan sevk edilen müfreze-i askeriye ile muhterem

³⁹⁶ **Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi VI. Cilt, İç Ayaklanmalar (1919-1921)**, Genelkurmay Basımevi Ankara, 1964 s.20

³⁹⁷ İlgürel, a.g.e., s. 143

³⁹⁸ A.g.e., s. 147

³⁹⁹ A.g.e., s. 148

⁴⁰⁰ Gökdemir., a.g.e s. 48

Bigaluların gönderdiği milli süvari kuvveti komutanları Kara Hüseyin Ağa kumandasında olarak Gönen'i işgal etmişlerdir. Biga Müdafai Hukuk Heyeti azalarından Kemal ve Suphi Bey kardeşlerimiz de kuvvetler başında bulunmaktadırlar. Gönen ve civarı tamamıyla eşirradan tahlis edilmiştir... Bu suretle bu hain adam şimdiye kadar yüz yirmiyi mütecavviz maktul ve bir çok mecruh vererek tamamıyla perişan bir halde kalmış ve daima rezilane bir surette kaçmakla milli azmin ne olduğunu anlamıştır.''

Anzavur ile yapılan ilk çarpışmalara ilişkin olarak Kazım Özalp de şu ifadeleri kullanmıştır: ⁴⁰¹ '' Bu çarpışmada biz halife kuvvetini maalesef Türk Milletinin karşısında ve Yunanlıların yanında gördük. Anzavur'un maiyeti o zaman 'Halifenin askerleri' ünvanı ile isimlendiriliyordu. Anlaşıyordu ki Sultan, sarayında, milletin memleketini düşmanlara vermemesinden dolayı ıstırap çekiyor ve İzmir kapılarında öz vatani müdafaa etmek isteyenlerin üzerlerine haydutlar gönderiyordu. Dünyada hiçbir hükümdar, mensup olduğu milletin istikbalini öldürmek için bu kadar haince çalışmamış ve alçalmamıştır.''

6 Aralık günü milli kuvvetlerce takip edilmekte olan Anzavur'un, Gönen'in Sızı Köyü civarında olduğuna ilişkin bilgiler elde edilmesinin ardından Gönen'de bulunan milli güçler ve Bigalı eski çetecilerden Hacı ve Kara Hasan kumandasındaki kuvvetler de bölgeye sevk edilmiştir. Bölgeye giden Kara Hasan'a bağlı kuvvetler Çerkez köylerine giderek buralarda yağmaya başlamıştır. Bunun üzerine de bölgede Türklük-Çerkezlik çatışması baş göstermiştir. Bu çatışmaların önüne geçilebilmesi için de Kara Hasan kuvvetlerinin dağıtılması gerekliliği ortaya çıkmıştır. 1 Ocak 1920'de Kaymakam Rahmi Bey kuvvetlerine yenilen Anzavur da İstanbul'a kaçmıştır.⁴⁰²

Ocak ayı içerisinde bölgeye gelen Köprülülü Hamdi Bey de Kara Hasan'a bağlı çetecilerin büyük bir bölümünün tutuklanmasını sağlamıştır. Bölgedeki faaliyetlerine devam eden Köprülülü Hamdi Bey, 26/27 Ocak gecesi Akbaş Cephaneliği baskını gerçekleştirerek binlerce silahın Türk güçlerinin eline geçmesini sağlamıştır.⁴⁰³ Şubat

⁴⁰¹ Özalp, a.g.e., s. 67

⁴⁰² İlgürel, a.g.e., s. 149

⁴⁰³ A.g.e., s. 181, Aybars, a.g.e., s. 179, Akbaş Cephaneliği Baskını, Mondros Mütarekesi sonrasında Fransız kuvvetleri tarafından el konulan Osmanlı ordusuna ait Biga yakınlarındaki cephaneliğe Balıkesir Redd-i İlhak Cemiyeti üyesi Köprülü Hamdi Bey

ayı içerisinde de Soma ve Akhisar cephelerine asker ve para toplama girişimlerinde bulunan Köprülülü Hamdi Bey, zaten yoksul halkın böyle bir yükün altına giremeyecek olması sebebiyle Anzavur'un tekrar harekete geçmesini sağlamıştır. Yaşanan gelişmeler üzerine tekrar Biga ve Gönen bölgesine gelen Anzavur, köyleri dolaşarak yeniden Kuvâ-yi Milliye karşıtı propagandaya başlarken Gâvur İmam ve Şah İsmail gibi kişiler de kuvvet toplamaya başlamışlardı. Gâvur İmam ve Şah İsmail'e bağlı birlikler 16 Şubat günü Biga'ya saldırmışlardı. Biga'da bulunan Köprülülü Hamdi Bey komutasındaki birlikler dağılınca da Gâvur İmam Biga'yı ele geçirmiş ve 17 Şubat günü Anzavur Biga'ya girmiştir.⁴⁰⁴

Birlikleri dağılınca Biga'dan ayrılıp Yenice istikametinde yola koyulan Hamdi Bey de yanında bulunan Dramalı Rıza Bey ve beraberindeki 40 kişilik kuvveti ve cephanelik baskınında ele geçirdiği silahları Yenice'ye göndermiştir. Yanında 15 kişilik bir kuvvet bulunan Köprülülü Hamdi Bey Yenice yolunda Eminoba Köyü'nde pusuya düşerek şehit olmuştur.⁴⁰⁵

Yaşanan bu acı olayın ardından Hamdi Bey'in bölgede bıraktığı silah ve cephanelerin ele geçirilmesi için Balıkesir'de bir birlik oluşturulmuştur. Fakat daha önce Dramalı Rıza Bey bölgede yaşanan gelişmeler neticesinde Anzavur'un eline geçmemesi için silah ve cephaneliği imha etmek zorunda kalmıştır.

Kaymakam Süleyman Sabri ve 61. Fırka Erkan-ı Harbiye Reisi Binbaşı Derviş Bey'in komutasındaki orduda; İvrindi Cephesi Komutanı Bergamalı Hacı Niyazi ve Yardımcısı Yüzbaşı Halit Bayrak komutasında bir piyade müfrezesi, Akhisar Cephesi Milli Alay Komutanı Hafız Hüseyin Bey komutasında bir süvari müfrezesi, Kırkağaç Belediye Reisi ve Milli Alay Komutanı Emin Bey Komutasında Soma Cephesi'nden piyade ve süvarilerden oluşan bir müfreze, Ekrem Çavuldur ile Abdulgafur Efendi komutasında Balıkesir Taburu, Bulgurcu Mehmed Efe ve Süleyman Efe komutasında Soma'dan piyade ve atlılardan oluşan bir müfreze, Bursa'dan Nizamiye Alayı Komutanı Rahmi Bey komutasında bir müfreze, Hayrettin Karan idaresi altında Menzil teşkilatı Müfrezesi, Bursa Kuvâ-yi Milliye

önderliğinde 40 atlı arkadaşının 26-27 Ocak 1920'de düzenlediği baskındır. Baskında Hamdi Bey 800 Rus tüfeği, 40 mitralyöz ve 20000 sandık cephaneyi ele geçirmiştir.

⁴⁰⁴ A.g.e., s. 193

⁴⁰⁵ A.g.e., s 193

Reisi Mehmed Ali Bey emrinde bir müfreze ile bir mitralyöz ve bir adet sahra topu bulunmaktadır.⁴⁰⁶

13 Nisan 1920 tarihli kimlik ve yetki belgesi ile Soma Cephesi Milli Alay Komutanı olan Hüseyin Efendi önce 13 Nisan günü Balıkesir'e, burada üç saat kadar bir istirahatin ardından da süvari, piyade, topçu ve makineli tüfek birliklerinden oluşan 9000 kişilik kuvvetle Karakaya Köyü'ne hareket ettiklerini geceyi de bu köyde geçirdiklerini belirtmiştir.⁴⁰⁷

15 Nisan günü de Demirkapı- Sultançayırı yolunu takip ederek Susurluk'a geldiklerini, Anzavur'un 1700 mevcutlu birlikleri ile Soma-Kırkağaç Süvarileri'nin Taşköprü civarında geceye kadar muharebe ettikleri bilgisinin kendilerine ulaştığını aktarmıştır. Sabahleyin tekrar başlayan muharebeler ile karargaha gelen bilgi neticesinde 3 şehit verildiğini buna karşın da Anzavur kuvvetlerinin 92 kaybı olduğunu belirtmiştir.⁴⁰⁸ Yaşanan çatışmaların ardından Anzavur kuvvetleri bütünüyle yenilgiye uğratılmış ve Anzavur da önce Karabiga'ya ardından da İstanbul'a kaçmıştır.⁴⁰⁹

Bu esnada Gönen'den ilerlemekte olan Gâvur İmam'a karşı da Kazım Özalp Balya bölgesine geçmiş ve Sebepli Köyü'ne kadar gelebilen Gâvur İmam kuvvetleri de yenilgiye uğratılmış, milli kuvvetleri oldukça oyalayan bu mesele de ortadan kaldırılmıştır.

Anzavur ayaklanmasının bastırılması sürecinde Soma Cephesi Milli Alay Komutanı olan Kırkağaç Eşrafından Hacı Salih Efendi zade Emin Efendi Biga harekâtında bir köyden geçerken hain bir şahsın kurşunuyla şehit edilmiştir. Hadiseye ilişkin 21 Mart 1920 tarihli İzmir'e Doğru gazetesinde şu habere yer verilmiştir:⁴¹⁰ ‘*Karilerimize pek muhterem ve fedakar bir vatanperverin haber-i şehadetini vermekle dilhunuz. Soma Cephesi Milli Alay Komutanı olan Kırkağaç eşrafından Hacı Salih Efendizade Emin Efendi bu son Biga hareketinde bir köyden geçerken hain bir şahsın kurşunuyla şehit edildi. Aylardan beri malını, varını yoğunu*

⁴⁰⁶ İlgürel, a.g.e., s. 200

⁴⁰⁷ Ahmet Kasapoğlu, **Milli Mücadele Anıları**, Kültür Bakanlığı Yayınlar, 1998 Ankara 77 Sayfa, s. 1

⁴⁰⁸ A.g.e., s. 1-2

⁴⁰⁹ **Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi VI. Cilt, İç Ayaklanmalar (1919-1921)**, Genelkurmay Basımevi Ankara, 1964 s. 42

⁴¹⁰ Gökdemir, a.g.e., s. 222

feda ederek en ulvi bir hiss-i vatanperveri ile vatan ve mukaddesatını müdafaaya çalışan bu kıymetli arkadaşımızdan bu suretle müebbeden irtifakımız gayr-i kabil-i telafi bir ziyadır. Bu muazzez herkeste az bulunur. Derin bir iman-ı milliyi ve ateşin bir muhabbet-i vataniyeyi daima kalbinde taşırdı. Merhumun nazarında yalnız seni Yunanlıların tecavüzlerine karşı memleketi ve namusumuzu müdafa etmek gayesi var idi. Bu büyük gayesi uğrunda on aydan beri yüksek hizmetler ifa etti. Allahına ve peygamberinin Nusret ve şefaatinin derin bir iman ile itimat eden bu dindar müslüman'ın son hayatı baştan başa bir menkıbe-i fedakari ve hamiyettir. Merhum fevkalade dinine merbut namuskar tam manasıyla bir Müslüman idi. Cenab-ı Hak gufran-ı ezelesine mazhar buyursun. Bütün milleti maruz kaldığı bu elem-i ziyadan dolayı taziye eder ve bu gibimilli felaketlerin teaküp etmemesini bargah-ı ehadiyetten niyaz ederiz.”

Milli Mücadele’yi sekteye uğratmak amacıyla olan Anzavur ve diğer ayaklanmalarda, Anzavur’un kuvvetlerine Kuvay-ı Muhammediye, Zile ve Yozgat gibi yörelerdeki isyancıların da Halife Ordusu gibi isimleri kullanmaları, Türk askerinin bir kısmının bu isyancılarla savaşmadan kaçmalarına sebep olmuştur.⁴¹¹

⁴¹¹ Gn. Kenan Esengin, **Milli Mücadele’de Ayaklanmalar**, Kumsaati Yayınları, İstanbul 2006, 248 Sayfa, s.23

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İŞGAL VE KURTULUŞ

1.BATI CEPHESİNDE YUNAN GENEL TAARRUZU VE İŞGAL

İngiltere'nin bölge politikalarının bir anlamda onaylayıcısı konumunda bulunan İstanbul Hükûmeti ve Pâdişah'ın aksine Anadolu'da örgütlenen direniş her geçen gün güçlenmiştir. Halk nazarında da kabul görür noktalara ulaşan milli direniş İtilaf Devletleri'nin Anadolu'ya dair planlarını tehlikeye sokmuştur. Türk direnişinin her geçen kitleliliğini arttırması ve gücünü pekiştirmesiyle Osmanlı Devleti'ne kabul ettirilmek istenen hükümlerin silah zoru ile kabul ettirilmesinden başka seçenek kalmamıştır. İtilaf Devletleri öncülüğünde bu durum karşısında yapılabilecekleri görüşmek maksadıyla San Remo Konferansı toplanmıştır.

18-27 Nisan 1920 tarihinde toplanan San Remo Konferansı neticesinde şu kararlar alınmıştır:⁴¹² ‘‘ İzmir, Türk hâkimiyeti altında kalacak fakat Yunanistan İdareye iştirak edecekti. İki ila üç sene sonra da dünya devletleri arasında genel bir görüşme yapılacak ve İzmir meselesi kati olarak bir karara bağlanacaktı. Suriye ve Adana'nın geleceği yalnız İngiltere ve Fransa arasında yapılacak müzakere ile tayin edilecek, Ermenistan'a müstakil bir devlet şekli verilecek, Pâdişah İstanbul'da oturacak ve fakat Çanakkale ile Boğazlar düveli muazzama tarafından hukuk eşitliği içerisinde murakebe edilecekti.’’ Anadolu'nun tam anlamıyla teslimini öngören Sevr Antlaşması'nın 3,5 ay öncesinde toplanan bu konferansın 403 maddeden ibaret olan kararları 11 Mayıs günü Paris'te bulunan Tevfik Paşa başkanlığındaki İstanbul Hükûmeti temsilcilerine tebliğ edilmiştir.⁴¹³

Türkiye'nin paylaşılmasını ve Türk milletinin esaretini kararlaştırmış olan konferanstan istediğini alarak dönen Venizelos da Atina Parlamentosu'nda şu konuşmayı yapmıştır:⁴¹⁴ ‘‘ Biz Aydın'ı terk ediyoruz. Fakat buna mukabil İzmir Sancağı'nı ve Manisa'nın bazı kazalarını muhafaza ediyoruz. İzmir ile havalisi, Türkiye'den ayrılan arazi ile aynı şartlara tabi tutulmakta ve sultanın söz hâkimiyeti altında kalmaktadır. Yunan hükûmeti, sükun ve asayişin temini için İzmir ve havalisinde gereken askeri kuvveti bulunduracaktır.’’

⁴¹² Özalp, a.g.e., s. 127

⁴¹³ A.g.e., s. 127

⁴¹⁴ A.g.e., s. 127

San Remo’da alınan kararlara ilişkin Osmanlı Devleti’nin anlaşma hükümlerine bir takım itirazları bulunması neticesinde de İtilaf Devletleri, 20 Haziran 1920’de İngiltere’de bir araya gelerek Osmanlı Devleti’ni imzaya mecbur kılmak maksadı ile Yunan Ordusunun 2 Kasım 1919’da tespit edilen Milne Hattı sınırlarının dışına çıkmasına izin vermişlerdir.⁴¹⁵

1.1.Yunanlıların Taarruz Hazırlıkları

San Remo Konferansı sonrasındaki süreçte bölgede Yunanlıların yoğun keşif faaliyetleri göze çarpmıştır. Soma cephesinde 15 Mayıs günü öğleden önce bir tabur piyade ve 100 süvariden oluşan Yunan kuvvetleri, Türk kuvvetleri ile arasında bulunan Bölcek Köyü’ne saldırmışlardı. Bu haberin duyulmasının ardından üç koldan bölgeye sevk edilen Türk kuvvetlerinin baskını neticesinde Yunan askerleri köyü terk etmek zorunda kalmıştır. Daha önceden Yunan kuvvetlerinin içerlerine gönderilmiş olan Türk kuvvetlerinin de saldırısı sonucu elliye yakın ölü ve yaralı veren Yunanlılar dört nakliye arabasını köyde bırakmak zorunda kalmış ve köyden ayrılmadan da bir köy evini yakmışlardır.⁴¹⁶

Haziran ayının ilk haftası içerisinde de Yunan uçaklarının Soma Cephesinde keşif faaliyetlerinde bulunduğu gazete haberlerine yansımaktaydı.⁴¹⁷ Akhisar ve İvrindi cephelerinde de benzer faaliyetlerde bulunan Yunanlıların bu çabaları bir keşif taarruzu şeklinde olduğundan yakın zamanda bir taarruza geçeceklerine dair beklentiler artmaktaydı.

Bu tarihlerde cephelerde durumunu gözlemlemek maksadıyla Müdafaa-i Milliye Vekili olan Fevzi Paşa Akhisar’a gelmişti. Cephelere dair yapılan değerlendirmelerin ardından bazı eksiklerin tamamlanması ile birlikte bütün kuvvetlerin Menemen ile Manisa arasından Yunan cephelerini yararak başarılı bir taarruz yapılabileceği kararlaştırılmıştı. Yunanlıların taarruz hazırlıklarının devam ettiği ve Türk güçlerinin taarruza karşı koymaya yönelik bir takım faaliyetlerde bulunduğu bu dönemde, Türk güçleri bir yandan da İstanbul Hükûmeti kaynaklı iç isyanlar ile uğraşmak durumunda kalmışlardı. Adapazarı ve Düzce bölgesinde mevcut olan isyanlar devam

⁴¹⁵ Selahattin Tansel, **Mondros'tan Mudanya'ya Kadar**, Cilt: III, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Cumhuriyet'in 50. Yıldönümü Yayınları, Ankara, 1973-1974, s. 156-157

⁴¹⁶ Özalp, a.g.e., s. 128

⁴¹⁷ Gökdemir, a.g.e., s. 335 “(4-5-6 Haziran 1920) tarihinde şayan-ı işar bir mukavemet yoktur. Düşman yalnız mütemadiyen tayyare iştikşafı yapmakta ve cephelerin vasi bir tarzda tahküm etmektedir.”

etmekteydi. Bolu ve Gerede bölgesindeki isyanlar yenilgiye uğratılmış, Çerkeş, Mudurnu, Geyve eşkiyadan arındırılmıştı. Bu zorlu mücadeleler bir yandan bu zorlu mücadeleler devam ederken bir yandan da Türk güçlerinin İzmir çevresindeki kuvvetlerini arttırmaya muvaffak olunmuştur. Yeni kuvvetlerin silahlandırılması ve hazır hale getirilmesi için çalışmalar sürdürülmüştür.

1.2.Yunan Kuvvetleri

San Remo Konferansı öncesinde işgal altında bulunan bölgelerdeki Rum nüfus için seferberlik ilan eden Yunan genel karargahı papazların teşviki ile 20-21 yaşlarındaki Rum nüfustan 3 alay oluşturmuştu.⁴¹⁸ Taarruz hazırlıklarında bulunan Yunanlıların beş tümeni cephede ve bir tümen ve bir süvari tugayı da geride bekletilmek üzere; Aydın-Ödemiş-Ahmetli-Manisa'nın kuzeydoğusu-Bergama'nın doğusu-Ayvalık'm kuzeyi hattına yerleşmiş durumdaydı.⁴¹⁹

2 Mayıs 1920 günü iki Yunan topçu neferi Türk güçlerine teslim olmuş ve Yunan kuvvetleri arasındaki ortama ilişkin aktardıkları şu şekilde satırlara yansımıştır :⁴²⁰

'' Yunanlıların hey'et-i umûmiye itibarıyla kuvve-i maneviyelerinin pek kırık olduğu ve Türkler tarafından vukuu muhtemel ta'arruzlara karşı daima müteyakkız bulunduğuından maddeten pek yorgun oldukları ve bilhassa geceleri pek korkulu ve uykusuz bir hal geçirmekte oldukları.

Tarafımızdan bir hücum veya baskın haberi aldılar mı derhal Yunanlılar kendilerinin ta'arruz edecekleri hakkında bir propaganda yaparak bu suretle efrâdının kuvve-i maneviyelerini tezyîde çalıştıkları ve Türk efrâdının pek cesûrâne hareket ettikleri ve bilhassa Türk topçularının pek bilmiş oldukları.

Yunan efrâdının son zamanlarda pek sefil ve pejmürde bir kıyafette olup yiyecek hususunda da pek müşkülât çekmekte oldukları ve iki nefere bir ekmek verdikleri ve üç aydan beri kat'iyyen et yemeği yemedikleri mezkûr Yunan topçuları ifade etmektedirler.''

Genel Karargah merkezi İzmir'de bulunan Yunan kuvvetleri iki kolordudan oluşmaktaydı. I. ve II. Tümeden oluşan I. Kolordunun karargahı Seydiköy'de, IV. V. ve 1/38 Efzon Alayından oluşan I. Tümen Karargahı Aydın'da, 1. 7. 34. piyade

⁴¹⁸ Ergül, a.g.e., s. 250

⁴¹⁹ **Türk İstiklal Harbi II. Cilt batı Cephesi 2. Cilt** s. 244

⁴²⁰ **EK ATASE İSH 12, 690- 832-18**

alaylarından oluşan II. Tümen de Ödemiş'te bulunuyordu. Adalar Tümeninin karargahı Bergama'da İzmir Tümeninin karargahı Manisa'da ve 13. Tümen karargahı da Turgutlu'da bulunmaktaydı. Bu birlikler karargahı Manisa'da bulunan İzmir Kolordusuna bağlıydılar.⁴²¹ Yunan kuvvetleri toplamda 52 piyade taburu, 14 süvari bölüğü, 96 dağ, 72 sahra ve 36 ağır topu mevcuttu.⁴²²

İzmir bölgesinin güvenliğini sağladıktan sonra Marmara Denizi'ne ulaşarak Ankara'nın Marmara Denizi ve boğazlar ile bağlantısını kesmeyi amaçlayan Yunan ordusu, İzmir Kolordusu bünyesinde bulunan 1175 Subay, 35000 er, 1004 süvari, ve 92 adet topçu kuvveti ile İzmir Kuzey cephesine yönelerek önce Akhisar'ı düşürmeyi ardından da İzmir Kolordusuna bağlı bulunan ve Bergama'dan Soma üzerine yürüyecek olan Adalar Tümeni ile Akhisar'ın işgalinin ardından Kırkağaç'a yürüyecek olan İzmir Tümenini Soma'da birleştirmeyi amaçlamıştır. Soma'nın da düşmesinin ardından Balıkesir istikametinde ilerleyişini sürdürmeyi planlamıştır.⁴²³ İzmir ve civarının güvenliğini sağlayacak olan Yunan I. Kolordusu da Turgutlu-Salihli-Ödemiş- Kiraz ve Köşk Nazilli üzerinden Alaşehir'e doğru ilerlemesi planlanmıştır. Taarruz öncesinde Bakırçay bölgesinde ise Yunan kuvvetlerinin konumlanışı şu şekildedir:⁴²⁴ Adalar Tümeni dört grup halinde Demirci, Örtülü'nün doğusu Kınık'ın doğusu ve Paşaköy bölgelerinde taarruz için yerini almış durumdaydı. V. Adalar Alayı III. Tabur Muharebe grubu Demirci-Örpek-Örencik bölgesinde, Demirci- Mecidiyeköy- Akhisar istikametinde taarruz edecek şekilde konumlanmıştı. V. Adalar Alayı IV. Alay I. Taburundan kurulu olan muharebe grubu Örtülü-Karadağ bölgesinde ve yine aynı istikamette taarruz edecek şekilde yerleşmişti. VI. Alay III. Tabur muharebe grubu Kınık'ın güneydoğusunda Kocaömerli bölgesinde bulunmak suretiyle Soma'nın batısında bulunan Türk kuvvetlerinin takibi ile görevlendirilmişti. IV. Alay Muharebe grubu Paşaköy Alibeyli bölgesinde bulunarak Kozluca-Karaçam-Soma'nın kuzeyi doğrultusunda taarruz etmek için hazırды. Yine 6. Alay da Kınık bölgesinde ihtiyat kuvveti olarak beklemekteydi. Adalar tümeninin idare merkezi de Karadağ civarında yerleşmiş durumdaydı.⁴²⁵

⁴²¹ **Türk İstiklal Harbi 2. Cilt Batı Cephesi 2. Kısım s. 243,244**

⁴²² A.g.e., s. 261

⁴²³ A.g.e., s. 261

⁴²⁴ **Türk İstiklal Harbi 2. Cilt Batı Cephesi 2. Kısım s. 246,247**

⁴²⁵ Özalp, a.g.e., s. 134

1.3. Türk Kuvvetleri

Yunan genel taarruzunun başladığı sıralarda 61. Tümen Komutanı Kazım Özalp'in karargahının bulunduğu Balıkesir'de, 190. Alay'dan iki nizamiye taburu bulunmaktaydı. Soma bölgesinde 188. Alay ile iki milli tabur toplamda beş tabur piyade ve bu taburların birisinde 4, diğerinde 2 makineli tüfek, biri sahra diğeri obüs olmak üzere iki batarya (8 top) ve 100 mevcutlu süvari bölüğü mevcuttu. Söz konusu milli taburlar 1894 - 1899 doğumlu erlerden oluşturulmuştu. Yine 1880 - 1894 doğumlu erler yedek kuvvet olarak tutulmuş ve silahlandırılması için yeterince tüfek olmadığından cephede yalnızca iki taburdan faydalanabilmiştir. Bu kuvvetler dışında Soma mıntıkasında Soma ve Kırkağaç arasında 500 mevcutlu bir yedek milli süvari alayı da oluşturulmuştu.⁴²⁶ Bu birlikler icabında cepheye gönderilmek üzere hazır durumda, kendilerinin ve hayvanlarının bakımından sorumlu olarak evlerinde bekletilmekteydiler. 1920 Şubat'ında kadar Soma'da bulunan 8. Fırka Kalem Riyaseti'ne dönemin Soma Askerlik Şubesi başkanı Yüzbaşı Ali Şefik Bey tarafından gönderilen 8 Mart 1920 tarihli yazıya göre; şube bünyesinde bulunan 1874-1893 doğumlu 2314, 1898-1901 doğumlu 800 neferin bulunduğu ve bunların yüzde sekseninin Soma Cephesi'nde olduğu aktarılmıştı.⁴²⁷

Soma mıntıkasında; Kocaçal-Kazlıca-Sarıcalar-Hamidiye-Cinge-Dereköy-Karacakaya hattını işgal eden Türk kuvvetlerinin komutasından Yüzbaşı Kemal Bey sorumluydu. Kemal Bey'den başka bu mıntıkada, Soma Milli Tabur Komutanı İlyas Efendi, Bölük Komutanı Muallim Sabri Efendi, Koyundereli İbrahim Efendi, Başköylü Mehmet Ali Efendi görevli idiler. (Sabri Efendi şehit olmuştur.) Kırkağaç'ta ise Milli Tabur Komutanı Kasapoğlu Hüseyin Efendi, Bölük Komutanı Bakırlı Hüseyin Efendi, Hacı Süleyman, Hacı İbrahim ve Mahmed Çavuş görev yapmaktaydı.⁴²⁸

Yunan Genel taarruzu öncesinde Soma Müdafaa-ı Hukuk Heyeti şu isimlerden oluşmaktaydı: Hacı Reşit Efendi, Osman Efendi, Bakırlı Hafız Hüseyin Efendi, Tarhalalı Osman Ağa, Giritli Hüseyin, Muallim Ali Rıza, Dava Vekili Mehmet Efendi.⁴²⁹

⁴²⁶ Özalp, a.g.e., s. 134

⁴²⁷ Köstüklü, a.g.e., s. 10

⁴²⁸ Özalp, a.g.e., s. 134-136

⁴²⁹ A.g.e., s. 136

Akhisar Mıntıkasında da Binbaşı Derviş Bey komutasında; beş tabur piyade, 14. Süvari Alayı, bir akıncı müfrezesi, bir de Bursa Müfrezesi bulunmaktaydı. Arabacı-Bozköy-Yayaköy-Saruhanlı-Beleş-Alibeyli hattını işgal eden bu kuvvetlerin başında Binbaşı Nezir Bey ve Binbaşı Hüseyin Hüsnü Bey görevlendirilmişti. Ayvalık Mıntıkasında Kaymakam Seyfullah Bey'in komutasında üç piyade taburundan oluşan 189. Alay, atlı bir milli süvari alayı ile bir Boşnak Müfrezesi, sahilden Karatepe-Karaağa-Güntepe- Yabancılar hattını tutmuşlardı. İvrindi Mıntıkasında da Yüzbaşı Halit Bey komutasında üç taburlu bir piyade alayı, 50 neferlik bir akıncı müfrezesi, 100 kişilik bir topçu bölüğü Kömeli-İkizce-Taşdibi- Döşeme hattında konumlanmışlardı. Bu kuvvetler dışında Bandırma'da Binbaşı Cemal Bey komutasında bir piyade taburu ve Biga'da Miralay Avni Bey emrinde Miralay Emin Bey kumandasında II. Nizamiye Alayı ile Ali Bey, Nazillili Kara Efe ve Avdanlı Recep Çavuş kumandalarındaki milli kuvvetler bulunmaktaydı.⁴³⁰

Bölgede bulunan muvazzaf ve yedek subay sayıları yetersiz olduğundan bölüklere birer subay bile isabet etmiyordu. Çoğu milis güçler olmak üzere Türk kuvvetleri toplamda 5000 kişi civarındaydı.⁴³¹ Oluşturulan tabur mevcutları da 250 tüfekten fazlaya çıkarılamamış ve tüfek başına 150 -200 mermi ancak temin edilebilmiştir.⁴³²

1.4. Yunan Genel Taarruzu

22 Haziran 1920 günü Akhisar bölgesine yönelen I. Kolorduya bağlı 13. Tümen ve İzmir Kolordusuna bağlı İzmir Tümeni saat 18.00 sularında Akhisar'ı ele geçirmişlerdi.⁴³³ Türk güçleri Salihli, Gelenbe ve Kırkağaç yönünde düzenli bir biçimde çekilmeyi başarmıştı.

Bu sıralarda Soma bölgesinde Kozluca-Sarıcalar-Cinge-Dereköy-Eynez-Sarıtepe hattını tutan mevzilerde Soma Milli Alayı'na bağlı birlikler ve Bergama bölgesinden derlenmiş milli müfrezeler yer almıştı.¹⁸⁸ Piyade Alayı'nın III. Taburu ile bir istihkam bölüğü ve bir telgraf müfrezesi de Soma'da bekletilmekeydi. Bir sahra ve bir obüs tabyası da Cinge'nin doğu sırtlarıyla Çamlıca dağı bölgesinde mevzilendirilmişti. Bakırçay'ın güney kesiminde Arpaseki bölgesinde Binbaşı

⁴³⁰ A.g.e., s. 135

⁴³¹ Ergül, a.g.e., s. 259

⁴³² Özalp, a.g.e., s. 135

⁴³³ A.g.e., s. 136

Ağnostopulos Dimitrios Komutasındaki VI. Adalar Alayı'nın III. Tabur Muharebe grubuna bağlı Yunan birlikleri Eynez-Cinge hattına karşı geniş keşif taarruzlarına başlamış ve topçu ateşleriyle bu kesimin önemli noktalarını dövmüşlerdi. Bakırçay kuzey kesimlerinde IV. Alay III. Tabur Muharebe grubu Binbaşı Diamesis'in bir taburluk muharebe grubu, Paşaköy bölgesinde Sarıcalar istikametinde ilerleyerek bölgede bulunan 200 kişilik bir Türk müfrezesini savunmakta oldukları Sarıcalar sırtlarından çekilmeye mecbur bırakmıştı. IV. Alay'a ait muharebe grubu da Binbaşı Samarcı Dimitrois komutasında bir muharebe grubu da Kozluca'ya karşı saat 04:00'te taarruza geçmiş ve iki-üç saat süren çatışmanın ardından Kozluca'yı ele geçirmişlerdi.⁴³⁴

Kazım Bey bu gelişmelerin ardından 22 Haziran gecesi karargahını Kırkağaç Çamlığı'na taşımış ve Balıkesir'den gelmekte olan iki yedek taburun Soma İstasyonunun doğusunda bulunan sırtlara çekilmelerini ve eski Balıkesir Belediye Reisi Keçeci Hafız Bey emrinde bulunan milli süvarilerin de Harta istasyonuna çekilen Türk güçlerine katılmaları emretmiştir.⁴³⁵

24 Haziran ve öncesindeki birkaç güne ilişkin olarak, 13 Nisan 1920 tarihinde Soma Cephesi Mıntıka Komutanı Kemal Bey tarafından, Soma Cephesi Milli Alay Komutanı olarak görevlendirilen Kasapoğlu Hüseyin Hulki Efendi⁴³⁶, o yıl Ramazan Bayramı'nın birinci günü olan 18 Haziran'da Soma'ya dönmüştür. Anzavur ile yürütülen mücadelenin ardından bir süre izinli olması sebebiyle Bakır'a ailesinin yanına gitmiştir. Hüseyi Hulki Kasapoğlu hatıratında 22 Haziran'da başlayan Yunan taarruzuna ilişkin şu bilgileri aktarmıştır:⁴³⁷

'' Düşman evvelden hazırlıkta bulunarak geceleyin Akhisar Cephesi'nin Mermere, Kanlıboğazi, Alibeyler ve Saruhanlı Cephelerinden üstün kuvvetlerle taarruza geçerek Akhisar Cephesini yarmağa muvaffak olmuş ve askerlerimizi ric2ate mecbur etmiştir. Aynı gün düşman diğer cephelerden de taarruza geçmiş ise de, Soma Cephesi ile Saritepe Cephesi'ni yaramamıştır.

Bir gün önce Akhisar'da bulunmakta olan Kırkağaç Kuvay-ı Milliye Reisi Hacı Halil Efendi tarafından verilen Kırkağaç'tan gönderilecek on süvari ve on piyade ile

⁴³⁴ Türk İstiklal Harbi 2. Cilt Batı Cephesi 2. Kısım s. 261

⁴³⁵ A.g.e., s. 137

⁴³⁶ Kasapoğlu, a.g.e., s. 1

⁴³⁷ A.g.e., s. 9

toplam kırk askerden oluşturulacak birlikle Harta İstasyonu'na gidilmesi ve Akhisar ve Yayaköy bölgelerinden göç eden ahalinin geri çevrilmesi, Harta İstasyonu'nda Akhisar Jandarma Komutanı Ömer Lütfi Bey ile birlikte olunması emrini icra etmiştir. Saat on ikiyi çeyrek geçe Harta İstasyonu'na vardıklarında da Akhisar'dan gelen celep Sadullah Ağa ile karşılaşmışlar ve şu sözlere tanıklık etmişlerdir: *''Cephede bulunan efrat ve zabitan, süvari alayı kamilen ric'at ettiler, topları Akhisar'ın dışında bıraktılar. Akhisar'da dükkân ve mağazalar açık kaldı, sahipleri kaçtılar. Sokaklarda silah ve cephane yayılıyor. Ben çıkıncaya kadar henüz düşman gelmemişti.''*

Sadullah Efendi tarafından kendisine aktarılan bilgileri Kırkağaç'a bildirmek istediğini aktaran Hüseyin Hulki Efendi, telgrafın bozuk olması sebebiyle haberi iletememiştir. Telgrafçının Ermeni olması sebebiyle makineyi kasten bozduğu kanaatini taşıyan Hüseyin Hulki Efendi Kırkağaç'a bir süvari ile haber göndermek zorunda kalmıştır. Ardından Muhabere Memuru Cemal Efendi ve Jandarma Komutanı Şevket Bey'in gelmesini ve telgrafın onarılmasını sağlamıştır.⁴³⁸

Gece saat beşte, Kazım Bey tarafından, Akhisar Mıntıka Komutan Vekili Erkanıharp Binbaşı Derviş Bey'e gönderilmek üzere şifreli bir telgraf ulaştırılmıştır. Telgrafın ulaşmasını sağladığı Devrviş Bey'den süvari alayı ile birlikte sabaha karşı Harta İstasyonu'na geleceklerinin bilgisini almıştır. Ardından Harta'ya gelen birliklerde Harta Boğazı'nda cephe oluşturarak istasyonu da karargah olarak belirlemişlerdir.⁴³⁹

23 Haziran günü Akhisar düşmüş olduğundan bölgede Derviş Bey komutasında bulunan birlikler Harta İstasyonu'na çekilmiş, Akhisar bölgesinden çekilen birlikler Palamut kuzeyinde bulunan Yatağantepe-Milinge-Selçikli hattını tutmuş ve gerekli savunma hazırlıklarına başlamışlardır.⁴⁴⁰

Yunanlıların harekâtını Müdafaa-ı Milliye Vekaletine bildiren Kazım Bey yaşananları şu satırlarla özetlemiştir:⁴⁴¹

⁴³⁸ A.g.e., s. 10-11

⁴³⁹ A.g.e., s. 11

⁴⁴⁰ Özalp., a.g.e, s. 137

⁴⁴¹ ATASE İSH 10, 1873-577-71

“ Bu gece yirmi üç (23-24/6/39) fâik kuvvetlerle Soma cephesne taarruz etmiş ve kuta'âtımızı terk-i mevziye mecbur etmiştir. Akhisar istikâmetinden ilerleyen düşman kuvvetleri de Harta civarında setr kitaâtımıza ta'arruz ederek Kırkağaç istikâmetinde ilerlemeye başlamıştır. Saat on bir evvelde Soma'ya iki koldan ilerleyen düşman kuvvetleri Soma'yı işgal etmişlerdir. Eldeki ihtiyat kuvvetleriyle Soma ve Avcılar karyesi arasındaki sırtlar işgal edildi. Soma istasyonu yanında muharebe devam ediyor. Soma muntikasından çekilen kuvvetlerimiz Kadıncık civarındaki sırtlarda ahz-i mevzi etmişlerdir. Harta istikmâtinde çekilen kuvvetlerimiz de Bayat karyesi civarındadırlar. Zâyiât miktarı henüz malum değildir. Bekçi istasyonu şimendifer telgraf hutûtu vâsıtasıyla muhaberâtın te'min edileceği ma'ruzdur.”

Şimâl Sırtları K

Kazım

Düşman ile mücadele edilirken bir yandan da milli mücadelenin tümünde karşımıza çıkan silah ve cephane yokluğu ile uğraşılmıştır. Harta İstasyonu'nda bulunan Hüseyin Hulki Bey:⁴⁴²“Öğleden sonra, Yatağan Köyü'nden gelen bir çocuk, Yatağan Camisi önünde bir hayli cephane ve silah olduğunu, sokaklarda kimse bulunmadığını, köy halkının tamamen hicret ettiğini söyledi. Derhal Yatağan'a on beş süvari gönderdim, varsa silah ve cephaneleri getirmelerini tembihledim. Hakikaten on iki silah, üç sandık cephane, iki sandık bomba getirdiler. Yatağan Köyü Muhtarı Hüseyin Ağa da beraberlerinde geldi.

Bu zaman zarfında Kırkağaç'tan Bakır, Kayadibi ve İlyaslar köylerinden asker toplayıp Harta İstasyonu'na gönderiyorlardı. Fakat gelenlerin hepsi silahsızdı. Halbuki Kırkağaç ve Bakır Mudaafayı Hukuk Heyetlerine, silahsız efrat gönderilmemesi hususunda boyuna uyarıyordum. Onlar ise, önümüzden silah ile geçen muhacirlerin silahlarını alıp neferlere vermemizi, muharebe olur ise , şehit düşen efradın silahları ile silahsızları silahlandırmamaız gibi saçma sapan cevaplar veriyorlardı. Ben ise bu durum karşısında ümitsizliğe kapılıyor, fakat çaresiz Harta'da sebat edip duruyordum. Mevcudum silahlı olarak süvari ve piyade kırk altı neferden ibaretti. “

⁴⁴² Kasapoğlu, a.g.e., s. 13-14

Hüseyin Hulki Bey'in, Milne Hattı'na ilişkin olarak yapılan antlaşma dolayısı ile Bakır, Kırkağaç ve Soma'nın işgalinin asla öngörülmediğini belirtmesine rağmen aynı gün İzmir Kolordu Komutanlığı da Adalar Tümeni'nin IV. ve VI. Alaylarına, Soma'ya taarruz ederek kısa sürede buranın ele geçirilmesi ve Türk Kuvvetlerinin kuzeye çekilmesinin önlenmesi emrini vermiştir. Bu emrin ardından Yunan kuvvetleri gece yarısına kadar Dereköy-Cinge-Taşdibi hattını ele geçirmişlerdir.⁴⁴³

24 Haziran sabahı vaziyeti daha net görmek maksadı ile Soma istasyonu ile çamlık arasında hakim bir tepeye çıkan Kazım Özalp gördüğü manzarayı şu şekilde aktarmıştır:⁴⁴⁴ *''Harta Boğazı'ndan şiddetli top sesleri geliyor ve bize bağlı süvari ve piyadeler kısmen Kırkağaç ve Gelenbe'ye çekiliyorlardı. Keçeci Hafız Emin Bey kumandasındaki süvariler de Kırkağaç'tan Harta Boğazı'na doğru yürümekte iken geri döndüler. Soma cephesinden şiddetli top ve tüfek sesleri işitiliyordu ve kıtalarımızın çekilmekte oldukları da görülüyordu. Vaziyet tamamiyle anlaşılıyordu. Yedek kuvvetlerimize Soma İstasyonu'nun hemen doğusundaki sırtlarda koruma tertibatı almaları için emir gönderdim. Bulduğumuz tepeye Harta Boğazı'ndan çekilen Kaymakam Sabri bey, emrindeki birkaç zabitle geldi. Harta Boğazı'nda yapılmış olan çarpışmalar hakkında bilgi verdi. Süvari alayının çok kabiliyetli ve fedakar subaylarından biri olan Yüzbaşı Halil Efendi'nin şehit olduğunu, Derviş Bey'in de kolundan yaralandığını öğrendim.14. Süvari Alayı burada da kahramanlığını göstermiş ve düşmana pek acı zayıat verdimişti. Yüzbaşı Zeki Bey de bu çarpışmada yaralanmıştı. ''*

Karada yaşanan bu gelişmelerin yanı sıra bir Yunan uçağı da Soma İstasyonu'ndan Bakır ve Kırkağaç istikametine doğru yönelmiş Furdanlar Köyü'nü bombalamış ardından da tekrar Soma'ya doğru yönelerek karadan ilerleyen Yunan birliklerine yardımcı olmuştur.⁴⁴⁵

24 Haziran günü Akhisar'dan hareket eden 5/42 Efzon Alayı Kadıdağı ve İlyaslar üzerinden Soma İstasyonu'na, yine aynı noktadan hareket eden V. Adalar Tümenine bağlı birliklerde Kırkağaç'ı ele geçirip Soma istikametinde ilerlemişlerdir.

⁴⁴³ Ergül, a.g.e.,s. 258, **Türk İstiklal Harbi 2. Cilt Batı Cephesi 2. Kısım s. 262**

⁴⁴⁴ Özalp, a.g.e., s. 137-138

⁴⁴⁵ Özalp a.g.e s. 138

Diğer bölgede de bir gün önce Kozluca-Sarıcalar-Taşdibi-Dereköy hattını ele geçiren Yunan Kuvvetleri Soma'ya yönelmişlerdir.⁴⁴⁶

Akhisar bölgesinden ilerleyen Yunan güçlerinden canını kurtarmak maksadı ile uzaklaşmakta olan yerli halka ilişkin de her yerin göçmenlerle dolu olduğunu belirten Kasapoğlu şu ifadeleri aktarmıştır:⁴⁴⁷ '' *Biraz ileride Halkapınar Kahvesi önünde yol yürümeye iktidarı kalmamı, sırtında 25-30 kilo eşya ile ayakları patlamış bir kadın ağlar, yardım dilenir. Biraz ileride en az beş bin kişi, aç susuz. Küçük çocukların feryadı göklere yükseliyor...*''

2. İŞGAL

2.1.Soma'nın İşgali

Bakırçay Vadisinin iki yanından ilerleyip Soma istasyonu civarına gelen Yunan birlikleri 61. Tümen Komutanlığı'na bağlı birlikler tarafından bir ölçüde püskürtülebilmişse de olanakların yetersizliği sebebiyle muvaffak olunamamıştır. Yunanlıların İzmir Kolordusuna bağlı birlikler sağ kanatlarından itibaren İlyaslar-Kadıköy-Akçaavlu hattında ilerlemek suretiyle İzmir Kuzey Cephesi komutanlığına bağlı birliklerin savunma düzenini bozarak Balıkesir istikametini açıp Türk güçlerini birbirlerinden ayırmışlardır.⁴⁴⁸ Yunan baskısının artması üzerine elindeki birliklerle sonuç almanın olanaksız olduğunu düşünen Kazım Bey daha fazla kayıp vermemek ve kuşatma tehlikesi ile karşı karşıya gelmemek için önce Kırkağaç'ın güneyindeki birliklerin, sonra da Soma'nın batısındaki güçlerin Balıkesir istikametinde çekilmeleri emrini vermiştir. Bu emir sonrasında Soma bölgesindeki birliklerin bir kısmı Sındırgı bir kısmı da Savaştepe bölgesine doğru çekilmişlerdir. Milli kuvvetlerin çoğunluğu bölgede yaşamakta olan halktan oluştuğu için bu çekilme esnasında bazı erler köylerine dağılmışlardır.⁴⁴⁹

Yunan kuvvetleri Soma'ya girmeden kısa bir süre önce Soma Mıntıka Komutanı Kemal Bey tarafından görevlendirilen Bigadiç Milli Taburu Bölük Komutanı Ali Osman Çavuş ve yine Bigadiç Milli Taburu Takım komutanlarından Hasan Çavuş Turgutalp'e gelerek bu bölgeye ilerleyen Yunan kuvvetlerine direnmişler ve bir

⁴⁴⁶ Ergül, a.g.e., s. 258

⁴⁴⁷ Kasapoğlu, a.g.e., s. 20

⁴⁴⁸ Ergül, a.g.e., s. 258

⁴⁴⁹ A.g.e., s. 259

Yunan subayı ve on kadar Yunan askerini etkisiz hale getirmelerinin ardından Yunanlıların makineli tüfek ateşi sonucu şehit olmuşlardır.⁴⁵⁰

Yunan kuvvetlerinin Bakırçay'ı takip etmek suretiyle Soma'ya doğru ilerlediği sıralarda, üç-dört kişilik Yunan keşif süvarileri (6. Adalar Tümeni 3. Tabur) de Eğnez istikametinden şehre girmişlerdir.⁴⁵¹ Süvariler kısa bir keşfin ardından Turgutalp istikametine doğru yönelmişlerdir. Bu hadiseden yaklaşık olarak 20 dakika kadar sonra da; Yunan birlikleri eski yoldan Soma'ya girmişlerdir.⁴⁵² Böylece 24 Haziran 1920 Perşembe günü saat 10-11 sıralarında Soma, Yunanlılar tarafından işgal edilmiştir.⁴⁵³

Eski Postanenin bulunduğu noktaya kadar sakin bir şekilde gelen Yunanlılar kısa bir süre sonra borazanlarını çalmaya başlamışlardır. O esnada Zahar Ali isimli bir Türk şehre giren Yunan kuvvetlerine ateş açmıştır. Zahar Ali'nin kurşunları Yunan süvarilerinin atına isabet etmiş ardından da kurşunlara hedef olan Zahar Ali hayatını kaybetmiştir.⁴⁵⁴

Şehre giren Yunanlılar ilk olarak Kiliseye gidip ayinlerini yapmışlar, ardından da Hükûmet Konağı'na yönelmişlerdir. Bütün bunlar olup biterken, Yunanlılara ait iki uçak da arazide geri çekilmekte olan Türk kuvvetlerini ateş altına almıştır. Aynı gün ilerleyen saatlerde de Kırkağaç istikametinden Soma'ya doğru ilerlemekte olan 5/42 Efzon Alayı'na bağlı birlikler saat 19:00 civarında Soma'ya girmiştir.⁴⁵⁵

Kırkağaç ve Soma'nın Yunan kuvvetlerinin eline geçmesi ile sonuçlanan 24 Haziran 1920 muharebelerinde Türk Kuvvetleri üstün Yunan kuvvetleri karşısında dağılmak zorunda kalmalarına rağmen, Yunanlılara ölü, yaralı ve esir olarak çok sayıda kayıplar verdirmişlerdir. Türk güçleri de şehit, yaralı ve esir olarak 300 kadar bir kayba uğramışlardır.⁴⁵⁶

Soma'nın esasen daha önce belirlenmiş olan Milne Hattı'nın dışında bulunması ve General Milne'nin izni olmadan hattın dışına çıkılamayacağına ilişkin yaygın kanaatin aksine, Soma'nın işgalinin ardından Venizelos ile bir görüşme yapan İngiliz

⁴⁵⁰ Ergül, a.g.e., s. 124

⁴⁵¹ Kutlusoy, a.g.e., s. 92

⁴⁵² A.g.e., s. 92

⁴⁵³ A.g.e., s. 92

⁴⁵⁴ A.g.e., s. 92

⁴⁵⁵ **Türk İstiklal Harbi 2. Cilt Batı Cephesi 2. Kısım** s. 265

⁴⁵⁶ A.g.e., s. 265

Temsilci Crowe, Venizelos'un izin almak için ordu komutanlarını General Milne'e göndermediğini ve Yunan yüksek komiserinin işgalin ardından yapmış olduğu açıklamada " Yunan birliklerinin buralarda konuşlanan Türk birliklerini bastırabilmek adına Soma'ya ilerlediklerini fakat daha sonra geri dönmekte tereddüt ettiklerini ayrıca bu hareketin General Milne tarafından kendilerine verilen emir neticesinde gerçekleştiğini ifade etmiştir."⁴⁵⁷

2.2.Türk Kuvvetlerinin Geri Çekilmesi ve Giresun Muharebeleri

24 Haziran 1920 gecesi Yunan Baş Komutanı Paraskevopulos tarafından İzmir Kolordusuna verdiği emirde Soma'nın işgalinden sonra Adalar Tümeninin, Kırkağaç ve Savaştepe bölgesini Türklerden arındırmalarını, Savaştepe-Soma demiryolu hattının da muhafazasının sağlanmasını emretmiştir.⁴⁵⁸ Yine aynı gün içerisinde de Türk halkına yayınladığı bildiride harekât amaçlarının Mustafa Kemal kuvvetlerini dağıtıp asayiş sağlamaya olduğunu, bu sebeple de Anadolu'nun iç kesimlerine yürüyeceklerini, Mustafa Kemal taraftarlarının, hükûmete isyan edenlerin, İtilaf Devletleri'nin kararına uymayanları hedef aldıklarını, herkesin can, mal ve namus güvenliğine saygı gösterileceğini belirtmiştir.⁴⁵⁹

24-25 Haziran gecesi iki yedek tabur ile Soma istasyonunun doğu sırtlarında bulunan Balıkesir Merkez Komutanlığından Binbaşı Salim Bey'e emrinde olan iki taburla Beyce'ye gelmeleri Kazım Bey tarafından emredilmiştir. Emri götüren askerin gece karanlığında yolunu kaybederek emri ulaştıramamış olmasına rağmen bu iki tabur zayıpsız bir biçimde çekilebilmişlerdir. 25-26 Haziran gecesini Beyce ile Savaştepe arasında geçiren Kazım Bey'e gelen haberler Yunan kuvvetlerinin ilerlemekte olduğu yönündeydi. Bu esnada Bursa'dan gelen 3 taburlu bir alay ile Biga ve Balıkesir'den gelen bazı milli kuvvetler Savaştepe istasyonuna gelmişlerdi.⁴⁶⁰

24 Haziran günü 61. Tümen Komutanının talimatıyla Balıkesir istikametinde çekilmeye başlayan Türk güçlerinin konumlanışına ilişkin olarak Soma Mıntıka

⁴⁵⁷ Ediz, a.g.e., s. 190 , İsmail Ediz'e göre General Milne'in daha önce ortaya koyduğu mektuplar ve demeçler neticesinde işgale ilişkin emrin kendisi tarafından verilmiş olamayacağı kanaatindedir.

⁴⁵⁸ Türk İstiklal Harbi 2. Cilt Batı Cephesi 2. Kısım s. 266

⁴⁵⁹ A.g.e., s. 267

⁴⁶⁰ A.g.e., s. 138

Komutanı Yüzbaşı Kemal Bey 25 Haziran günü şu telgrafı göndermiştir: ⁴⁶¹'' 1- Ayvalık ve İvrindi cephelerimiz kemal-i muvaffakiyetle düşman hal-i taarruzdadır. 2- Bu iki cephenin vaziyet-i şayanı memnuniyet ve şükrandır.3-Soma ve Akhisar cephelerinde düşmanın kalabalık kuvvetleri karşısında kıtaatımız biraz geriye çekilmiştir. 4- Mamafih bu iki cephe dahil tespit edilmiş hal-i hazırda Lehülhamd endişeye mahal kalmamıştır. 5-Avn-ı İlahi ve Ruhaniyet-i Cenab-ı Peygamberi ile neticeyi katıye lehimize dönmektedir.''Kemal Bey'in İzmir'e Doğru gazetesine göndermiş olduğu telgrafta Soma ve Akhisar cepheleri için endişeye gerek olmadığını söylese de bu iki kent Yunanlılar tarafından işgal edilmiş durumdadır. Kemal Bey 26 Haziran günü göndermiş olduğu bir başka telgrafta da mevcut duruma ilişkin şunları aktarmıştır:⁴⁶² '' 1-Soma'ya 1.5 saat mesafede yenice istasyonu ilerisinde cephe tutmaktayız. Dün öğleden sonra düşmanın taarruzu akamete uğratılmıştır. 2- Bugün düşman şafakla beraber piyade ve süvari kuvvetleriyle keşfi taarruzi yaptı. İş bu taarruz tarafımızdan def edilmiştir.3- Vaziyet Lehülhamd iyidir. Telaş ve merak edilecek bir şey yoktur. ''

Yunan Baş Komutanı Paraskevopulos'un 19 Haziran 1920 tarihli emrine göre Yunanlıların İzmir Kolordosu Akhisar ve Soma'ya yapacağı taarruzun ardından Balıkesir istikametine yürümekle görevlendirilmiştir. Yunan kuvvetleri Soma'yı işgal etmelerinin ardından Beyce bölgesine keşif kollarını göndermişler, bölgede mevzilenen Türk güçleri ile herhangi bir temasta bulunmamışlardır. Birkaç gün devam eden bu durumun ardından 28 Haziran günü Yunan Kuvvetleri Beyce bölgesine doğru harekete geçmiş ve bölgedeki Türk güçleri geriye doğru çekilmek durumunda kalmışlardır. Bir gün sonra ise Adalar tümeninin iki alayı Savaştepe bölgesine doğru hareket ederken İzmir Tümeni ve 3. Süvari Alayı da Gölcük üzerinden Balıkesir'e doğru ilerlemek amacıyla harekete geçmiştir. Sabah saatlerinde taarruza başlayan Yunan kuvvetlerine karşı savunma hattının sağ tarafında Eşenli Yusuf Bey'in müfrezeleri sol tarafta ise Keçeci Hafız Mehmed Emin Bey müfrezeleri ve Savaştepe'nin güneyindeki tepelerde de Piyadeler tertibat almıştır. Beş saat süren şiddetli çarpışmaların ardından Yunanlılar karşısında

⁴⁶¹ Gökdemir, a.g.e., s. 354

⁴⁶² A.g.e., s. 354

tutunamayan Türk güçleri Kazım Bey'in emri ile süvari kuvvetleri Konakpınar'a piyadeler ise Soğucak istasyonuna çekilmişlerdir.⁴⁶³

Çekilme esnasında İzmir Tümeni'nin Bigadiç üzerinden Balıkesir'e doğru ilerlemekte olduğu bilgisi de Türk kuvvetlerine ulaşınca Balıkesir'in boşaltılmasına karar verilmiştir. Ardından da Kazım Bey'in talimatıyla Balıkesir'deki depolarda bulunan mühimmat Susurluk'a nakledilmiş ve Balıkesir 30 Haziran İzmir Tümeni 30. Alayı'na bağlı birliklerce saat 14:00'de işgal edilmiştir.⁴⁶⁴

2.3.Batı Cephesi'nin TBMM'ne Devrolunması ve 61. Tümen

Sivas Kongresi kararlarının duyurulmasının ardından uzunca bir süre geçmiş olmasına rağmen 61. Tümen Komutanı Kazım Bey Heyet-i Temsiliye'ye göndermiş olduğu bir mektubunda kendi bölgesinde Reddi İlhak Heyetlerinin varlığından, Balıkesir ve Denizli gibi merkezlerde toplanacak olan yerel kongrelerden bahsetmesi ve Sivas Kongresi'nin kararlarına ilişkin bir değerlendirmede bulunmamıştı. Bu durum Heyet-i Temsiliye'nin Batı Anadolu ile daha yakından ilgilenmesini gerekli kılmıştır. Sivas Kongresi'nin 9 Eylül 1919 tarihinde Ali Fuat Paşa'ya verdiği Umum Kuvâ-yi Milliye Komutanlığı görevi sadece bir atama olarak kalmış ve Ali Fuat Paşa bu cepheye fiilen komutanlık yapamamıştır.

Mustafa Kemal'in Batı Anadolu cephesini bir komuta düzeni içerisinde tek elden yönetilmesi çabası ancak, 23 Nisan 1920'de TBMM hükûmetlerinin kurulmasından sonraki süreçte ve Yunanlıların 22 Haziran 1920'de başlattıkları genel taarruzları esnasında mümkün olabilmişti. 24/25 Haziran 1920'de Bakanlar Kurulu ve Genelkurmay Başkanlığı kararı ile Ali Fuat Paşa Batı Cephesi Komutanı olarak atanmış ve sonraki süreçte de Albay İsmet Bey bu görevi Ali Fuat Paşa'dan devralmıştır.⁴⁶⁵

İlgili karara ilişkin olarak yayınlanan genelgede; 12. ve 20. Kolordularla İzmir Kuzey Kolordusu adını alan Kuzey Cephesi Ali Fuat Paşa emrine verilmiştir. Albay Kazım Bey İzmir Kuzey Kolordusu Komutanlığına, Albay Beki Sami Bey 20.

⁴⁶³ Özalp, a.g.e., s. 141

⁴⁶⁴ Türk İstiklal Harbi II. Cilt Batı Cephesi 2. Kısım s. 277

⁴⁶⁵ A.g.e., s. 281

Kolordu Komutanlığı'na, Yarbay Kemalettin Sami de 56. Tümen Komutanlığına tayin edilmiştir.⁴⁶⁶

61. Tümen Komutanı Kazım Bey yanında kalan küçük bir müfreze ve subay topluluğu ile 1 Temmuz 1920'de Karacabey doğusunda Ulubat köprüsünün başına gelmiş, orada kotasından ayrılmış er, subay ve büyük bir göçmen topluluğu ile karşılaşmıştır. Topluluğun Bursa'ya güvenle ulaşmasını sağlamış ve İzmir Kuzey Cephesi faaliyetleri de bunun ardından son bulmuştur. Bu çekilme sürecinde de 61. Tümen Bursa'nın ardından Eskişehir'e kadar çekilmiş ve Eskişehir'de oluşturulan Ertuğrul grubu dahilinde yer almıştır. Yüzbaşı Kemal Bey'e bağlı yaklaşık 200 kişiden oluşan süvariler de Karesi Mürettep Taburları adıyla teşkilatlanmış ve I. ve II. İnönü savaşlarına katılmışlardır. 1920 yılı Ağustos ayına gelindiğinde ise Balıkesir Kuvay-ı Milliyesi Heyet-i Merkeziyesi de kendisini feshetmiştir.⁴⁶⁷

3.İŞGAL ALTINDA SOMA

3.1. İşgal Altında Yaşam

Uzunca bir süre devam eden direnişin ardından 22 Haziran 1920'de başlayan Yunan harekâtı neticesinde 24 Haziran günü işgal edilen Soma'da Yunanlılar daha önce işgal ettikleri birçok yerde olduğu gibi sıkıyönetim ilan ederek, bir takım emirler yayınlamışlar ve halkı da bu emirlere uymaya çağırmışlardır.

Yunanlıların işgal altına aldıkları bölgelere ilişkin genel tavır ve yöntemlerini sunması açısından 26 Eylül 1920 tarihli Öğüt gazetesinde belirtilen şu ifadeler oldukça önemlidir:⁴⁶⁸ *Yunanlılar ilk girdikleri yerde gayet yumuşak davranırlar, halkın işiyle gücüyle uğraşmasını; hiç kimsenin burnu kanamayacağını ilan ederler. Bir iki gün devriyeler sokaklarda önlerine bakarak geçerler. Halk zanneder ki refah devri başlamıştır. Ama, birkaç gün sonra silah toplamaya başlanır. Şüphesiz ki, bu da onun hakkıdır, kendisini emniyet altına almaya çalışıyor denilir. Bu işte bittimi sıra aklı başında olan, halka önyak olacak aydın ve değerli kişilerin fesatçı, kışkırtıcı şüpheli adlarıyla tutuklanıp uzak yerlere sürülmelerine gelir. Bundan sonra türlü bahanelerle zenginler tutuklanarak beşer onar bin lira rüşvetle tekrar bırakılır. Bundan sonra da halka satır atmaya başlanır. Evvela bir iki çiftlik soyulur. Sonra*

⁴⁶⁶ A.g.e., s. 282

⁴⁶⁷ İlgürel, a.g.e., s. 257

⁴⁶⁸ Ergül, a.g.e., s. 283

bahçelerde teker teker adamlar öldürülür. Daha sonra köylere ve caddelerden geçenlere saldırılır. Nihayet sıra şehre gelir. İşte İzmir’de, Manisa’da, Aydın’da Balıkesir’de yapılan bunlar.’’

Soma’daki varlıkları ilhak değil işgal biçiminde olan Yunanlılar idareye ve adliyeye müdahale etmemişler, daha çok siyasi bir görevi olan Armostis adında bir temsilci ile kenti yönetmeyi tercih etmişlerdir. Yerel ihtiyaçları karşılamak maksadıyla da bir meclis oluşturulmuştur. Oluşturulan meclis ve Armostis İzmir’de bulunan Yunan hükûmet temsilcisi İstiryadis’in aldıkları talimatları doğrultusunda faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. İşgal süresince Avukat Hilmi Bey de Belediye Başkanı olarak görev yapmıştır.⁴⁶⁹

Soma’da bulunan işgal kuvvetlerinin bu süre zarfında devamlı bir karargahları olmamıştır. Kurtuluş Savaşı bitiminde Yunanistan İşgal Kuvvetleri Komutanlığı görevini Hacı Anesti’den devralan General Trikupis bir süre Soma’da bulunan ve daha önce Akhisar’da görev yapan ve demiryolunun savunması işini üstlenen Yunan III. Tümenin komutanlığını yapmıştır. 1920 senesinin son döneminde Soma’ya gelen Trikupis, bu süre zarfında Ağazade Hacı Raşit Efendi’ye ait olan evi 45-50 gün süre ile karargah olarak kullanmıştır.⁴⁷⁰

O dönem Yunan Kuvvetleri lehine yayımları ile bilinen İzmir merkezli Kosmos Gazetesi, ‘*Soma Civarında Durum*’ başlığıyla verdiği haberde cinayet ve eşkıyalık olaylarının son zamanlarda azaldığını ileri sürmüş bunun sebebinin de bölgenin Yunanlılarca işgal edilmiş olmasından kaynaklandığını belirtmiştir. Gazete, Soma’ya giden Atkinson’un Türk subay ve idarecilerine; Yunanistan’ın bölgeyi müttefiklerin kararıyla işgal ettiğini, dolayısıyla Yunan ordusuna karşı yapılacak her hareketin aynı zamanda müttefiklere karşı yapılmış sayılacağını ve bunun da karşılıksız kalmayacağını belirttiğini aktarmıştır.⁴⁷¹ Esasen Mondros sonrası süreçte hep olagelen bir yıldırma ve korkutma daha büyük olan güçlerle tehdit etme girişimlerinden biri olarak görülebilecek bu haberde aktarılanlar sözde işgal sonrası

⁴⁶⁹ Kutlusoy, a.g.e., s. 93

⁴⁷⁰ Kutlusoy, a.g.e.,s. 92,General Trikupis, ”**Hatıralarım**”Hüsûnûtabiat Matbaası, 1967 İstanbul, 107 Sayfa, s. 86, **EK 13**-Harita: ATASE 2272-644-145-6 Temmuz 1920 Soma’da bulunan Kuvvetler

⁴⁷¹Mevlut Çelebi, **İtalyan Arşiv Belgelerinde İşgal Döneminde İzmir Basını**, Yayına Hazırlayan Oktay Gökdemir, Kuvay-ı Milliye’nin 90. Yılında İzmir ve Batı Anadolu Uluslararası Sempozyumu (6-8 Eylül 2009) Bildiriler 1. Kitap, İzmir Büyükşehir Belediyesi, 2010, s. 57-71, s.64

süreçte yaşanan zulmün ve baskının ilgili yayın organınca itirafından başka bir şey olmamıştır.

Yine Kosmos gazetesinin üzerinde durduğu bir başka konu da, Yunan işgali nedeniyle yaşanan göç olaylarıdır. İç bölgelerden İzmir'e 1042 göçmenin geldiğini haber veren gazete, Manisa'da da, Akhisar ve Soma'dan gelen 1500 göçmenin bulunduğunu bildirmiştir. Gazetenin verdiği başka bir göç haberinden de iç bölgelerden İzmir'e yeni ve kalabalık bir Türk göçmen grubunun geldiği, bu insanların büyük çoğunluğunun yaşlı, kadın ve çocuklardan oluştuğu belirtilmiştir.⁴⁷²

27 Ekim 1920 tarihinde Balıkesir Jandarma Alayı Mülhakı ve Tensik Heyeti refakatine memur edilen Mülazımın göndermiş olduğu istihbarat raporlarında; Yunanlıların işgal ettikleri Balıkesir, Bandırma, Erdek, ve Soma'da barış antlaşmalarına aykırı faaliyette bulunmak suretiyle, Osmanlılık adına ne varsa yok etmeye çalıştıkları, Müslümanları ticari hayattan koparmak için ithalat ve ihracat yasağı koyduklarını, hükûmet konaklarına Yunan bayrağı çekip Türk memurları görevden el çektirdikleri, işkence, katliam ırza tecavüz, mal gaspı olaylarının işgal bölgelerinde her an yaşanmakta olduğunu belirtmiştir. Yunanlıların Müslüman ahalinin elinde bulunan mallara el koyduğu, Osmanlı mahkemelerinin işlemez duruma geldiği ve hukuk davalarına papaz başkanlığında bir kilise heyetinin baktığı aynı raporda belirtilmiştir.⁴⁷³

Aynı istihbarat raporunun Soma ile ilgili bölümünde de, Soma'da yaşayan halkın % 85'i Müslüman olduğu halde kasaba merkezinde çok az Müslüman görüldüğü belirtilmiş, Yunanlıların diğer bölgelerde yapmakta olduğu gibi Müslümanlara karşı tehditkar bir tutum içerisinde oldukları ve silah aramak bahanesiyle Müslüman evlerine girerek ırza ve namusa tecavüz ettikleri, Türklerin herhangi bir vesile ile ortadan kaldırılma olaylarının her an yaşanmakta olduğunu belirtmiştir. Soma'nın Yunanlılar tarafından işgalinin ardından Belediye binası mavi ve beyaza boyattırılmış hükûmet konağına da Yunan bayrağı asılmıştır.⁴⁷⁴

Bayramın birinci günü koluna bir Hilal-i Ahmer rozeti takan belediye başkanının 16 yaşındaki oğlu Yunan askerleri tarafından tutuklanmış ve saatlerce

⁴⁷² A.g.e., s. 64

⁴⁷³ Uğurhan Demirbaş, a.g.e., s. 109

⁴⁷⁴ A.g.e., s. 109

darpedilmiştir. Oğlunun serbest bırakılması için Yunan Komutanlığına başvuran Belediye Reisi de komutan tarafından kolundan tutularak merdivenlerden aşağı sürüklenmiş ardından da oğlu serbest bırakılmıştır.⁴⁷⁵

Soma'nın Yunanlılar tarafından işgali esnasında hapisanede bulunan mahkumların serbest bırakılıp Kuvâ-yi Milliye'ye katılmış olmaları bahane edilerek Türkler sürekli karakola gidip ve ifade vermek durumunda kalmıştır. Soma'da kaymakamlık görevini vekaleten yürütmekte olan vekil asil olarak bu göreve atanan kaymakamın gelmesinin ardından bu görevden ayrılmış fakat asil kaymakamın hükûmet konağına girmesi Yunanlılarca engellenmiştir. Ayrıca da görev yapamayacağına ilişkin bir belge de Yunanlılarca tebliğ edilmiştir. Raporu yazan Teğmen'e göre, Müslüman ahalinin bugün içine düştüğü durumda en büyük hata Yunanlıların keyfi uygulamalarına karşı sessiz kalan kaza kaymakamındadır. Yunanlılar ileri harekâta başladıkları tarihten itibaren işgal bölgelerindeki sancak ve kazalarda konferans kararlarına ve taahhüt ettikleri hususlara riayet etmemişlerdir. İşgal süresince Soma'daki eğitim öğretim faaliyetlerinde gözle görülür bir değişiklik olmamış, Türk öğretmenler görevlerine devam edebilmişlerdir. Fakat Mustafa Kemal Paşa lehinde propaganda yapılıp yapılmadığı Armostis tarafından sürekli olarak kontrol edilmiştir.⁴⁷⁶

İzmir işgali sonrasında Soma'ya göç etmiş bir ailenin çocuğu ve işgal süresince Soma'da ilkokul öğrencisi olan Avni Altınır okullarında yaşadıkları bir hadiseyi şu şekilde aktarmıştır:⁴⁷⁷ ''Soma'da iki yıl kalan Yunanlılar bize her akşam Yunan bayrağına selam verdirdiler. Üçüncü sınıftayken bir gün Armusti denen Yunan kaymakamı ve jandarma Komutanı ile bazı Türkleşmiş sandığımız Rumlar ve eczacı Monol Efendi sınıfa girdiler. Anadolu Yavrusunun kitabı vardı. Okuma dersindeyiz. Manol çok iyi Türkçe konuşuyor. Açtı kitabı, eski Türkçe olduğu halde rahatça okudu ve: Türk dünyanın en şanlı kahraman milletidir, satırlarını okudu. Türklerle alay etti. Bundan sonra Türk milleti yok dedi. Ve o sayfaları yırttırdı. Bir şiir ilişti gözün, merhum Sami Fırat'ın uzun şiirini okuttu. Hırsla dinledi, müdür ve öğretmen sararmıştı. Şiirden hatırımda kalan bir kıta:

Aydın Türkün ana yurdu

⁴⁷⁵ A.g.e., s. 109

⁴⁷⁶ Kutlusoy a.g.e., s. 93

⁴⁷⁷ Avni Altınır, **Her Yönüyle Atatürk**, 4. Basım, Bakış Kütüphanesi, 1983 İstanbul, 800 Sayfa, s. 757

Vermez onu altın ordu

Düşman İzmir'e girerken

Bütün millet ağlıyordu.

Aydın, Aydın güzel aydın

Ah bir kere kurtulaydın.

Dinledi, dinledi ve geriledi. Sonra suratıma bir şamar aksetti. Hiç istifimi bozmadan okumaya hırsıyla devam ettim. Vire hala okuyorsun diyerek bir şamar daha attı. Sonar bu sayfayı yırttırdı. Kitapta Türklüğe ait bütün sayfaları yırttırdı. Siz Osmanlısınız, dedi. Sekiz yaşında bir çocuktan gözümde şimşek çaktı sandım. Fakat ne ağladım ne kıpırdadım. Döndü Rumca olarak Kaymakama Bu Türkler böyle dik kafalıdır. Şu yumurcağı ezeceğim geliyor.(Rum mahallesinde oturduğum için Rumcayı anlamıştım.) İnadına sert sert baktım. Dayak yiyenleri ve çete diye sürülenleri ve bize hükûmet avlusunda diri diri insana nasıl nal çakıldığını, parmaklarına çıra bağlayıp çatır çatır yaktıklarını kaç defa bize ve halka zorla götürüp gösterdiler.”

Döneme ilişkin genel uygulamalarla ilgili olarak da Kutlusoy şunları aktarmıştır:⁴⁷⁸

“Vergi, rüsum ve harçları yine Türk memurlar topluyor, memurlar İstanbul'dan aldıkları emre göre hareket ediyorlardı. Tren istasyonu Fransızların işgali altında olmakla birlikte Yunanlılar'a hizmet ediyordu. Linyit madeni Çimeris tarafından işletiliyordu. Bankaya da bir müdahaleleri olmadı. Ziraat bankası eskisi gibi çalışmasına devam etmekteydi. Fakat kullanılan para 'Drahmi' ve 'Lira' idi. Şehirde güvenliğin sağlanması meselesi de Yunanlıların kontrolündeydi. Köylerde bazı güvenlik zafiyetleri yaşanıyor, çeteler, eşkıyalar ve soyguncular köylerde yağma ve soygun yapıyorlardı. Belirlenen saatlerde dışarı çıkmanın yasak olduğu bu uygulamada yasaklara uymayanların tutuklanacakları belirtilmişlerdir. Sivillerin işgal bölgesinin dışına çıkması izne bağlanmış ve bu şekilde seyahat özgürlüğü sınırlandırılmıştı. Devrin Soma müftüsü İsmail Hakkı Bey ile sıkı münasebetleri oluşmuş halkın ibadetine bir karışma söz konusu değildi. İsmail Hakkı Bey'in işgal komutanlığında Türk halkının menfaatlerinin korunmasında gayreti büyük olmuştu.”

⁴⁷⁸ Kutlusoy, a.g.e., s. 93

3.2.Akıncıların Faaliyetleri

Gördes ve Demirci kasabaları Batı Anadolu'daki diğer kasabalardan farklı olarak Yunanlılar tarafından sürekli işgal altında tutulamamıştır. Anadolu'da Yunan kuvvetlerinin kesin yenilgisi olan 30 Ağustos 1922 tarihine kadar Gördes üç Demirci de dört defa işgal edilmiştir. Bölgede sürekli bir işgalin olmaması, işgal edilmiş yakın bölgelere yönelik verilen kurtuluş mücadelelerinin harekât merkezi haline gelmesine sebep olmuştur.

23 Kasım 1920'de Demirci Kaymakamlığı'na İbrahim Ethem Bey atanmıştır. İbrahim Ethem Bey göreve başlamadan kısa bir süre önce de Demirci ve Gördes'ten çekilen Yunan kuvvetlerinden oluşan boşluğu bölgede bir süredir egemenlik arayışında olan Çerkez Ethem'in Kuvâ-yi Seyyare kuvvetleri doldurmuştur. 9 Aralık günü Gördes Yunanlılar tarafından tekrar işgal edilmiş ve ardından 13 Aralık'ta tekrar boşaltılmıştır. Yaşanan bu gelişmelerin ardından Gördes ve Demirci İbrahim Ethem Bey'in kontrolü altına girmiştir.⁴⁷⁹

Batı Cephesi Komutanlığı'na bağlı olan bölgede 3. Grup bölgesinde, Gördes'te 1. Süvari Tümeni emrinde 11, 12, 13 numaralı Akıncı Müfrezeleri, Demirci'de de 14,15,16 numaralı müfrezeler oluşturulmuştur.⁴⁸⁰ Önceleri Gördes Askerlik şubesine bağlı olan birlikler daha sonra Demirci Bölge Komutanlığı'nın kurulmasının ardından ona bağlanmıştır. Bu birliklerin dışında yine bölgede faaliyet gösteren Gönüllü Akıncı Müfrezeleri de oluşturulmuştur. Bakırlı Ahmed Çavuş'un V numaralı gönüllü müfrezesi Kırkağaç ve Soma ilçelerinden sorumludur. Tüfek bomba ve tabanca ile donatılmış atlı birliklerden oluşan müfrezelerin önderi İbrahim Ethem Bey için, birinci derecede hizmet edenler Parti Pehlivan, Halil Efe, Hüseyin Çavuş, Hacı Veli, Arap Ali Osman Çavuş, ve Arslan Ağa'dır. İkinci derecede Kulalı Mahmud Efe Müfrezesi, Üçüncü derecede Bakırlı Mustafa Efe (Saçlı Efe) ve Bakırlı Ahmed Çavuş Müfrezesi mevcuttur.⁴⁸¹

15 Eylül 1921 günü Bakır'da Bakırlı Mustafa Müfrezesi ile Yunan kuvvetleri arasında yaşanan çatışmada iki er yaralanmış ve Kırkağaçlı Celal şehit düşmüştür. 18 Mayıs 1922 günü de Soma'nın Menteşe Köyü bölgesinde Yunan Kuvvetleri ile altı

⁴⁷⁹ Ergül, a.g.e., s. 380

⁴⁸⁰ A.g.e., s. 382

⁴⁸¹ Age., s. 383

saat devam eden bir çatışma yaşanmış, 12 Yunan askerinin öldüğü çatışmanın ardından Yunan kuvvetlerinden bir takım malzemeler temin edilmiştir.⁴⁸²

Yunan ordusu için sürekli bir tehdit oluşturan bu kuvvetler birçok defa Yunan kuvvetlerine baskınlar düzenlemiş ve kayıplar yaşatmıştır. Sadece bununla yetinemeyen Akıncılar; şimendifer köprülerini tahrip ve telgraf hatlarını kat ederek düşmanın muhaberatını sekteye uğratmış, düşmanın nakliye ve posta kollarına taarruzlarda bulunmuş özetle bölgesinde sürekli olarak Yunan güçleri için sürekli bir tehdit olmuştur.

4. KURTULUŞ

4.1.Soma'nın Kurtuluşu

TBMM'nin idareyi ele alması ile birlikte oluşturulan düzenli ordu birlikleri Yunanlılara karşı I. İnönü ve II. İnönü zaferlerini elde etmiştir. 1921 yılı Temmuz ayına gelindiğinde ise Kütahya Eskişehir Savaşı'nda düzenli ordu ilk yenilgisini almış ve Mustafa Kemal'in emriyle Sakarya'nın doğusuna çekilmiştir.

Fransızlarla Ankara Antlaşması, Sovyet kontrolündeki Gürcistan, Ermenistan ve Azerbaycan ile Kars Antlaşması imzalanarak doğuda ve güneyde yaşanmakta olan sıkıntılar sonlandırılmıştır.⁵ Ağustos 1921 tarihli kanunla Mustafa Kemal'e başkomutanlık unvanı verilmesi ile başlayan süreçte bizzat Mustafa Kemal tarafından yayınlanan Tekalif-i Milliye emirleri sonrasında taarruza geçen Türk güçleri Sakarya Meydan Muharebesi'ni kazanmıştır. 26 Ağustos 1922 tarihinde başlayan Büyük Taarruz, 30 Ağustos 1922 gününe gelindiğinde Mustafa Kemal'in “ *Ordular İlk Hedefiniz Akdeniz'dir, İleri* ” emriyle Türk Ordusu Yunan kuvvetlerini önüne katmış ve Batı Anadolu'da hızla ilerlemiştir.

1 Eylül günü Uşak'ta, daha önce Soma'da da görev yapmış olan Yunan Küçük Asya Orduları Komutanı General Trikupis esir edilmiştir.

Soma bölgesinden sorumlu 2. Ordu Karargahına 8 Eylül gecesine gelen raporlardan anlaşıldığı üzere Yunanlılar 6 Eylül günü Akhisar, Soma ve Kırkağaç'tan çekilmişlerdir. Fakat bu sırada 15. Yunan Tümeni Soma'ya girmiştir.⁴⁸³ Yunan

⁴⁸² Ergül, a.g.e., s. 429, 446, 447

⁴⁸³ Ergül, a.g.e., 557

Ordusundan Ambelas Soma'ya gelişlerini ve ayrılışlarını şu şekilde aktarmıştır:⁴⁸⁴''
Yürüyüş gece ile gündüzün yerlerini birbirine terk edeceği, büllüllerin biraz sonra terennüme başlayacağı ve daha sonra da Apollo'nun arması olan hayat verici şark güneşinin doğmasına yakın saatlerde cereyan ediyordu. Bir taraftan yeni günün başlamasından sevinç duyarak, diğer taraftan da zuhur edecek can sıkıcı hallerin tesiri altında endişeli olarak ilerliyoruz. Karşıdan sekenesinin ekserisi Rum olan Soma kasabasını görmüştük. Biraz sonra içine girdik ve terkedilmiş bulduk. Rumlar birkaç gün evvelisi Dikili'ye gitmişler. Geride kalan Türk halkı da Kırkağaç'tan oraya gelmekte olduğumuzu haber almaları üzerine dağa kaçmışlardı. Bu kasabanın da Türk kuvvetlerini karşılamak üzere Türk bayraklarıyla donatılmış olduğunu gördük. Kasabanın Hristiyan mahaleleri tahrip edilmiş, kiliselerde bulunan azize resimlerinin de parçalanıp yollara atılmış olduğu görülüyordu. Tümen levazımı, ihtiyaçların bir kısmını oradan tedarik etmek için çalıştığı bir sırada çalıştığı bir sırada, muhacirlerin terkedilmiş dükkânları yağma etmeye başladıkları ve evlere ateş vermeye koyuldukları görülünce, komutan, bu yolsuzlukları yapanların tecziyesini ve tekerrürü halinde şiddetli muamele yapacağını emir ve ilan edince tümende daima bulunması icap eden disiplinin muhafazası başarıldı. Sabahın saat sekizine doğru ancak 15 kilometreden biraz fazla yol yürüyebilmiştik. Buna muhacir kafilesinin ağır yürüyüşü yegane amil olmuştu. Soma'dan aynı yolu takip ederek garbe ve biraz cenuba teveccüh ile yola devam edilmişti''

10 Eylül günü Yunan güçlerinin Sındırgı'nın kuzey ve kuzeydoğusuna doğru hareketi köylüler tarafından İnzibat Zabiti Hayri Bey'e bildirilmiş ve birliklerce Yunan güçlerinin Soma ve Kırkağaç yönüne doğru yönelen harekâtı da engellenmiştir.⁴⁸⁵ Yine 10 Eylül günü İnzibat Zabiti Hayri Bey de Giresun Nahiye Müdürü'ne verdiği raporda Yunan kuvvetlerine ilişkin şu bilgileri vermiştir:⁴⁸⁶''
Sındırgı cihetinden Kırkağaç'a oradan Soma'ya gelen Yunan efradının miktarı 5-6 bindir. Bergama, yoluyla Dikili'ye doğru gitmiştir. Soma'da bilumum canlı mahlukat dağlardadır...''

Soma'yı terk eden Yunan kuvvetleri, kenti ateşe vermişlerdir. Türkler büyük ölçüde kent merkezinden ayrıldığı için can kaybı yaşanmamıştır. İnzibat Zabiti Hayri

⁴⁸⁴ Ergül, a.g.e., 558

⁴⁸⁵ İbrahim Ethem Akıncı, **Demirci Akınları**, 3. Baskı, Türk tarih Kurumu Basımevi, 2009 Ankara 454 Sayfa, s. 390

⁴⁸⁶ A.g.e., s. 380

Bey'in telgrafından anlaşıldığı üzere Soma'da içine girilecek hane bulunamamış ve halk büsbütün yokluk içinde kalmıştır. Acilen yeteri miktarda kuvvet gönderilmesini isteyen Hayri Bey telgrafını Giresun Müdürü Mehmet Naci'ye o da telgrafi Balıkesir Akıncı Müfrezeleri Komutanlığına aktarmıştır.⁴⁸⁷

Yunanlıların Soma ve civarından çekilmeleri esnasında verdikleri zarara ilişkin 29 Mart 1923'te Garp Cephesi Komutanlığına Bursa Valiliği tarafından verilen rapora göre Kırkağaç ve civarında 18 kişiyi katletmiş, 6 kişinin yaralanmasına sebep olmuş, 75 kişiyi de yanlarında götürmüşlerdir. Yine aynı raporda ırza tecavüz vakalarına da rastlanmıştır. 13 ev, 6 dükkân, 3 resmi bina ve 2 de dini yapı yakılmıştır. Kuzey Ege genelinde de toplamda 6954 kişi hayatını kaybederken, 11129 ev, 2425 dükkân, 38 resmi, 34 dini bina ve 45 köy yakılarak zarar verilmiştir.⁴⁸⁸

13 Eylül 1922 Cumartesi günü saat 10.30 sıralarında Türk Birlikleri Soma'ya ulaşmıştır. 2. Ordu'nun 16. Tümeninin 43. Piyade alayına mensup askerlerimiz Yüzbaşı Tevfik Bey komutasında şehre girmiştir.⁴⁸⁹

Soma'nın kurtuluşuna dair Avni Altıner'in hatıratında şu satırlara yer verilmiştir:⁴⁹⁰ ‘‘ *Saymakla bitmeyen acı hatıralar arasında 13 Eylül'de ufak atlar üzerinde yağız çehreli mızraklı süvarilerin:*

Ankara'nın taşına bak,

Gözlerimin yaşına bak,

Biz Yunan'ı esir aldık,

Şu feleğin işine bak...

Şarkısını söylüyorlardı. Küçük çocuk olduğum halde Yunan şamarından akmayan gözyaşlarım sevinçten damlamıştı. Kesilen kurbanlar ve bir anda, bir günde bu esir kasabanın her evinden sarkan Türk bayrakları hala gözlerimin önündedir. Bütün zulme, tehdide, işkenceye rağmen kurtuluş günü al ipek bayraklar işleyen böyle bir memleketin çocukları...’’

⁴⁸⁷ A.g.e., s. 380,381

⁴⁸⁸ Em. Kurmay Albay Talat Yalazan, **Türkiye'de Yunan Vahşet ve Soy Kırımı Girişimi, II. Cilt**, Gnkur. Askeri Tarih ve Strateji Etüd Başkanlığı Yayınları, Ankara 1994, 196 Sayfa, s. 155

⁴⁸⁹ Ergül, a.g.e., s. 559

⁴⁹⁰ Altıner, a.g.e., s. 757

4.1.1. Soma On İkinci Üsera Taburu

Kurtuluş Savaşı'nın devam ettiği günlerde ve özellikle Büyük Taarruz'un ardından artan Yunan askerleri ve sivillerden oluşan esirler taburlara bölünerek cephe gerilerine gönderilmişlerdir. Esirlerin çoğalmasi ile birlikte üsera ve garnizon taburları kurulmuş ihtiyaçlara göre de farklı il ve ilçelere gönderilmişlerdir. Bu taburların oluşturulmasında amaç tahrip edilen yerlerde, özellikle kış aylarına kadar, meskenlerin yeniden inşa edilmesi ve mümkün olduğunca bu esirlerden faydalanılması olmuştur. Üsera taburlarının zaman içinde çoğalmasi ile birlikte Garp Cephesi mıntıkası dahilinde 16 Aralık 1922 tarihinde İzmir merkezli Üsera Taburları Komutanlığı kurulmuştur.⁴⁹¹

Esirlerden bir yandan fayda sağlanmak umulurken bir yandan da esirlerin iaşesi Türk askerleri gibi düşünülmüş ve imkanlar dahilinde ihtiyaçları karşılanmaya çalışılmıştır. Esir subaylara esaret tarihinden itibaren maaş bağlanmış, Bakanlar Kurulu kararı ile de Yunan subaylarına 21 lira maaş bağlanmıştır. Esir asker ve sivillere ise maaş verilmemiş, yiyecek ve giyecek yardımı sürekli olarak yapılmaya çalışılmıştır.⁴⁹²

Üsera taburlarının numaralandırılmasında 1 numaradan 5 numaraya kadar olan üsera taburlarının Yunan askerlerinden oluşmasına, 6 numaradan 14 numaraya kadar olan üsera taburlarına da yerli sivil esirler yerleştirilmeye çalışılmıştır.⁴⁹³ Bu bilgiye göre daha çok sivil esirlerden oluşan 12. Üsera taburu Merzifon merkezli kurulmuştur.⁴⁹⁴ Söz konusu tabur bir süre Soma'da da görev yapmış, 3 Zabit 1450 nefer ve 35 hayvandan oluşan tabur Konya İskan mıntıkasının kanallarını tamir etmekle görevlendirilmiş ve 20 Kasım 1922 akşamına kadar yola çıkması emredilmiştir. Tabur bünyesinde bulunan ve hali hazırda hastanede olan esirlerinde taburcu olmaları durumunda Manisa'da bulunan 11. Üsera taburuna nakilleri uygun görülmüştür. Taburun nakli esnasında sevk ve iaşe işlerinin de Sevkiyat ve Nakliyat Müdüriyet-i Umumiyesi Menzil Hatları Komutanlığınca düzenlenmiştir.⁴⁹⁵

⁴⁹¹ Ahmet Özdemir, **Milli Mücadelede Üsera Taburları**, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, II/5,1990,129-150, s. 130 Erişim Tarihi 16.02.2018

⁴⁹² A.g.m., s. 136

⁴⁹³ A.g.m., s. 131

⁴⁹⁴ A.g.m., s. 140

⁴⁹⁵ ATASE İSH 20, 6982- 1593-57

Yine aynı dönemde 28 Eylül 1922 Kırkağaç'ta açılacak olan hastanenin Soma'da tesis edilmesinin emredildiği, uygun olursa da Kırkağaç ambar heyetinin de Soma'ya sevk edilmesi için izin istenmiştir.⁴⁹⁶

13 Ağustos 1923 günü de 7 zabıt, 255 nefer, 88 binek ve 527 deve mevcudu ile Soma'ya döndüğü Birinci Kıta Komutanı Yüzbaşı Yusuf Ziya tarafından bildirilmiştir.⁴⁹⁷ Taburun Soma'ya ulaşmadan önce 1 Ağustos günü Akhisar'a geldiği ve bu esnada Soma'dan bir neferin firar ettiği de yine Yüzbaşı Yusuf Ziya tarafından bildirilmiştir.⁴⁹⁸

⁴⁹⁶ ATASE İSH 20,5372-1654-79

⁴⁹⁷ ATASE İSH 20, 3431-1680-78

⁴⁹⁸ ATASE İSH 20, 3431-1680-78AA

SONUÇ

Mondros Mütarekesi sonrasında I. Dünya Savaşı'nı kaybetmiş olmanın acı sonuçları ile yüzleşen Osmanlı Devleti, kaderini büyük devletlerin insafına terk ederek bu süreçten kurtulmaya çalışmıştır. 15 Mayıs 1919 tarihinde İzmir'in işgal edilmesine rağmen, yöneticilerin genel tavrında herhangi bir değişiklik olmamıştır. Osmanlı Devleti'nin bu tavrı, vatanperver Osmanlı aydınları, subayları ve halka sirayet etmemiş, başlangıçta yerel kurtuluş gayesi ile örgütlenen milletimiz, Mustafa Kemal önderliğinde tüm Anadolu'da özgürlük mücadelesi vermiştir.

Birçok insan Yunan politikalarının kurbanı olmuş, zulümler, göçler ve daha birçok acı olay yaşanmıştır. Kuzey Ege'de küçük bir kasaba olan Soma da bu acılardan payına düşeni almış, fakat kurtuluş destanına ortak olmaktan da geri durmamıştır. Kurtuluş Savaşı sürecinde Soma ve civarında birçok önemli hadise yaşanmış olmasına rağmen bugüne kadar yapılan çalışmalarda genel olarak geri planda kalmıştır. Çalışmamız ile birlikte Soma'nın da Kurtuluş destanımızdaki hak ettiği yeri alacağı inancındayız.

İzmir'in işgalinden itibaren milli mücadele safında yerini alan Soma, uzunca bir süre, kapısına kadar gelen düşmana direnmiş ve Kurtuluş Savaşı'nın örgütlenme sürecinde zaman kazanılmasına yardımcı olmuştur. Direndiği süre zarfında 14. Kolordu'nun 61. Tümen 188. Alayı öncülüğünde, bölge halkından oluşan milis kuvvetler, Yunan güçlerinin ilerlemesini engellemişlerdir.

Batı Anadolu'da ilerleyen Yunanlılar ile bir süre sınır konumunda bulunan Soma birçok yabancı heyet tarafından da ziyaret edilmiştir. Özellikle Milne Hattı'nın tespiti sürecinde Soma'da yapılan görüşmeler oldukça önemlidir. Soma'da Yunanlılara karşı sergilenen direniş Balıkesir Kongresi'nin örgütlenmesi içerisinde yer almış, kongrede Soma'ya ilişkin birçok karar alınmıştır.

Mücadelenin devam ettiği günlerde işgal edilen bölgelerden gelen birçok göçmeni de misafir eden Somalılar dayanışmanın da en güzel örneklerini sergilemiştir. Zor geçen günlerde 1919 Kasım'ına gelindiğinde bir de deprem felaketi yaşanmıştır.

Soma, Haziran 1920'de başlayan Yunan taarruzu neticesinde 24 Haziran 1920 tarihinde işgal edilmiştir. İki yıldan uzun süren bir zaman diliminde Yunan işgali

altında kalan Soma 13 Eylül 1922 günü Türk askerlerinin kente girmesiyle bağımsızlığına kavuşmuştur.

Türkler ve Rumların bir arada yaşadığı Soma'da gerek bu süre zarfında gerekse de savaşın genelinde yaşananlar Somalı Rumlar ile Türklerin bir arada yaşama olanağını ortadan kaldırmıştır. Bazı Rumlar Büyük Taarruz sonrasında Yunan ordusu eşliğinde bazıları da Mübadele sürecinde Soma'dan ayrılmış. Gidenlerin yerine Yunanistan'dan gelen Türkler yerleştirilmiştir.

Yokluklar içerisinde verilen mücadelede milletimiz, şartları daha zorlaştıran, isyanlar ve özgürlük andı içenler hakkında ölüm fermanları verenlerle de mücadele etmek zorunda kalmıştır. Varını yoğunu ortaya koymaktan çekinmeyen milletimiz şüphesiz ki büyük bir destan yaratmıştır.

KAYNAKÇA
BELGELER
GENELKURMAY BAŞKANLIĞI

ATASE İSH 6, 2266 245-68

ATASE İSH 8, 5516-464-7

ATASE İSH 2, 1492-29-48

ATASE İSH 7, 4967-344-165

ATASE İSH 6, 7104 -227-147

ATASE İSH 7, 6711-343-239

ATASE İSH 2, 2099-39-135

ATASE İSH 3,3252-98-104

ATASE İSH 2, 2511-43-28

ATASE İSH 2, 2594-42-29

ATASE İSH2, 3318-35-66

ATASE İSH7, 5142-343-88

ATASE İSH 4, 4255-119-8

ATASE İSH 12, 149-776-22

ATASE İSH 12, 690-832-18

ATASE İSH 10,1873-577-7

ATASE İSH 20, 6982-1593-57

ATASE İSH 20, 5372-1654-79

ATASE İSH 20, 3431-1680-78

ATASE İSH 10, 2272-644-145

ATASE İSH 10, 8615-586-84

ATASE İSH 10, 8626-595-7

BAŞBAKALIK OSMANLI ARŞİVİ

B.O.A, MVL-696/72, 1271. Za. 16

B.O.A 2286 -16.N.1285

B.O.A, NFS-d, 1351

B.O.A, KK.d-06555/271

B.O.A, NFS-d, 1351

B.O.A, DD. MKT, 889-54 1322.B. 7

B.O.A, MVL, 629/78

BOA. DH. KMS. 52-2/52

B.O.A, dh, um . 1338.3.14-20, 19-23

B.O.A, DH.LUM 19-23/3-52

B.O.A, DH.MB.HPS, 1338.Ra.20-33

SÜRELİ YAYINLAR

**Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi,
II/5,1990,129-150,**

<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/45/812/10320.pdf>

(Erişim Tarihi

16.02.2018)

**Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi
Dergisi,2000,Sayı:11,S.615-632,**

<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/19/1267/14583.pdf>

(Erişim Tarihi

16.02.2018)

**Gediz Dergisi, Manisa Halkevi Yayınları, 23 Nisan 1937-Nisan 1950 104 Sayı,
Sayı 32**

Tasvir-i Efkar Gazetesi, 1862-1925, 835 Sayı

ESERLER

**AKINCI, İbrahim Ethem, Demirci Akınları, 3. Baskı, Türk tarih Kurumu
Basımevi, 2009 Ankara.**

**AKANDERE, Osman, Hasan Ali Polat, Damat Ferit Paşa Hükûmetlerinin Milli
Mücadele Karşıtı Politikaları, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2011.**

**AKYÜZ , Yahya, Türk Eğitim Tarihi M.Ö.1000-M.S. 2011, Pegem Akademi
Yayınları , Ankara 2011.**

**ALBAYRAK, Dr. Mustafa, Milli Mücadele Döneminde Batı Anadolu
Kongreleri , Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 1998.**

**ALTINER, Avni, Her Yönüyle Atatürk, 4. Basım, Bakış Kütühanesi, 1983
İstanbul.**

**Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları Ali Çetinkaya'nın Milli Mücadele
Hatıraları, Ankara 1993.**

**ATİLLA, A. Nedim, İzmir Demiryolları, İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür
Yayınları, İzmir, 2002.**

**APAK, Rahmi, İstiklal Savaşı'nda Garp Cephesi Nasıl Kuruldu, Türk Tarih
Kurumu Basımevi, Ankara 1990.**

**ARICIOĞLU, Samet, Osmanlı Döneminde Soma Soma Belediyesi Kültür
Yayınları,İzmir,2014**

AYBARS, Ergün, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Döner Sermaye İşletmesi Yayınları, 1998.

AYIŞIĞI, Metin, Kurtuluş Savaşı Sırasında Türkiye'ye Gelen Amerikan Heyetleri, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2004.

BABUÇOĞLU, Murat vd. İbrahim Cavid, Aydın Vilayet Salnamesi R. 1307/ H. 1308 Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2010.

BALIKESİR, Kemal, İstiklal Savaşında Türk Benliği, İmanı, Kuvâ-yi Milliye Ruhu İle Sohbetlerim, Yörük Matbaası, İstanbul, 1971.

BAYRAKTAR, Bayram, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Ayvalık Tarihi, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları , Ankara , 2014

BERBER, Engin, Sancılı Yıllar: İzmir 1918-1922 Mütareke ve Yunan İşgali döneminde İzmir Sancağı, Ayraç Yayınevi Ankara 1997.

ÇARIKLI, Hacim Muhiddin, Balıkesir ve Alaşehir Kongreleri ve Hacim Muhittin Çarıklı'nın Kuva-yi Milliye Hatıraları (1919-1920), Ankara, 1967.

ÇELEBİ, Mevlüt, Heyet-i Nasiha Anadolu ve Rumeli Nasihat Heyetleri, Akademi Kitabevi İzmir, 1992

DEMİRBAŞ, Ugurhan v.d, Arşiv Belgelerine Göre Balkanlar'da ve Anadolu'da Yunan Mezalimi II T.C Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel müdürlüğü Yayınları Yayın No:30 Ankara 1996.

EDİZ, İsmail, 'Diplomasi ve Savaş',İngiliz Belgelerinde Bat Anadolu'da Yunan İşgali 1919-1922'', Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları Ankara 2015.

ELDEM, Vedat, Osmanlı İmparatorluğu'nun İktisadi Şartları Hakkında Bir Tetkik, TTK, Ankara, 1994.

ERGÜN, İsmail, Soma Tanıtım Kitabı 1. Cilt , 270 Sayfa , Soma, 1997.

GENERAL Trikupis,'Hatıralarım''Hüsnütabiat Matbaası, İstanbul . 1967.

ESENGİN, Gn. Kenan, Milli Mücadele'de Ayaklanmalar, Kum Saati Yayınları, İstanbul 2006.

GÖKDEMİR, Oktay, Kurtuluş Savaşında Akhisar, 9 Eylül Üniversitesi Yayınları, Akhisar, 1990.

Yayına Hazırlayan, GÖKDEMİR, Oktay, İzmir'e Doğru Gazetesi, İzmir Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Ağustos İzmir , 2010.

GURULKAN, Kemal ve d., Osmanlı Belgelerinde Milli Mücadele ve Mustafa Kemal Atatürk, Ankara 2007.

İLGÜREL, Mücteba, Milli Mücadele'de Balıkesir Kongreleri, Atatürk Araştırma Merkezi, İstanbul, 1999.

KASAPOĞLU, Ahmet, Milli Mücadele Anıları, Kültür Bakanlığı Yayınlar, Ankara, 1998.

KARABURÇAK, Hakan, Milli Mücadele'de İvrindi, İkiz Ofset Matbaacılık, Balıkesir 2002.

KONUĞU, Prof. Dr. Enver, Alaşehir Kongresi (16-25 Ağustos 1919), Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2000.

KÖKLÜ, Nusret, İşgalden Kurtuluşa Manisa, Ankara 1976.

KÖSTÜKLÜ, Prof. Dr. Nuri, Milli Mücadele’de Manisa-Uşak- Afyonkarahisar-Konya Hattı, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2009.

KUTLUSOY, İhsan, Soma Üçdal Neşriyat Kollektif Şirketi Yayınları 1971.

ÖZALP, Kazım, Mili Mücadele 1919-1922, Türk Tarih Kurumu Yayınları , Cilt 1 4. Baskı , Ankara 1998.

ÖZDEMİR, Ali Ulvi, Anılarda Batı Anadolu Kuvay-ı Milliyesi, Tarihçi Kitabevi, İstanbul 2017.

ÖZDEMİR, Zekeriya, Balıkesir Bölgesi Milli Mücadele Hareketleri, ,Bigadiç Kaymakamlığı Mahalli İdareler ve Köyler Hizmet Götürme Birliği Yayınları, Ankara, 1997.

_____, **Balıkesir Bölgesi Milli Mücadele Önderleri, Ankara 2001.**

_____, **Zekeriya, Milli Mücadele Yıllarında Balıkesir Cepheleri 1. Baskı 2001 Ankara.**

_____, **Balıkesir Kuva-yı Milliye Hatıraları, Balıkesir Valiliği Yayınları, Ankara 2003.**

PARLAK, Türkmen, İşgalden Kurtuluşa 1 : Yunan Ege’ye Nasıl Geldi? ‘ İlk Günler’ İzmir Sosyal Hizmetler Vakfı Kültür Yayınları, İzmir 1982.

SEZEN, Tahir, Osmanlı Dönemi Yer Adları,T.C Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayınları Yayın Numarası 21, Ankara 2006 .

SİVRİDAĞ, Abdullah vd. 166 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri (937-1530), T.C Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayınları, Yayın Numarası 27, Defteri Hakani Dizisi II, Ankara 1995.

SOFUOĞLU, Dr. Adnan, Kuva-yı Milliye Döneminde Kuzeybatı Anadolu 1919-1921, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1994.

TAÇALAN, Nurdoğan, Egede Kurtuluş Savaşı Başlarken, Bilgi Yayınevi, İstanbul, Mart 2007.

TANÖR, Bülent, Türkiye’de Kongre İkidarları (1918-1919), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 20

TANSEL, Selahattin, Mondros'tan Mudanya'ya Kadar, Cilt: III, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Cumhuriyet'in 50. Yıldönümü Yayınları, Ankara, 1973-1974.

TEKELİ, İlhan, İLKİN Selim, Ege'deki Sivil Direnişten Kurtuluş Savaşı'na Geçerken Uşak heyet-i Merkeziyesi ve İbrahim Bey, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1989.

TURAN, Mustafa, Yunan Mezalimi, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 1999.

Türk İstiklal Harbi II. Cilt (Batı Cephesi) I. Kısım, 3. Baskı, Genel Kurmay Basımevi, Ankara 1999.

Türk İstiklal Harbi II. Cilt (Batı Cephesi) 2. Kısım, 3. Baskı, Genel Kurmay Basımevi, Ankara 1999.

Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi VI. Cilt, İç Ayaklanmalar (1919-1921), Genelkurmay Basımevi Ankara, 1964

TÜRKER, Hasan, Milli Mücadele’de Salihli, Salihli Belediyesi Kültür Yayınları, No:39, Salihli 2013.

YALAZAN, Talat, Türkiye’de Yunan Vahşet ve Soy Kırımı Girişimi, II. Cilt, Gnkur. Askeri Tarih ve Strateji Etüd Başkanlığı Yayınları, Ankara 1994.

MAKALE-TEZ

Altner Avni, Tarhala Obasını Tanyalım, Gediz Dergisi, Manisa Halkevi Yayınları, 23 Nisan 1937-Nisan 1950 104 Sayı, Sayı 32 , S.12

Çelebi , Mevlut, İtalyan Arşiv Belgelerinde İşgal Döneminde İzmir Basını, Yayına Hazırlayan Oktay Gökdemir, Kuvay-ı Milliye'nin 90. Yılında İzmir ve Batı Anadolu Uluslararası Sempozyumu (6-8 Eylül 2009) Bildiriler 1. Kitap, İzmir Büyükşehir Belediyesi, 2010, s. 57-71, s.64

Çelik, Dr. Kemal , Millî Mücadele'de İç İsyanlar, Vatana İhanet Kanunu ve İstiklâl Mahkemeleri Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi S 40, Kasım 2007, s. 569-613

Erdal, İbrahim, Türkiye ile Yunanistan Arasında Mübadele Meselesi 1923-1930, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Doktora Tezi, 2006, 345 Sayfa

Günay, Vehbi, XVI. Yüzyılda Tarhala Örneğinde Batı Anadolu'da İskan Değişimi, Tarih İncelemeleri Dergisi, Cilt 21, Sayı 1 Temmuz 2006,107-122

Koç, Ayşen, Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Saruhan Sancağı'nda Gayrimüslimler, C.B.Ü S.B.E, Yüksek Lisans Tezi, Manisa 2006 s

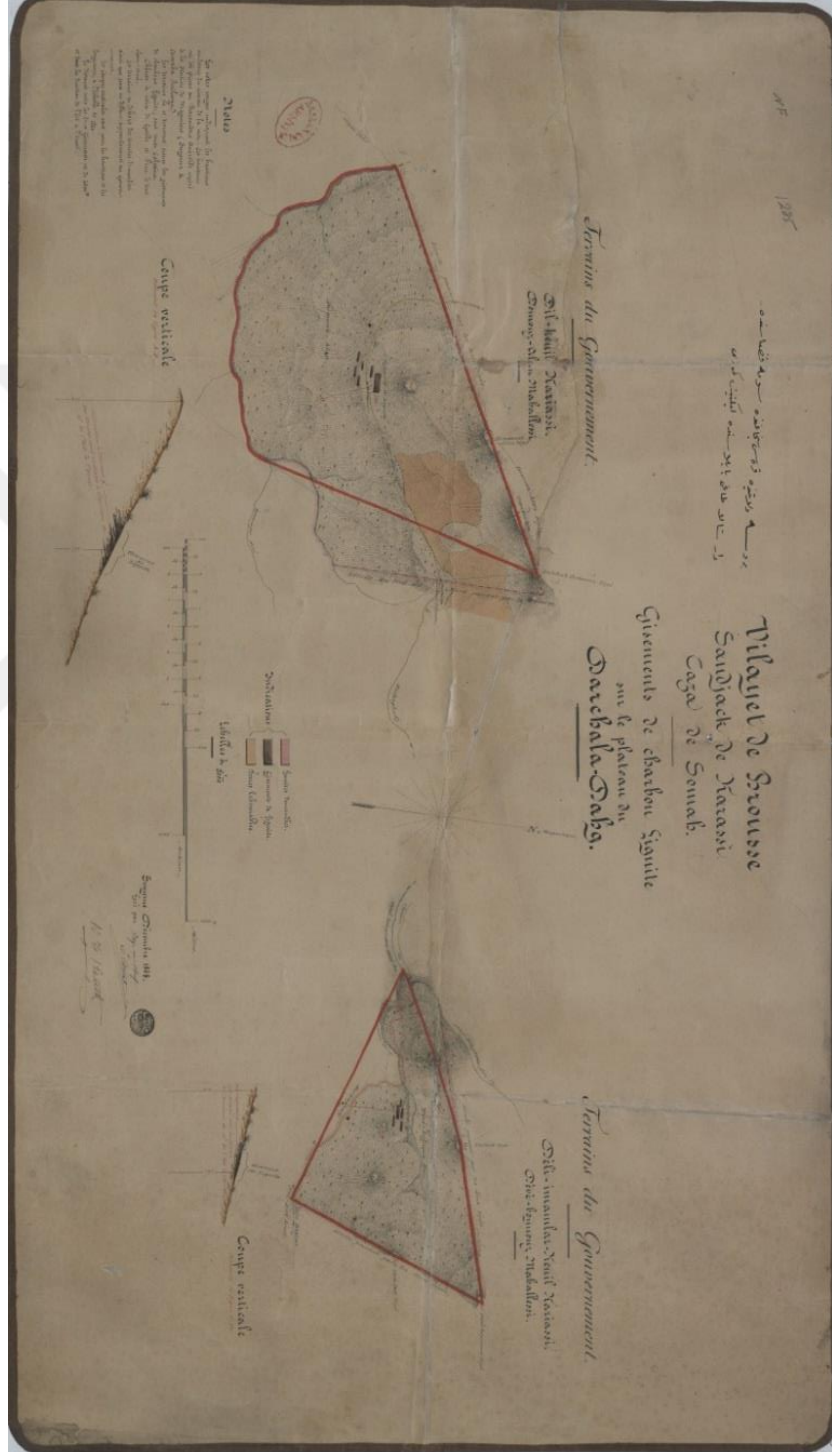
Taş, Çiğdem, Maarif Salnamelerine Göre 20. YY Başlarında Aydın Vilayeti'nde Eğitim, Yüksek Lisans Tezi, Afyon 2006, s.144

Yılmaz Şerafettin, Türk İstiklal Harbinde Akhisar ve Soma Cepheleri, 1919-1920, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1988

EKLER

Harita B.O.A HARİTA 2286 -16.N.1285

Soma Madenleri Harita

Soma Madenleri Osman Ağa İşletme Hakkı

سومانیه ایالتی / ۱۹۰۸ / ۲۳۷ / ۱۹۱

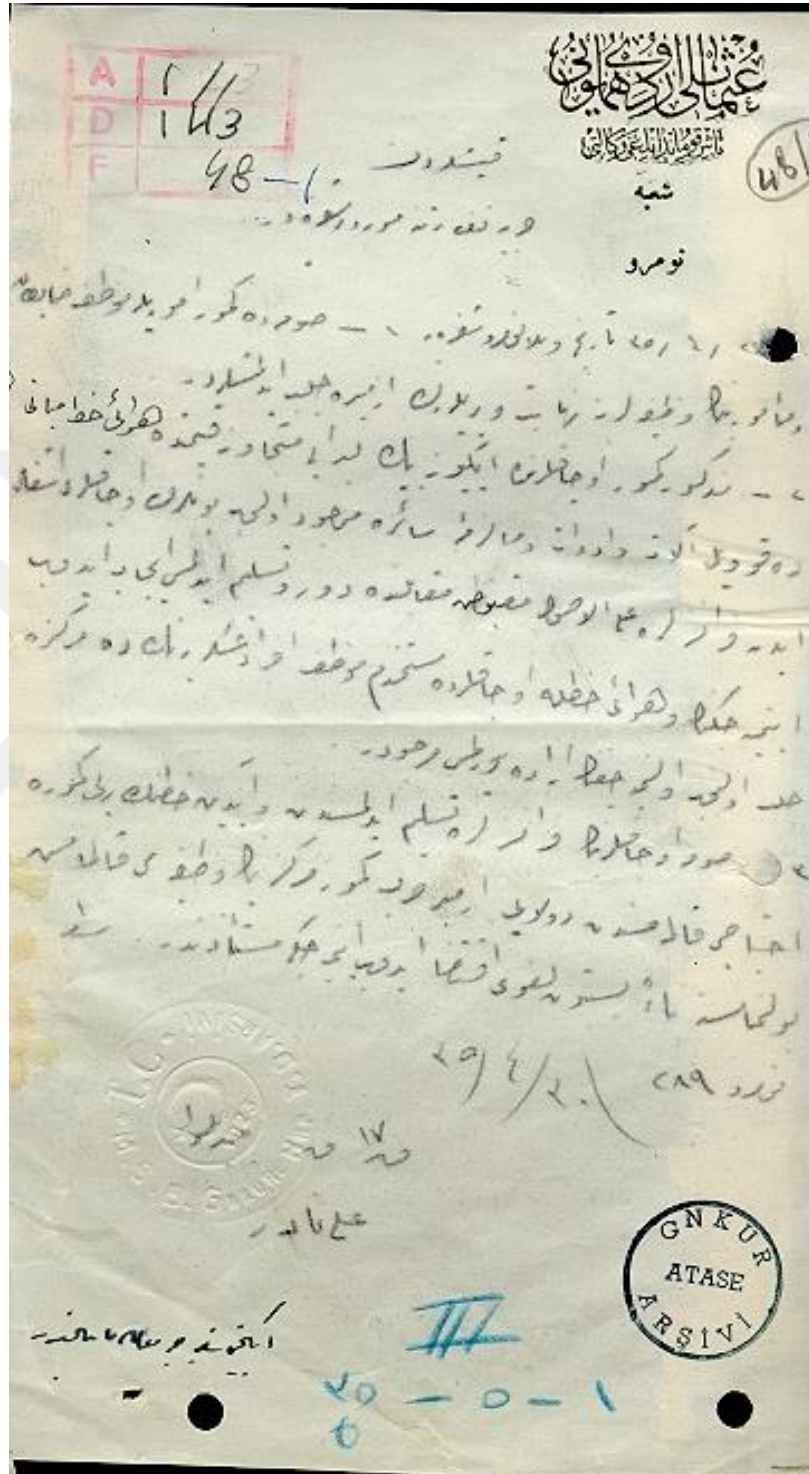
توزیع دولت مالیه و نافع داره سنک هیاته عمده و دنی بیل اربابیه سلفه ای بر ما عینه نورو سقا اولدی
بیلیم سنن بایره اولدیسه و جزم اییه دولت و ایمن صا در خانه سقاقت صا نفعه سقاقت لور صقاقت بویقینه
سوزنک اییه ایچ ریم و جزمه دردن سقاقت سقاقت سقاقت سقاقت سقاقت سقاقت سقاقت سقاقت سقاقت سقاقت
صا ایله ایچ سقاقت لور ایله ایچ سقاقت لور ایچ سقاقت لور ایچ سقاقت لور ایچ سقاقت لور ایچ سقاقت لور
تباته در زلفه نفعه نه ایسای و اولدیسه سقاقت لور ایچ سقاقت لور ایچ سقاقت لور ایچ سقاقت لور ایچ سقاقت لور
سقاقت لور ایچ سقاقت لور ایچ سقاقت لور ایچ سقاقت لور ایچ سقاقت لور ایچ سقاقت لور ایچ سقاقت لور
سقاقت لور ایچ سقاقت لور ایچ سقاقت لور ایچ سقاقت لور ایچ سقاقت لور ایچ سقاقت لور ایچ سقاقت لور
سقاقت لور ایچ سقاقت لور ایچ سقاقت لور ایچ سقاقت لور ایچ سقاقت لور ایچ سقاقت لور ایچ سقاقت لور

ارادیه (لاجه)

اییه دولت لطفه صا در خانه سقاقت صا نفعه سقاقت لور صقاقت بویقینه سوزنک
سقاقت لور ایچ سقاقت لور ایچ سقاقت لور ایچ سقاقت لور ایچ سقاقت لور ایچ سقاقت لور ایچ سقاقت لور
سقاقت لور ایچ سقاقت لور ایچ سقاقت لور ایچ سقاقت لور ایچ سقاقت لور ایچ سقاقت لور ایچ سقاقت لور
سقاقت لور ایچ سقاقت لور ایچ سقاقت لور ایچ سقاقت لور ایچ سقاقت لور ایچ سقاقت لور ایچ سقاقت لور
سقاقت لور ایچ سقاقت لور ایچ سقاقت لور ایچ سقاقت لور ایچ سقاقت لور ایچ سقاقت لور ایچ سقاقت لور
سقاقت لور ایچ سقاقت لور ایچ سقاقت لور ایچ سقاقت لور ایچ سقاقت لور ایچ سقاقت لور ایچ سقاقت لور
سقاقت لور ایچ سقاقت لور ایچ سقاقت لور ایچ سقاقت لور ایچ سقاقت لور ایچ سقاقت لور ایچ سقاقت لور

MV. 237/191

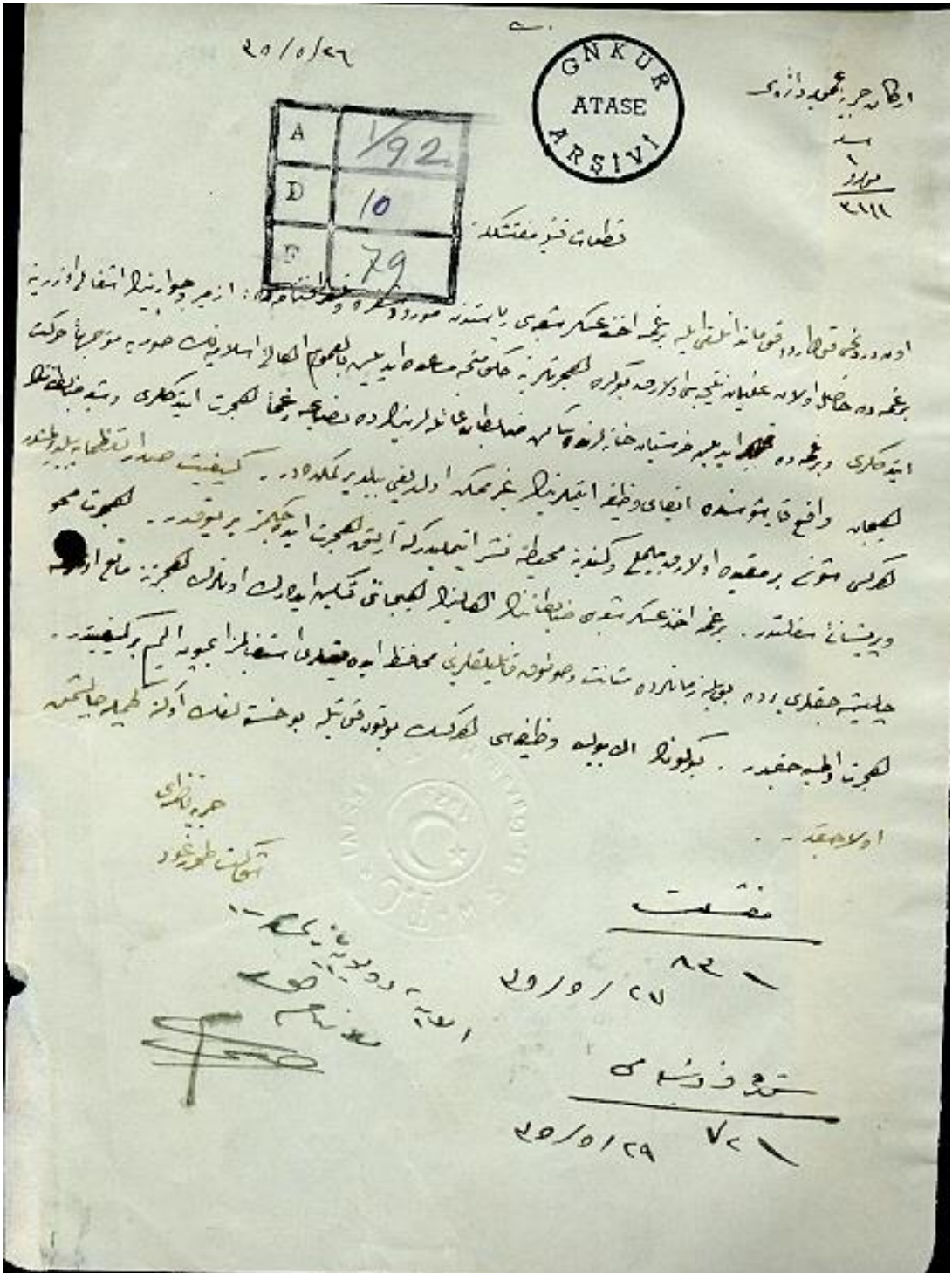
Soma Maden Ocakları ve Fransızlar

Belediye Tabibi Lazarus

تاریخ		رقم		اسم بیمار		تاریخ تولد		تاریخ فوت	
۲۷	۷	۱	۱	آیدین	دورین	۱۰	۷	۱۰	۷
صومعه مدری طباشیر مستقیم قرضه لاریوس پانویس افسرک قضات لایه ده بولندلی وسافه راور ترتیب ایلیکی صومعه کلمه سه افسار اولمه ایله هر هفت روز معالجه تاقیم ایفا اولدولمیش و اوله قف مال مدبری راره حکومتده عفا ضرب ایتمه صومعه توریه عدلیه ده بوشلرک تقاضا حیلده جزا بده اولدولمیش و بعضه افاده دار تقسیم صومعه قضای مال مدبری رفیق حیدر افند طرفه ازبدره مقام صدار عظیم کلباب تواریخ جریلا تفراقتله لغا سوی عالی داور اولمیش تقاضا منه جاتنه و معلوم بکده نظر بالقیصه صحت حالک انبانی خصوصه مساعد عدلیه دستور ارسدی شایه حیلده باشه									

İzmir ve civarının işgali üzerine Bergamahlıların Soma'ya doğru göçleri

ATASE İSH 7,6711- 343-239

30 Ağustos 1919 tarihli Soma Mıntıkası Asker Sayıları

Yer	Mürettebin Sayısı	Munafık Sayısı	Astar Sayısı	Mürettebin ve Astar Sayısı
1				
2				
3				
4				
5				
6				
7				
8				
9				
10				
11				
12				
13				
14				
15				
16				
17				
18				
19				
20				
21				
22				
23				
24				
25				
26				
27				
28				
29				
30				
31				
32				
33				
34				
35				
36				
37				
38				
39				
40				
41				
42				
43				
44				
45				
46				
47				
48				
49				
50				
51				
52				
53				
54				
55				
56				
57				
58				
59				
60				
61				
62				
63				
64				
65				
66				
67				
68				
69				
70				
71				
72				
73				
74				
75				
76				
77				
78				
79				
80				
81				
82				
83				
84				
85				
86				
87				
88				
89				
90				
91				
92				
93				
94				
95				
96				
97				
98				
99				
100				

24/95
2450/15
935

A

D

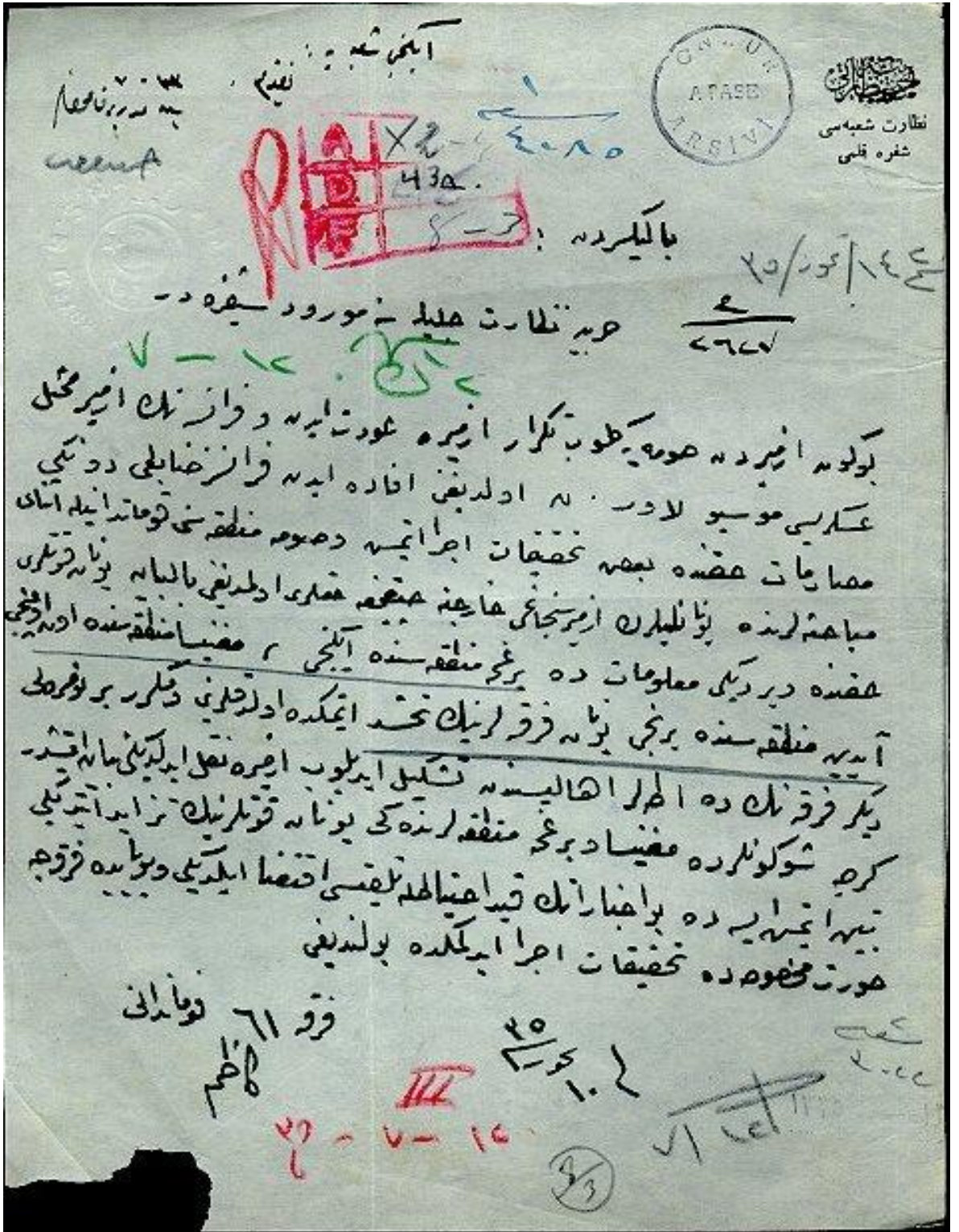
F

General Hanry ve Mezalim Tetkik Heyeti

	توقون قیصه صحتی - بولا کیمدی ساریق بول کیمدی ساریق			تاریخ 1911/11/11	توقون قیصه صحتی توقون قیصه صحتی	کرده ساریق توقون قیصه صحتی	تاریخ 1911/11/11	کرده ساریق توقون قیصه صحتی
توقون قیصه صحتی - توقون قیصه صحتی - توقون قیصه صحتی - توقون قیصه صحتی -	توقون قیصه صحتی توقون قیصه صحتی	توقون قیصه صحتی توقون قیصه صحتی	توقون قیصه صحتی توقون قیصه صحتی	توقون قیصه صحتی توقون قیصه صحتی	توقون قیصه صحتی توقون قیصه صحتی			
توقون قیصه صحتی - توقون قیصه صحتی - توقون قیصه صحتی -	توقون قیصه صحتی توقون قیصه صحتی	توقون قیصه صحتی توقون قیصه صحتی	توقون قیصه صحتی توقون قیصه صحتی	توقون قیصه صحتی توقون قیصه صحتی	توقون قیصه صحتی توقون قیصه صحتی			
توقون قیصه صحتی - توقون قیصه صحتی - توقون قیصه صحتی -	توقون قیصه صحتی توقون قیصه صحتی	توقون قیصه صحتی توقون قیصه صحتی	توقون قیصه صحتی توقون قیصه صحتی	توقون قیصه صحتی توقون قیصه صحتی	توقون قیصه صحتی توقون قیصه صحتی			
توقون قیصه صحتی - توقون قیصه صحتی - توقون قیصه صحتی -	توقون قیصه صحتی توقون قیصه صحتی	توقون قیصه صحتی توقون قیصه صحتی	توقون قیصه صحتی توقون قیصه صحتی	توقون قیصه صحتی توقون قیصه صحتی	توقون قیصه صحتی توقون قیصه صحتی			

A
D
62-A
F
8-8

İzmir'den Soma'ya gelen Fransız temsilcisi Mösyö Lawer

B.O.A, DH. LUM 19-23/3-52

Soma'de Deprem Neticesinde Yarahlara Yardım Edildiğine Dair

Handwritten document with a table and text. The table has columns for 'Adı Soyadı', 'Yaşı', 'Cinsiyeti', 'Mesleği', 'Evliliği', 'Geliri', 'Eğitimi', 'İş Durumu', 'Yaralanma Durumu', 'Yardıma İhtiyaç Durumu', 'Yardıma İhtiyaç Durumu', 'Yardıma İhtiyaç Durumu'. The text is in Turkish and discusses the impact of the earthquake in Soma and the need for aid.

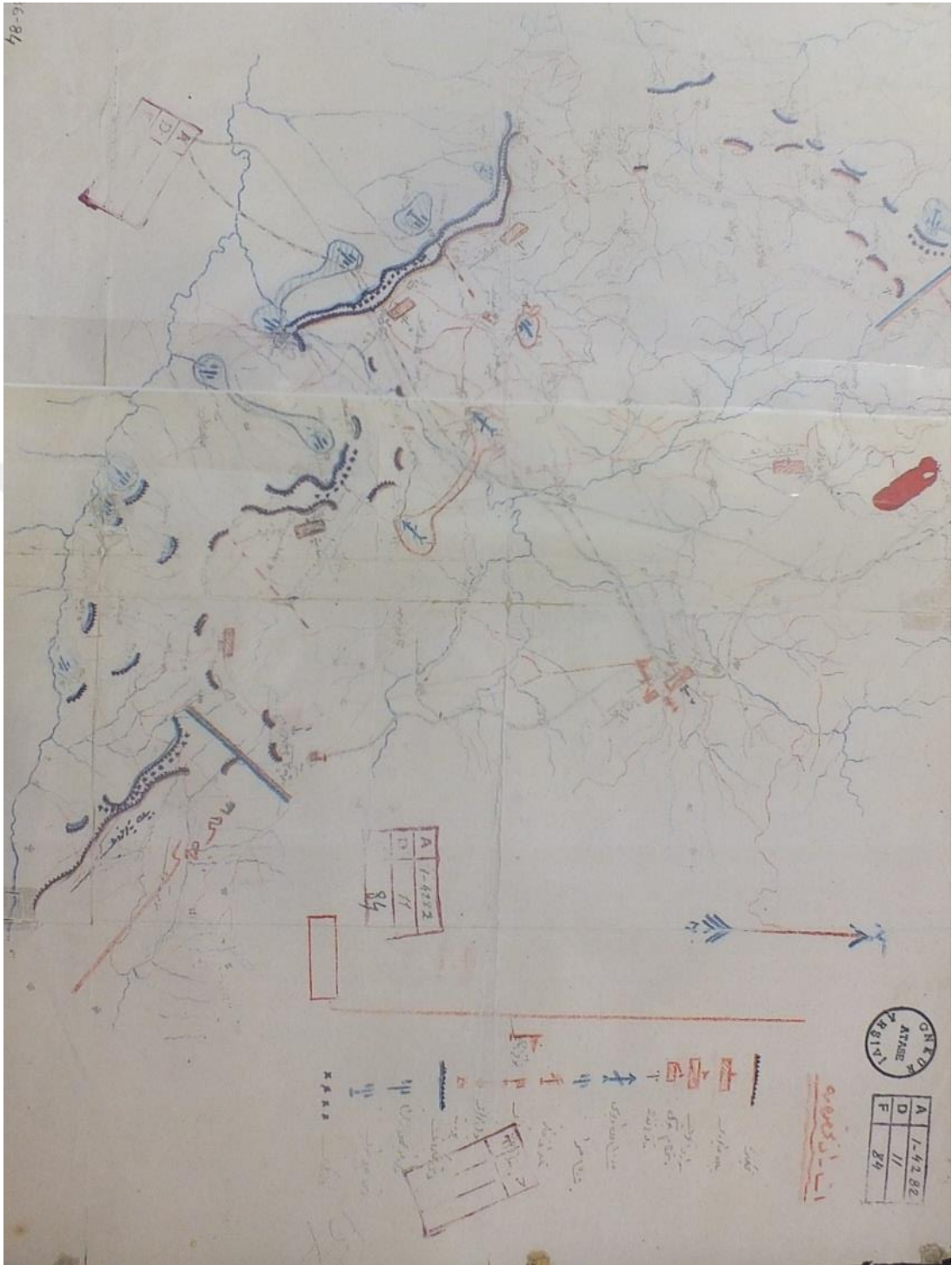
Adı Soyadı	Yaşı	Cinsiyeti	Mesleği	Evliliği	Geliri	Eğitimi	İş Durumu	Yaralanma Durumu	Yardıma İhtiyaç Durumu	Yardıma İhtiyaç Durumu	Yardıma İhtiyaç Durumu

Handwritten text in Turkish, likely a report or petition regarding the earthquake in Soma and the need for aid for the injured.

Esir Yunan Askerleri

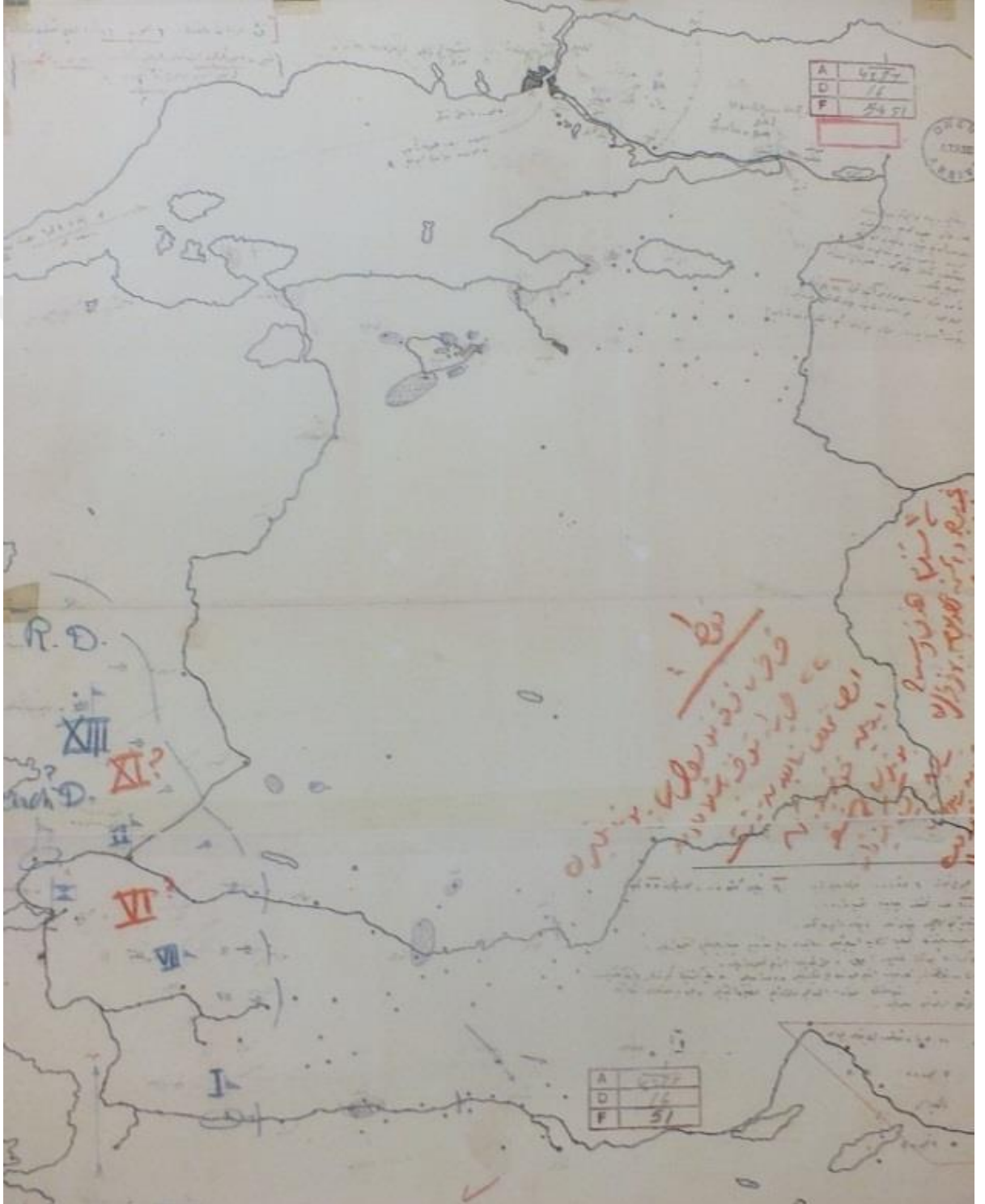
فوق الاشارة
عدد ۲۸۹
A ۲۰۶۸
D (4)5
F 18
[Redacted Box]
ایک بلایک دره قوم ۱۹۰۰ سے شروع و پختانہ لہذا
ایک یونانہ طوچی نقرہ انانہ معلوم ہوا کہ قوم
اولاً ۱۰ - یونان میں کھت قوم اعتبار سے قوم معلوم
دیکر اولی و ثانی طور پر قوم و قوم میں تقسیم
رہا مینظ لوزینق مادہ یک یورنوم اول قدری و ثانی
کری یک قوم لو و اول قوم بحال ک مکنہ اول قدری
طفرہ ہجوم و نا صاحبہ خدی الدیری ا در حال
۱ - یونان میں کھت ایک مقدار ہندہ ہر یونان
ہو کر افراد ایک قوم معلوم ای زیادہ ہائیک قدری و ثانی
افراد ایک قوم حرکت اندازی و بالخاصہ قوم طوچی
ایک قوم اول قدری ۲ - یونان افراد میں قوم زمازم
یک میں و ثانیہ برقیاتہ لہذا یہ قوم معلوم ہوا
یک مقدار ہندہ اول قدری و ایک نقرہ ہر ایک
وزارتی و ادع ایک بری قطعاً ات ایک ہندہ
۱ - یونان طوچی افراد ہندہ در
ازد
۱۲/۵
۱۱۶۵
۱۸

Kroki Soma ve Salihli

ATASE 2272-644-145

6 Temmuz 1920 Soma'da bulunan Kuvvetler

ATASE 8626-595-7

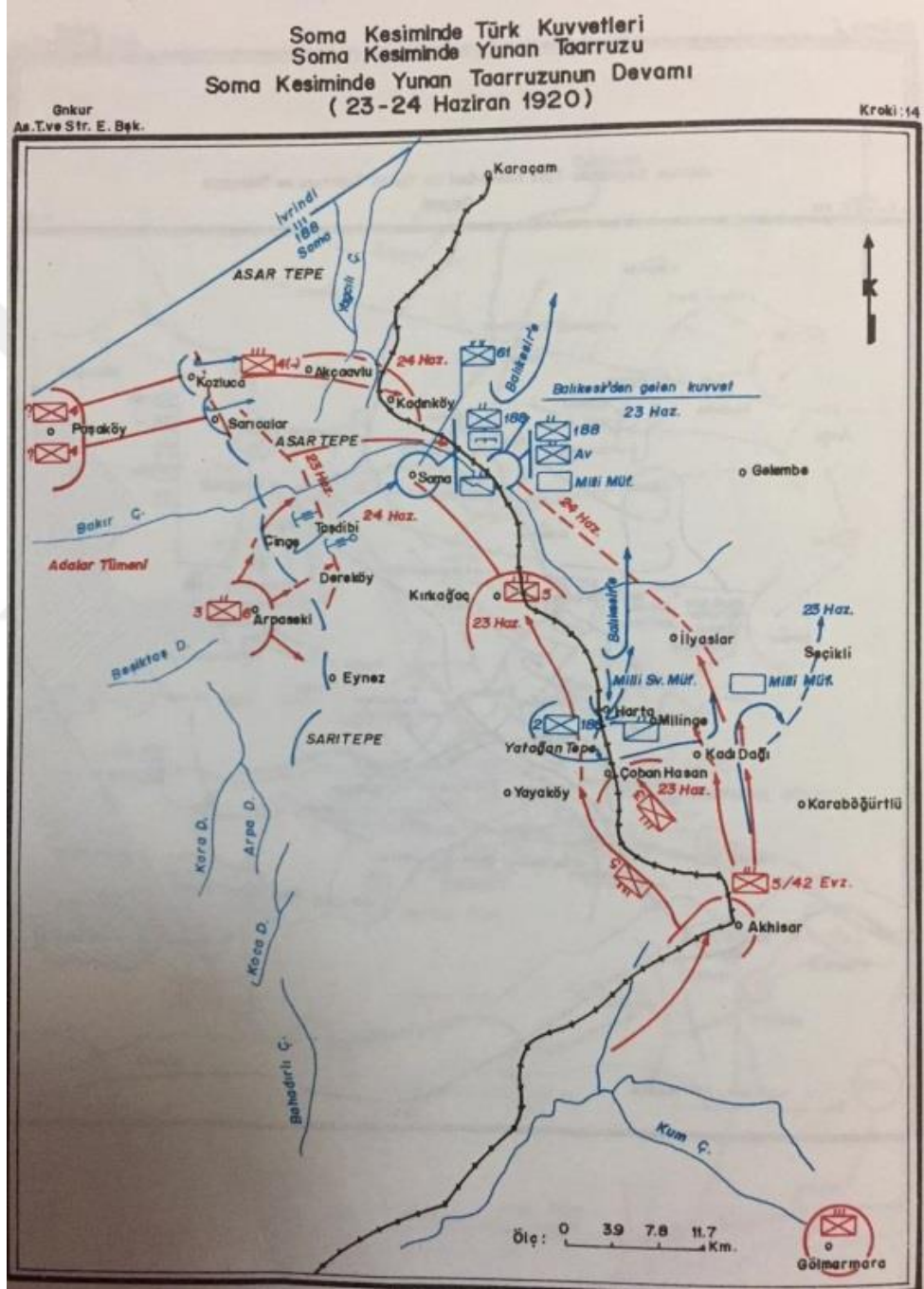
Türk ve Yunan Kuvvetlerinin İsimleri

TÜRK İSTİKLAL HARBİ 2. CİLT BATI CEPHESİ 2. KISIM

Soma Kesiminde Türk Kuvvetleri,

Soma Kesiminde Yunan Taarruzu

ANADOLU MİLLİ HAREKETİNE KARŞI ŞEYHÜLİSLÂM FETVASI

Dünya düzeninin sebebi olan ve kıyamet gününe kadar Ulu Tanrı'nın daim eyleyeceği İslâm Halifesi Hazretleri'nin veliliği altında bulunan İslâm memleketlerinde bazı kötü kimseler, anlaşarak ve birleşerek ve kendilerine elebaşılar seçerek Pâdişah'ın sadık uyruklarını hile ve yalanlarla aldatmakta, yoldan çıkarmaktadırlar. Görünüşte askeri beslemek ve donatmak bahaneleriyle, gerçekte ise mal toplamak sevdasıyla, şeriate uymayan ve yüksek emirlere aykırı bir takım haksız ödemeler ve vergiler koymakta ve çeşitli baskı ve işkencelerle halkın mal ve eşyalarını zorla almakta ve yağmalamaktadır. Böylece insanlara zulmetmekte, suçlamakta ve Pâdişah ülkesinin bazı köy ve şehirlerine aldırarak suretiyle tahrip ve yerle bir etmektedirler. Pâdişah'ın nice sadık tebaasından nice suçsuz insanları öldürmekte ve kan döktürmektedirler. Pâdişah tarafından atanmış, bazı dini, askeri ve sivil memurları istedikleri gibi memuriyetten çıkarmakta ve kendi yardakçılarını atamaktadırlar. Hilâfet merkezi ile Pâdişah ülkesi arasındaki ulaştırma ve haberleşmeyi kesmekte ve devletin emirlerinin yapılmasına engel olmaktadır.

Böylece, hükûmet merkezini tek başına bırakmak, Halife'nin yüceliğini zedelemek ve zayıflatmak suretiyle yüksek Hilâfet katına ihanet etmektedirler. Ayrıca Pâdişah'a itaatsizlik suretiyle devletin düzenini ve asayişini bozmak için düzme yayımlar söylentiler yayarak halkı azdırmaya çalıştıkları da açık bir gerçektir. Bu işleri yapan yukarıda söylenmiş elebaşılar ve yardımcıları ile bunların peşlerine takılanların dağılmaları için çıkarılan yüksek emirlerden sonra bunlar, hâlâ kötülüklerine inatla devam ettikleri takdirde işledikleri kötülüklerden memleketi temizlemek ve kulları fenalıktan kurtarmak dince yapılması gerekli olup, Allah'ın "öldürünüz" emri gereğince öldürülmeleri şeriate uygun ve farz mıdır, Beyan buyrula,

Cevap: Allah bilir ki, olur.

Dürri Zade Elseyid Abdullah

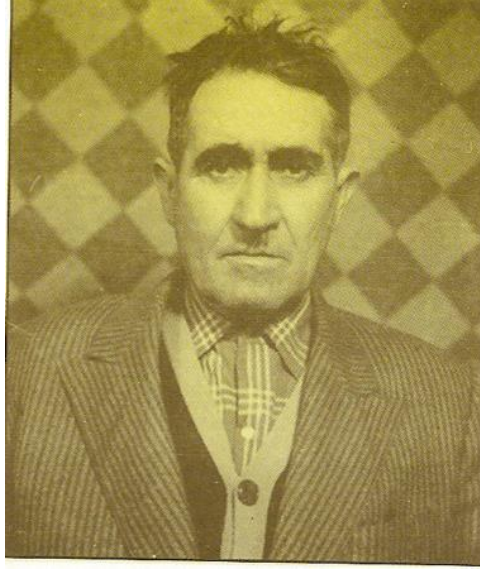
FOTOĞRAFLAR

Kazım Özalp (1880-1968) Balıkesir 61. Fırka ve Şimal Cephesi Komutanı

General Kemal Balıkesir (1888-1989) Soma Cephesi Milli Alay Komutanı

Emekli Yüzbaşı Niyazi Erakıncı Akıncı Müfrezeleri Komutanı

Soma'da Kuvay-i Milliyeciler

**Ayaktakiler: Soldan Birinci : Emir Subayı, Üçüncü: 14. Kolordu Komutanı
Yusuf İzzet Paşa , Dördüncü: Kaymakam Necati Bey, Beşinci: Jandarma
Karakol Komutanı Mehmet Ali Çavuş ,Altıncı Giritli Hüseyin Efendi**

**Oturanlar: Cumalı Köylü İbrahim, Bulgurcu Efe, Hacı Raşit Efendi ve Belediye
Reisi Osman Bey**

Hurşit Paşa'nın Soma Cephesi'ni teftişi (Solda en önde atlı Yüzbaşı Kemal Bey)

Bigadiçli Çerkez İsmail Çavuş (1889-1958) Soma Cephesi Bölük Komutanı

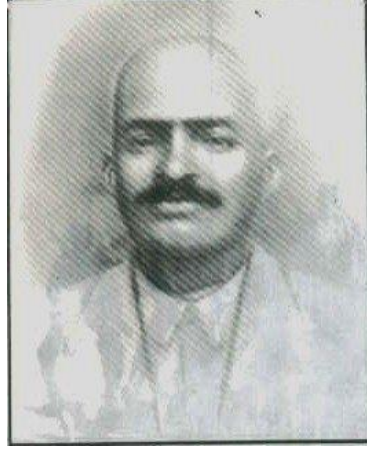
Osman Erbaş (1887-1976) Soma Cephesi İkinci Milli Tabur Komutanı

Yüzbaşı Halit Bayrak (1892-1965) İvrindi ve Soma Cepheleri Komutanı

Bigadiçli Mehmet Emin Çavuş (1901-1988) Soma Cephesi Bigadiç Milli Taburu Mensuplarından

Arap Ali Osman Efe

Bakırh Mustafa Efe

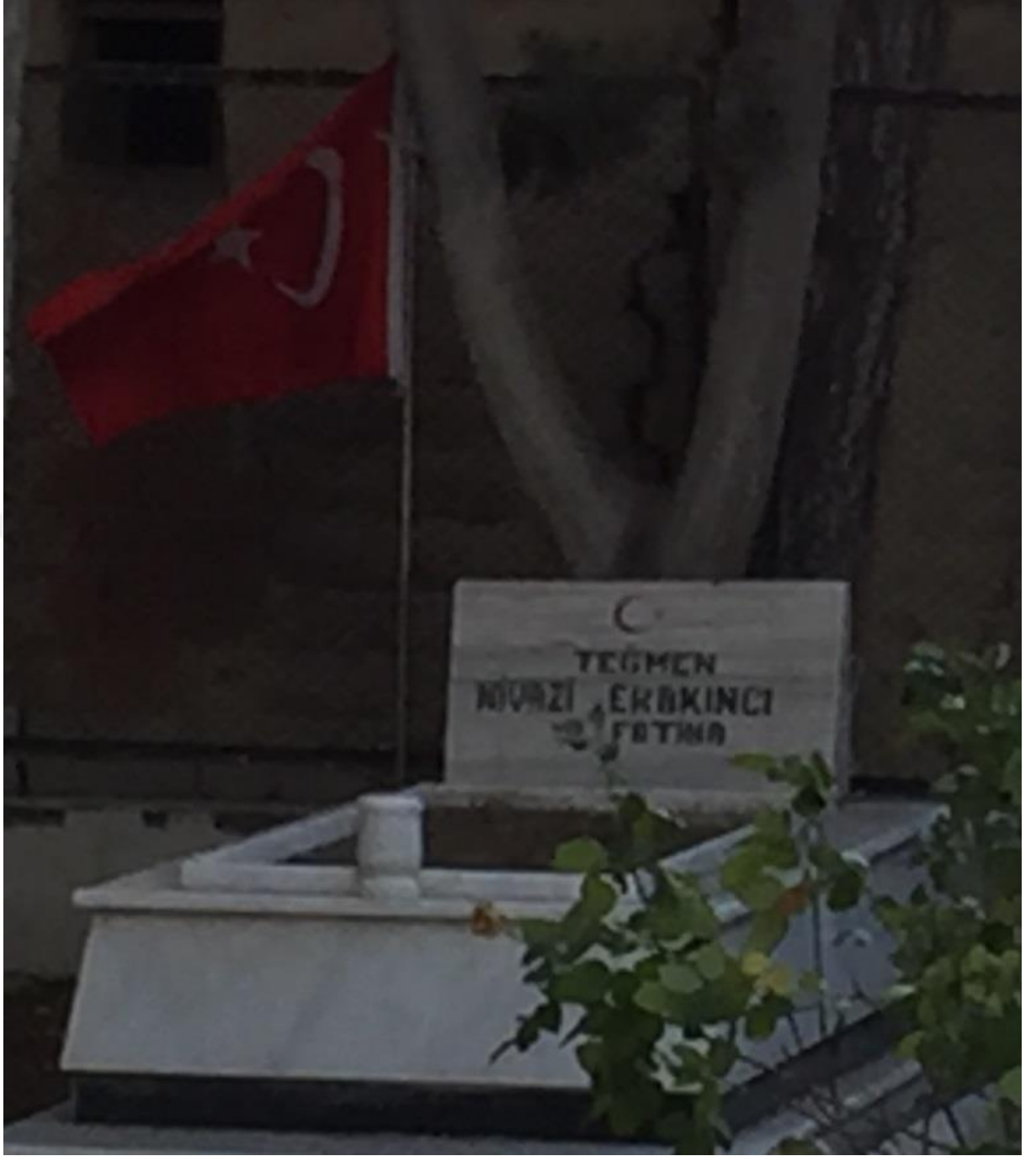
Hacı Hafız Cemil Efendi Kuva-yi Milliye Hey'et-i Merkeziyesi Azası

Cinge Cephesi (Cenkyeri) Şehiliği

Cinge Cephesi Şehitlik Anıtı

Niyazi Erakıncı'nın Mezarı

Türk ve Yunan güçleri arasında on bir defa el değiştiren Selvili Tepe’de bulunan ve kurşun izlerini halen üzerinde taşıyan ağacın günümüzdeki görünümüdür.

Soma Turgutalp Mahallesi, Bigadiç Milli Taburu Şehitliği

Zehher Ali Heykeli